

**वीर सेवा मन्दिर
दिल्ली**

क्रम संख्या _____

काल न० _____

वर्णन _____

શ્રી ચારિત્ર વિજય

(શ્રી ચારિત્ર સ્મારક અથમાલા પુષ્પ ૨૬)

સ્વધર્મના ભેખધારી, શામનના માયા સુગટ, સયમ અને
શૌર્યના પૂજારી વીરમી સદીના એક સાધુગણની જીવનરેખા આલેખતો
એક સ્મારક અથ

સંપાદક
બાલાભાઈ વીરચંદ્ર દેસાઈ

ચિત્રકાર
શ્રી કનુ દેસાઈ

પ્રકાશક - શ્રી ચારિત્ર

સ્મારક અથમાલા

વીરમગામ

વીર ના ચરિત્ર

ચારિત્રવિજયંતી

પ્રકાશક
શ્રી વારિય કુમારક અથાભાઈ
બોલી બાગ શ્રી રામ મ

પહેલા પાર એ હામર
બિ રા ૧૮૮૧, આસો ૧ ૧૦
અહારના મારિયના

કિંમત સવા રૂપિયા

મુદ્રક પ્રથમ દિરગી જીવનચાત્ર વિભાગ
બાલુભાઈ મનસલાલ ફેરાડ
નણિ મુદ્રકાલય, કાગુરુ અમદાવાદ
મુદ્રક પાલળના બે વિભાગ તથા નાટી પેટો
ધીરજલાલ ટાકરશી ગાહ
નયાતિ મુદ્રકાલય ગાંધીરોડ, અમદાવાદ
મુદ્રક જોકેટ, પૂઠું તમજ પ્રથમ આઈપેટ
શ્રી બચુભાઈ રાવત
કુમાર કાર્યાલય, રાયપુર, અમદાવાદ
પ્રોફેસર બનાવનાર
શ્રી રાકરરાવ દત્તાત્રેય,
ભારતપ્રોગ્રેસ કુટુંડિયા, રાયપુર, અમદાવાદ
તથા કુમાર કાર્યાલય, રાયપુર, અમદાવાદ
પુસ્તક બાધનાર
શ્રી રામવિજય બાઈન્ડિંગ વકસે,
નગરરોડ મારકીટ, રતનપોળ, અમદાવાદ

આપેનથાન
૧ ગુજર મન્યરતન કાર્યાલય,
બાધી રોડ, અમદાવાદ
૨ બાલાભાઈ વરચંદ ફેરાઈ,
ખેલનો માદ માલપુરા,
એલીસબ્રીજ, અમદાવાદ

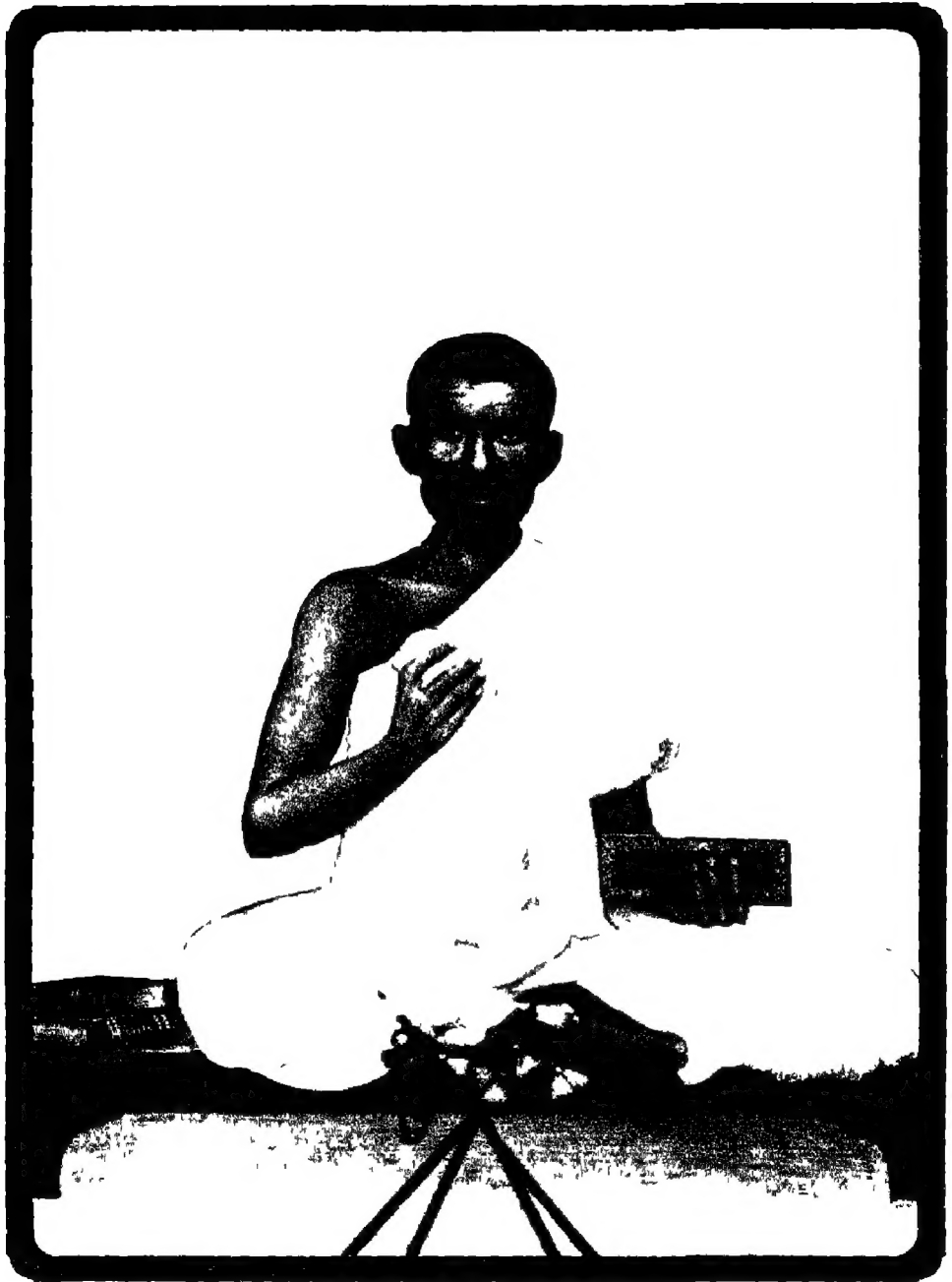
विशाल जिला सर निवास
लाला अमरसिंह जैन स्म की स्मृति में

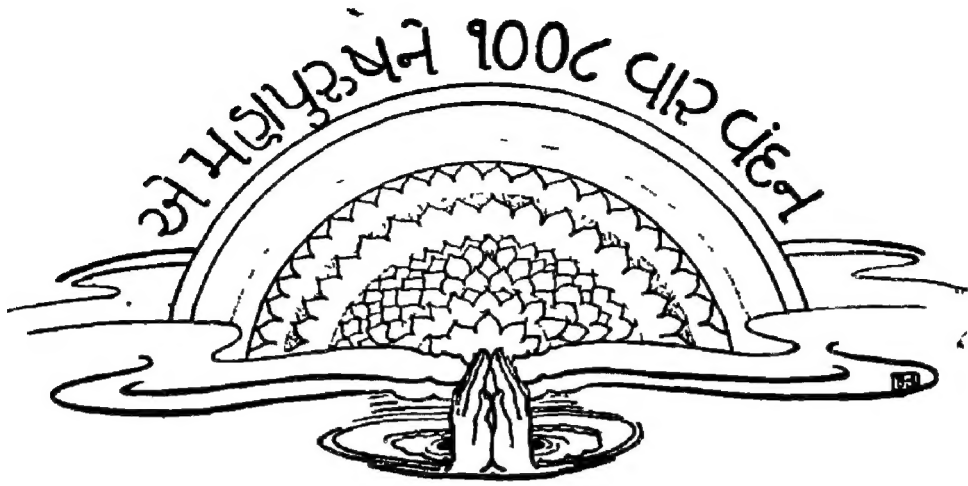
गुनेन्द्रकुमार, लाला अमरसिंहजी तागचदजी

इन

समय गुनेन्द्रकुमार व तागचदजी की
तर्फसे भेट।

मुनिराज श्री आर्यविजय (३२५)

જ્યાર ત્યારે કોઈ પણ પ્રજાનું કે સમાજનું આત્મ જીવન કાળના પ્રભાવથી કહોંડાં થાતે તે કારણે કહોંડાં, નિર્જાળ બને છે ત્યારે તેને પુનર્જીવન મેળવવા માટે આરભમા મુખ્યપણે આદર્શજીવી મહાન આત્માઓની જીવનકથા તરફ દૃષ્ટિ દોડાવવી પડે છે અને એ જીવનકથાઓમાંથી જરૂર એવું કોઈ ને કોઈ વિશિષ્ટ પ્રેરણાબળ મળી જ રહે છે કે-જે દ્વારા માનવનો અવનતિના ગર્તામાંથી પુનરુદ્ધાર થઈ શકે એ જ મુખ્ય કારણસર પ્રાચીન કાળથી ભારતીય પ્રજામાં વિધવિધ રીતે પવિત્ર જીવન ગાળનાર પુણ્યપુરુષોની જીવનકથા લખવાની પરિપાટી ચાલી આવે છે.

આખાય વિશ્વમાં અતિચિર કાળથી સ્વાભાવિક રીતે સર્વોપરિ પવિત્ર જીવન ગાળનાર પ્રજાના બ્રાહ્મ અને આત્મ જીવનનો સર્વોપરિ હાસ જોઈ આજે પ્રત્યેકે પ્રત્યેક વિશ્વ પુરુષનું હૃદય કંપી બેઠે છે અને તેથી એ દરેક, પોતાના અને પ્રજાના જીવનનું પુનરુત્થાન થાય એ માટે પોતપોતાથી જેટલો બને તેટલો કાળો આપવા તૈયારી કરી ચૂકેલ છે આ રીતે અત્યારે દરેકે દરેક ધર્મ, સમાજ, પ્રજા આદિમાં થઈ ગયેલ જુદા જુદા પ્રકારે શુદ્ધ જીવન જીવનાર મહાપુરુષની રમારક અથમાળા, લેખમાળા આદિ જે કોઈ પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવે એ ખરે જ ઈશ્વરમાં ઈશ્વર છે.

એકાત્મરૂપ ભારતીય પ્રજાના અવયવભૂત ગણાતી આપણી જૈન પ્રજા, જેણે એક કાળે આદર્શ જીવન ગાળવાનો માર્ગ રજૂ કરવામાં મોટો કાળો આપ્યો છે, અત્યારે બ્રાહ્મ અને આત્મ જીવનકલહથી એટલી ખરડાઈ ગઈ છે કે-જે તેના પુનરુત્થાન માટે જુદી જુદી રીતે સત્તર ધ્યાન આપવામાં ન આવે તો સાચે જ એ જૈનપ્રજાનું નાવ

ક્યારે, ક્યા અને ક્યા ખડક સાથે અથડાઈને નાશ પામશે એ કલ્પવૃક્ષ જ ખુશકેલ છે. આ સ્થિતિમાથી જૈનસમાજને ઉગારી લેવા માટે જે મહાનુભાવોએ આ ‘ચારિત્ર-સ્મારક’ અથ જૈનપ્રજ્ઞાના કરકમલમા અર્પણ કરવાનો સકલ્પ કર્યો છે એને સૌ કોઈ વધાવી લે એમા સશક જ ન હોઈ શકે.

પૂજ્યપાદ નવગૌત્મ શ્રીમાન્ ચારિત્રવિજયજી મહારાજશ્રીને એ નાની વયમા જન્મથી ભગભગ તેત્રીસ વર્ષ પહેલાં વિક્રમ સવત ૧૯૬૬મા વડોદરા મુકામે જોયેલ તેનું કાઈ આજી આજી સ્મરણ થાય છે. તે વખતે મારી વય નાની અને તીક્ષ્ણ હીધે ન હતી દશ મહિના થયેલ યાદ તેઓશ્રીનો અગત પરિચય મને થયો છે એમ હું કહી શકું નહિ. ત્યારે આ “સ્મારક અથ”મા હું તે મહાપુરુષની કઈ સ્મરકથા આલેખવાનો, એમ સૌ કોઈને મહેલું શકા થયા વિના નહિ જ ગઈ પણ તેનો ઉત્તર નાર એ જ હોઈ શકે કે મહાપુરુષો સ્થૂલ દેહો મરવા છતાં ગુણો દ્વારા તેઓ જગતમા મહાય જીવતા હોય છે એ જ કારણ છે કે-અમણુ ભગવાન મહાવીરદેવ, તેઓને અતીત થયે મૈકાઓના મૈકાઓ વહી ગયા તેમ છતાં આજે આજી જગત અને આપણે એ મહાપુરુષને ઓળખીએ છીએ-ઓળખવાનો કાવો કરીએ છીએ અને એના પૂનીત નામને અશ્રાન્તપણે જાપીએ છીએ. આ જ રીતે હું શ્રીમાન ચારિત્રવિજયજી મહારાજશ્રીને સ્થૂલ દેહો અદૃશ્ય હોવા છતાં ગુણો દ્વારા ઓળખી ગયું છે અને આ સ્મારક અથમા તે પુરુષના અસ્પૃશ્યરૂપે ગુણાનુવાદ કરી મારી ભાગીને પવિત્ર કરે છે. એવા પ્રયત્ન કરી રહ્યો છું.

મહાપુરુષની કિમત એના સ્થૂલ દેહના આકાર ઉપર, તેના માતા-પિતા ઉપર, નાના ઉપર કે દેશ ઉપર એ કશાય ઉપર નથી એની કિમત કે મહત્તા તેના આતર-સત્તા અને એની કારકીર્દિ ઉપર અવલભેલી છે. એટલે હું આપણા સ્મારક-અભિલાષક “ચારિત્ર”ને સ્થૂલરૂપે ઓળખતો ન હોઉં અથવા તેમની મુખાકૃતિનું મન સ્મર ન હોય એથી એ મહાપુરુષના ગુણાનુવાદ કરવા માટે મને કોઈ પણ કારણો રોધ થાય નહીં.

પૂજ્યપર આયુત ચારિત્રવિજયજી મહારાજશ્રી કોણુ હતા, વ્યવહાર હતા, ઇત્યાદિ કથા હું જાણતો નથી. માત્ર એટલું જ જાણું છું કે-તેઓશ્રી પ્રસાશ આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયકુમળભરિ મહારાજના પ્રશિષ્ય હતા. તેમ છતાં એ પુરુષે પોતા પાછળ અવશેષરૂપે મહેલ એ વિશિષ્ટ મહારાજાશ્રી હું તેમને સવિશેષ ઓળખું છું.

એક તો અત્યારે જગત પોતાની આખે સાક્ષાત જોઈ શકે એવું પાણીતાણાના પાદરમઃ આવેલું “યશોવિજય જૈન ચુરુકુલ” જેમા સંખ્યાબધ જન બાળકો વિશિષ્ટ જ્ઞાનનો વારસો મેળવી રહ્યા છે એની શુભ આપના આપણા સ્મારક

અથનાયક “અરિત્ર”ને હાથે જ થયેલ છે અને એને એઓશ્રીના જ વિદ્વાન શિષ્યો અથાગ પરિશ્રમથી જીવન પૂરી રહ્યા છે. ખરે જ પોતાના ગુરુદેવની શક્તિ અને ઉત્સાહનો અખંડ વારસો એ વિદ્વાન શિષ્યોમાં ઉતરી આવ્યો છે. એથી એ મહાપુરુષમાં રહેલ યોગ્યતાનો આપણને ગહેજે સાક્ષાત્કાર થઈ જાય છે.

ખીન્ને પ્રસંગ પાલીતાણાના જલપ્રલયનો છે એ જલપ્રલયમાં તણાતા સખ્યાખંડ મનુષ્યોને તેઓશ્રીએ પોતાના જીવનની ફરકાર કર્યા સિવાય દૈવી સાહસ દ્વારા બચાવીને અભયદાન આપ્યું હતું તે પ્રસંગે તેઓશ્રીએ જે સમયસૂચકતા વાપરી હતી એ જૈન મુનિજીવનની શૈલીને શોભાવે તેવી હતી. “સાધુથી ડાચા પાણીમાં ઉતરાય, નહિ, ગૃહસ્થને બચાવવાથી પાપ લાગે” ઇત્યાદિ આપેક્ષિક જૈન શૈલીના વાક્યોને વિકલેન્દ્રિયની માફક પકડી ન રાખતા વિચારપૂર્વક તેઓશ્રીએ જે કોઈ કંઈ એથી જૈનશાસ્ત્રની ન્યાહાદ શક્તિને ખચિત જ શોભાવી છે, અને જન આગમના એ વાક્યો જડતાભર્યા નથી પણ કોઈ ગભીર આશયથી તેમજ કોઈ દેશ, કાળ વ્યક્તિ વિશેષને લક્ષીને છે - સાર્વત્રિક નથી એમ સાબીત કરી આપ્યું છે.

જનમમાજ એ મહાપુરુષને અને તેમના ગુણોને યાદ કરી તેમના પ્રત્યેના જાણને અદા કરે તેમજ એ ગહાત્માના ગુણોને જીવનમાં ઉતારવા ચત્ન કરે એ જ અતિમ શુભેચ્છા નાથે.

એ મહાપુરુષને ૧૦૦૮ વાર વર્ણન હાં.

મુનિ પુણ્યવિજય

નારપદ શિક્ષના પદ ન ગાળ

૨૦૧૧ ૧૨૮૬, ૫૧૨૫

જીવનયાત્રા-પ્રથમ વિભાગ

- ૧ તે કાળે તે સમયે
- ૨ વતન ને વશ
- ૩ જન્મ ને બાલ્યાવસ્થા
- ૪ મૃત્યુના મ્હોભા
- ૫ ધર્મને શરણે
- ૬ યુરની શોધના
- ૭ ધાર્શ્નિક-ધર્મનિહિત મ્હોભા
- ૮ શાસ્ત્રાભ્યાસ
- ૯ સત્યને પથે
- ૧૦ શ્રી આગ્નિવિજય
- ૧૧ નીર્ધનયાત્રાઓ
- ૧૨ મત્યની આણ્યાએ
- ૧૩ નીર્ધરક્ષાની તમલાએ
- ૧૪ વિદ્યધામ કાગીઆ
- ૧૫ ગુરુકુલ આપના
- ૧૬ વિપત્તિઓની વચ્ચેથી
- ૧૭ જલપ્રલય
- ૧૮ સત્યા સ્થાયી રૂપ લે છે
- ૧૯ મતભેદ
- ૨૦ માનપત્ર
- ૨૧ કલ્પમા
- ૨૨ સન્ધાનો પુનરુદ્ધાર
- ૨૩ મુનિશ્રીનું મનોરાજ્ય
- ૨૪ કાળધર્મ

૨૫ અક્ષરતાના બોલ

૧૦૩

૨૬ સ્મરણયાત્રા-બીજો વિભાગ ૧ થી ૪૮

૫૩૦ અને પ્રશસ્તિઓ-ત્રીજો વિભાગ ૧ થી ૩૨

ચિત્રસૂચિ

- ૧ મુનિરાજ શ્રી આગ્નિવિજયજી
- ૨ આચાર્યવર્ય શ્રી વિજયકમલમુનિજી
- ૩ ન્યારિર મુનિરાજ શ્રી વિનયવિજયજી
- ૪ નામદાગ પાલીતાણાના હા નામદાગ
- ૫ એડમીનીન્ટ્રેટર મેજર ન્ટ્રોગ, તેમના ખાનગી મંત્રી સાથે
- ૬ મુનિરાજ શ્રી આગ્નિવિજયજી ભિન્ન ભિન્ન અવસ્થામાં
- ૭ પાલીતાણા ગામના ત્રણ ધર્મપ્રેમી અધિકારીઓ
- ૮ મુનિજી-મંત્રી સામુદાયના નવીકારી તે વેળા
- ૯ શ્રી યશોવિજયજી જૈન મંદિર પાદશાળા બોર્ડિંગ-જગૈનો કાળ
- ૧૦ શિષ્યમંત્રુદય
- ૧૧ ગુરુકુળના ગુરુદિગ્દર્શન અન્યાપિત મૂર્તિ
- ૧૨ વડાના મધુમ મેલનની અમુદગમી
- ૧૩ મુનિરાજ શ્રી આગ્નિવિજયજીની વાનમંડુડી
- ૧૪ મુનિરાજ શ્રી આગ્નિવિજયજીના વિદ્યાર્થી નકલ

૫૦૦

પરમ સાધુતાની આદર્શ મૂર્તિ
તપગચ્છાધિપતિ
શ્રી મુળચંદ્ર મહારાજ
મુક્તિવિજયલ ગણી)

સમ્પાદકીય

મતિ, કૃતિ, વાણી એ કલ્યાણી, તો પૂનર્દિક ભૂખળ છે.
મતિ, કૃતિ, વાણી નહી કલ્યાણી, તો જીવ્ય દામિક દૂષણ છે

— શ્રી ગોવર્ધનરામ

અઠાર વર્ષ પૂર્વે રજૂ થયેલા, ન આચાર્ય, ન પંન્યામ, ન મણિ કે ન પ્રવર્તક, નાની એવી એકાદ ઉપાધિથી પણ મુક્ત એક ધર્મવીર સાધુપુરુષનું આ જીવન છે સત્યને પરમ ધર્મ માનનાર, માન્યા માટે મરી શીટનાર, અન્યાયની સામે સદા મતમ રહેનાર, શામનસેવાને સાધનાનો પરમમત્ર તેખી મરદાનગી બધું 'મરજીતુ' જીવન જીવી જાણનાર સાધુરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી (કચ્છી) ની આ જીવનરેખા છે જીવનમાં રિદ્ધતાનો અથાગ સાગર નહિ, કવનમાં શાસ્ત્રનું એક પણ પાનું રચનાર નહિ, મુનિમાત્રેના એક પણ પદને પામનાર નહિ, પણ કેવલ અતરાતમાના ધર્મને અનુસાર, સ્વાહવાદના માયા મમતે સમજનાર, પરિણામની શુદ્ધિને અપનાવનાર અને અપનાવી ગયા-માયાને વિમરાવનાર એક પુરુષપ્રજ્ઞની અસ્મિતાના આ અક્ષરો છે વેરે જૈન પણ વર્તને, મસારની કોઈ પણ સાધુતાને શોભાવે એવી, માન્યતાની મહાસેવાની વિશ્વેશુખી અને ઉદાર ભાવના પાછળ કંડોર અને સાદુ જીવન જીવી જનાર એક વિશ્વમેખી મુનિરાજનો આ રમારક મંથ છે

કોઈક કવિતા જ એવી હોય છે, જે કંઈ કે માત્રામેળ હોય કે ન હોય ગાયાનું જ મન ચર્ષી ગય છે કોઈ ચિત્રો જ એવાં હોય છે કે, તે સજીવ હોય કે નિર્જીવ, તેની સાથે વાત કરવાનું મન ચર્ષી આવે છે કોઈ કોઈ તેજપ્રતિભાઓ પણ એવી હોય છે કે, એ તેજકણ વીણવાની શક્તિ હોય કે ન હોય, એને અક્ષરમા અમર કરવાની લાલચ રસ્તે જતાને પણ ચર્ષી આવે છે

મારા સમ્પ્રદામાં પણ એમ જ કહી શકાય

એકમા પડતી રાતે અમદાવાદમાં અનુર્મામ રહેલ 'વિદ્વાન ત્રિપુટી' તરીકે ઓળખાતા ત્રણ મુનિવરો શ્રી દર્શનવિજયજી, શ્રી જ્ઞાનવિજયજી અને શ્રી ન્યાયવિજયજી મમક્ષ બેઠો હતો વાનો ચાલતી હતી આજની સાધુતા વિશે ધણીખરી તેજહીન લાગતી, નૈતિક પ્રતિભા વિહોણી, મત, મપ્રદાય અને વાડામાં પૂરાયેલી સાધુતા પ્રતિભા મારો તીવ્રતર અમતોષ હુ વ્યક્ત કરી રહ્યો હતો મુનિત્રિપુટી રિમત બર્ચા ચહેરે મારા કટાક્ષોને સાબળી રહી હતી એ વેળા વાતવાતમાં-થોડા વખત પહેલાં સાબળેલી-પાર્શ્વતાણ્ણાની જલહોનારતના પ્રસંગની એક માધુની વારતાની યાદી આવી અને મેં માગ કથનને સ્પષ્ટ કર્યું. 'સાહેબ ! સાધુતા એટલે અન્તરદીપક પ્રગટાવવાની સાધના' એ અન્તરદીપક પ્રગટ્યો એટલે મત, વાકા કે સમપ્રદાય, અથવા ચીન ચીને ચાલવા મેરતા નિયમો એને રોકી ન શકે ! એની વાણી, વર્તન કે વિચાર આપ મેળે જ પ્રગટેલા, પોષેના ને પ્રપેના રહે !'

'જળપ્રલય વખતે સેરા કરનાર સાધુ કોણ તે જાણે છે ?' ત્રિપુટીએ હસતા હસતા કહ્યું

એ સાધુનું નામ અને રમણમા ન હોતું

'એ તો અમારા ગુરુજી-મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી' !

આચાર્યવર્ય શ્રી વિનય કમલગીરીશ્વરજી
(૧૦૫૧ ॥)

સંવર્ગી આકૃતિ ॥ પાતળ રંગના મુનિમનના ત આશ્વમેઘ અને પ્રમુખ શ્રી વિનય-
કમલસુરીશ્વરજી જેને જાણોના ॥ કમલમિત પાપ દત્તા તેઓશ્રીના જન્મ સારીનાથ ખાતે
નન્ડિયા કુટુંબમાં અષ્ટમીએ મનપિતાને વેરે મા ૧૯૧૩ મા થયા હતા વેળાએ રંગથી
રંગીત થઈ મા ૧૯૩૬ મા તેઓ ત્રિગંધાધિપતિ મલચદજી મહાનજી પાસે દીપ્ત સીધો
તેઓશ્રીના તપ સત્તમ આ વિનય શ્રેયાર્જ સમયમાં જાણી હોવા વિ મા ૧૯૫૩ મા તેઓશ્રી
આચાર્ય અન્થા મનિગજ શ્રી ચાન્દ્રવિદ્યાજીના એ દાદાગુરુ હતા, અને તેમના પદ દ્વંત જ વળે
નીકા થઈ હતી મુનિગજશ્રીના સમાજ એવાના કાર્યો પાછળ તેમના આશિર્વાદ હતા.

ત્રિપુટીના આ ખુલાખાએ મારી જિજ્ઞાસા વધારી કર્મવીર-ધર્મવીર એ શૌર્યશ્રુતિ સાધુરાજનું જીવન જાણવા મેં અગ્રહ કર્યો એ પછીની ત્રણથી ચાર રાતો આ જ સાધુપુરુષના જીવનની ચર્ચામાં વીતી વિદ્વાન મુનિત્રિપુટીએ અતરની એકેએક વાત મારી સમક્ષ મૂકી ધનધોર આગ પટમાં માર્ગ જુલ્યા કે વિમાનીને સીજના એકાદ ઝગકારો પણ હર્ષ આપે, એમ વર્તમાન માધુરાથી ડરક મનસ મારા હૃદયને એ જીવનચર્ચાએ આનંદ આપ્યો.

એ પછી થોડા દિવસની વાત !

વિદ્વાન ત્રિપુટીએ એક દહાડો વાત છેડી ‘તમે ગુરુમહારાજનું જીવનચરિત્ર લખો તો’

એ જીવન સાંભળ્યા પછી મને એનું ખૂબ આકર્ષણ થયું હતું કેવી સાદી, સીધી, બહાના વગરની કર્મ ને ધર્મની વીગતા ! ‘Do or die’ ની જીવત પ્રતિમા સમા એ મુનિરાજના જીવનના ધણાખરા પ્રમગો મારા મનમાં ઘોળાઈ રહ્યા હતા.

બાલ્યજીવનની એ અજબ મરતી ! કોઈ બય નહિ, કોઈ સંશય નહિ, પાણુ પગલું નહિ, લીધું તેને કરી જાણ્યું ! એ જૂતાવળોના પ્રમંગો, સૂકાપાટમાં વડલો વાવવાના પ્રયત્નો, બહુય આજના ઠંડા જીવનધનકાગને જરૂર ઉપમા આપે તેવા છે અને એ પછીનો મુબબતો પ્લેગનો પ્રમગ ! બીજો કોઈ હોત તો કફાય ના ન જાણત, પણ બહાના શોધત, છટક બારીઓનો લાભ લેત, પણ એવું કશું નહિ ! એકથી મત્તરની સમાન ભાવે સેવા, સહિષ્ણુ હૃદયે તેમનો ઉત્તર સંસ્કાર અને છેડે પાનાને પણ પ્લેગની ગાંઠ નીકળે ત્યાં સુધીની કર્મવીરતા ચાલુ જ હોય ! સેવાના દોલ પીટાતા નથી એ તો અત્યંતમાં પ્રગટે છે ને ત્યાં જ પમરે છે !

એ પછી તેઓ રથાન-માર્ગી માધુ બને છે એક દહાડો એમને તેમાં અમતિય પ્રગટે છે ને એ અમતેય જાડેર થતા સપ્રદાયમાં જમરો બિલાવેલ અંગે છે, હજારો બયની જૂતાવળો, અપમાનો-હાડમારીઓ સામે આવી ખડી રહે છે મુનિજી આ બધા સામે હસે છે કથાયનો બય નથી ! એ તો માપની ડાયળી જેમ એને ઉતારી ચાલ્યા જાય છે એવા ધણાય માનવીઓ નીગખ્યા છે, જેઓ માન્યનાફેર છતાં સપ્રદાયના ડરે એ જ ચાલના માડે ચડી સફર કરી રહ્યા હોય છે એ મહાત્માઓને ઇલેનૌકિક માતાપમાનો ડગવી રહ્યા હોય છે

આ પછીના પણ પ્રમગો અબા મંપૂર્ણ વિવેચના માગી લે ! બારોડો સામેની બડવીરતા, જલપ્રલયની શરવીરતા, ચારિત્રધર્મની અડગતા અને ગુરુકુલ અંગેની કાર્યક્ષમતા છતિહાસના અનેક પૃષ્ઠો રોફે તેમ છે રાહદાદને સમજનાર, એના મર્મને પરખનાર આ મુનિજી મને આજની સાધુતા મામે એક ઉદાહરણરૂપ લાગ્યા અને એમનું જીવનચરિત્ર લખવાની વૃત્તિ મારામાં જન્મીત થઈ

પણ મારી શક્તિ માટે બધું વિચારવા જેવું હતું છતાં મુનિજીની સતત પ્રેરણા, બધી પરિસ્થિતિ સમજાવી મારી કલમને આપેલી છૂટ અને સાંભળેલા એ તેજસ્વી જીવન પ્રત્યેનું આકર્ષણ, આ ત્રણ વાતોએ મને લેખક અને સંપાદક બનાવીને જ બોડ્યો.

આ એક જીવનચરિત્ર છે, અને હું નહિ જીવનચરિત્રોનો લેખક કે સંપાદક નથી સામાન્ય લેખક કે સંપાદક કરતાં જીવનલેખક પાસે વધુ મહત્તા હોવી ઘટે છે એવી કોઈ મહત્તા મારી પાસે નથી. અનેવાસી હાગ લખાયેલા જીવનચરિત્રો વધુ સંપૂર્ણ મનાય છે હું તો અંનેવાસી પણ નથી. અને જીવનના લેખન તથા સંપાદન કાર્ય વખતે તેમના અંનેવાસીઓનો પરિચય પણ સાધી શક્યો નથી જીવનલેખક ચરિત્રનાયકના સહયુક્તોની અત્યુક્તિ કે કુચ્છોની અનુક્રિયા દૂર રહેવું જોઈએ.

આ વાતમાં પણ હું કંઈ તટસ્થ રહી શક્યો છું કે નહિ તે પણ ખાણી શક્યો નથી. યુરોપીયર, દાનવીર કાર્નેગીના મન મુજબ ' જીવનચરિત્રનો લેખક હૃદય અને મસ્તિષક (મૂંઝાવ અને છુદ્ધ) થી નીરાગી હોવો જોઈએ ' એવા નીરાગીપણાનું સર્ટિફિકેટ મારી પાસે નથી. હું તો માત્ર એક જ વાક્યને અનુસર્યો છું

" On the lives of remarkable men ink and paper should least be spared."

'નામાકિત નરોના જીવનચરિત્ર પાછળ શાહી કે કાગળની રહેજ પણ કસર કરવી જોઈએ નહિ' ! મહાકવિ ગ્યોટેના આ મન મુજબ હું વર્ત્યો છું શાહી અને કાગળો પર કેવા અક્ષરો ઉઠ્યા છે તેની ચર્ચા વિવેચકોને સોંપુ છું

વર્તમાન પદ્ધતિના જીવનચરિત્રની મૂળ કળા પશ્ચિમથી આપાત કરેલી છે પણ સુખની વસ્તુ તો એ છે કે આજે હિંદુ એ કળા અપનાવી છે જીવનચરિત્રો ભારી પ્રગતિ ધકનરમાં બહુ અમ્મભાગ બજાવે છે અને દેશની કે જાતિની મહત્તાના સદા દર્શન કરાવે છે જીવનચરિત્રો જોટલા વચાવ તેટલા લાભદાયક જ છે, પણ દિલગીર થવા જેવું છે કે આપણે ત્યાં જૈનોમાં એ વાત પર બહુ દુર્લ્લેખ કરવામાં આવ્યું છે એ કારણે હજારો જૈનવીરોના જીવનચરિત્રો વિવાદાર્પક અનેકા છે મહામાત્ય વસ્તુપાળ ક્યારે જન્મ્યા, તેમની માતા કોણ ? વિમળશાહે કે શાન્તિદાસ શેઠે રાજકીય મહત્ત્વના શા કાર્યો કર્યા એના પૂરા ઉદ્દેશો પણ આપણી પાસે નથી અરે ! મર્ઠ કાલના મમર્થ સાધુઓ, સમર્થ કબાકાવિદો ને કારીગરો પણ જૂલાઈ જતા લાગે છે

મેવાડનાં જીર્ણ મંદિરોના અમારકામ પાછળ જીવન સમર્પણ કરનાર લક્ષ્મીભાઈ જેવા વણિકશ્રેષ્ઠને, માત્ર સાગર પાર જઈને અનેક કળા કારીગરીઓ દેશમાં લાવી વમાવનાર શક્તિમાનગરોને કે બીજા પ્રાન્તોમાં મહામહેનને રોટલો રળી ખાતા કે વિદ્યાવિશારદોને કોણે આજેખ્યા છે ? જૈનોમાં આજે પારકાના દોષને પરત્વે સમ કરી જોવાનો ને ચોનાના દોષને ગુણ જોવાનો બગર ગરમ છે અને એથી જ જૈનોનું જીવન સંખ્યાના રંગો પ્રમાણે જોવાય છે

જૂનકાળની બળ્યતા એ માતાનું ધાવણ છે એ ધાવણ વગર બાળકો બધી વાને રૂદ્ધપુષ્ટ કયાથી બનશે ? અગ્રજાત ! આજે ધણું નજીબત મયુ છે છતાં હવે પણ જંગવા જેવું છે મળે તેટલી સામગ્રીથી પણ એ નરવીરોની અસરતા મરજવાની છે અધુરું અધુરું તોય માતાનું ધાવણ બાળકને પુષ્ટ બનાવશે જ પણ આવાના ધાવણથી ઉઠેરેલું સત્તાન ' માતૃત્વે ભર'ના મત્રો શી રીતે ઉચ્ચારશે ?

ઉપર્યુક્ત, મારા મનથી આવશ્યક લેખાતી, ફરજથી મેં આ કાર્ય કર્યું છે આમા ધણી અપૂર્ણતા છે સાબળ્યા માત્ર પરથી જ આનું આલેખા કર્યું છે લખીને વિચારી પણ શક્યો નથી કોઈને બતાવવાની ફરમદ પણ નથી મેળવી છતાં એ જૈન ઈતિહાસનું એક ઉજ્જવલ પૃષ્ઠ છે ને આજના શ્રમણ અને શ્રાવક સમુદાયમાં પ્રવર્તતી અકર્મણ્યતા સામે એક મિશા દેનાર તારક છે. તેમ સમજ આ જીવનથાળ મેં પીરસ્યો છે. સામગ્રી કે કાઠમા ફેર હશે, છતાં તેથી જીવનની મહત્તામાં કશો ફેર નથી એ નિર્વિવાદ છે

આટલા દુઃકા નિવેદન પછી મારે મારા પૂજ્યો, મિત્રો, મુરખીઓ અને રનેહિઓનો આભાર માનવાની ફરજ અદા કરવી જ રહી

અન્યનાયકતા સુશિષ્યવર્ગ-વિદ્વાન ત્રિપુળી મુનિરાજ શ્રી દર્શનવિજયજી, મુનિરાજ શ્રી જ્ઞાનવિજયજી મુનિ ૧૪ શ્રી ન્યાયવિજયજી આદિ-જેઓ આ મંથમાં મૂળ પ્રેરણાભૂત છે, તેમજ જેમણે અપૂર્વ વિશ્વાસ સાથે મને ચરિત્રનું ચિત્રણ કરતા દર્ષ, તેમજ બીજી બધી વાતોમાં મારા નિર્ણયને માન્ય રાખી મને આ કાર્યમાં પ્રેર્યો છે-તેમનો આભાર માનું તેટલો જોડો છે. આ ચરિત્રનો ઘણો સુવશ તેમને જ ઘટે છે

આ પુસ્તકની પ્રસ્તાવના તરીકે અપાયેલ લેખ 'એ મહાકૃષ્ણને એક હજાર આઠવાર વદન' ના લેખક પૂજ્ય પ્રવરક ડી કનિ વિજયજી મહારાજના પ્રશિષ્ય, જૈન તેમજ જૈનેતર સમાજમાં પોતાની વિદ્વતા અને વિચારકતાથી પકાયેલા, સાક્ષરવર્ગ મુનિરાજ શ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ છે તેઓશ્રીના આ શ્રમ બાબતે મારે તેમનો આભાર માનવો જ રહ્યો

આ પછી અભિજ્ઞાતી ભાષ રતિભાર્ગ-કે જેમની સાથે આ મંથની મહેનત-મૂડીનો મજિયારો વહેચતા જઈ તો મારે બાગ યુ રહ્યો તેની મન શંકા છે, તેથી તેમનો આભાર માનવો બાબતે ગામી.. ..

ગૃજરાતના સુપ્રસિદ્ધ કળાકાર-અને તેથીય વધુ એક વહાલસોયા બધુ જેવા, સમય કે સ્વાર્થને અગાધ રાખી-વખત કવખતના આગમનને પણ પ્રેમથી વધાવનાર, શ્રીયુત કનુભાર્ગ દેસાઈનો આભાર જેટલો માનું તેટલો જોડો છે તેઓ જેટલા કુશળ કળાકાર છે તેટલા જ કુશળ માર્ગદર્શક ને પ્રેરક છે આ મંથના દરરોજ અને સૌદર્ય સુષ્ણતા વારે જે સાડુ હોય તે તેમનું જ હોવાય !

મણિ મુદ્રણાલયના મેનેજર શ્રીયુત સોમાભાર્ગી સંજ્ઞાનતા પણ પાને પાને બોલે છે, એટલે તેમનો તેમજ જ્યોતિ મુદ્રણાલયના માલિક શ્રીયુત ધીરજલાલ ટોકરશી શાહનો, પ્રેમની તમામ સગવડ મારે હવાલે કરી આ પુસ્તકનો છેલ્લો બાગ જલ્દી તૈયાર કરી આપવા માટે, મારે આભાર માનવો રહ્યો કુમાર કાર્યાલય અને બચુભાર્ગ રાવતને પણ, સમયે સમયે દિશાદર્શન તથા કવર-જેકેટ બાંધી શોભામાં વધારો કરવા માટે, મારે યાદ કરવા જોઈએ

આ નિવાય વળાય મિત્રો છે, જેઓએ મને મિત્રભાવ મરદ કરી ઇ આ પુસ્તકમાં અનેકાનો પ્રેમ છે. માડુ થુ છે ને વાચકે સોધી લેવાનું ઇ અને તેટલા પૂરતો અને ન્યાય આપવા વિનંતુ છુ

ચારિત્રજ્યતી, તા ૮-૧૧ ૩૬

માદલપુરા, પટેનો માંદ

એલીસાક્ષીજ અગ્ર દા ૧૬

જાતાભાઈ અરમંદ દેવાઈ.

કુછ ચિરાગો કો, ન શાદી મે, ન માતમ મે હૈ કામ,
હર મહેશ્વિલમે હમને દખા, ઉનકો જલ જાતે હુમે

સ સારના કુટલાક દીપકોને જગતના વિનોદ કે વિથાદ
(રાગ-રૂપ) સાથે કરો સમઘ હોતો નથી એ (સ્થિતપ્રજ)
દીપકો સ સારના દરેક ઉત્સવોમા પાને 'પ્રજ્વલતા' જ રહ છે
(અને માર્ગદર્શન કરવા પાછળ જાતને માણી નાખે છે)

જીવન-યાત્રા

સર્વસ્વ આળાપ ઉવઢિપ મેહાવી મારં તરફ
સત્યની આજ્ઞાથી ઊભો થયેલો બુદ્ધિમાન પુરુષ મૃત્યુને તરી બાધ છે.

તે કાળે-તે સમયે

ઇશ્વરી ઓગણીસથી શતાબ્દિની છેલ્લી વીસી-એટલે પૂર્વ અને પશ્ચિમમાં બંનેનો સંકાન્તિકાળ. સંસારસુધારા અને રાષ્ટ્ર-બચાવનો મહત્વનો કાળ. ઓસરવી આધ્યાત્મિકતા ને બામવી વિદ્યાનકાળનો એ મહામહિમ સુખ! ભારતના આખા સમાજજીવન અને રાજકીય જીવનમાં પ્રવૃત્તિનો એક નવ પ્રવાહ વહી રહ્યો હતો.

હું ધર્મક્ષેત્રે કે શું સારક્ષેત્રે, વિવિધરંગી પદ્મપાત્રો પથરાઈ રહ્યા હતા. પરિવ્રમ્ભી સંસ્કૃતિના મહાધેરા રંગો આપાઆપ તરવરી આવતા હતા. ન્યારે પૂર્વીય સંસ્કૃતિની અસ્મિતા સંક્રમિતવાની પાંખો ખીંટી ડોમ, વાહ કે વોળોના, પક્ષ, સમાજ કે સંઘના અધકાર પાછળ ભારતી જતી હતી.

પાછા બળવા પછીનું હિંદુ અરામર શાળે પડ્યું હતું. અને હોઈ રિપબ્લિક કાળ પછી હોઈ સ્ફુરિત હિંદી શહેનશાહનો પ્રતિનિધિ બનીને આવ્યો હતો. અકેયાનિરાતાના અગીર સાથે સંઘ વધારવા એ સજસલાની મટપટ આરંભ રહ્યો હતો. ન્યારે વામજ્ય સરહદ ઉપર સંશયન આક્રમણને બળજી સંપાદા પ્રિયીશ રેલમેન્ટો ગોઠવાતી હતી.

રાષ્ટ્રના પુનરુત્થાનની પ્રવૃત્તિના જન્મકાલા રાજ રામચંદ્રનરાયે એ બંનેનો વેગ આપ્યો હતો, તે અન્યારે ચાલુ હતાં. રાજકીય પરત્રતાનું ભાન હીવા જેવું થયું હતું ને તેના અંગે સંસારસુધારાની ચળવળને પણ વેગ મળ્યો હતો. શ્રી સુરેન્દ્રનાથ બેનરજી, તેલક, તૈયમજી, સર દિગ્વિજયલાલ ત્યાગ રામજી જેવા અનેક આ ચળવળના અધિષ્ઠાતા બન્યા હતા. આ વેળા સીનીલ સર્વોચ્ચાંથી નિવૃત્ત

તે કાળે-તે સમયે

પથેલ સર સેવિશ્રવ આજની ઈન્ડિયા નેચનલ કેબિનેટી પ્રથમ બેઠક ભરવાની વેતરણમાં હતા.

ધર્મક્ષેત્ર પણ કાન્તિના સખત આંચકાનોથી કમ્પી રહ્યું હતું. ઈસિલમાં શિયોસોશીયલ નેર બમતું હતું, ન્યારે ઉત્તરમાં આર્થિકસામે પોતાનું આધિપત્ય જમાવ્યું હતું. બંગાળમાં પણ પ્રજાસમાજ, સાધારણ પ્રજાસમાજ જેવા અનેક પ્રવાહો અતિમાં આવ્યા હતા. મહાત્મા ઇવાનકાસરવતીનું કાન્તિજીવન મધ્યાહ્ન હતું ને એમની હાંકો ધર્મક્ષેત્રમાં પરિવર્તનના હોઝારા જળવી રહી હતી. ધર્મથી રૂઢિચોંને બળની કંઈ સંસારસુધારાની ચળવળ પગભર થઈ હતી અને આની સાથે સનાતન ધર્મભાવનાના પછાદત બહુ બર્ધકર હતા.

સાહિત્યક્ષેત્રમાં જૂજતતામાં નર્મદનો સુખ મધ્યાહ્ન હતો. એના 'કાંડિયા' ના આ ભલભલા ચમરધારીઓને કમખાની રહ્યા હતા. નવરામ અને નંદ્યાકરનું સ્થાન વિવેચકો તરીકે આગળ પડ્યું હતું. આ વેળા ૧૪ વર્ષના કવિ દ્વંધવરામ અને એમનાથી તેર વર્ષ વાનસ નર્મદની કચ્છી-ચીકી અગ્રિમો હોઝારી વચાતી. પાંચિમાત્મ વિદ્યાને સાહિત્ય સાથે માલ સંપર્ક બંધાયો હતો. ઇન્ડીય ઉપન્યાસોની પદ્ધતિએ જૂજતાનો પ્રથમ ઉપન્યાસ 'કરણકેલો' રચાયો હતો, ન્યારે અમરઉપન્યાસ 'સરસ્વતીચંદ્ર'નો કર્તા વહીલાલ કરવી કે મોહતી, તેના લાભાલાભના આંકડા પાડ્યો હતો.

હિંદને એક વારે સાંકળવી રેલમેન્ટોના પાટા ધીરે ધીરે બધે પથરાતા જતા હતા. વહવાણી ભાવનગર અને અમદાવાદથી રાજપૂતાનાના પાટા નંખાયે હેજી પૂરાં ચાર વર્ષ પછી બ્યતીત નહોતાં થયાં. 'બલ્લારીય' ભાવનાનો જમાનો ક્યારનો મધ્યાહ્નકાલ વડાવી ચૂક્યો હતો, ને સુધારાની લોભામણી લાલી ધીરે ધીરે બધે પ્રસરતી જતી હતી.

જૈનસમાજનો પણ આ કાળનો ઈતિહાસ અનેકરંગી હતો. વર્ષોથી સંઘા બળવી રહેલો ચતિવર્મ જીજાતા હીપકની જૈન છેલ્લા બહા યોગેર પ્રસરતી રહ્યો હતો. બ્યાખાનની પાટેથી એમનું મહત્ત્વ ઓસરી મળ્યું હતું. તેમના સત્કાર અને સન્માન

પ્રસન્ન સાધુઓએ સામંતોમાં હાજરી આપવી, એ તેમના મનથી અનિચ્છા મનાતા હક સાથે સખત વિરોધ કાઢી નીકળ્યા હતા, અને એ સહુની સાથે શ્રી મુદ્દેરાયજી અને શ્રી મૂળચંદજી મહારાજ જેવા ધરમપ્રતાપી સાધુગુરુએ ક્રિયા અને તપશ્વીરતાની અતેરી ભાવ પાડતા હતા.

સવેળી સાધુવાનો પ્રકાશ દિનદિન તપ્તો જતો હતો, અને એની સાથે ચતિસત્તાના પછાટ ભયંકર થતા જતા હતા. સૂર્યાસંજોનું પ્રાણદ્ય પશુ હવે છેલ્લી વિદાય લેતું હતું ને મદિશીની અશાંતતા સાથે આ પ્રતાપી સાધુઓના પક્ષર બહુ ઉઠ્યો હતો. જ્યારે પંચગની ભૂમિને શુદ્ધ સાધુવાળી પરીચિત કરી, તપ અને તારુણ્યના તેજમાં ગળકળતા શ્રી આત્મારામજી રૂબરાતમાં પુનઃ પથારી ગુરુસમા પ્રતાપી, જગજ્ઞપતિ, વૈદિક-બ-ધુ શ્રી મૂળચંદજી મહારાજની સેવામાં સાથે જ અમદાવાદ ચતુર્માસ રહ્યા હતા. શ્રી મુદ્દેરાયજી અને શ્રી મૂળચંદજી મહારાજની સદ્ધર્મ પ્રવચનને એ જ વેળે આગળ ધણવનાર શ્રી આત્મારામજીએ સહિયરું નિર્માણ કરી બહુશ્રુતપણુની રંગા વહેવડાવનાર બગીચનું પદ હાંચલ કરવા બીડું ઝડપ્યું હતું. મહાપિંડ્યનંદ સામેના પક્ષરમાં અને રૂબરાતને રૂઝ ભરાવી યોદ્ધા કંટલાંક અશાન્તિયળે સામેનો તેમનો સામનો અપૂર્વ હતો. બધા નૈત ભંડારેનું પ્રથમ લીસટ કરનાર યો. પીટસૈન પશુ આ કાળે શ્રી આત્મારામજીની યુદ્ધાકાંત લેતા હતા. આમ આવા પ્રતાપી સુનિપુ બેવેદાદાર સદ્ધર્મશીલતાનો પાયો જ્યારે વંશાઈ રહ્યો હતો, ત્યારે શ્રી ચોક્કનવાદજી મહારાજ અજરેરમાં રહ્યા રહ્યા મુંબઈના ક્ષેત્રને અપનાવી ધર્મક્ષેત્ર બનાવવાનાં શુભ સ્વપ્નાં સેવી રાજા હતા.

આવી વેળાએ શ્રાવકવર્ગમાં અમદાવાદમાં નગરશેઠ પ્રેમાભાઈની હાક થેલતી. ભલભલા પ્રતાપી સાધુઓ પશુ તેમની ધર્મ-આજ્ઞા ઉઘાડવાની ક્ષિપત ન કરતા. વંશધર્મપત્રથી ચાલી આવતી નગરશેઠાઈ શાસનસેવામાં અનેક મુકુતોથી ગળકતી હતી અમદાવાદમાં

તેમનું જોડછત્રી સામ્રાજ્ય હતું. કલકત્તાના રાજા જેવા રાયબદીદાસજીની મહત્તા પશુ બંગાળના નૈત ઉત્તિકારમાં યોગી ન હતી; જ્યારે રોસરૂદાના રાજા, અનેક શિલ્પસુદ્ધ, કવિઓ અને અનેક જ્ઞાનસંસ્થાઓના સખી સહાયક શેઠ પ્રેમચંદ રાયચંદની સખાવતનો આંકડો કરોડ પર પહોંચ્યો હતો. મુંબઈના શ્રીયુત વીરચંદ હીપચંદ જેવા અનેક બનસાબજમાં દાનની મંગાનો પ્રવાહ બરાબર વહેતો સખી રહ્યા હતા.

બૈનસાહિબજીવમાં પશુ નવી ક્રાંતિ આવતી હતી. અનેક વિરોધોના કામન પછી શિલાછાપનાં પુસ્તકોમાંથી નવા બીભામાં પુસ્તકો છાપવામાં ચરુ થતા હતાં. અને તેની પહેલ કરનાર કચ્છી બીમસિંહ સાથેને પ્રકાશક બને આજે આજે આજે વર્ષ વીવી ગયાં હતાં. રાયબદીદાર બનપતિસિંહજીને આગમ પ્રકાશનનો પ્રારંભ કર્યો સાત વર્ષ વીલાં હતાં. આજે તે 'પરવણા' પ્રેસમાં છપાઈ રહ્યું હતું.

બૈન પરક્રાંતિ તે બહુ બાદ્યવસ્થામાં હતું. અમદાવાદથી નીકળતા 'બૈન હીવાર' ઉપરાંત 'બૈન મુધારક' પત્રો મંદિરતિએ પ્રગટ કરી રહ્યાં હતાં. જ્યારે કાલાકાળ ધોળસા જેવા નાટ્યકાર, શાળામાં સંસ્કૃત શિખવતા 'સ્વાદુવાદ મુધા' કાલવાની તથાસીમાં હતા સં. ૧૯૩૮ માં 'સાતબસન ત્યાગાદિ ધાંચ નિયંત્રોધારી ૧૧ સખોની સ્થાપેલી' બૈનધર્મ પ્રસારક સભાની ઉભર એક વર્ષની હતી, ને એનું કાયદેસર નિયંત્રોધારણા છાપવામાં મર્યાદિત હતું.

અમેરિકામાં બૈનધર્મને ડોકો વગાડનાર અને સ્વામી વિવેકાનંદના કંઈક સપકશ્ચ શ્રી વીરચંદ રાયચંદ આજે તે બૈન એસોસીએશન યોદ્ધા ઈન્ડિયાનું મંત્રીપદ સંભાળી રહ્યા હતા. સાડાચાર લાખ શ્લોક પ્રમાણના 'આસિધાનરાજેન્દ્ર' કાપનાં કર્તા વિજયગજેન્દ્રસરિ સૂરિપૂલના પ્રચાર માટે કમર કસી રહ્યા હતા. ચિદાનંદની મસ્તવાળી કેટલાયને મસ્ત કરતી વહી રહી હતી.

ભુતી કચ્છી વીરવા ને દાનશીલતાની યાદ આપનાર કચ્છ નળીઆની દસા યોગચાળા સાતિનો નરસિંહ નાથા આજે કચ્છી

બળવનાર એ દેશ! જ્યાંનાં લોભા ભલા જોડાવીર પાછળ હોયલ
તેથી રૂપસુંદરીઓ મૂરતી આવે; જે દેશમાં કંતેમહાન જેવા
વીરમહા પાકે; જ્યાં પ્રહસનિય આજ્ઞાઓ કુંવરણ સિવજી
જેવા સુલતાનસેનાનર નીચે; જ્યાંનાં દાનવીર જમડયા
હાથથી પ્રભાત રક્ષણ માટે પેસાને પાછીના પૂરે દેલાવે;
જ્યાંનાં લક્ષ્મીદાસ કામદાર સુસદીપણના જોધપાલ આપે.
સંસેપમાં જે ભૂમિએ જોકેએ વિભાજ્ય જવાંમદી, ક્ષાત્રીની ને
સમર્પણના મંત્રોથી આવે છે, એવો, ભાવાની ક્ષીય સમુદ્ધિ
વશનો, પારકાની ભાષાલિપિએ ભાષનારો કચ્છ, કર્ણ, કડપવાળો,
પરમયદો છતાં અમુદાજ્ય જવાંમદીની લોમકા છે.

એવો એ કચ્છ! એના કંડી પ્રદેશના પત્ની ગામમાં વીશા
જોસવાલનું એક કુટુંબ વસતું હતું. સ્થિતિએ સાધારણ અને
ધર્મે કૃષિકાર. વરસે વરસાદે જોતરામાં મહેનત કરનાર,
શિયાળો, ઉનાળો, લોભાસું બધું એક ભાવે લેતું કરી મજૂરી
કર્તાર એ કુટુંબ પૃથ્વીમાં પડને પરસેવે ભીંજવી ચેટપણ
કરતું. સરક ને સાહુ છુદિપણ, દૂધી ભિવડ, દૂધું ખર્ચ, દૂધું
માન ને દૂધી મહેનતકાંક્ષા! સત્તની રૂઠ થયેલી મર્યાદાઓ ને
કેઈ સાધુ પુરાણીએ સંભાળેલી ધર્મ - સીમાઓ વચ્ચે એ
કુટુંબો લખતાં.

એ ગામના વીસા જોસવાળોના ઘરોમાં એક કુટુંબ
વેડાને નામે જોળખાય. પણ અધ્યાસ તરફ જૂકેલા એ કાળમાં
દેશને કે ભવિષ્યે ઇતિહાસ રાખવામાં ભતપ્રસંસાનુ પાપ
મનાસુ હશે, એટલે વેડા કુટુંબના પૂર્વજોના ઇતિહાસ તો કંઈ
ઉપલબ્ધ નથી, છતાં પરંપરાથી એ કુટુંબના કેમવીરપણાની
એક કથા આજ સુધી ધ્રુવવાતી આવી છે, જેમાંથીય વંશવ્રત
વીરતાના વચકારાનું દર્શન અવશ્ય સાંપડે છે.

સુમરાઓના રાજઅમલની એ વાત! એ કાળે બાદશાહની
લુભ એ કાલકો ને એમની ઇચ્છા એ જ ન્યાયન્યાય! લોકો
પર અણધારી ને અધારી આક્રંત ઉતરી આવે. આવી આક્રંત

કેઈ એક ગામના એક જોસવાલને માથે ઉતરી. રાજ્યના
સિપાઈઓ તેને બાદશાહસલામત પાસે ન્યાય કરાવવા મુકેટાટ
બાંધી લઈ ગયા.

‘કાં તો હાથીના પગ તળે, કાં તો કુતરાઓની રાક્ષસી
દાંડ વચ્ચે; મરણ થાય તો છવતો તેલમાં તળે ને કિલ ચાહે
તો ચરહન પણ મારે!’ બાદશાહી ભૂતમની અનેક ભૂતાવળો
કેલી અનેલા જોસવાળ નરની આંખ સાથે હાજર થઈ રોમાંચ
ભિલા કરનારી એ કંટપાઓ હતી. પણ જોસવાળ નરે હૈયે
રાખી બળ ને શુદ્ધિ અજમાવવાનો નિશ્ચય કર્યો.

સમીક્ષાજની છેલ્લી સંધ્યા અધકારના પડલા પાછળ સરવા
લાથી અને ક્ષિતિજ પર ફણુલવી વૈરા લાલ પ્રકાશ ચમકી રહ્યો.
પેલા કેલી જોસવાળે સિપાઈઓને વિનવે કરી.

‘ભાઈ! શોય જવાની તારીફ થઈ છે!’

‘સાલા બનિયા!’ સિપાઈઓ કેવળ વ્યાપારી વૃત્તિવાળી
બનિયાની લીલી ભત પર હસ્યા હશે, પણ આ કામ તો બરી
વાકીફ! એને કાંઈ મુશ્કેલ મરાય!

થોડો વિચાર કરી સિપાઈઓએ એને કાંડે મજબૂત રસ્તા
બાધી શોયથી નિવૃત્ત થવાની રત્ન આપી ભરનાં માથેકા લિયાં
કુંડાંથી ભસ્મજ્વળેતરમા પેલો જોસવાલ ચાલ્યો નયો. દોરકાને
એક છેલ્લો સિપાઈઓના હાથમાં હતો.

રાત પડી ગઈ. વખત પર વખત વીતતો ચાલ્યો, પણ
શોય જવા મથેલી બનિયા હજી ન આવ્યો!

‘બનિયા!’ દોરકું જેવતા સિપાઈઓએ બનિયાની
ભત પર કટાક્ષ કર્યો એમની રહેણીકરણીની ચર્ચા કરી. પરસ્પર
હસ્યા પણ પેલો બનિયા તો ન આવ્યો તે ન જ આવ્યો.
થોડીવારમા એ હાસ્ય શંકામાં ફેરવાઈ ગયું. તેઓ જેતરમાં ગયા,
દોરકાને એક થોટો આંચકો માર્યો, ને બરનો એક કાંડો ખસુખસુ
કરતો ડોકી ઉઘર્યો. બાણે સિપાઈઓની મૂર્ખતા પર એ હાસ્ય
કરતો ન હોય!

સિપાઈઓ ઠેક નહીં ગયા, બેથું તો ઢોરડું
અંકોપરાના વેલ સાથે બેથું! બનિયો હાથતાળી આપી
પદાયન અંક મથો. સિપાઈઓ મુંઝાઈ ગયા. તેઓ બહુતા
હતા કે હાથમાં આવેલો ગુન્હેગાર નાસી બાંધ તો શ્યા રાજદંડ
મથો! તેઓ ચોદિશ કરી વળ્યા. વાહન મળ્યું ત્યાં તેઓ
ઉપદેશ કરી કરી વળ્યા પણ ને જુદી વપસલ તેટલાં વાપરી
બેથાં. પણ તેમના નમીએ નિષ્ફળતા લખી હતી. પેલો નર તો
સહિસલામત ઠેકાણુ બેસી ગયો હતો.

*

* *

આ બનાવે જોસવાલ કુટુંબના એ નરને 'વેલ'
ને નાથે વિખ્યાત કર્યો. ચોરે ને ચોટે એની વીરતાના,
હાપલુનાં વખાણુ થયા માંડયાં. તેણે પત્રીમાં આવી નિવાસ
કર્યો. ત્યારપછીના તેના વાસો વેલની શાખથી જોળખાયા.
વેલના એ પુરોમાત્રી નરનાં જુદિ ને બળનો વાસો
વંશપરપરાથી નાથો આવતો હતો. આજે પત્રીમાં એ વંશમાંનું
શ્રીપાદ વેલનું ઘર વખણતું ને તેનો પુત્ર વેલાશા નાથે ને
કરે સુંજશી હતો. સુભગાભાઈ નામની સુશીલ નારી એના
વરમા હતી માથે કરજ નહોતું ને ઘાસે ફંગણું હતું. ઘેર
'બાપુકી' જેતર ને જમીન હતાં. એક એકવાને બળદ ને વાવવાને
બી હતાં પાંચે આંગળીએ ખરચેકર ખૂબ જ સાદાથી મળે એ
સાદાથી વેલાશાને ઘેર હતી.

સુભગાભાઈ કબ્બી નારી હતી. પતિ, પુત્ર કે ઘરવાલન
સુચોય રીતે કરતું એમાં કદાચની કતિશ્રી માનતી. સ્વાસ્થ્યમાં
દાન એ કાળે નહોતાં ઝડપાયાં. વેલાશા શરદિ પૂરા ને જુદિએ
સાદા હતા. બાકી તો શ્રમજીવીના છપન છપનારને વરસાદ,
વાવણી ને ચોરમ સિવાય બીજા ચતુરાઈની વાતોની ફરસદ
જ ક્યાંથી હોય!

:૩:

જન્મ ને બાલ્યાવસ્થા

વિ. સં. ૧૯૪૦ ની ધની ચૌદશ (આસો વદ ૧૪) ની એ રાત
હતી. પત્રી ચામના છાણમટીવાળા ઘરના જોખલાઓમાં પ્રગટાવેલા
દીપકો પામરના વતનમાંની જેમ લખૂંઘૂં થઈ રહ્યાં હતાં.

ચતુર્દશી, તેમાય અંધારી ને વળી આસો મહિનાની!
એસિયું પુત્રાણુ આને માટે બહુ ભારે માન્યતાઓ સંધરી બેઠું
હતું. અડવે અડવે જાત ભેમાં થાય ને ચાલે ચાલે ચૂંટેલો રાસકા લો!
હાથમાં દીવો ને હાન લઈને નીકળનાર પણ મહા દેખાય.
માંદાઓ માટે આ કાલશત્રી સનાય ને આ દિવસે જન્મ પામનાર
તો પુરેપૂરા કમનસીબ દેખાય.

છતાં જન્મ અને ચતુરને કેઈ રોડી શક્યું છે! વેલ
કુટુંબના વેલાશાહને ઘેર સુભગાભાઈ આજે પ્રગુતિની પીઠ
ભોજવી રહી હતી. પ્રસવની છેલ્લી થરીઓ ગણતી રહી હતી.
ચોડીવારમાં અંદરથી ઘાળીનો રણકાર સંભળાયો ને આનંદસ્થાને
ખનિ થયો.

પુત્રજન્મથી સહુના મુખ પર આનંદની રેખાઓ તરવરી
ભેડી. આકાશના તારા ભેથા ને સમચતુ બહુમાન થયું.
ભેળીએ બેથ લાખ્યા. પારશી નામ પાડ્યું.

શ્રી ચારિત્ર વિજય

કુટુંબ શ્રીમંત નહોતું. તે કાળ મોન્ટેસરી કે ક્રીન્ડરગાર્ટનનો નહોતો. આયાઓ કે બાબાગાડીઓને કોઈ બંધતું નહોતું. ગામડાનો સાધારણ કુટુંબનો એક છોકરો ઉછરે એમ ધારશી મોટો થવા લાગ્યો. કુદરતની નજીકમાંની નજીક મિત્રાચારીવાળા ગામડાની ધૂળ ને હવા એને પોષવા લાગ્યાં.

જન્મ થયો ને જીવનની ગરગડી ચાલવા લાગી. જોત જોતામાં ધારશી સાત વર્ષનો થયો ને પાટી પર ધૂળ નાખી મહેતાજીને ત્યાં ભણવા બેઠો. એ વખતે આવી નિશાળો નહોતી કે આવા શિક્ષકો નહોતા. એમાં પણ ગામડાની તો સ્થિતિ વિચિત્ર હતી. મહેતાજીનું ઘર એ નિશાળ ને કોથળાનું પાથરણું એ બેઠક. શિક્ષણ પણ અનેક બદલતું. એકડા ને વર્ણુક્ષિર ઘૂટવાના ને જરૂર પડે મહેતાજીના ખાટલાના માકડ પણ વીણવાના. કોઈવાર ઘઉં પણ વીણવા પડે ને જરૂર પડે બે કપડાં પણ ધોઈ લાવવાં પડે. પ્રાચીનકાળના આશ્રમોનો ભાંગ્યો તુટ્યો દેખાવ અહીં સંઘરાઈ રહ્યો હતો. શિક્ષણનો અર્થ કેવળ ચોપડી ને કલમ નહિ પણ કંઈક નિરાળો મનાતો.

ધારશી આ શિક્ષણ લેવા લાગ્યો, પણ સ્વભાવે પૂરો તોફાની ! સ્વમાનની લાગણી પણ એટલી જ તીવ્ર અને આ કારણે નિશાળયાઓ સાથે ઘણી વાર દ્વંદ્વજીનો પ્રસંગ આવે. ધારશી મજબૂત હતો ને સમોવડિયામાં કદી પાછો પડે તેવો નહોતો. પણ આવા ધારશીને એક દહાડો ખૂદ મહેતાજી સાથે કડવાશ બેસી થઈ. એનો સ્વમાનપ્રિય આત્મા ન દાબી શક્યો. એણે મહેતાજીને સ્લેટ મારી ચાલતી પકડી.

મહેતાજી સાથેની અધડામણનો આ એક જ પ્રસંગ. એ પછી તો બધું બરાબર ચાલ્યું લાગે છે. છતાં બહારનાં તોફાનો તો વધતાં જ ગયેલાં. પિતાનો જેતીનો ધ ધો એટલે તેમાં મદદ કરવી પડે. કદી રાતે જેતરમાં રાતવાસે જવું પડે, દિવસના ભાત આપવા જવું પડે. વાવણી ને કાપણીના દિવસોમાં તો રાત કે દિવસ જોવાય જ નહિ. આ બધી કઠિનાઈઓએ ધારશીના દેહ

જ ન્હા ને બા દયા વ રથા

પર બહુ લાલ પહોંચાડયો. શરીર સુદૃઢ ને કસાયેલું થયું. સ્વાસ્થ્યની સુરખી દેહ પર લાલ ચટક રેખાઓમાં તરવરી ઊઠી. એનું ખડતલપણ, નિભર્યતા અને એથીય આગળ વધીને સહિષ્ણુતા ખૂબ વધ્યાં.

એની સહિષ્ણુતાની કસોટી કરતો એક દાખલો એ જ વખતે બનેલો. એક વખત અંધારી રાતે લેરના છોકરા સાથે ધારશી મગના ખેતરમાં ઘૂસ્યો. મગની ફપાળી શીંગાએ એનું મન લોભાવેલું. થોડીવાર થઈ ત્યાં તો રખેવાળ બગી ગયો. એને તરત જ બાન થયું કે ખેતરમાં ચોર ઘૂસ્યા છે. એ ડાંગ લઈ પાછળ દોડ્યો લેરના છોકરા તો વખતસર છટકી ગયો. ધારશી માટે કોઈ માર્ગ નહોતો. સામે મોટી કાંટાની વાડ હતી. એણે કાંટાની વાડ પર છલંગ મારી. વાડ તો ઝાળંગાઇ ગઈ પણ તેની બાજુમાં જ એક અવાવરુ કુવો હતો. કાંટા ને ઝાંખરાથી ભરેલો. ધારશી તેમાં પટકાઈ પડ્યો. આખું શરીર લોહીલુહાણ થઈ ગયું પણ તેણે એકે જાકારો ન કર્યો. થોડીવારે મહામહેનતે બહાર નીકળી કાંટા વીણી કાઢી ઘેર જઈ સુઈ રહ્યો. ચોરી કરવા જતાં પકડાઈ જવાની નામદાઈ કરતાં આ કાંટાના ડબ્બા સહેવામાં એને મદદીની મજા લાગી ! ધારશીના આ પરાક્રમની વડીલવર્ગને બાણ પણ ન થઈ.

દશબાર વર્ષની જીંમરમાં તો એ જીવન જેવો લાગવા માંડ્યો. એના સ્નાયુ કસાયેલાં ને છાતી ઢાલ જેવી પહોળી થઈ. એ જેમ વધતો ગયો તેમ એની હિંમત, સાહસ ને નિભર્યતા પણ વધતાં જ ગયાં. કહો તો અડધી રાતે ચાર ગાઉ જઈ પાછો આવે અને શરત મારે તો ભૂતના સ્થાનકે કલાકેના કલાકે બેસી રહે ! ભય જેવી વસ્તુ જ બાણ નહિ !

પત્રી ગામની બહાર, કુંદરોડિયાના રસ્તે એક બાવળ હતો. આ બાવળમાં હાજરાહજીર ભૂતનો વાસો છે, એવી લોકમાન્યતા હતી. દિવસે પણ ત્યાંથી એકલા તો ન નીકળાય ! રાતની તો

વાત જ શી? એ રસ્તેથી આવબ કરવામાં આ બાવળ બહુ વિઘ્નરૂપ મનાતો.

ગામના પટેલને આ વિઘ્ન દૂર કરવાનો વિચાર થયો. જડમૂળથી જ બાવળ ઉખેડી નાખવો એવો નિશ્ચય કર્યો. ધારશી એની નિર્ભયતા માટે બાણીતો હતો. પટેલે એને બોલાવી કહ્યું.

‘ધારશી! એક કામ છે.’

‘કહોને! તમને કે’દી ના પાડી છે!’

‘પણ કામ જરા મહાનગીનું છે! પાછો તો નહિ પડે ને?’

‘એની શીકર નહિ, પણ ઇનામ શું?’

‘સવા કોરી.’

ધારશીએ કામ સમજી લીધું ને સંધ્યાનો છેલ્લો પ્રકાશ પૃથ્વી પરથી તદ્દન ભૂંસાઈ ગયો ત્યારે કુહાડી લઈ ધીરેથી ઘરબહાર નીકળી ત્યાં પહોંચી ગયો. તારાઓના પ્રકાશમાં ઉભો બાવળ તમરા ને વનવાંગડાંની ચીસોથી અશાન્ત હતો. ધારશીએ આડુંઅવળું ભેથા વગર કુહાડાંનો ફટકો માર્યો. નાના મોટાં પીળાં ફૂલ જમીન પર પથરાઈ ગયાં. પછી તો ફટકા પર ફટકા, ઘા પર ઘા!

કેટલીયવાર સુધી આ કામ પહોંચ્યું. આખરે મધરાતનો શીળો પવન છૂટ્યો ને બાવળ કડેડાટ સાથે જમીનદોસ્ત થયો. ધારશી કામ પુરું કરી કુહાડી ખસે મૂકી રવાના થયો. ઘેર પહોંચી કુહાડી ખાટલા નીચે નાખી એ ઘસઘસાટ બીંધી ગયો. ભરભાંખળે દોર છોડ્યાની વેળાએ ધારશી જાગ્યો. ઝાંખા પ્રકાશમાં ભેચું તો કપડાં લાલચોળ થઈ ગયેલા. તરત જ ગામ બહાર જળાશયે પહોંચી કપડાં ધોઈ નાખ્યાં. સવાર થતાં પટેલને ત્યાં જઈ પોતાના કાર્યનું વિવરણ કરી સવાકોરીનું ભારે ઇનામ લઈ આવ્યો!

આ તો એકાદ પ્રસંગ. આવા અનેક બનાવ ધારશીના ખાલ્યજીવન સાથે ભેડાયેલા છે કેાઈ ચૂડેલોના સમાગમના, તો કેાઈ ભૂતભાઈના લેટાના. ઉત્તર જીવનની નિર્ભયતાના અંકુર તેનામાં બાળપણથી જ આવી રીતે પ્રકુલિત થયેલાં નજરે પડતાં હતાં.

જાન્ય ને બાલ્યાવસ્થા

મહત્વાકાંક્ષા, ધારેલા મનસુખાને પાર પાડવાની સહિષ્ણુતા ને પરિશ્રમથી જરા પણ કાયર ન થવાની વૃત્તિ આ કાળે પણ ધારશીમાં આ રીતે પ્રકાશતા તે હતાં જ.

પત્રી ગામને પાદર હવાડે હતો. ઢોર પાણી પી થોડીવાર ત્યાં આરામ કરતાં. પણ કોઈ ઝાડની છાયા ન હોવાથી ગરમીમાં હેરાનગતિ થતી. ગામલોકોએ બહુવાર પ્રયત્ન કરી જોયો પણ કોઈ ઝાડ ઉગી જ ન શક્યું. એક દિવસ આ અશક્યને શક્ય કરવાનો વિચાર ધારશીને થયોઃ એણે નિશ્ચય કર્યો, કે એક ફક્કડ વડલો વાવવો જ.

એણે પોતાના સાથીકારોને વાત કરી. સહુએ હસી કાઢી. 'ઝાડો થયો છે ! આ વેરાનમાં તે વડલો કેવો ?' પણ ધારશી આથી હિંમત ન હાર્યો. એણે ખાડા કરી ખાતર પૂર્યું. એક સુદર ડાળ લાવી રોપી. 'પાણીનું' સિંચન શરુ કર્યું. પણ ધખતી ધોમમાં, રેતીની વચ્ચે નાનો રોપ કેમ પલ્લવે ? બીજો દિવસે તે બળીને ખાખ થઇ ગયો. છતાં ધારશી હિંમત ન હાર્યો. એક નવો રોપ નાખ્યો. ક્યારે કર્યો. તૂના ઝપાટાથી રક્ષવા છાંયડો કર્યો.

આખરે સહુના આશ્ચર્ય વચ્ચે એ રોપને ડીશીઓ ફૂટી. ધારશી વધુ દહતાથી જતન કરવા લાગ્યો. વખત જતાં એ રોપ ફાટ્યો ફૂટ્યો ને આજે પણ એ બાળમહાત્માની હિંમત, સાહસ ને કર્તવ્યપરાયણતાની યાદ આપતો એ પત્રીને પાદર હશે છે.

આમ દરેક સમર્થ પુરુષો માટે બન્યું છે તેમ-જગતના એક અધારે ખૂણે સાહસ, શૂરવીરતા, નિર્ભયતા ને મનોરથોની મજબૂતતા જીવનમાં ભરતો ધારશી ઘોડો થવા લાગ્યો.

*
* *

મૃત્યુના મ્હોંમાં

ધારશીની બેંમર ચૌદ વર્ષની થઈ જોટલે તેના પિતાજીની ઇચ્છા તેને વ્યાપાર માટે મુંબઈ મોકલવાની થઈ. કચ્છને પ્રાચીન વ્યાપાર પડી ભાંગ્યો હતો ને કેટલાય સાહસિકોએ પરદેશ ખેડવાની શરૂઆત કરી હતી. વહાણવટામાં હવે કસ નહોતો રહ્યો. આવક ભવક ઘટતાં દરેક ધંધા પર મંદી આવી ગઈ હતી. આવી મંદીની અસરમાં મુંબઈનંદરે ઘણા કચ્છીઓનું લક્ષ જેવું હતું. કેટલાક તો ફેવલ દોરી લોટો લઈને ગયેલા લક્ષાધીશ થયા હતા. અને જો લક્ષાધીશ કચ્છીઓ પછુ પોતાના વતનલાઈઓ પર વહાલ વરસાવવું નહોતા. ભૂલ્યા વેપાર કરવા મુંબઈ આવનાર કચ્છીને શેટલા અને જોટલાથી મુંજાવાનું તો નહોતું જ. આવી રીતે કેટલાય કચ્છીઓ મુંબઈમાં આવીને ભમ્યા હતા.

ધારશીએ લખવા વાંચવા પૂરતું ભણી લીધું હતું. પ્રથમ પિતાજી ગાજર ખાંધીને મુંબઈ ગયેલા હવે ધારશીને ત્યાં જવાનું નક્કી થયું. આખરે જોક દિવસ વહાલું વતન, વહાલી માતા વગેરેની દુર્દ છોડી મુંબઈ જવા એ સ્ટીમરમાં ચઢી બેઠો.

૧૪ વર્ષ યુધી પત્રી જેવા ગામડામાં ઉછરેલા ધારશીને મુંબઈ જોઈ એકદમ આશ્ચર્ય થયું હશે ! ધમાલ, ધમાલ ને ધમાલ ! ભણે કોઈ નગરી જુદું ચડી ન હોય ! વેગ, વેગ, ને વેગ !

મૃત્યુના મહોંમાં

વાહનેય દોડે ને માનવી પણ દોડે ! યંત્ર ને કારખાનાઓના શોરબકોર જેમ માનવીઓ પણ શોરબકોર કરે ! ચાલવાનું પણ દોડવામાં. બોલવાનું પણ ઉતાવળમાં. નિરાંત તો ક્યાંય નહિ !

પ્રવૃત્તિના પરમ ધામ મુંબઈમાં ધારશીને નવું જોવા બાંધવાનું ઘણું હોય. ધીરે ધીરે એ બધાથી પરિચિત થઈ ગયો. કુતૂહલભુક્ષિ શાન્ત થઈ ગઈ ને તે મુંબઈગરો બનવા લાગ્યો.

ધારશી મુંબઈ આવ્યો ત્યારે પિતાએ ઇચ્છા વ્યક્ત કરી હતી કે, મુંબઈ જઈ વ્યાપારમાં પણ પગોટાડું ને સાથે સાથે નિશાળે પણ જવું. ધારશીની પણ ઇચ્છા બાંધવાની હતી. એ બપોરના એક ગૂજરાતી નિશાળમાં જવા લાગ્યો ને બાકીનો વખત પિતાજીના રોહિની દુકાને બેસવા માંડ્યો. અહીં નિશાળમાં એ નામુંઠામું લખતાં, પત્રવ્યવહાર કરતાં શિખ્યો તથા વેપારજોશું જ્ઞાન મેળવી લીધું. બુદ્ધિ કુશાગ્ર એટલે થોડા વખતમાં તો દુકાનની બધી આપલે, ભાવતાલનું પણ જ્ઞાન મેળવી લીધું.

થોડા વખત પછી થેલાશાહેને લાગ્યું કે હવે ધારશી વ્યાપારને યોગ્ય થયો છે. તેમણે તુવેરના કારખાનાવાળા એક દુકાનદારને ત્યાં તેને નોકરીએ બેસાડ્યો. ધારશીએ પોતાનું તમામ લક્ષ તેમાં પરોવ્યું. ભેતભેતામાં તો એ પાવરધો થઈ ગયો. દુકાનધણીને તેનાથી ખૂબ લાભ થવા લાગ્યો. થોડા વખત પછી તેને પોતાનો ભાગીદાર બનાવ્યો. ધંધો ધીકતો ચાલવા લાગ્યો. ધારશીની ગ્રાહકો પતાવવાની શક્તિ, નામાઠામાની ચોક્કસાઈ, મહેનતના શોખ ને બજારની વધઘટ પરની દૃષ્ટિ અજબ હતાં.

ધારશીની આવક ઠીક થઈ. માતા સુલગામણ પણ પોતાની પુત્રી રતન અને પુત્ર મોહણીને લઈ મુંબઈ આવ્યાં. ત્યારપછી થેલાશા જેતર-જમીન બળવવા મુખ્યત્વે પત્રી જઈ રહ્યા.

કારખાનું ધમધોકાર ચાલતું હતું. આ વેળા તુવેરદાળની ચિત્રી ચઢે એવી બનાવટ ભેઈ એનું હૃદય એટલું લાગણીપ્રધાન બની ગયું કે ત્યારથી તેણે જીવનભર તુવેરદાળ ન ખાધી. ઉત્તર જીવનમાં પણ એક વખત ભાગલપુરમાં રેશમનું કારખાનું ભેતાં

તેના પર આવી અસર થયેલી ને ત્યારથી રેશમનો શરીરે સ્પર્શ સુધ્ધાં નહિ કરેલો. લાગણીપ્રધાનતા અને ધર્મપ્રિયતા જીવનના આરંભથી જ કોઈના પણ શુરુપદ વિના, સહજસિદ્ધ દેખાતી હતી. મુંબઈમાં ધારશીનું જીવન હવે દરેક રીતે શાન્તિથી પસાર થઈ રહ્યું હતું. તેને કોઈ વાતની કમીના નહોતી. પણ ભાવીના ઉદરમાં શું ભરેલું છે, તેને કોણ જાણી શક્યુ છે !

એક દિવસ દુર્દેવનો મળપ્રવાહ ધારશી ભણી વહી નીકળ્યો. વિ. સં. ૧૯૫૬ માં પ્લેગદેવે મુંબઈને ઘેરી લીધું.

હવાના એકાદ વાવાઝોડાએ ઝાડ પરથી જેમ અનેક પાકાં ફળો તૂટી પડે એમ માનવીઓ ભેતભેતામાં મરવા લાગ્યાં. મહોલ્લેમહોલ્લે, લોતેલોતે, ચાલીએચાલીએ મૃત્યુની કાળખંજરી બજવા લાગી. ભર્યાં ઘર ઉજ્જડ થવા લાગ્યાં. ન્યાં ચોવીસે કલાક અદ્દહાસ્ય ચૂંન્યા કરતું ત્યાં પ્રાણદેવતાની પોકે સંભળાવા લાગી.

પ્લેગના પિશાચથી બચવા લોકો મુંબઈ છોડીને નાસવા માંડ્યા. કેટલાય ઘરોમા મડદાં એમને એમ સડતાં રહ્યાં ને લત્તાઓ વેરાન બની ગયા. સડેલાં મડદાંની દુર્ગંધ, ચોર ને બદમાશોનું ભેર મુંબઈમાંથી ન જનારને પણ જવાની પ્રેરણા કરતાં.

ધારશી બધું સમેટવાની તૈયારીમાં હતો. ત્યાં તો માતા સુભગાબાઈને પ્લેગની એક ગાંઠ નીકળી. ધંધો વેપાર સમેટવાની વાત બાબુમાં રહી ને માતૃભક્ત ધારશી સારવારમાં ચૂંથાઈ ગયો. દવા ચાલવા લાગી પણ દર્દ વધતું જ ગયું. બીજી ગાંઠ દેખાવ દીધો. માતા પોતાનું અવિધ્ય પરખી ગઈ. એણે સૌને શીખામણ આપી. ત્યાં ત્રીજી ગાંઠ દેખાવ દીધો. ધારશી દિનરાત બૂલીને સારવાર કરી રહ્યો હતો. પણ બધું નિરથક હતું. માતાએ બચ્ચાઓ પર ખ્યારનો છેલ્લો હાથ ફેરવી નવકારમંત્ર સંભળાવવા કહ્યું. થોડી ક્ષણો બાદ એણે આંખ મીંચી લીધી. વાતાવરણ રુદ્ધથી કમ્પી ઉઠ્યું. શબને દેન દેવામાં આવ્યો. માતાની ધગધગતી ચિતાઓ જેવી કેટલીય જવાળાઓ હૃદયમાં પેટાવી ધારશી સ્મશાનથી પાછો ફર્યો

મૃત્યુના મહેાંમાં

પણ 'Sorrow Does not come alone,' આપત્તિને એકલા આવતું ગમતું નથી. ઘેર આવતાં નાના કોરક ફૂલ શી જેન રતન પ્લેગની દાઢમાં સપડાઈ ચૂકી હતી. કલેબને મહા-મહેનતે થામી ધારશી જેનની સેવામાં બેસી ગયો. પણ એની સેવા નિષ્ફળ જવા સરખાઈ હતી. રતન પણ માતાને પંથે પળી. સોનાપુરની રાખમાં એ મળી ગઈ.

નિરાંતે વસતા પક્ષીના માળામાં કેઈ શિકારીનો પંખે પડે એમ ધારશીના કુટુંબમાંથી એક પછી એક માણસો પ્લેગદેવના પંખમાં સપડાવા લાગ્યાં. માતા ને જેન પાછળ બીજાં બે ગયાં. ધારશીની હૃદયવેદના અસીમ હતી. મમત્વનાં રુદન કલેબ' ચીરનારાં હોય છે. મૂર્છાનાં મરશિયાં મહામનના માનવીઓને પણ ઠોલાવે છે.

મૃત્યુ સંખ્યા વધતી જ જતી હતી. ચાર ઉપરથી આઠ ઉપર ને ધીરેધીરે આંકડો સોલથી સત્તર પર આવી ચોક્યો. એ બધાને ખલે નાખી મુંબઈની ઉજ્જડ શેરીઓ વચ્ચે પસાર થનાર ધારશીની સંસારી મનોભાવના તો અસારભાવનાની વલ્લેવાતી અનેક ઉર્મિઓમાં લુપ્ત થઈ ગઈ હતી. આ અસારભાવના સ્વયંભૂ - અનુભવજન્ય હતી. સમગ્ર શાસ્ત્રોનાં હબરો પૃષ્ઠોમાં વર્ણવાયેલું માનવદેહનું ક્ષણભંજુરપણ એણે આંખ સાથે નિહાળી લીધું હતું. સત્તર સત્તર સ્નેહિતાં મૃત્યુ બેનારાના દિલમાં ચોહક સ્નેહસંખંધ તો ક્યાંથી હસતી ધરાવે !

ધારશીનું નાનું મુગ્ધ હૃદય આત્મમંથનની અવનવી ઉર્મિઓ વચ્ચે ઝેલાં ખાઈ રહ્યું હતું. ત્યાં પ્લેગદેવે પોતાના ભક્ષને ખચાવવા મથનાર પર કરડી નજર નાખી. એક-બે નહિ, પણ એકી સાથે ત્રણ ત્રણ ગાઠોએ તેને બિછાના પર પટકી પાડ્યો. આ વખતે પોતાના ગણાવાય તેવા એક નાના ભાઈ સિવાય ને કદી કદી મળવા આવતા મિત્ર સિવાય તેનું કોઈ ન હતું.

સત્તર જે માગે ગયા તે માગે જવાનાં તેડાં આવ્યાં સમજી ધારશીએ વ્યથા સહન કરવા માંડી.

ધર્મને શરણે

બિછાનામાં તરફડતા ધારશી સામે એક નવી દૃષ્ટિ ધીરે ધીરે ઉઘડતી જતી હતી. જેણે જીવનભર આત્મા, કર્મ કે આલોક પરલોકનો વિચાર નહોતો કર્યો, એને આજે રોગ વિચાર કરાવી રહ્યો હતો! કેટલીકવાર યુરાર્ધ પણ બલાઈની જન્મદાત્રી અને છે!

‘મારું કૌણ? માતા નહિ, પિતા નહિ, સ્નેહિ નહિ, મારું કૌણ નહિ.’ ધારશીના હૃદયસાગરમાં આ વિચારે એક વર્તુલ પેદા કર્યું ને પછી તો ઉપરા ઉપરી વર્તુલો જન્મવા લાગ્યાં. આત્મા અને દેહની જુદાઈ, કર્યોની સારાસારતા, જીવન સફલ કેમ અને, સંસારમાં વ્યાપી રહેલ આ મૃત્યુથી કેમ બચાય, વગેરે વિચારો સ્વયંભૂ ગ્રેરણાથી જાગ્રત થયા. આ દર્દમાંથી બચવાનો કૌણ ઉપાય નહિ હોય, એ વિચારે હૃદય પર કબજો કર્યો.

એક વિચાર આવ્યો કે એનો અન્ત પામવો, એ પોતાના મૂળ સ્વભાવ પ્રમાણે ધારશી બિછાનામાં તરફડતાં પણ વિચાર કરવા લાગ્યો. થોડી જ વારમાં એને એ વિચારમાં પણ દર્દને કંઈ સાન્તવન મળતું લાગ્યું. એ વેપારી જેટલી ઝીણવટથી આગળ વધ્યો.

ઉજ્જડ થયેલા મુંઝાઈના સ્નેહિજનોમાં ધારશીનો વેલશી નામનો સ્થાનકમાર્ગી મિત્ર હતો. બિમારીની ખબર પડતાં એ જોવા આવ્યો. ધારશીની વેદના અપાર હતી, ને એ વેદનાથી પણ વધુ વેદના જાગ્રત થયેલી દૃષ્ટિને સમજવાની હતી. વેલશીએ આવી ધારશીને પાણી પાઈ કુશળ પૂછ્યા.

‘વેલશી! મને લાગે છે કે હું નહિ બચું! દર્દ વધતું જાય છે.’ ધારશીના શબ્દોમાં હબરો વીંછીના ડંબની વેદના હતી.

ધર્મને શરણે

જીવન એને વહાલું હતું. મોતને જીતવાનો સુંદર સ્વાર્થ એને અકળાવી રહ્યો હતો.

‘કંઈ દવા લીધી !’ મિત્રે સ્નેહથી પૂછ્યું.

‘લીધી, પણ નકામી નીવડી, હવે તૈયારી જ લાગે છે.’

વેલશી સાથે મિત્ર હતો. એતું હૃદય ગળગળું થઈ ગયું. મૃત્યુથી તો બચાવવાની તાકાત નહોતી. મૃત્યુ ઉભળવાનો સંકલ્પ કરી એણે મિત્રધર્મ બળવે શરૂ કર્યો:

‘ધારશી ! તને લાગે છે કે દુનિયામાં આપણું કોઈ સચું વહાલું છે ? સંસારના આ ઉધામા કરીએ છીએ, એ આંખ મીચાતાં કંઈ રહેવાના છે ? જે શરીર પર આપણે મગરુર છીએ એ પણ કાચની શીશીથી ય નાબુક છે એ તેં જોયું ? ઘણુંય દ્રવ્ય હોવા છતાં જે સત્તર સોનાપુરમાં ગયાં, એ કંઈ સાથે લઈ ગયાં ?’

ધારશીને આ વાતો કંઈક સુખ પહોંચાડતી હતી. જેના વિચારોમાં પોતે મુંઝતો હતો, એ વિચારોની કંઈક સ્પષ્ટતા આમાં જોવાતી હતી. એ એકચિત્તે સાંભળવા લાગ્યો.

‘મિત્ર ! સાચી દોલત ધર્મ છે. જે અહીં પણ રહે છે ને સાથે પણ આવે છે. શરીર તો સાધનમાત્ર છે. દ્રવ્ય ને આ બધું તો નિમિત્ત માત્ર છે. એનો સારો ઉપયોગ કરીએ તો સારું પરિણામ આવે ને ખરાબ કરીએ તો ખરાબ આવે. માટે ધર્મનું શરણુ એ જ સારું શરણુ છે, જે મરવાના ને જન્મવાના અઘડાથી છોડાવે છે.’ વેલશી પોતાનો મિત્રધર્મ બળવી રહ્યો હતો.

‘પણ અત્યારે હવે શું થાય ? હું તો બલ્કે છું.’

‘ધારશી ! ધર્મનું શરણુ લે ! નિશ્ચય કર કે જો સાલો થઈશ તો વિરક્ત બની સંસારની આ માયાબળનો ત્યાગ કરીશ !’

ધારશી સમજતો હતો કે, આમાંથી બચવું અશક્ય છે. પણ જો બચી જવાય તો આટલાં મૃત્યુ ને વિદાય લેવા પછી એને સંસારમાં મોહ નહોતો રહ્યો. તેમ કરવા તેણે પ્રતિજ્ઞા લીધી.

ધારશી બીજી બધી દવા છોડી મિત્રની ધર્મદવા લઈ બિછાનામાં પડ્યો રહ્યો. એ કંઈક હવે નિશ્ચિત બન્યો હતો.

પણ મિત્રે આપેલી દવા તરત ફળી. રાતે અપ્રીક્ષના પોલના બંધથી પ્લેગની ગાંઠો ફૂટી ગઈ અને તાવ હલકો પડ્યો.

સવારે નાનો ભાઈ મોણશી દવાની શીશી લઈને આવ્યો, પણ અચાનક શીશી એના હાથમાંથી છટકી ગઈ. બધી દવા જમીન પર ઢાળાઈ ગઈ. મોણશી ફરીથી દવા લેવા જવા તૈયાર થયો ત્યારે ધારશીએ હસતાં હસતાં કહ્યું :

‘મોણશી ! સારું થયું કે એ શીશી ફૂટી ગઈ. મેં દવા લઈ લીધી છે. હવે વિશેષ દવાની જરૂર નથી.’ નાનો ભાઈ આમાં કંઈ સમજી ન શક્યો. પણ દર્દનાં પાણી વળતાં થયાં હતાં. ગાંઠો તો સાવ આલી ગઈ. તાવ પણ ગયો. શક્તિ પણ ધીરે ધીરે આવવા લાગી. થોડા દહાડામાં તો ધારશી સાવ સાજો થઈ ફરવા લાગ્યો.

પણ હવે તેના હૃદયને ચેન નહોતું. કો'ક વખત શ્રીમંતના બંગલાઓ એને લોભાવતા. કો'ક વખત સંસારની રજિયામણી લાલચો એને લહેર કરવા નોતરતી. અને એ કાળે ધારશીને વિચાર થતો કે આ ગ્રાહ્ય કે પેતું ? પણ તરત જ એને યાદ આવતું કે, એ મહેલાતો ને એ લોગવિલાસો કોઈને ન ખચાવી શક્યાં. એ એમને એમ રહ્યાં ને એને પોતાનું ગણનારા તો કયાંય આલ્યા ગયા. કોઈ એમને ન રોકી શક્યું. માટે જેણે મારું રક્ષણ કર્યું તેનું જ શરણ લેવું.

વિચાર નક્કી થયો. સંસારત્યાગ જરૂર કરવો. જે કોઈ પણ સંન્યાસી, સાધુ કે ફકીર મળે, જેના સત્સંગમાં મનને શાન્તિ મળે, ભવનનું કલ્યાણ થાય, તેની પાસે ધર્મતું શરણ સ્વીકારવું. બસ, મુંબઈ છોડવાની બધી તૈયારીઓ થઈ ગઈ. થોડું ઘરેણું ગાંડું હતું તે વેચી મારી બધું દ્રવ્ય નાના ભાઈને સોંપી દીધું. એક નાનકડી ટ્રક ખરીદી તેમાં થોડાં કપડાં અને પોતાને માફક આવતી પાંચસો છસો ખીડીઓનો ખબનો ભરી લીધો અને મુંબઈ બંદરથી માંડવી તરફ જતી સ્ટીમરમાં એક દિવસ કોઈને પોતે કયા ઉદ્દેશથી બળ્ય છે, તે કહ્યા વગર ધારશી ચઢી બેઠો.

ગુરુની શોધમાં

તરંગોની હારમાળા ચાલી રહી હતી, સાગરમાં અને ધારથીના શાન્તિશોધક હૃદયમાં. અનેકવિધ વતુળોં કણે કણે જન્મતાં ને નાશ પામતાં, પણ સંસારની કણ્ઠજીવરતાનો પટ એટલી મજબૂત રીતે ઘેરી ગયો હતો, કે બીજા બધા તરંગો ત્યાં સુધી આવીને વિલીન થઈ જતા.

સ્ટીમર તીવ્ર ગતિથી માંડવી તરફ વહી જતી હતી. માર્ગમાં લોકપ્રસિદ્ધ સ્ટીમર 'વીજળી'ના લોટો થયો. નવામાં નવી ઢોળે બનાવેલી આ આગબોટ લોકો પર કામણ કર્યો હતો. એ આજે પ્રથમ પ્રવાસે નીકળેલી. એના ઉપર કેટલીય બાનો હતી. કેટલાંય અણપૂર્યાં કેડાનાં હંપતી હતાં. કેટલાય શોખીન શ્રીમંતો ને વેપારીઓ સહેલગાદે નીકળ્યા હતા. વીજળીના દીવાઓના તેજથી ગળાંહળાં થઈ રહેલી સાગરની મહારાણીને ધારથી ભેળે રહો. ભેત ભેતામાં એ અદૃશ્ય થઈ ગઈ.

માંડવીનું બારું દેખાયું ને સ્ટીમરમાંથી સૌ હોડીમાં ઉતર્યા. ધારથી દિશાશૂન્ય હતો. સંસારથી વિરક્ત તો થયું હતું. પણ કેવી રીતે અને કાની પાસે જવું ? એ બંદર પર આમ તેમ ફરવા માંડ્યો. એટલામાં શૌચનિવૃત્તિથી પાછા ફરતા કાનલ સ્વામી નામના એક સ્થાનકમાર્ગી સાધુ દેખાયા. (જેઓ અત્યારે કચ્છમાં આંકેડાટી સ્થાનકમાર્ગી સંપ્રદાયના પૂજ છે, એ ધારથીના સંસારી ગનેવી હતા) એમણે ધારથીને બોલાવ્યો.

‘ધારશી ! અહીં ક્યાંથી ?’

‘મુંબઈથી’

‘ધેર ભય છે ?’

‘ના, ના. મારે તો હવે સંસારથી વિરક્ત થવું છે.’

મુનિરાજ આ છોકરાને સંસારથી વિરક્ત થવાની વાતને આટલી સરળતાથી બોલતો બોધ હસ્યા. કાનજી સ્વામીના શુરુ પ્રજાપાળજી સ્વામીનો સંપ્રદાય એ કાળે કચ્છમાં વખણતો હતો. માંડવીમાં જ તેમનું ચોમાસું હતું. મુનિરાજે ધારશીને શુરુજી પાસે ચાલવા કહ્યું. બન્ને જવાની તૈયારી કરે છે એટલામાં સમાચાર આવ્યા કે ‘સ્ત્રીમર વીજળી ડૂબી ગઈ.’ આ સમાચાર નહોતા પણ લોક સમુદાય પર વજ્રપાત હતો. બધાં બુદ્ધિ ત્યાં રોકકળ મંડાઈ ગઈ.

કેટલીય માતાઓના એકના એક આધારભૂત દીકરાઓ વીજળી સાથે જળશરણ થયા હતા. કેટલીય નવવધુઓનાં કંકણો ભાંગીને ભૂકો થયાં હતાં. અણૂપૂર્યાં કોડનાં અનેક ઈંપતી સાગરના પેટાળમાં સ્વાહા થઈ ગયાં હતાં. જગતની કેટલીય વ્યક્તિઓ સ્નેહિને ખોઈ ચૂકી હતી.

ધારશીના વૈરાગ્યવાસિત દિલ પર આ વાતે વધુ અસર કરી. સત્તર સત્તર સ્નેહિઓની ભભૂકતી ચિતાઓ, પોતાના દેહ પર મૃત્યુની નાગચૂડ, ને ‘વીજળી’ નો આ અકસ્માત ! સંસારની ક્ષણભંગુરતાને સમજવા હવે ખીલ પ્રમાણ કે દૃષ્ટાન્તની જરૂર નહોતી. માનવી નાચે છે ને રાચે છે, પણ ક્યાં બણે છે કે કાળનો પાંખે શિર પર તોળાઈ રહ્યો છે ? એને કાનજી સ્વામીએ મધુબિહવાળું દૃષ્ટાન્ત કહ્યું. ધારશીએ પાકો નિશ્ચય કર્યો કે હવે તો આ જીવનનું કલ્પાણ કરવું, મૃત્યુને તરી જવું.

ધારશી સ્થાનકે આવ્યો. પ્રજાપાલ સ્વામીએ ક્ષણવાર ધારશીના ચહેરા સામે ભેંચા ક્યું. વિશાળ નેત્ર, રોગથી સહેજ ઘસાયેલો છતાં પડછંદ દેહ, સરલ મુખાકૃતિ ને ઉન્નત લઙ્કાટ. સ્વામીજીના હૃદયમાં ધારશી માટે પહેલી મુલાકાતે જ સારા

ગુરુની શોધમાં

અભિપ્રાય બંધાઈ ગયો. એમણે આબહાર મોતીની પરીક્ષા કરી લીધી. છેકરાના ઉલ્લસણ ભવિષ્યની આગાહી આપતી કેટલીક વાતો શિષ્યો સાથે કરવા માંડી.

ધારશી આમાં કંઈ ન સમજ્યો. એને તો એક રહ લાગી હતી કે સંસારથી વિરક્ત બનવું, મોતને છૂતવું. અને એની આ વાતો સૌને હસાવતી હતી. સ્ત્રીમર પરથી ઉતર્યા પછી બીડી પીધાને લાંબો સમય થયો હતો. સાધુઓનો પહેલો પરિચય હતો. ધારશીએ લોળાભાવે બીડી કાઢીને સળગાવી.

મજપાલજી સ્વામી સહેજ હસ્યા. સંસારના પાપથી તફન અનભિષ્ટ આ જીવાનને તેમણે સ્નેહભર્યા અવાજે કહ્યું : ‘ભાઈ! સાધુ થનારને તો બીડી ન પીવાય. એણે તમામ વ્યસનોનો ત્યાગ કરવો જોઈએ.’

સાધુ થવા માટે નિર્વ્યસની બનવું જરૂરી છે, એટલું જ્ઞાન થતાં ધારશી ત્યાંથી ઉઠ્યો. મુંબઈ બંદરથી ખાસ પસંદગી કરીને આણેલી પાંચસો છસો બીડીઓનો સ્થાનકની બહાર એટલા પર ઢગલો કર્યો. એકી સાથે પીવાય તેટલી પી લીધી, અને પછી ઢગલાને દીવાસળી ચાંપી. આમાં વ્યસનોની હોળી માનતા ધારશીને લાગ્યું કે એણે સાધુતાભણીની પ્રાથમિક ભૂમિકા વટાવી.

મજપાલજી સ્વામીને આ ઝળપરિણામી જીવાનને માટે આશા બંધાણી. એમણે ધારશીને સાન્નવન આપ્યું તેમ જ જણાવ્યું કે ‘અમારા સંપ્રદાયના કાનૂન મુજબ માતાપિતા કે વાલીની રજા વગર દીક્ષા ન અપાય. હમણું રહેવું હોય તો રહે, અભ્યાસ કર ! તેટલા વખતમાં તારા પિતાની રજા મંગાવ, પછી જોઈશું.’

ધારશીને ખૂબ આનંદ થયો. એ સાધુઓની વચ્ચે રહી અભ્યાસ કરવાની સાથે મુનિધર્મના આચારો શીખવા લાગ્યો.

:૭:

ધારશી-ધર્મસિંહ સ્વામી

ધારશી બ્યારે સાધુતા ભણી પ્રયાણ કરી રહ્યા હતા, ત્યારે પત્રીમાં બૂદી જ રામકંઠાણી બગી હતી. ધારશીએ જે દિવસે મુંબઈ છોડ્યું તે દિવસે જ ત્યાંથી બાઈ મોણશીએ પિતા વેલાશા પર તાર કર્યો હતો :

‘ધારશી સ્ટીમરથી આવે છે.’

વેલાશા ગાડું બેડીને માંડવી બંદરે સામા આવ્યા, પણ જરા મોઝા થયા. સ્ટીમરના બધા ઉતારુ રવાના થઈ ગયા હતા. વેલાશા ધારશીની શોધ ચલાવવા લાગ્યા, પણ કોઈ ઠેકાણેથી તેનો પત્તો ન લાગ્યો. એમણે ફરીથી મુંબઈ તાર કર્યો : ‘ધારશી આવ્યો નથી.’

ત્યાંથી જવાબ પાછો કર્યો કે, ‘ઝડીથી તો રવાના થઈ ગયો છે.’ આ બગરથી પિતાનું દુઃખ અસહ્ય થયું. પુત્રી અને પત્નીના મૃત્યુ પછી આ બે પુત્રો પર જ એમની આશા હતી. તેમાં પણ ધારશીને પ્લેગમાંથી સારો થયેલો બેવા એમનું હૃદય ઉત્કંઠિત હતું. ચારેબાજુ તપાસ કરી, પણ તેનો પત્તો ન જ લાગ્યો. થાકીને બારે નિરાશા સાથે એ પત્રી પાછા કર્યા. સહુએ ભેગા મળી એકીમતે નિશ્ચય કર્યો કે, ‘ધારશીને પ્લેગની ગાંઠો તો નીકળી હતી. સ્ટીમર પર તબિયત લથડી હોય અને સ્ટીમર-વાળાઓએ એને સમુદ્રને હવાલે કર્યો હોય.’

ધારશી-ધર્મ સિંહ સ્વામી

અધે રોકકળ ચાલી રહી. સોએ ધારશીને મુએલો માની તેના નામથી સ્નાન કરી લીધું. ખીલ તરફ સ્થાનકની દિવાલોમાં ધારશી પણ જગતની આ માયાને મરેલી માની માનસિક સ્નાનથી શુદ્ધ થઈ રહ્યો હતો. દિવસો વીતવા લાગ્યા. કાળદેવ પણ આ કથની પર વિસ્મરણનો હાથ ફેરવી રહ્યા હતા, ત્યાં પત્રીના એક શ્રાવકે ઘેલાથાને ખબર આપ્યા : 'માંડવીમાં મેં ધારશીને જોયો છે.'

કેટલીક વાતો હુઃખમાંય હસાવે તેવી કદંગી લાગે છે. સૌ આ વાત પર હસ્યા. પણ પેલા શ્રાવકે વધુ ખાતરી આપતાં કહ્યું : 'માંડવીના સ્થાનકમાં ધારશીને કંઈક ગોખતો મેં જોયો છે. એ સાધુજેવા વેષમાં હતો. મેં એને ઘેર આવવા ઘણું કહ્યું પણ તેણે ના પાડી.'

ઘેલાથાને આ વાત પર સાધારણ વિશ્વાસ જોડતાં તે તરત ગાડું જોડી ધારશીના માસા સાથે માંડવી આવ્યા. સ્થાનકમાં જઈ જુએ છે તો ધારશી ત્યાં જોડો હતો. આ જોઈ માસાજીનો ક્રોધ ભયંકર થયો. તેમણે ધારશીને કુળકલંક કહી ખૂબ સંભળાવ્યું એ વખતે સામાન્ય રીતે પોતાના કુટુંબમાંથી કેઈ દીકરા હોય તો નાનપણે જાણીતો. ઘેલાથાનું પ્રેમાળ હૃદય પુત્રને આ દશામાં ન જોઈ શક્યું. તેઓ સમજ્યા કે ધારશી સાધુ થઈ ગયો. એ જોલાન થઈ પૃથ્વી પર પટકાઈ પડ્યા. મોહ-માયાના પછડાટ જ આવા હોય છે

પિતા સ્વસ્થ થયા ત્યારે ખબર પડી કે ધારશી સાધુ નથી થયો. ધારશીને સામાયિકમાં જોવાથી પેલા શ્રાવકે સાધુ થવાનું કલ્પેલું. એમણે પુત્રને ઘેર આલવા કહ્યું, પણ એણે તો સ્પષ્ટ સંભળાવી દીધું કે 'મારે સાધુ થવું છે.' પિતાનું પ્રેમઘેલું હૃદય ક્ષીર્ણ દૃષ્ટિથી જોવા તૈયાર નહોતું. તેઓ ધારશીને જગરદસ્તીથી પત્રી લાવ્યા. પિતા ધારશીને ત્યાંથી - સ્થાનકમાંથી ખસેડી શક્યા, પણ તેનું મન તેના લક્ષ્યબિંદુથી જરા પણ ખસ્યું નહોતું. એ રોજ પિતાને સમજાવવા લાગ્યો. પિતાને વહેમ આવ્યો કે, કદાચ સાધુઓએ ભૂરફી નાખી હશે !

બંનેનો આગ્રહ ધીરે ધીરે દબ થતો જતો હતો. પિતા એને રાખવા માગતા હતા, ધારશી જવા માટે સત્યાગ્રહ કરીને બેઠો હતો. પોતાની વાતની અસર થતી ન દેખાવાથી પિતાએ ધારશીને ચૌદમું રતન પણ અપાડવા માંડ્યું. એને ઘરમાં પણ ગોંધી રાખવા લાગ્યા. ધારશી બધું સહન કર્યું જતો હતો. એને ખબર હતી કે બે એ માતાપિતાની રબ વગર જશે તો સ્થાનકમાર્ગી સંપ્રદાયના રિવાજ મુજબ એને દીક્ષા નહિ આપે. એને માટે એક જ માર્ગ હતો, અને તે પિતાની રબ લેવાનો.

આમને આમ પંદર દહાડો વીતી ગયા. ધારશીની ઉત્કંઠા ખૂબ વધી ગઈ હતી. પિતાના પ્રેમને એ સમજતો હતો, પણ આત્મવચ્ચના કે હૃદયદ્રોહનું મહાપાતક વહોરવા તે તયાર ન હતો: જે નિર્ણયથી પોતે બચ્યો એ નિર્ણયને કેમ ફેરવાય? હું પોતે પ્લેગમાં ગુજરી ગયો હોત તો પિતા શું કરત? એણે પિતાને ખૂબ સમજાવ્યા અને કહ્યું: 'મને પ્લેગમાં મરી ગયેલો માનીને પણ જવા દો! મને તે વિના જરા પણ ચેન નથી. હું અહીં છું છતાં મારું મન ત્યાં જ છે.'

પણ પિતાજી એમ માને તેમ નહોતા. એ કોઈ પણ રીતે મચક નહિ આપે એમ લાગ્યું ત્યારે એક દહાડો ધારશીએ ઘરના ઉબરામાં જ ધરણું નાખ્યું. રબ આપશે તો જ ખાઈશ, નહિ તો અહીં જ મરી જઈશ, એવો પોતાનો નિશ્ચય કહી સંભળાવ્યો. પિતાજીએ પણ રબ ન દેવાનો પોતાનો નિશ્ચય જણાવ્યો. બંનેનો સત્યાગ્રહ શરૂ થયો.

સવારના નવ થયા. બંનેમાંથી એકે કાતણ પણ ન કપ્યું. બાર થયા પણ કોઈ ખાવા જ ન બેઠું. આખરે ત્રણ વાગ્યા. હવે પેલાશાને કોષ ચઢ્યો. એમણે ફરી ધારશીને માની જવા કહ્યું. પણ એ તો હવાના અનેક ઝાવાતોમાં હિમાચલ જેવો નિશ્ચલ હતો. પિતાજીથી ન રહેવાયું. તેમના ધીરજના મે'રામણમાં ઝડપભેર ચોટ આવવા લાગી. પાસે ધનધનતા અંગારાથી ભરેલી હોકાની ચલમ પડી હતી. કોધમાં ને કોધમાં તેમણે તે

ધારશી-ધર્મસિંહ સ્વામી

ધારશીના શરીર પર મારી. એ દાઝ્યો પણ કંઈ ન બોલ્યો.
થોડીવારે ફરીથી એ જ શાન્તિથી પિતાને વિનવવા લાગ્યો :

‘પિતાજી ! મને મારી નાખો કાં સાધુ થવા દો !’

મનને અલગથી બેઠેલા ક્રોધ-ચાંડાલ સણવારમાં ફર થઈ ગયો, એટલે ઘેલાશાને પોતાના કૃત્ય માટે પશ્ચાત્તાપ થવા લાગ્યો. આંખોમાંથી અશ્રુની ધારા વહી નીકળી. ધારશીનાં નેત્રો પણ રોતાં હતાં. સાચા પ્રેમની અશ્વધારાથી પવિત્ર થયેલ પિતાએ દીકરાની પીઠ પર હાથ ફેરવતાં કહ્યું :

‘બેટા ! તને સુખ ઉપજે તેમ કર ! ચાલ પંચ પાસેથી તને રબ્બ અપાવરાવું ?’

ખીજે દિવસે ગામપંચ લેશું કરી તેમજો ધારશીને દીક્ષાની રબ્બચિઠ્ઠી અપાવી. અને મુંદ્રાથી આઠ કોટી સંપ્રદાયના પૂજ મજપાલજી સ્વામીને આમ ત્રી ઉત્સાહપૂર્વક દીક્ષાની તૈયારી કરી. ચૌદ દિવસ આ ઉત્સવ ચાલ્યો. વિ. સં. ૧૯૫૭ ના શુભ મુહૂર્તે પૂજ મજપાલજી સ્વામીના હાથે દીક્ષા થઈ. તેઓ મજપાલજી સ્વામીના શિષ્ય કાનજી સ્વમી ના શિષ્ય તરીકે બહેર થયા.

પૂજજીએ તેમનું નામ ‘ધર્મસિંહ સ્વામી’ રાખ્યું.

૩

: ૮ :

શાસ્ત્રાભ્યાસ

મુનિ ધર્મસિદ્ધાન્તના સાધુપદનો ક્રુવતારક આત્મકલ્યાણનો હોય; અને આત્મકલ્યાણની સાધના માટે જ્ઞાનસંપાદન કરવું અત્યંત આવશ્યક હતું. સાધુ થયા પહેલાં તેમણે સંપ્રદાયની સામાન્ય ક્રિયા પૂરતો અભ્યાસ તો કર્યો હતો જ. હવે તેમણે થોડકા અને રાસા કંઠસ્થ કરવા શરૂ કર્યા. આ કંઠસ્થ કરવાનું કામ પરિપૂર્ણ થતાં તેમણે આગમ ભત્રીસીનો અભ્યાસ શરૂ કર્યો.

આ વખતે સ્થાનકમાર્ગી સંપ્રદાયની સ્થિતિ બહુ વિચિત્ર હતી. શાસ્ત્રનું સર્વસ્વ માત્ર ભત્રીસ આગમો મનાતાં. આમાં પણ કેટલોક વર્ગ એવો હતો, જે અગિયાર આગમને માન્ય રાખી બાકીનાને યતિઓની સ્વચ્છંદ કૃતિઓ કહીપોતા. આમાં પણ વ્યાકરણ કે જે ભાષાના નિયત અર્થોને બરાબર સમજવા માટે ખાસ જરૂરી વસ્તુ છે, તેનો વિશેષ કરવામાં આવતો. તેમ જ કેઈ વિચારક ન્યાયશાસ્ત્રના અભ્યાસની વાત કરતો તો એકદમ વજાપાત જેવું જ લેખાતું.

જ્ઞાનની તદ્દન સંકુચિત સીમામાં કેટલીય બિનજવાબદારી ભરી વર્તણૂક ચલાવાતી. બિનમંદિર કે બિનપૂજનો કયાંય પણ પાઠ આવ્યો કે નિઃસંકેતભાવે એના પર હરતાલનો પંછિ

(કુચકો) મારવામાં આવતો. કોઈ જોવો જ શબ્દ આવ્યો કે જેને અર્થ જોઈએ તેવો ન નીકળે તો જો ચાર મોટા મોટા સાધુઓ ભેગા થઈ પોતાની પસંદગીને અર્થ ઉતારી લેતા. સંપ્રદાયની મૂડી મનાતા ગ્રંથો પર પૂર્વાચાર્યની ટીકા, ભાષ્ય કે અવતુષ્ઠી જોવાની મનાઈ હતી. આ માટે ગુજરાતીમાં તૈયાર કરવામાં આવેલ અર્થ 'ટપા' સૌને આપવામાં આવતા. કોઈ આથી વધુ આગળ જોવાની કે જાણવાની ઇચ્છા કરે તો તેની સામે અનેક બંધનો રજૂ કરવામાં આવતાં.

આપણા ધર્મસિંહ ઋષિ જેમ જેમ અભ્યાસમાં આગળ વધતા ગયા, તેમ તેમ તેમની સામે આ બધી બાધાઓ ઝડી થતી ગઈ. પણ જે અનેક બાધાઓને તોડી આત્માનું નિર્દોષ સામ્રાજ્ય મેળવવા સાધુ થયો હોય, એને આવી બાધાઓ પ્રગતિ કરતા કેમ અટકાવી શકે? તેમણે એક ઠંડાકો આગળ વધી શુરુલને પૂછી લીધું :

‘આ બધા ગ્રંથોમાં ચોતરફ હરતાલ શા માટે લગાવવામાં આવે છે? બહુ બહુ વિચાર કર્યા છતાં, શુરુલ! આપણું વર્તન કેમ શાસ્ત્રવિરુદ્ધ લાગ્યા કરે છે?’

‘મુનિ! હજી તમે નાના છો!’ શુરુની આંખો જરા લાલ ઝની! આપણા વાહના બધા વૃદ્ધ ને પૂન્ય પુરુષો જે કરતા આવ્યા છે અને કરે છે, તે હું જોડું હશે? તમારે ફરીથી આવી શંકા ન ઉઠાવવી!’

વાસના ઉપર વિજય મેળવવા નીકળેલાઓ પર વાહા જેવી મુગજળસમી વાતો વિચર્ય મેળવે એ ધર્મસિંહ ઋષિને કેમ ગમે? એમનો વિચારક ને સત્યશોધક આત્મા સત્ય જાણવા વધુ ઉત્સુક બન્યો. ચીલે ચીલે ચાલવા એમણે સાધુવેશ નહોતો પહેર્યો.

સં. ૧૯૫૮ નું-બીજું-ચોમાસું જૂનનગરમાં થયું. આ વખતે કાનજી સ્વામી સૂર્યગઢાંગ સૂત્ર વાંચતા હતા. આ સૂત્રની વાચના કરતાં અનુક્રમે આદ્રકુમારના પ્રતિજ્ઞાધનો પ્રસંગ આવ્યો : મગધદેશના મહામંત્રી અભયકુમાર એક બિનપ્રતિમા અનાય

દેશમાં વસતા આદ્રકુમાર પર ચોકલે છે અને એ જિનપ્રતિમાનાં દર્શન કરવાથી એ કુમારને પ્રતિજ્ઞા થાય છે. આ કથામાં પ્રતિમાનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ હોવા છતાં કાનલ સ્વામીએ, 'સુહૃત્-રત્નેકરણ ચોકલ્યા' એમ અર્થ કરી શ્રોતાનાં મન રાજિત કરી દીધાં.

ધર્મસિંહ ઋષિ નિત્ય વ્યાખ્યાન પુરું થતાં એ શાસ્ત્રનાં પાનાં લઈ કહેલા અર્થ સાથે તેનું મનન કરતા. આજે પણ તેઓ પાનાં લઈ વિચારવા લાગ્યા. 'ટળા'માં કેવલ આદ્રકુમારનું નામ હતું. આથી વધેલી જિજ્ઞાસા તૃપ્ત કરવા એમણે કથાસંબંધ તપાસ્યો. પણ ત્યાં તો પ્રતિમાના ઉલ્લેખ ઉપર હરતાલ મારવામાં આવી હતી. જે આંતરરહસ્ય સ્પષ્ટ રીતે સમજતાં તેમને મહિનાઓ લાગ્યા એ આજે એક ક્ષણમાં સમજાઈ ગયું. મુનિજીને લાગ્યું કે જે સ્તંભ ઉપર સ્થાનકમાર્ગી સાધુઓ-પોતે-પોતાની ઇમારત ચણવા માગતા હતા, તે સાવ ખોટા, મૂળ વગરના ને ઠોકરી ખેસાડેલા છે. એ જ્ઞાન થતાં એમના હૃદયમાં મન્યનનું એક જગર આદોલન ઉભું થયું. લાગણીઓની એરણ પર સત્યના હથોડા ટીપાવા લાગ્યા.

એ સાધુવેશ લીધો તે આ માટે? અરે! ઘરનો દાઝયો વનમાં ગયો તો ત્યાં પણ દવ લાગ્યો. હવે સંપ્રદાય બળવું કે સત્ય? જીવાન મુનિના હૃદયમાં અવનવું મનોમન્યન બાગ્યું. અનેક લાગણીઓનાં તોફાન થવા લાગ્યાં. ધીરે ધીરે અધું થાળે પડતું ગયું, તેમ તેમ તેમને ખાતરી થવા લાગી કે,

-શાસ્ત્રોના અર્થ વિદ્યુત કરી દેવામાં કે છુપાવવામાં આવ્યા છે.

-સત્યશોધક માટે ન્યાય અને વ્યાકરણ બંધવું આવશ્યક છે.

-જિનમૂર્તિ અને જિનપ્રતિમાની નિંદા કરવી એ પાપ છે.

-અમારા સાધુઓની ક્રિયા શાસ્ત્રાનુકૂલ નથી.

જેમ જેમ આ સત્ય વધુ મજબૂત થતું ગયું તેમ તેમ ધર્મસિંહ ઋષિની મનોભાવનાઓમાં પરિવર્તન થવા લાગ્યું.

૬:

સત્યને પંથે

સાધ્યની સાચી તમજા ભારે જ પ્રગટે છે, જ્યારે માનવી એના પૂરા રંગે રંગાઈ જાય, જીવનની દરેક પળે એનો જ વિચાર કરે, એનું જ મનન અને મંથન કરે. સાચા સત્યશોધકોના ઇતિહાસમાં આવી મનોમન્યનની ઘણી ગભીર પળો આવેલી જોવાય છે. મુનિ ધર્મસિંહજીની બાળતામાં પણ એમ જ બન્યું. તેમની પ્રત્યેક ક્ષણ આ સત્ય કે પેલું, આ વાસ્તવિક કે તે વાસ્તવિક, એના જ વિચારોમાં વીતવા લાગી.

આવી તન્મયતામાં એક વખત રાત્રિના છેલ્લે પહોરે જીવનની સાધનાનું પ્રતિક હોય એવું સ્વપ્ન આવ્યું:

“અલૌકિક રાશનીથી ઝળહળતું અને હબરો ભાવિકની પ્રાર્થનાઓથી ઝુંબટું મુંબઈનું ગોડીજી મહારાજનું દેરાસર દેખાયું. મુનિજીએ જૂળ આનંદપૂર્વક એમાં પ્રવેશ કર્યો અને ભવનાં હબરો બંધનો ક્ષણમાં ઠાપી દે એવી મનોરમ પ્રભુમૂર્તિનાં દર્શન કર્યા હૃદય ગદ્ગદિત થઈ ગયું. નેત્રો પ્રભુની સામે જ જોઈ રહ્યાં. અપૂર્વ હર્ષ ને આનંદની લહેરોમાં ફુંવાટે ફુંવાડું ફરકવા લાગ્યું.”

સ્વપ્ન આગળ વધ્યું. “દેવદર્શન કરી મુનિજી ઉપર અગાશીમાં આવ્યા. એટલામાં ગંગાંગણથી સ્તનમણિના તેજથી ઝળહળતું વિમાન આવતું દેખાયું. મુનિ ધર્મસિંહ એ દરશન

૩

આનંદમાં ઘણુવાર પોતાની સ્થિતિનું ભાન ભૂલી ગયા. વિમાન પાસે ને પાસે આવતું ગયું. છેક નજીક આવી પહોંચ્યું ને વિમાનમાં બેઠેલ એક વ્યક્તિએ તેમને ઉદ્દેશીને કહ્યું :

‘મુનિજી ! આવો ! તમે જિનભુવનમાં પધાર્યા, દર્શન કર્યા ને પાવન થયા છો. તેથી તમારું સ્થાન અહીં અમારી સાથે છે.’

“આનંદનો પાર ન રહ્યો. મુનિ ધર્મસિંહ વિમાનમાં બેસી ગગનવિહાર કરવા લાગ્યા. થોડીવારમાં તો સ્વર્ગની ઉજ્જવલ ભૂમિ પર જઈ ઊભા. ચારેકોર કોઈ મધુકું સંગીત બજી રહ્યું હોય, કોઈ ઉત્સવ ઉજવાતો હોય એવું વાતાવરણ પથરાઈ રહ્યું હતું. આનંદ, હર્ષ, ઉદ્ધાસની આ ભૂમિમા મુનિજીએ પ્રવેશ કર્યો.”

ને રાતના ગળતા પાછલા પહોરે ધર્મસિંહ સ્વામીનાં નેત્રો જીધડી ગયાં. સ્વપ્ન પુરું થયું. તેઓ ભ્રમત થઈ બેઠા થયા અને સ્વપ્ન વિષે વિચાર કરવા લાગ્યા. ‘ખરેખર ! સાચો માર્ગ તો આ છે. પિતાને પૂજ્ય માનનાર, પિતાની પ્રતિમા સાથે શા માટે વિરોધ રાખે ? શાસ્ત્રને માનનાર શાસ્ત્રના અડધા પાઠો ભૂંસી નાખે ને અડધા શા માટે સ્વીકારે ? આ સ્વપ્ન મારા માર્ગને સત્ય જણાવવા ખાતર જ આવ્યું છે. આજે સવારે ગુરુજી પાસે તેનો અર્થ ને ફળ જરૂર પૂછીશ.’

મુસ્વપ્ન લાધ્યા પછી નિદ્રા કે કુવિચાર ન કરવો, એ શાસ્ત્રઆજ્ઞાને સ્મરી મુનિ ધર્મસિંહજીએ ધર્મધ્યાનમાં ચિત્ત પરોવ્યું. સાધુની નિત્યક્રિયા કરી સૂર્યોદય થતાં ગુરુ કાનજીસ્વામી પાસે જઈ તેમણે સ્વપ્ન કહી સંભળાવ્યું, ને તેના ફલને કહેવા પ્રાર્થના કરી.

‘સ્વપ્ન ઠીક છે.’ કાનજીસ્વામીએ બરફ જેટલી ઠંડાશથી જવાબ આપ્યો.

સ્વપ્નની વધુ વિવેચના એમને ડરાવી રહી હતી. જિન-પ્રતિમાનું ન્યાં નામ આવ્યું ત્યાં તેમનું મન એક શબ્દ પણ ઉચ્ચારવાનું સાહસ ન કરતું ! મુનિ ધર્મસિંહજીને આ ઉત્તરથી-

સત્યને પંથે

આ ઠંડાશથી પોતાની વાત વધુ સત્ય લાગી. એમની શ્રદ્ધા વિશેષ પરિપક્વ થઈ.

આમ ને આમ થોડો કાળ વ્યતીત થયો!

ચતુર્માસ પૂર્ણ થતાં બૂજથી સહુએ વિહાર કર્યો. વિહારમાં પૂજા વજ્રપાળણનો ભેટો થતાં મુનિજીએ તેમને એકાંતમાં પોતાના સ્વપ્નની વાત કરી. પૂજા સત્યશોધક અને શાસ્ત્રપ્રેમી હતા. જિનપ્રતિમાનાં દર્શન અને પૂજનની ખાનગીમાં હિમાચલ પશુ કરતા, છતાં વૃદ્ધાવસ્થાને કારણે છડેચોક બહાર થઈ સયની બહારાત કરતાં સંકોચ કરતા.

એમણે આ જીવાન મુનિની આંખો સામે એકીટથે બેતાં કહ્યું.

‘ભાઈ! તું ભાગ્યશાળી છે! આવું સ્વપ્ન કોકને જ લાપે!’

જે મૂર્તિનાં દર્શન સ્વપ્નમાં પશુ થાય તે આટલો લાભ થાય, તો સાક્ષાત્ સભાન અવસ્થામાં કરેલાં દર્શન કેટલાં પુણ્યાનુબંધી થાય? આ સત્ય કે તે સત્યના વાવટોળમાં ફસાયેલું મુનિ ધર્મસિંહજીનું ભાવના-જહાજ ધીરે ધીરે સાચા માર્ગ તરફ ફરી રહ્યું હતું. હૃદય પલટાઈ ગયું હતું. વ્યવહાર પલટાવાની વાર હતી. અને તે પશુ થોડા વખતમાં થઈ ગયું.

વિ. સં ૧૯૫૯ નું ચતુર્માસ અંબરમાં થયું. ગુરુજીનો આદેશ તો જન્મમુખિ પત્રીમાં ચતુર્માસ કરવાનો હતો. પશુ પોતાના વિચારની ભૂમિકા રચવા માટે પત્રી ઠીક ન જણાતાં ગુરુજીને વિનંતિ કરી કે બીજે ચતુર્માસની આજ્ઞા આપો! આખરે ગુરુજીએ ત્રણ મુનિઓ સાથે અંબરમાં ચતુર્માસ કરવાની આજ્ઞા કરી.

કેટલીક વાર નાનું નિમિત્ત પણ મહાન પરિવર્તનનું કારણ બને છે. સ્થાનકે પાસે જ અંધલગચ્છનું દેરાસર હતું. વગર અડચણે ત્યાં અવાય જવાય તેમ હતું. મુનિજીએ આ સગવડનો લાભ લીધો અને વહેલા મોડા, બહુ બહારાત ન થાય તે રીતે દર્શન કરવા જવા લાગ્યા.

પણ ધીરે ધીરે આ વાત વાચે ચઢી. એક બે કાન પાસેથી પ્રચાર પામતાં ગામના સ્થાનકમાર્ગી શ્રીસંઘને ખબર પડી. આ ઘટના એમને મન ભયંકર હતી. એક સુનિવેશ છોડી દે, કયાંય નાસી બચ કે બે ચાર ગામ પર પાણીનાં પૂર ફરી વળે તેના કરતાં પણ આ વાત વધુ ભયંકર હતી ! સુનિરાજને અનિચ્છનીય માર્ગથી પાછા હટવા ખાનગીમાં કહેવામાં આવ્યું. પણ તેની કંઈ અસર ન થઈ. સુનિચ્છે પોતાની પ્રવૃત્તિ દૈન્ય મને બારી રાખી.

આ બાળત આખા સંપ્રદાયની સહિસલામતીની હતી. આવી વર્તણૂક ચલાવી લેવાય તો બીજા સાધુઓ પણ એ માર્ગ તરફ ખેંચાય, કંઈક વધુ બાણવાની ને વાંચવાની ઇચ્છા કરે અને આમ થાય તો ચણેલી ને બળવેલી આખી ઈમારત જમીન-દોસ્ત થાય. સુનિ ધર્મસિંહજીની આ 'સ્વચ્છંદતા' માટે સંઘે મક્કમ પગલાં લેવાનો વિચાર કર્યો. આ માટે ધર્મસિંહજીને સવાર-જવાબ કરવામાં આવ્યા.

સુનિ ધર્મસિંહજીએ સ્પષ્ટ કહ્યું. 'મારાથી સત્યનો દ્રોહ નહિ થાય.'

'પૂજ્યોએ જે કહ્યું ને લખ્યું તે ખોટું ? એમનાથી પણ હાથા તમે ?' સંઘ પાસે કેવલ 'પરંપરા'નું હથિયાર હતું. ચુકિત ને દલીલોને સ્થાન નહોતું.

સંઘનું ઝનૂન સુનિજીને ઠરાવે તેમ નહોતું એમના હૃદયમાં સત્યના પૂબરીની આત્મસમર્પણની જ્યોત જલી રહી હતી. એટલી જ શાન્તિથી તેમણે સંઘને ઉત્તર વાળ્યો :

'શાસ્ત્રોની પ્રામાણિકતા મારી દૃષ્ટિએ વિશેષ છે. અને તેથી જ શાસ્ત્રના સાચા માર્ગે અનુસરું છું. સત્યના માર્ગેથી મને કદી પાછા ફરવી શક્યો નહિ. મારી વાત અસત્ય હોય તો સમજાવો ! પ્રાયશ્ચિત્ત કરવા તૈયાર છું.'

અહીં ઈન્સાફની કચેરી નહોતી બેઠી કે સાચજૂઠનો ન્યાય તોળાય ! ગમે તેમ પણ ચાલતા ચીલાને બળવી રાખવાની ભાવના સેવનાર ટોળું એકઠું થયું હતું. તેઓ સત્યનો નિષ્ઠુર

સત્યને પંથે

કરવા નહોતા માગતા. નિષ્કૃય કરવાની શક્તિ પણ નહોતી. સહુ સંપ્રદાયની દિવાલમાં ગાળકું ન પડે તેની શ્રીકરમાં હતા. આખરે સંઘે ધમકી આપવા માંડી :

‘મુનિવેશ પુત્રવી લઈ ફરેત કરશું. સંઘની સત્તા બાણી છે ?’

મુનિજીએ સહેજ હાસ્ય કરી એનો મૂકે પ્રત્યુત્તર વાળ્યો. એમની નજરમાં સંઘ કરતા સત્યની સત્તા વિશાળ ને વિરાટ હતી. સંપૂર્ણ વિચાર કયાં પછી જ નક્કીતોડાનો પૂરેપૂરો ખ્યાલ લાવ્યા પછી જ કાર્યનો આરંભ કરવો એ શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિશાળીનું પ્રથમ લક્ષણ છે. અને એવી વિચારણા પછી શરૂ કરેલા કાર્યને પૂરું કરવું એ બુદ્ધિનું બીજું લક્ષણ છે, એમ શાસ્ત્રવચન છે. “આરબ્ધસ્ય અતતગમન દ્વિતીયે મુદ્ધિલક્ષણમ્ ।”

મુનિ ધર્મસિદ્ધિ પ્રથમ બુદ્ધિલક્ષણમાંથી પાર ઉતરી ગયા હતા. હવે તેનો પૂરેપૂરો અમલ કરવાનો હતો. સમય બરાબર પરિપકવ થઈ ગયો હતો. કરોળિયાની બાજુ જેવાં વાડાના બંધનો ચોમરે ગાઢ રીતે વીંટળાઈ બંધ, તે પહેલાં તેને ભેદીને બહાર નીકળી જવાની જરૂર હતી. સારા કાર્યમાં હંમેશાં સહાય મળી રહે છે અંબરના મૂર્તિપૂજક આવક સોમચંદ ધારશીભાઈ તથા બીજાઓ મહારાજશ્રીની મનોભાવનાથી પરિચિત થયા હતા તેઓ ગમે તે ભોગે પણ મદદ કરવા તૈયાર જ હતા.

તપગચ્છીય ચતુર્માસ પુરું થવાની તૈયારીમાં હતું. મુનિરાજ શ્રી એક વળાવિયા (ભોમિયા) સાથે અંબર છોડી ભચ્ચાઉના ભાગે ચાલી નીકળ્યા. આ નિહાર બધાની બાણુ વગર કરવામાં આવ્યો હતો, પણ ઐડીવારમાં તો બધે બાણુ થઈ ગઈ. સ્થાનકમાર્ગે સંઘમાં મોટો ફફડાટ બાણ્યો. કવેટાના ધરતીકંપ જેવો આ કમ્પ હતો અને આ ફફડાટ બધે પ્રસરી વળે તે પહેલાં મુનિજીને કેબજે કરવા ચારે તરફ માણ્યો દોડાવવામાં આવ્યા.

મુનિરાજ ભચ્ચાઉના ભાગે એકદમ આગળ વધી રહ્યા હતા. એટલામાં પાછળથી કમરી ચઢતી દેખાઈ સવારથી ચાલતાં

ચાલતાં સાંજ પડવા આવી હતી. સંધ્યાનો આછો વેરો પ્રકાશ આખા વનપ્રદેશ પર છવાઈ ગયો હતો. થોડીવારમાં એક સાંઢિયાસવાર આવતો દેખાયો. એની ઝડપ એટલી હતી કે થોડીવારમાં ભેટભેટ થઈ જાય. અને ભેટભેટ થઈ જાય તો એક દુઃખદ પરિસ્થિતિનો પુનર્-મ થાય.

મુનિજીએ સમય પરખી લીધો. માર્ગ પરના ઝાડની ઓથ લઈ લીધી. ઝડપથી આવતો પીછો પકડનાર સાંઢિયાસવાર થોડીવારમાં સૂર્ય પરથી વાદળનો ખાલી ટૂકડો પસાર થઈ જાય તેમ પસાર થઈ ગયો! એનો માર્ગ ભચ્યાઉનો હતો. મુનિરાજે રાત અહીં જ માળવામાં સલામતી સમજી. હિંસક પશુઓથી ભરેલા જંગલમાં ઝાડ નીચે, ભગતી આંખે તેઓ બેસી રહ્યા જે આત્માને વળગેલા હિંસક પશુઓને જીતવા નીકળ્યો હોય એ આવા જંગલી પશુઓથી કેમ હરે? આ તો આત્મિક યુદ્ધની પ્રાથમિક ભૂમિકા હતી.

પ્રભાત થતાં મુનિજી 'ચીરઈ' વટાવી 'ભચ્યાઉ' આવી પહોંચ્યા. આ પહેલા સપ્તાયના વાઠામાંથી નાસી છૂટેલને પાછા પકડી લાવવા માટે બધે સંદેશા પ્રસરી ચૂક્યા હતા. મુનિ ધર્મસિદ્ધજી મૂર્તિપૂજક શ્રાવકો પાસે પહોંચ્યા. પોતાની વાત રજૂ કરી. શ્રાવકોએ મુનિરાજના આ સાહસ અને નિર્જયતાની ખૂબ પ્રશંસા કરી પોતાનાથી બનતી મદદ આપવા પશુ કબૂલ થયા મુનિરાજને રોકાવું પાલવે તેમ નહોતું કોઈ સદ્ગુરુ થોપી કાઢી તેમના શરણે બેસી જવાની ખૂબ ઉતાવળ હતી. તેમણે શ્રાવકો પાસેથી સંવેગી મતના સાધુઓની કેટલીક ક્રિયાઓ જાણી લીધી.

સવારના દશ વાગતાં અંબરથી રવાના થયેલા શ્રાવકોનું ઉપચુદેશન (પ્રતિનિધિ-મંડળ) ભચ્યાઉ આવી પહોંચ્યું. એમણે મુનિજીને પોતાની જીનવાણી દલીલોથી અને દરેક પ્રકારના હરથી સમજાવવા માંડ્યા. તેમણે તો એક જ વાત કરી:

સત્યને પંથે

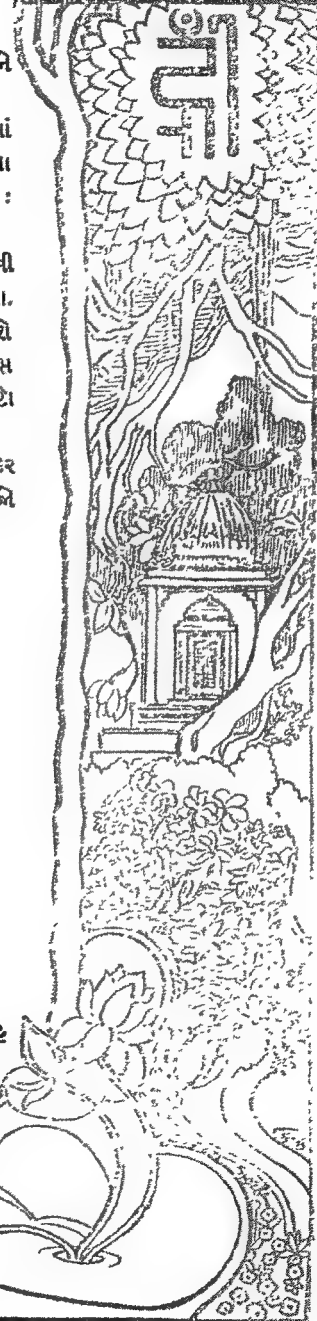
‘મને સત્ય લાગ્યું તે કરું છું. એ અસત્ય છે એમ મને સમજવો તો હું પાછો ફરવા તૈયાર છું.’

સત્ય-અસત્યની ચર્ચાનું અહીં સ્થાન નહોતું. પહેલાં પાછા ફરો પછી બીજી બધી વાત થશે. આખરે મુનિરાજના દૃઢ નિશ્ચય આગળ શ્રાવકો હાર્યા. છેલ્લું શસ્ત્ર અજમાવ્યું : ‘હીક છે ત્યારે, જોઈ લેશું.’

મુનિજી અહીંથી આગળ વધ્યા. કચ્છનું રણ વટાવી માળીયા આવ્યા. તેઓનો વિચાર પાલીતાણા જવાનો હતો. તેઓની ધારણા હતી કે ત્યાં ઘણા સવેગી સાધુઓનો પરિચય થશે અને હીર્ણકાળથી દગાવી રાણેલી ચાત્રાની મનોભાવના પણ વૃદ્ધ થશે. આ વખતે કુશલચંદ્રજી નામના યતિવર્યનો તેમને ભેટો થયો. એમણે સલાહ આપી :

‘પાલીતાણા જવા કરતાં પ્રથમ જામનગર જાઓ! સુંદર જિનપ્રાસાદોનાં ત્યાં પણ દર્શન થશે, તેમ જ નામાંકિત મુનિરાજો પણ ત્યાં બિરાજે છે.’

મુનિજીએ જામનગરનો માર્ગ લીધો

૫

• ૧૦ :

શ્રી ચારિત્રવિજય

ઉત્તુંગતુંગ જિનમંદિરો, રણયામણા રાજમાર્ગો અને નવીન ઢળની ખાંધણીથી સુશોભિત જામનગર કાઠિયાવાડની અલખેલી નગરી છે. કીકેટ આલમના પ્રખ્યાત ખેલાડી રાજ જામ એના આદીપતિ હતા. અહીંના વ્યાપાર અને ખંદરી આવક-જવકે ઘણા જૈન વેપારીઓનું લક્ષ ખેંચેલું છે. અને પરિણામે ઘણા લક્ષ્મીવાન જૈનો આ શહેરમાં વસે છે.

આ જૈનોએ ખંધાવેલા જિનમંદિરોના શિખરોના સોનેરી કળશો વાદળ સાથે વાતો કરતા દેખાય છે. ઘણાય જૈનો તેમ જ મુનિરાજો અહીં યાત્રા માટે આવે છે અને થોડા સમય સ્થિરતા પણ કરે છે.

વિ. સં. ૧૫૫૯ માં શાન્તમૂર્તિ મુનિરાજ શ્રી વિનય-વિજયજી અત્રે ચતુર્માસ રહ્યા હતા. આ ઉપરાંત બીજા પણ ઘણા વિક્કાન અને નામાંકિત મુનિવરો આ વર્ષમાં અત્રે ચતુર્માસ રહ્યા હતા. શ્રી વિનયવિજયજી પરમ પ્રતાપી મુનિવર્ય ખુરેરાયજી (ખુદ્ધિવિજયજી) મહારાજના પ્રશિષ્ય શ્રી વિજયકેમલસુરિજી (તે વખતે પંચાસ કમલવિજયજી) ના શિષ્ય હતા. શાન્તિમાં, કિયારસિકતામાં ને સાધુધર્મમાં તેમનું નામ પકાતું હતું.

સત્યની શોધમાં નીકળેલા ને ચતિજીના પ્રેર્યા જામનગર આવેલા સ્થાનકમાર્ગી ધર્મસિંહ ઋષિએ સંવેગી લીલા લેવાની મનોલાવનાથી અનેક મુનિરાજોનો પરિચય સાધ્યો. તેઓ પોતાની

શ્રી ચારિત્રવિજય

મનોભાવનાને વૃક્ષ કરે તેવા ગુરુની શોધમાં હતા. આખરે તેમનું મન શાન્તમૂર્તિ વિનયવિજયજી મહારાજ પર ઠર્યું. એમની ટૂંકી સુલાકાતે તેમના મનને આકર્ષિત કર્યું. ધર્મસિંહ ઋષિએ એ મુનિરાજ પાસે જઈ નમ્રભાવે પોતાની બધી હકીકત કહી સંવેગી દીક્ષાની માગણી કરી. આમાં શ્રી તારાચંદ તથા ચેલાશા નામના બે શ્રાવકોની ખાસ પ્રેરણા ને સહાય હતી.

શ્રી વિનયવિજયજી મહારાજ તથા બીજા વિદ્વાન સાધુઓનાં દીર્ઘદર્શી નેત્રોએ આ યુવાન મુનિને એક વખત ધારીને નિહાળી લીધા. તેજથી ચમકતું લલાટ, કચ્છી શૌર્યની પ્રતિભૂતિ હોય તેવો દેહ, વાત કરવામાં સહેજે જાહેર થતી સરહતા અને સત્યપ્રિયતા : આ બધી વાતોએ તેમના મનમાં જોરો અભિપ્રાય બંધાવ્યો. થોડાએક દિવસો પછી દીક્ષા આપવાનું કહી તેમને વધુ પરીક્ષાના ઉદ્દેશથી પોતાની પાસે રાખ્યા.

આ ફટકીયું મોતી નથી પણ સાચું આબદાર મોતી છે, એ વાત થોડા જ પરિચયમાં આવા વિદ્વાન ને સ્વાચારરક્ત મુનિને સમજતાં વાર ન લાગી. એમણે સારા ઠાકમાઠથી વિ. સં. ૧૯૬૦ ના માગસર સુદ ૧૦ ને પુષ્યવારે ધર્મસિંહ ઋષિને સંવેગી દીક્ષા આપી, અને ચારિત્રના વિજય માટે દૃઢપ્રતિજ્ઞ થઈને નીકળેલ આ યુવાન મુનિનું તેમણે 'ચારિત્રવિજય' નામ રાખ્યું.

ગઈકાલના મુનિ ધર્મસિંહ આજે મુનિ ચારિત્રવિજયજી બન્યા. આપણે પણ હવે તેમને એ નામથી ઓળખીશું.

આ પછી ગુરુમહારાજ પંન્યાસ શ્રી કમલવિજયજીનો પત્ર આવતાં તેઓ વિહાર કરી તેમને મળ્યા. આ વેળા ધાંગધ્રા પાસે દેવચરાદી ગામમાં પ્રતિષ્ઠા-મહોત્સવ ચાલતો હતો. પંન્યાસજી મહારાજે આ શુભ અવસરે વશાખ સુદ ૧૦ ના રોજ તેમને પોતાને હાથે વડી દીક્ષા આપી; અને તેમને શાન્તમૂર્તિ મુનિરાજ શ્રી વિનયવિજયજીના શિષ્ય સ્થાપ્યા.

ૐ

: ૧૧ :

તીર્થયાત્રાઓ

વીસ વર્ષની તરુણ અવસ્થાવાળા યુનિ ચારિત્રવિજ્ઞાનની વિચારસુધિમાં, અંબરમાં આવેલું સ્વાન રમી રહ્યું હતું. એ દેવમંદિર અને દેવવિમાનના જ વિચારો એમના મનમાં ઘોળાતા હતા. જામનગરનાં મુંદર અને રમણીય મંદિરોએ એમના મનને ખૂબ આનંદિત બનાવ્યું હતું, પણ એથી વધુ મુંદર દેવધામોના દર્શનની તેમની તૃષ્ણ વધતી જ જતી હતી.

વહીલ સાધુઓને યુનિની આ ભાવના પરખી લેતાં વાર ન લાગી. તેઓ સૌ શત્રુંજયની યાત્રાએ પધાર્યા. અમરધામ જેવા શત્રુંજય સ્થળને નિરખી અને ગગનચુંબી દહેરાસરોના દર્શન કરી આપણા યુનિરાજનો આનંદ કેટલો વિશાળ થયો એનું માપ કેાણ કાઢી શકે ? સૂકી આખ મરુભૂમિમાં પ્રવાસ કરતા, તૃષ્ણાથી અકળાયેલા પ્રવાસીને કલકલ નાદે વહેતું મિષ્ટ ગરજ સામે આવી મળે ત્યારે એનો આનંદ કેવો હોય ?

યુનિ ચારિત્રવિજ્ઞાનએ પ્રભુની ભવ્ય મૂર્તિ સામે આંસુઓનું પ્રક્ષાલન કરી અંતરનાં પ્રેમગુણોની લોટ ધરી. સંસારના કપાયક્રીચને કાણુવારમાં વેગળો કરે તેવી ભવભીરુ ભાષામાં પ્રાર્થના કરી. મહિનાઓ પહેલાંનું સ્વાન આજે ફળ્યું તેમના આનંદને કેાઈ સીમા નહોતી.

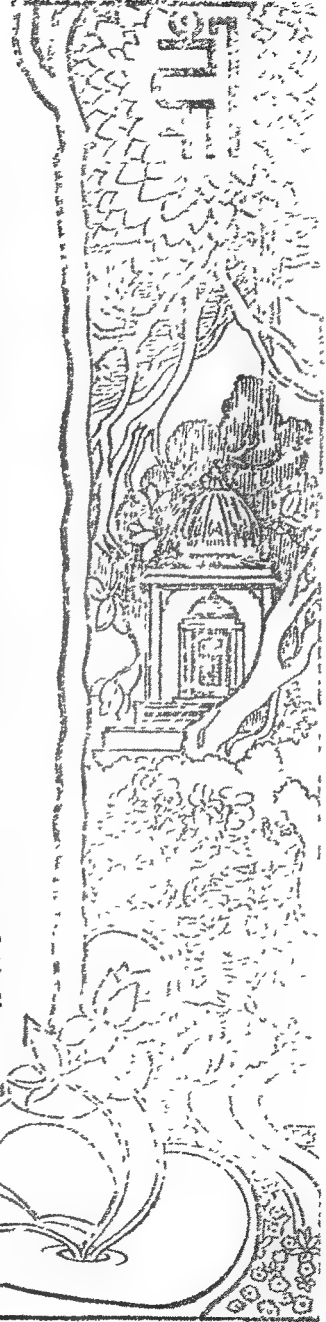
તીર્થ યાત્રાઓ

નિત્ય નવનવા ભાવે વૃદ્ધિ પામતા આત્મોદ્ધાસ પૂર્વક સુનિશ્ચયે ઘણી યાત્રાઓ કરી. આ પછી તેઓ વિહાર કરી પ્રાણ આપ્યા. સવેગી દીક્ષાનું પ્રથમ ચતુર્માસ વિ. સં. ૧૯૬૦ માં અહીં જ કર્યું.

પણ આ તીર્થયાત્રામાં સુનિશ્ચય તીર્થપ્રેમી હૃદયમાં એક વાતે ઘર ઘાલ્યું, તેના ઉલ્લેખ અત્રે કરવો જરૂરી છે. પાલીતાણુના ઇતિહાસ પાદલિપ્તાચાર્યના નામ અને કાળથી શરૂ થાય છે. શત્રુંજય તીર્થ પ્રાચીન કાળથી જનોમાં શાસ્વતા તીર્થ તરીકે પૂજનું આવ્યું છે. આ તીર્થના ઉદ્ધાર દરેક કાળે સમર્થ રાજાઓ અને સમર્થ શ્રીમંતોએ કરાવ્યો છે. છેલ્લા ઉદ્ધારક તરીકે ઇતિહાસમાં કર્મશાહની નોંધ છે. કોઈ કાળે ગારીયાધારના ગોહિલ ઠાકોરાએ શત્રુંજયનું સરક્ષણ કરવાની પોતાની ફરજ સમજી અને એ નિમિત્તે જોના સાથે સંબંધનો તંતુ જોડ્યો.

જોનાનો દયા-પ્રેમ અને તેનાથીય વધુ તીર્થપ્રેમ જગન્નહર છે. તીર્થક્ષેત્ર માટેની જોનાના મનની મૃદુતા ખૂબ વિશાળ છે, અને દરેક જોના તેને માટે ગમે તેવો આકરો લોગ આપવા તૈયાર રહે છે. આ મનની મૃદુતાએ કોઈ કમનસીબ પળે ગોહિલ ઠાકોરના મન પર જીતી જ અસર કરી. જોનાની શ્રીમંતાઈએ એમાં વધુ આકર્ષણ ઉમેર્યું. આકાંક્ષે મધ હોય એમ એમને લાગ્યું. અને જે શત્રુંજયના જોના માલિક હતા, એના પર ગારીયાધાર નરેશની માલિકીની ભાવના જોર કરવા લાગી. એમને દબાવવા કનડગતો શરૂ થઈ દયાપ્રેમી જોના વધુ દયા તરફ દોરવાતા ગયા. ખીલ તરફ કનડગતો વધુ ઉઘ્ર બનતી ગઈ.

સુનિરાજ આસ્ત્રિવિજયજી જ્યારે યાત્રાએ આવ્યા ત્યારે તેમણે ઝીણી નજરે નિહાળી દીધું કે, તીર્થની અને તીર્થના યાત્રાળુઓની સ્થિતિ કદંગી છે. આ સમયે રાજા માનસિંહજી પાલીતાણુની ગાદી પર હતા. કોઈ અકળ કારણે આ રાજવીનું મન પણ તીર્થ તરફ ભાવભીનું નહોતું. પડખિયાઓ પાસે પૂર્વજોના ઇતિહાસનું જ્ઞાન નહોતું. દહેરાસરોની સેવા કરીને વૃત્તિ મેળવનાર

ખારાટોના અભિમાનનો પારો પણ છેલ્લી ડીઝીએ હતો. તેમની હક્કની દુહાઈ વધુ ને વધુ તીવ્ર બનતી જતી હતી. રાજ્યની તીર્થ તરફની ભેદરકારીએ એમની આ વિરોધી પ્રવૃત્તિમાં પ્રાણ પૂર્યો.

‘ગોળથી પતતું હોય તો ગળો પણ ન વાપરવી’ એવી જેન-સમાજની વૃત્તિએ વધુ કફોડી સ્થિતિ ઊભી કરી હતી. શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢી વહીવટ ચલાવતી હતી, છતાં પેઢી અને રાજ વચ્ચેનો બ્યવહાર પણ ગ્રેમ ભર્યો નહોતો.

ઘણીય વાર ખારાટોની તુંડમિજાળ નાનાં છમકલાં કરતી, પણ એ વાત આગળ વધવા ન પામતી. સુનિજના શૌર્ય, સત્ય અને તીર્થસ્નેહપૂર્ણ હૃદયમાં આ બધા વાતાવરણે અકથ્ય વેદના જન્માવી. પણ આ તીર્થયાત્રા દૃકા દિવસોની હતી. ધ્રોણના ચતુર્માસ દરમિયાન તેમણે પોતાના સાધુધર્મને પૂરેપૂરો ઓળખી લીધો ને અભ્યાસ આગળ વધારવા લાગ્યા.

સુનિજના શુરુ શ્રી વિનયવિજયજીની તબિયત સારી રહેતી નહોતી. સુનિજ પોતાના શુરુની અને વડીલોની વૈયાવચ્ચમાં ખૂબ તહીન રહેતા. શુરુ-સેવાના પાઠ એમણે પહેલેથી પડી લીધા હતા, તેથી સર્વ આંકાક્ષાઓને પરિપૂર્ણ કરનારી શુરુ-સેવાથી તેઓ કદી વિમુખ ન થયા.

સત્યની આણીએ

કેટલીક ઘટનાઓ દેખાવે નાની છતાં મૂળથી મહાન હોય છે. પણ ઘણીવાર એ ઇતિહાસનાં પૃષ્ઠો નજીક નથી જ પહોંચતી. અથવા ઇતિહાસનાં પૃષ્ઠો નજીક એને ઘસડી જવામાં આવે છે, તો એની મૌલિકતા અનેક રીતે ઘવાય છે. એાછી જાહેરાત અને વધુ મૌનમાં જ એ ઘટનાઓની મહત્તા જળવાઈ રહે છે. છતાં કલમપરસ્તો કયે દહાડે એવી ઘટનાઓના આકર્ષણથી વંચિત રહ્યા છે કે રહેશે ?

વિ. સં. ૧૯૬૦ માં તીર્થ રક્ષણની અપૂર્વ તમત્તા સાથે મુનિજી દ્રોણથી નીકળેલા એક સંઘ સાથે શત્રુજય ગિરિનાં પુનઃ દર્શન કરવા પાલીતાણા આવ્યા. આ વખતે એમના આત્મોદ્ધારે આર જ રૂપ ધારણ કર્યું હતું. એક તરફ પ્રહાર્યના તેજે જળહણી રહેલી યુવાની અને બીજી તરફ શાસન સેવાનો અદમ્ય તનમનાટ એમના મસ્ત હૃદયને અનેરા ભાવે ડોલાવી રહ્યો હતો. આ પ્રસંગે દાદાશુર પંન્યાસ શ્રી કમલવિજયજી તથા શાન્તમૂર્તિ શ્રી હંસવિજયજી મહારાજ વગેરે સાધુઓ પણ અહીં જ વિરાજતા હતા.

આ વેળા શ્રાવક સમુદાય અને સાધુસમુદાયમાં તીર્થ અસાતનાની જૂદા જૂદા પ્રકારની ખબરો આવ્યા કરતી. માયાભારે

શ્રી ચારિત્ર વિજય

ખારોટોનું વર્તન જેવું ઉચ્છૃંખલ છે એની પણ ચર્ચા થતી. આ દુઃખદ ચર્ચાઓ દિવસે દિવસે વધતી જ ગઈ. યુવાન સુનિ ચારિત્ર-વિજયજીનું હૃદય આ ચર્ચાઓ સાંભળી અત્યંત દર્દી અનુભવી રહ્યું હતું. 'ન ધર્મો ધાર્મિકૈર્વિના', ધ્યાતા વગરનો ધર્મ કેવો ? જેને અનેકો ધર્મ માની પૂજનીય ગણી મસ્તક નમાવતાં હોય એની સાથે માનવી હલકી રમત રમે ! ખારોટોની વર્તણૂક એમને અસહ્ય લાગવા માંડી.

ખારોટોના ઝગઝગો ઇતિહાસ જરા લાંબો છે. વિ. સં. ૧૮૮૬ ના વૈશાખ વદી ૧૦ ને સોમવારે ખારોટો સાથેના વ્યવસ્થાપત્રના લખત પછી લાંબા કાળ સુધી શાન્તિ અને શ્રદ્ધાથી બંધુ ચાલતું રહ્યું. એકે શ્રદ્ધા સાથે, નમ્રભાવે સેવા આપી. બીજાએ ઉદારતાપૂર્વક તેનો ખદલો આપ્યો. પણ કાળ વઢ્યો ને એ સેવા ને શ્રદ્ધામાં જોટ આવી. હક્કની માદામારી ચક્ર ચઈ. વિ. સં. ૧૯૬૦ ના બીજા જોડ વદી ૧૪ ના દિવસે એક સાધારણ અથડામણ ઉભી થઈ.

કેટલીક વાર મોટી ઘટનાઓનાં નિમિત્ત નાનાં હોય છે. દહેરાસરોમાં અર્પણ થયેલી ચીજો મેળવવા ખારોટોએ રંગમંડપમાં બધે પાટલા બિછાવવા માંડ્યા. સુનિરાંજને અને યાત્રાળુઓને ચૈત્યવંદન કે દર્શનમાં આ પાટલાઓ બહુ અગવડ બની કરવા લાગ્યા. ખારોટોને તેમ ન કરવા સૂચન થયું. પણ ધન્યા વખતથી એકાંત સત્તા ભોગવવાથી ને જંનોની ઉપેક્ષા વૃત્તિથી જન્મ પામેલી ને વૃદ્ધિ પામેલી તેમની અભિમાનવૃત્તિ ઉછળી આવી. તેઓએ પાટલા ખસેડવાની આદેશ ના સુણાવી. સામેથી ખસેડવાનો આશ્રહ થયો. વાત છુદ પર ચઢી અથડામણો ધીરે ધીરે વધવા લાગી.

અમદાવાદની શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઠી સાથે થયેલો કેટલોક પત્રવ્યવહાર આપણને ઝગઝગા પ્રથમ પ્રારંભની ટૂંકી પણ ઠીક માહિતિ આપે છે.

*

*

*

સત્ય ની આજ્ઞાએ

સં. ૧૯૬૦ માં બીજા જેઠ મહિનાની ચતુર્દશી.
દેરાસરમાં પાટલા મુકાણા. ઝગડાનો ભગ્ન.

* * *

સં. ૧૯૬૦ અષાઢ સુદી ત્રીજી
પાલીતાણાથી બારોડા: શ્રી આશુદેવ કલ્યાણીની પેઢીને લખે છે કે,
'અમોને બીજા જેઠ ૧૪ થી આજ સુધી બધા અહીં હેરાન કરે છે.
માટે તમો કે' બદામત કરવા મહેરબાની કરો.'

* * *

સં. ૧૯૬૦ અષાઢ સુદી ૩, તા. ૧૫-૭-૧૯૦૪
પાલીતાણાથી એક યાત્રિક સંઘ સહી કરીને શેઠ આં. કં. ની
પેઢીને ઉપરના બનાવથી વાકેફગાર કરે છે.

* * *

આ જ દિવસે પાલીતાણાની શેઠ આશુદેવ કલ્યાણીની પેઢી
અમદાવાદની શેઠ આં. કં. ની પેઢીને ખબર આપે છે.

* * *

અષાઢ સુદ ૮ ને સુષવાર
ગવલ નંબર ૫૦૧ ના પત્રથી અમદાવાદની પેઢીએ પાલીતાણાની
પેઢીને પ્રસ્તુત ઝગડા માટે પૂછાવ્યું.

* * *

અષાઢ સુદ ૯ ને શુક્રવાર
મુનિ દીપવિજય અમદાવાદની પેઢીને ઝગડાની જાણ કરાવે છે ને
પ. કમલવિજય તથા હસવિજય હાજર હતા તે જણાવે છે.

* * *

અષાઢ સુદ ૧૦ ને શુક્રવાર, તા. ૨૨-૭-૧૯૦૪
પાલીતાણાની શેઠ આં. કં. ની પેઢીએ જા. નં. ૪૮૭ થી
અમદાવાદની પેઢીના જા. નં. ૫૦૧ ને ૫૦૨ ના ઉત્તરમાં જણાવે છે. કે,
પાલીતાણા પહાડ પર પુસ્ત્રિક સ્વામીના દહેરાના ચોકમાં પાટલા
પાથરી દીધા, જે પાછળથી ઉઘાલવામાં આવ્યા.

* * *

શ્રી ચારિત્ર વિજય

વિ. સં. ૧૯૬૧ ના બેસતા વર્ષે.

એક હેન્ડપીલ બહાર પાડી અંદર કરવામાં આવ્યું કે,
ખારોટોએ શ્રી હસવિજયજીના (વિજયવલ્લભસરિચના) શિષ્ય
સોહનવિજયજીને નાગા કરી કાટામાં નાખી દીધા છે. આ રીતે ખારોટો
નોકાન કરે છે

x

x

x

આમ ભવિષ્યના કેઈ ગંભીર બનાવની આગાહી આપતી
બીનાઓ વૃદ્ધિ પામતી જતી હતી.

જ્યારે વિવેકનો હીપક છુઝાય છે ત્યારે માનવી સારાસારનો
વિચાર કરવા નથી ચોક્કસ. એક દિવસ પહેલી ટૂંક પાસે કોઈએ
શૌચ નિવૃત્તિ કરી મંદિરની પવિત્ર ભૂમિને અપવિત્ર કરેલી જોવામાં
આવી. વધુ તપાસ કરતાં એ કૃત્ય બાણી-શુભીને ખારોટવર્ગ તરફથી
કરવામાં આવેલું જણાયું. યુવાન મુનિજીએ હુન્ની હૃદયે નીચે આવી
ચોતાના દાસાચુર પં. કમલવિજયજી (શ્રી વિજયકમલસૂરિ)
સમક્ષ બધો વૃત્તાંત કહી સંભળાવ્યો. મહારાજે લગ્ના નિશ્ચય
સાથે ખારોટોના ઉચ્છૃંખલ વર્તનને અને રાજના પીઠબળને સચોટ
શબ્દોમાં કહી બતાવ્યાં.

વાત આગળ વધવા માટે જ વધતી હતી. ખારોટોએ
દહેરાસરમાં જોખા, સોપારી ને પાઈ-પંચો મૂકાવવા આખા રંગ-
મંડપમાં પાટલા પાથરવાની પ્રથા ન છેડી. ચેત્યવર્તન
કરનારને કે જે ઘડી ધ્યાન ધરીને યોગનારને ખૂબ અગવડ
પડતી જોઈ, મુનિ ચારિત્રવિજયજી અને તેમની સાથેના એક
ખીબ સાધુ હીપવિજયજીએ આ પાટલાઓ ધાવકો પામે
ઉપડાવી લઈ જગા કરી દીધી. આ નિમિત્તે તા ૧૨-૪-૧૯૦૫
સં. ૧૯૬૧ એત્ર શુદ્ધિ ૭ બુધવારે સવા બે વાગે ખારોટોએ
નાનકડું છમકડું કંથુ તથા એક સાધુનું ગળું દગાવવાની
હદ પહોંચ્યા.

નિમિત્તની જરૂર હતી અને નિમિત્ત આવી મળ્યું,
વળી ખારોટોએ નિશ્ચય કર્યો કે એ 'હીપવિજય' ને કાઢે

પાલીતાણા શાકર સાહેબ
મહારાજ બહાદુરસિંહજી સાહેબ.

સત્યની આજ્ઞાએ

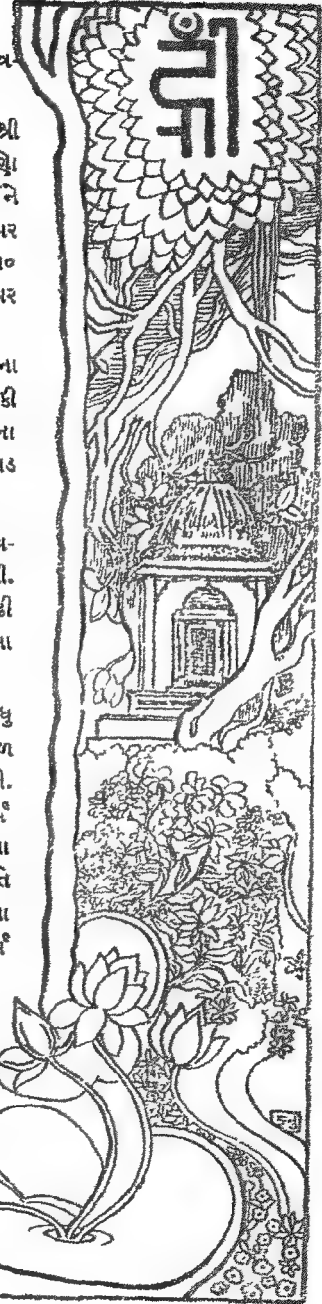
આપણા ખરેખરો પરચો બતાવી આપવો. સુનિ ચારિત્ર-વિજયજીનું નામ બારોટોમાં ચર્ચાસ્પદ ન થયું.

બીજે દિવસે સુનિજી પોતાના દાદાશુરમહારાજ શ્રી કમલવિજયજી પંન્યાસ, દીપવિજયજી તથા અન્ય સાધુગણો સાથે યાત્રા કરવા ઉપર આવ્યા. આજના તોફાનની કોઈને સહેજ પણ કલ્પના નહોતી. યાત્રા કરી સૌ સમાજ કુડ પર વિશ્રામ લેવા બેઠા હતા, એટલામાં ખબર આવી કે ૫૦ બારોટો હાથમાં લાકડીઓ લઈ દારૂના ઘેનમાં ડુંગર પર આવી રહ્યા છે.

ડુંગર પર રક્ષા માટે રહેલા શ્રી આં ૬૦ ની પેઢીના સિપાઈઓ એટલા મોટા જૂથમાં નહોતા કે આ બારોટોને રોકી શકે. એમણે દરવાજા બંધ કરી દીધા. ક્રોધથી ધમધમતા, દારૂના નશામાં જૂમતા બારોટો ઠેક આવી પહોંચ્યા ને તેઓએ ત્રાડ પાડી : 'ક્યાં છે પેલા દીપવિજય! એને બોખરો કરવો છે.'

સિપાઈઓ સ્તબ્ધ બની બેઠા હતા. સુનિ ચારિત્ર-વિજયજીએ બારોટોના બહુ કોલાહલથી એક બારી ઉઘડાવી. તેમાં થઈ પ્રવેશદ્વાર વટાવી, નાનો ચોક ને થોડાં પગથિયાં ચઢી બારોટો સમાજ કુડ પાસેના પગથિયા પર આવીને એલફેલ બાપામા બેઠવા લાગ્યા અને સુનિ દીપવિજયજીની શોધ કરવા લાગ્યા.

આપણા સુનિરાજ દાદાશુરમહારાજ અને અન્ય સધુ સમુદાય સાથે પાસે જ બેઠા હતા. એમણે કટોકટીની પળ પરખી. અત્યારે આમનો સામનો કરે તેવો કોઈ દેખાતો નથી. અને વખતસર તેઓને સમજાવવામાં નહિ આવે તો જરૂર અનર્થ થઈ પડશે. એમણે શુરુજી પાસે આ બારોટોને સમજાવવા જવાની આજ્ઞા માગી, અને પંન્યાસજીએ તે સમયની પરિસ્થિતિ પારખી હા પાડી. સુનિજી તરત જ પગથિયા પર આવી બેઠા રહ્યા ને બારોટોના બે નાયકોને કહ્યું : 'ભાઈઓ! આ તીર્થ ક્ષેત્રમાં આવી વર્તણૂક ન શોભે !'

શ્રી ચારિત્રવિજય

પણ આ કેઈ ઉપદેશ સાંભળવા આવેલા શ્રોતાઓ નહોતા, કે સમજી ગૃહસ્થો પણ નહોતા, જેઓ કંઈ વિચારે કે સમજે ! તેઓએ સામે મુનિજીને ઉભેલા બેતાં જૂમ પાડી : ‘અલ્યા આ રહ્યો દીપવિજય, મારો !’

મુ. દીપવિજયજી ને આપણા મુનિજી દેખાવમાં લગભગ ઘણા મળતા આવતા. આથી બારોટો તેમને દીપવિજયજી માની બેઠા.

‘આ રહ્યો, બોલ, ચાલ્યો આવ’ શો જવાબ બેઈએ છે ?’ મુનિજીની પ્રચંડ કચ્છી કાયા લાંબી સોટા જેવી ટફાર થઈ બે પગથિયાં ઉતરી વધુ નજીક આવી. બારોટો તે તૈયાર જ હતા. આગળના કદાવર બારોટે ધોકો ઉઠાવી મુનિજી ઉપર ઝીંક્યો. જરા પણ શરતચૂક થાય તો જોપરી બરાબર બે ભાગમાં વહેંચાઈ બચ ! હવે કટોકટીની પગ હતી. ઉપદેશ કે વાણીની કંઈ અસર નહોતી. મુનિજીએ શાસનદેવને સ્મરી સામે પોતાનો ઢાંડો ધરી દીધો. ધોકો ડાંડા સાથે અથડાતા બારોટના હાથમાંથી છટકી નીચે પડ્યો. પણ હુમલો શરૂ થયો બાણી બીજા બારોટો લાકડીઓ લઈ આગળ ધસી આવ્યા.

મુનિરાજ સુક્ષિપ્તી કામ ન લે તો સામે જીવસંતોષને મામલો બિલો હતો. અથવા પોતે ખમી બચ તો ઝનને ચઢેલાઓ આજે કંઈક અનિષ્ટ કરી મૂકે તેમ હતા. તે પ્રસંગે એક વીર-કેસરીની માફક અચલ બિલા બિલા તેઓ પોતાનું કામ કચે ગયા. જખર તોફાન બગ્યું. પેઢીના સિપાઈઓએ પણ મુનિજીની રક્ષા માટે યથાશક્તિ ચલ કરવા માંડ્યો.

તોફાન લાંબો સમય ન ટક્યું. થોડીવારમાં બારોટોને ખાત્રી થઈ ગઈ કે આ વીસવર્ષના સાધુ એકલો નથી, એની સાથે કેઈ અદૃશ્ય દેવતા પણ લાગે છે. વીસ બારોટો જમીન પર પડ્યા હતા. તેમને ડાળીમાં નાખી પચાસ બારોટોનું ધાડું ખૂંચો મારતું પાછળ હટ્યું ને કેટલાક ડાળીમાં તો કેટલાક ચાલતા, હાથપીટ કરતા રાજદરબારમાં જવા રવાના થઈ ગયા. જતાં જતાં

સત્ય ની આજ્ઞાએ

મુનિજીના ખલા ઉપરથી ખસી ગયેલી કામળી પછુ પુરાવા તરીકે
હોતા ગયા. આ એક પરાજય ભલે મળ્યો, બીજો તો વિજય
મળશે તેની આશોટોને તો ખાત્રી જ હતી. આ પ્રસંગ
તા. ૧૩-૪-૧૯૦૫, સં. ૧૯૬૧ ના ચૈત્રશુદ્ધ ૮ ને શુક્રવારે બન્યો.

એ વખતે અયેલો કેટલોક પત્રવ્યવહાર ઘટનાની વધુ
વિગતો આપે છે.

સં. ૧૯૬૧ ચૈત્ર સુદ ૭ શુક્રવાર (તા. ૧૨-૪-૧૯૦૫)

પાલીતાણાથી.....શેઠ અણ્ણંદજી કલ્યાણજીની અમદાવાદની પેઢી
પર પત્ર લખે છે કે,

‘બારોટ હકીસીંગના દોકરા દીપાએ દાનવિજયજીના શિષ્ય ધર્મ-
વિજયજીને મોઢે કાબળી ઢાકી ગળું દબાવ્યું. (નળાડી જતા રસ્તામાં)

તા. ૧૨-૪-૧૯૦૫

શ્રી કૃષ્ણરામ ગોવિંદરામ શેઠ આં કં ની અમદાવાદની પેઢીને
જણાવે છે કે,

તા. ૧૨-૪-૧૯૦૫ ના રોજ બપોરે બાર ઉપર એ ને પંદર મીનીટ
મારામારી થઈ છે.

તા. ૧૩-૪-૧૯૦૫

શેઠ આં કં ની અમદાવાદની પેઢી પર મારામારી અંગેનો તાર

તા. ૧૩-૪-૧૯૦૫

આચાર્ય શ્રી વિજયનેમિસરીશ્વરજી પર મહુવાવાળા શ્રી ૧૬ ચાડાલાલ
આણ્ણંદજી, ... લખીચંદ, લાલચંદ રામજી, કપૂરચંદ ઝવેરચંદ તથા
પંડિત ત્રિભુવનદાસે પત્ર લખ્યો : તેમાં જણાવ્યું કે,

આજે બારોટા બીડી પીતા પીતા પહાડ પર ચડ્યા તેમને સગાળ-
પાળના દરવાજાના સીપાઈઓએ અટકાવતાં મારામારી કરી છે. તેઓને
ધન્ડપેક્ટરે રોક્યા છે ચારિત્રવિજયજી તથા મુનિ ધર્મવિજય ચાત્રાચે

૫૧

શ્રી ચારિત્રવિજય

જતા હતા, તેની સાથે મારામારી કરી પૂરણુ વમાડયું છે. અને ભારો ફરિયાદ કરવા ગયા છે.

*

*

*

તા. ૧૩-૪-૧૯૦૫

શ્રી અબાશંકર જે. શેઠ આમ કમ ની અમદાવાદની પેટીને લખે છે કે,

ગઈ કાલે તકરાર થઈ હતી. આજે પણ તકરાર થઈ છે. જેમાં દીપવિજયના ચેલા ચારિત્રવિજયને (અહીં ચરતચૂક થઈ છે. તેઓશ્રીના ચુરતું નામ વિનયવિજયજી હતું.) એકાદ લાકડી મારી છે. જે તકરારમાં વચ્ચે પડ્યા છે. સમાજપોળના દરવાજા ઉપર. બારોટો દરબારમાં અરજી કરવા ગયા છે. ગઈ કાલે બારોટોએ દાનવિજયજીના શિષ્ય ધર્મવિજયજીને તળાટી જતા ગળે (ફસો) બાંધ્યો હતો.

આ અનિચ્છનીય પ્રકરણને અહીં જ સમેટી લઈશું. ગઈકાલે રાજદરબારમાં વધુ ન ચર્ચાય એ ખાતર વડીલોની સલાહ મુજબ મુનિજી પેટીની પાગેથી નીચે ઉતરી બીજે દિવસે બોટાદ પહોંચી ગયા. બારોટોએ આ ખટલો રાજદરબારે ચઢાવ્યો, પણ પરિણામ જૈન સમાજના લાભમાં જ આવ્યું. કાળજી કયા સાધુની છે એ બારોટો પૂરવાર ન કરી શક્યા. કેસ આગળ વધ્યો ને બારોટોને નમતું આપવું પડ્યું. શેઠ આમ કમ ની પેટીના પણ કેટલાક હક્કોની રખટ સમજૂતી થઈ ગઈ.

છતાં કાળ ગયો અને કહેણી રહી ગઈ.

તીર્થરક્ષાની તમન્નાએ

એક વખત બહુ ઉઠેલી સારંગીનો તાર પૂરો સૂર બહાર કાઢી ન રહે ત્યાં મુખી રણજણ્યા જ કરે છે. એ રણજણ્યાટમાં જ—એ કમ્પનમાં જ એને મળ આવે છે, એન પડે છે. મુનિજીને અનેક પ્રતિસ્પર્ધીઓ સામે એકલે હાથે થઈ શરીર પર ઘા ખાવામાં જેટલું દુઃખ નહોતું થયું, તેટલું દુઃખ તીર્થની અસાતના માટે થઈ રહ્યું હતું. શરીર પરના ફટકાનું દર્દ તો, જાણે દુઃખના દર્દ ઉપર શેક કરી કંઈક કર્યાનું આસ્વાસન આપી રહ્યું હતું !

ભોળા, ભવશીરુ, એકનિષ્ઠ મુનિજીના જીવાન દિલમાં એક નવો જ વિચાર જાગી ઊઠ્યો. આપણા શાસનદેવોની શક્તિ અપાર છે. શા માટે એમની મદદની યાચના કરી આ અસાતના ખંધ ન કરવી ? અને, એમ કરતાં પોતાની બિન લાયકાતના પરિણામે કંઈ મહત્ત્વ પડે તો તેનાથી આ શરીરનો વિશેષ ઉપયોગ શો ? એમણે મન જોળી કાઢ્યો. નક્કી કર્યું કે, કોઈ ઉત્તરસાધક શોધી ઉપાસના કરવી. જેણે આ વિચાર સાંભળ્યો એણે મુનિજીને શોક્યા પણ એમનું તો એક જ ધ્યેય હતું. ‘મારું ગમે તે થાઓ ! પુણ્ય હો કે પાપ ! આ અસાતના મારાથી નથી જોઈ શકાતી.’

ૐ

ઉત્તરસાધકની રાહ હતી. તેઓ પુનઃ પાલીતાણા આવ્યા. વિ.સં.૧૯૬૧નું ચતુર્માસ અહીં જ કયું. આ વખતે પ્રાતઃસ્મરણીય શ્રી વિજયધર્મસૂરીશ્વરજીના શિષ્ય શ્રી રત્નવિજયજી તેમને આવી ભેટ્યા. બન્નેની તમન્નાએ મેળ ખાધો. પરિણામે શત્રુજયની તળાટી પાસેની કેટડીમાં ઉવસગહર' સ્તોત્રનો બપ શરૂ કર્યો. મત્રોની દુનિયા હતી અણઉઠેલી ઊભી છે. એની ભેદભરમની દિવાલો આજે પણ ઢાઈ ભેદી શક્યું નથી. આપણે તેમના એક સુપરિચિત વ્યક્તિના શબ્દોમાં જ તે ઘટનાને અત્રે વાંચી લઈશું.

“ત્રણ દિવસનો અક્રમ કરી બન્ને જણા દરેક રીતે શુદ્ધ થઈ બપ જપવા ભેડા. આપણા ચરિત્રનાથક સાધક બન્યા અને રત્નવિજયજી ઉત્તરસાધક બન્યા. બે દિવસો બરાબર શાન્તિપૂર્વક અને નિર્વિઘ્નતાથી સંપૂર્ણ થયા. ત્રીજા દિવસનો ત્રીજા પ્રહર પછી મુખરૂપ પસાર થઈ ગયો.

“ઠહેવાય છે કે મંત્રસાધનાની ઉઠ્ઠી પળે એક નાગ ભયંકર રૂપ ધારણ કરી સામે આવે છે. દરેક રીતે ડરાવવા પ્રયત્ન કરે છે. પણ સાધક જેમ જેમ સફળ થતો જાય તેમ તેમ તે તેના શરીર પર ચઢતો જાય છે. આખરે એના મસ્તક પર આવી જીલોના ભયંકર લપકારા કરે છે. સાધક જરાપણ ખચકાયા વગર જીલે જીભ મેળવી લે તો કાર્ય સિદ્ધ થઈ જાય છે.

“રાત્રીનો છેલ્લો પ્રહર થવા આવ્યો હતો. આઠેક મણકા બાકી હતા. ત્યાં ઉત્તરસાધકની શ્રમિત આંખો સીંચાઈ ગઈ એટલામાં ભયંકર કૂંફાંડો સંભળાયો અને ઉપરની છતમાંથી વિષધર જમીન પર ઊતરી આવ્યો. વિચિત્ર અવાજથી કેટડી ગાળ ઊઠી. ડાકેલી અને વિપના વર્ષાદ જેવું વાતાવરણ થઈ ગયું. વિષધર કૂંફાંડા મારતો આગળ ધસ્યો. સાધક અનેકા મુનિજનો ઉપયોગ તે તરફ જતાં હાથમાંથી માળા સરી ગઈ. આ સાથે એક ગંભીર અવાજ થયો ને સાધક અને ઉત્તરસાધક બન્ને એકદમ કેટડી બહાર નીકળી ગયા. બહાર લીંમડા નીચે સીપાઈઓ સૂતા હતા, તેમની પાસે આવી શાન્તિ લીધી.”

તીર્થરક્ષા ની તમન્નાએ

મંત્ર-તંત્રની કોઇ દુનિયામાં પ્રવેશી કરી ગયા હોઈએ, એવી આ વાત આજના જમાનામાં ન મનાય, છતાં આજે કેટલીય ચમત્કારની દુનિયા એવી હોદ્દાવારી રીતે ઉભી છે કે તેને ન્યાય આપવા એક મહાન અભ્યાસી આત્માની જરૂર રહેશે.

હીંમડા નીચે આવીને ખંને સુનિઓ પોતાનું કાર્ય નિષ્ફળ ગયેલું જોઇ અતિ ખિન્ન થયા, ને ભાવીભાવને વિચારી બાકીનો વખત ગાળવા સંધારો કરી ત્યાં જ સૂઈ રહ્યા.

આ વખતે એક દવસ આલ્યું ને સુનિરાજને લાગ્યું કે, કોઈ કહે છે કે તમે તમારા કાર્યમાં સંપૂર્ણ પાર પહોંચ્યા નથી પણ ધૈર્ય ધરજો! ટૂંક વખતમાં જ તીર્થની અસાતના દૂર થઈ જશે અને તમારું ધારેલું કાર્ય પાર પડશે.

ચરિત્રનાથકે સવારમાં શહેરમાં જઈ દાદાગુરુ સમક્ષ ગઈ હકીકત કહી સંભળાવી. આ પ્રસંગ બન્યા પછી આપણે બાણીએ છીએ તેમ પરમ પૂનીત તીર્થાધિરાજની અસાતના બંધ થઈ છે. તેમ જ સીધી કે આડકતરી રીતે જૈનસમાજના ઘણા હકકોની દરખાસ્ત થઈ છે અને જનસમાજને લાભ મળ્યો છે.

મહારાજન માનસિદ્ધાન્ત મુજબ તા ૨૮-૮-૧૯૦૫ ના દિવસે થયું

વિદ્યાધામ કાશીમાં

વાલમુનિ, એકનિષ્ઠ અને સ્વાનુભવની શોધમાં નીકળેલા મુનિજીની સામે સદા જીવનનો આદર્શ ધરાયેલો રહેતો. આજની સાધુતાનું લક્ષ, ગઈકાલની સંપત્તિને તરછોડવાનું કારણ, આ કષ્ટ સહન કરવાની કૃતજ્ઞ; એ બધું તેમની આંતરિક સ્વપ્નતાથી ખડું થતું કે તેઓ જીવનના મુવતારકને કદી ન ભૂલી શકતા.

કેટલાક સાધુતાના મંત્રકાર સાથે સાધુ થવા નીકળે છે, પણ એ સંસ્કાર સાધુ થતા થતામાં પૂરા થઈ પછી નામમાત્રના સાધુ બની જવાય છે. કેટલાક સાધુ બની એશઆરામની સગવડનાં કે કીર્તિલોભનાં અડધે રસ્તે રહી જાય છે. પૂરેપૂરો માર્ગ પાર કરવાની તાકાત તે જ રાખે છે, જેની સામે જીવન-લક્ષનો તારક મહા ઝગમગતો રહે છે.

મુનિજી દરેક કાર્ય કરતા, પણ આગળ પાછળના પૂર્વઅહ કે કદાઅહ વગર. સેવા એમનું લક્ષ હતું. અને એને માટે જીવનને જેમ વધુ કસાય-જેમ વધુ સારી રીતે ઘડાય તેટલી જલદી ને સ્વપ્નતાથી આગળ વધી શકાય, એવું તેમનું દૃઢ મનઃકાય હતું. આવા મુનિજીના મનમાં વિદ્યાપ્રાપ્તિના મુદ્દર વિચારો લોભાયા કરતા હતા. જેટલું જ્ઞાન તેઓ અત્યારે લઈ રહ્યા હતા, તેનાથી તેમને પૂર્ણ સંતોષ ન હતો. એમની આંખ સામે નાલંદા કે તક્ષશિલાનાં

વિદ્યાધામ કાશીમાં

વિદ્યાપીઠાનાં સ્વપ્નાં ખડાં થતાં. જે ભૂમિનું કણેકણ વિદ્યાની ગરીમાથી સીંચાયેલું હોય એવી ભૂમિમાં જઈ વિદ્યા પ્રાપ્ત કરવાની અભિલાષા વધતી જતી હતી.

સાધુઓ બ્રાહ્મણપંડિતો પાસે જૈનશાસ્ત્રો ભણે, અનેકાન્ત-શાસ્ત્રના અર્થો ઉકેલવા એમને એકાન્તવાદના પૂબરીઓ પાસે બેસવું પડે, એવી દુઃખદ સ્થિતિ હતી. જૈન ગૃહસ્થનું સંતાન તો સંસ્કૃત-પ્રાકૃતના હાઉથી ધૂળ ભીંટું. આવે વખતે પ્રાતઃસ્મરણીય શ્રી વિજયધર્મસૂરિજીએ પહેલ કરી અને વિદ્યાધામ કાશીમાં જઈ, જેનો તરફ સંપૂર્ણ સુગ ધરાવનારાઓ વચ્ચે, સ્વયંજૂ પ્રેરણા ને શક્તિએ પગપેસારો કરી એક વિદ્યાલય ખોલ્યું. જૈન સાધુઓ અને જૈનસંતાનોને વિક્રતાના રંગથી રંગવાની તેમણે પહેલ કરી.

મુનિજીનું લક્ષ્ય એ વિદ્યાધામ કાશીમાં જવાનું હતું ને સુંદર ચારિત્રધર્મને ઉજાવલ મનાવે તેવી વિદ્યા પ્રાપ્ત કરવાની અભિલાષા હતી; પણ પાલીતાણાથી કાશીનગરનો વિહાર એટલે સામાન્ય વાત નહોતી. ભયંકર માર્ગ ને અટવીઓ, માઇલો મુઘી ગામ ન મળે, ગામ મળે તો કોઈ ઉંડું પાણી આપવા પણ તૈયાર ન હોય, રાતવાસાનું સુરક્ષિત સ્થાન નહિ, માઇલોના માઇલો ભયંકર જંગલોવાળા બિહામણા રસ્તા, સિંહ, વાઘ ને ચીરોનો લોટો તો વાતવાતમાં થાય. જે માર્ગે જતાં આજે પણ ઘણા મુનિરાજો વિચાર કરે છે, એ માર્ગમાં એક જૈન સાધુના આચારને પાળતા જવાની કોણ હિમત કરે? પણ મુનિજી એવી ભયકરતાથી કયે દહાડે મૂંઝ્યા હતા? મનની મુશ્કેલીના પૂબરીઓએ કયાં સુરકેલીઓ નથી વેડી?

વિચાર બજે છે તો ઘણીવાર પણ એ એ સાચા હૃદયની ઉર્સિઓથી રંગાયેલ હોય તો, વર્તન કરવાની સગવડ આપોઆપ મળી રહે છે. શાન્તમૂર્તિ કપૂરવિજયજી મહારાજ વિહાર કરીને કાશી જવાના હતા. મુનિજીને આ વાતની ખબર પડી. તેઓએ પોતાના ગુરુશ્રીને વાત કરીને વિનય સાથે જવા માટે આજ્ઞા માર્ગી. પોતાનો શિષ્ય આવી તમન્ના રાખતો હોય તો એના સુંદર ભાવીને

રોકવા કોણ શુરુ કરુ શુરુ બને? છતાં વિહારની ઠહિનતા અને ભયંકર અગવડો તેમને જરા વિચાર કરાવી રહી હતી, પણ સાથે મુનિજીના સાહસ અને સહિષ્ણુતાથી તેઓ પરિચિત હતા. મુનિરાજ ભક્તિવિજયજી(આજના વિજયભક્તિસૂરિજી)એ તેમાં પ્રોત્સાહન આપ્યું. ધોણવાળા શ્રીયુત માણેકચંદ મૂળચંદે કેટલીક સગવડો કરવા કહ્યું. આખરે તેમણે પૂજવહાલથી આશીર્વાદ સાથે મુનિજીને રજા આપી. ઇચ્છિતની સિદ્ધિનો આનંદ મુનિજીને પવનવેગે પ્રવાસ કરાવતો હતો. માર્ગમાં અનેક મુશ્કેલીઓ આવશે એની પહેલેથી કલ્પના હતી, પણ મુનિજીને તેની પરવા નહોતી. તેઓ વિહાર કરતા બનારસ પહોંચ્યા. આ વખતે શ્રી યશોવિજયજી જૈન પાઠશાળા, ઠઠેરી ગલી, અંગ્રેજી કોઠીમાં હતી. પાઠશાળાના પ્રાણ પૂંપાંશ્રી વિજયધર્મસૂરિજી કચીમાં જ હતા. મુનિ ચારિત્ર-વિજયજી એમની ભક્તિમા અને સાથે વિદ્યાસાધનામાં તર્ફીન બની ગયા. એ કાળે શુરુકુળવાસની પ્રાચીન ૯૬ માન્યતાએ વિદ્યાના દરેક અર્થો ઉપર એવી છાપ ભરી રાખી હતી કે, શુરુસેવા વગર સાચી વિદ્યા પ્રાપ્ત થતી નથી.

મુનિજીએ જોતજોતામાં સૂરિજીનો ગ્રેમ સપાદન કરી લીધો. તેમનો અભ્યાસ પણ બહુ જ સુંદર રીતે ચાલતો હતો. અંગ્રેજી કોઠીના ત્રીજા માળની કોટડીમાં એણી એકચિત્તે જેણે તેમને અભ્યાસ કરતા જોયા હશે, એ એમની તનજાની સાચી સાક્ષી પૂરી થકે સં. ૧૯૬૨નું ચતુર્માસ તેમણે અહીં જ કર્યું. મુનિ ચારિત્રવિજયજીની ખ્યાતિ અહીં જો રીતે પ્રસરી: એક વિદ્યાભ્યાસની તમન્નાવાળા વિદ્યાર્થી તરીકે અને બીજી બીમાર સાધુ વગેરેની સુંદર સેવા કરનાર તરીકે.

શ્રી વિજયધર્મસૂરિજી વિ. સં. ૧૯૬૨ના ચતુર્માસ પછી સમ્મેતશિખરની યાત્રાએ ગયા. અહીંથી કલકત્તા પધાર્યા. આ વખતે સૂરિજી અને પાઠશાળા વચ્ચે બંગેલા પ્રકરણમાં આપણા મુનિજીએ સૂરિજીના એક પરમ વિદ્યાર્થી તરીકેનું કામ કરી બતાવ્યું ત્યારથી તેઓ સૂરિજીના જમણા અંગરૂપ ગણાયા. ત્યારપછી

વિદ્યાધામ કાશીમાં

મુનિજી પશ્ચ કલકત્તા પહોંચ્યા. આ વિ. સં. ૧૯૬૩નું ચતુર્માસ સૂરિજી સાથે કલકત્તામાં જ કર્યું. આ વખતે પશ્ચ મુનિજીનો વિદ્યાભ્યાસ તો બરાબર ચાલુ જ હતો. કલકત્તામાં પ્રસિદ્ધ વક્તા મુનિરાજ શ્રી વિદ્યાવિજયજી તથા ન્યાયતીર્થ ન્યાય-વિશ્વારદ ન્યાયવિજયજી આદિ છ જણાની દીક્ષા થઈ તેમાં પશ્ચ મુનિજીએ ઘણો જ સારો ભાગ લીધો.

ચતુર્માસ પછી કલકત્તાથી અણમગજ આદિ સ્થાનોએ થઈ કાશી જતા ભાગલપુરમાં તેઓને સખત બિમારી થઈ; છતાં સમભાવપૂર્વક સહેતા, ધીમેધીમે પાવાપુરી આદિ તીર્થધામોની યાત્રા કરતા અને હુઝમમાં પશ્ચ અપૂર્વ આફ્ઝાદ મેળવતા તેઓ બિહારશરીફ પહોંચ્યા. અહીં એક દેશીવૈદની દવાથી તેમને પૂર્ણ આરામ થયો. પછી દુક મુદતમાં જ કાશી પહોંચી જઈ અભ્યાસ આગળ વધારતા માડ્યો. કાશીમાં મુખ્ય શાન્તિ-એકમતાથી વિદ્યાધ્યયન ચાલતું નહું વિ. સં. ૧૯૬૪નું ચતુર્માસ કાશીમાં જ કર્યું.

ત્રણ વર્ષ આ પ્રદેશમાં ગાળી, પરમ પૂનીત તીર્થધામોની યાત્રા કરીને અને સારો અભ્યાસ કરીને તેમણે ગુજરાત તરફ વિહાર કર્યો. કાશીપુરીથી અયોધ્યા, રત્નપુરી આદિની યાત્રા કરી લખનૌ થઈ કાનપુર ગાંસીથી શિવપુરી થઈ, મક્કીજી તીર્થની યાત્રા કરી ઉજ્જૈન, ખાચરાદ થઈ તેઓ રતલામ પધાર્યા અહીં દાદા-શુરુ શ્રી બાલક્રમચારી પંન્યાસજી કમલવિજયજી મહારાજ (વિજયકમલસૂરિજી) નાં દર્શન કર્યાં. અહીંથી ગોધરા થઈ પાટીતાણા ગયા અને શ્રી સિદ્ધગિરિજીના પુનઃ દર્શન કર્યાં. અને શુરુવર્થ શ્રી વિનયવિજયજી મહારાજશ્રીને ભેટી, શુરુજી સાથે ત્યાંથી વિહાર કરી, અમદાવાદ, કપડવંજ થઈ ગોધરા જઈ સં. ૧૯૬૫નું ચતુર્માસ ગોધરામાં કર્યું. ચતુર્માસમાં શુરુજી પાસે શાસ્ત્રાભ્યાસને વધુ વિશાલ ને ગંભીર બનાવ્યો.

ચતુર્માસ પછી વિહાર કરી તેઓ વડોદરા પધાર્યા. અહીં તપગચ્છાધિપતિ શ્રી મૂલચંદ્રજી મહારાજની ભૂતિની પ્રતિષ્ઠા તથા

શ્રી ચારિત્ર વિજય

ઉપધાનની માળાનો મહોત્સવ હતો. આ વખતે મૂલ્યદંત્ર મહારાજનો સચ્ચદાય બહુ જ તેજસ્વી અને વિદ્વાન ગણાતો. પંન્યાસ શ્રી કમલવિજયણ મહારાજે વર્તમાન યુગની ભાવના પારખી મૂલ્યદંત્ર મહારાજના સમસ્ત સાધુઓનું એક મોટું સમ્મેલન એકઠું કર્યું. દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, અને ભાવ બેઈ સાધુસંસ્થાની ઉત્પત્તિ થાય, વિધાસ્થાસ, શાસ્ત્રજ્ઞાન વધે અને સાધ્વીસંસ્થાની પ્રગતિ થાય તે માટે સુંદર ઠરાવો કર્યા અને સારું બંધારણ ઘડ્યું. ચરિત્રનાયક આ વખતે અત્રે હાજર હતા.

ત્યાર પછી દાદાચુરુણ શ્રી કમલવિજયણ પંન્યાસ (શ્રી વિજયકમલસૂરિ) શ્રી વિનયવિજયણ મહારાજ, શ્રી લાભવિજયણ મહારાજ, શ્રી મોહનવિજયણ મહારાજ, શ્રી મોતિવિજયણ મહારાજ તથા મુનિલ વગેરે મુનિમંડલ ત્યાંથી વિહાર કરી સિદ્ધાચલની યાત્રા કરવા પાલીતાણા પધાયું. સં. ૧૯૬૬નું ચતુર્માસ પાલીતાણામાં શ્રી સિદ્ધગિરિની છાયામાં જ કર્યું.

ચતુર્માસ બાદ ત્યાંથી વિહાર કરી ગિરનારની યાત્રા કરવા પધાર્યા. સિદ્ધાચલથી પહાડી રસ્તે સીધા જ ગિરનાર ગયા. બાદમાં કાઠિયાવાડમાં વિચરી પુનઃ સિદ્ધાચલ પધાર્યા અને સં. ૧૯૬૭નું ચતુર્માસ પુનઃ પાલીતાણામાં કર્યું.

ગુરુકુલ સ્થાપના

કાશીનાં ઠેર ઠેર પથરાયેલાં સદામનો, નાનાં નાનાં વિદ્યાર્થીઓ, એક ધોતી અને એક અંબુજાલર ગંગાને તીરે બેસી અભ્યાસમાં તल्लीન બનેલા વિદ્યાર્થીઓ ! એક તરફ ગંગાનો વહેતો પ્રવાહ કલકલ નાદ કરે. બીજી તરફ વિદ્યાર્થીઓના શબ્દોન્યાર મધુરું વાતાવરણ સરળે ! કાશી એટલે ત્રોટુ યાત્રાધામ. હજારો યાત્રિકો આવે ને બીજા રોજ ત્રોટો મેળો ભરે. એમની પાઈપેસાની મહદે આ વિદ્યાલયો ચાલે ! અને એમાંથી જ દિગ્ગજ વિદ્વાનો બહાર આવે !

પાલીતાણા પણ એવું જ એક મહાતીર્થધામ. દરરોજ હજારો યાત્રિકોની આવબીવ થાય. ત્યાંના મંદિરોમાં મૂકાયેલી એક એક બદામ એકઠી કરીએ તો નાનો શો ડુંગર ઉભો થાય ! રોજ ને રોજ નવકારશીઓ થાય, અકૂર્ષ મહોત્સવ ને ઉજમણાં તો ચાલુ જ હોય. અનેક ધુરિયુ સાધુઓનો સમાગમ થાય. સામે જ પવિત્ર શત્રુંજયના મંદિરના ઘંટાસ્વ સંભળાય. આવા પવિત્ર સ્થળે શા માટે એક વિદ્યાલય ન બોલવું ? હિન્દુઓનું વિદ્યાપુરી કાશી તો જોનાનું પાલીતાણા કાં નહિ !

શત્રુંજયની યાત્રા કરતાં કરતાં મુનિઓના મનમાં આ જ વિચારો ધોળાયા કરતા હતા. કાશીથી વિહાર કરીને ગૂંજાતમાં આવતાં રસ્તામાં ઘોર જંગલો, વિકટ પહાડીઓ વટાવતાં મુનિઓ એક જ વસ્તુનો વિચાર કરતા હતા. જેન સમાજનો ઉદ્ધાર

કેમ થાય? કાશીમાં જોયેલાં છાત્રાલયો, તેમાં લખુતા અનાથ બ્રહ્મપુત્રો; તેમ જ સિલોન-લંકા અને કોલમ્બોમાં ચાલતાં બૌદ્ધ વિદ્યાપીઠાની સંભળેલી પ્રશંસા; સાથે સાથે નાલંદા, તક્ષશિલા ને મિથિલાનાં વિદ્યાપીઠાનાં વાંચેલાં વર્ણનો. એક એક છાત્રાલયમાં લખુતા પંચસો પાંચસો વિદ્યાર્થીઓ એ બધું તેમને યાદ આવતું. સાથે નવીન સ્થપાયેલ આર્યસમાજ લાહોર, બલધર, કાંગડી આદિમાં ગુરુકુલો સ્થાપી સ્વધર્મના પ્રચાર માટે જે અથાગ પરશ્વમ અને પ્રયત્ન કરતો એ બધું વિહાર દરમ્યાન સાંભળ્યું. તેઓશ્રીને ઘણીવાર એ વિચાર મુંઝવતો કે કોઈ બ્રાહ્મણપંડિત, કોઈ બૌદ્ધ વિદ્વાન કે આર્યસમાજ પંડિત કયાંક જઈ બહોરમા જૈનધર્મ વિષે શંકા કરે તો તે વખતે ત્યાં કોઈ જૈન વિદ્વાન ન હોય તો કોણ જવાબ આપી શકે તેમ હતું? કોણ શાસ્ત્રાર્થની રણસેરી બબલી મેદાને જંગમાં ઉતરી શકે તેમ હતું? તો શામાટે ગૃહસ્થના પુત્રને એવા તૈયાર ન કરવા કે જેથી સમય આવે એમને મોં વિકાસી બેસી રહેવું ન પડે, અને શાસ્ત્રાર્થમાં, વાદમાં, ચર્ચામાં, જૈનધર્મના તત્ત્વ (પ્રીત્યોસોપી) નિરૂપણમાં સમર્થ શક્તિશાલી નિવડી, વિજયી ન બને !

આ બધાને માટે એક જ સરલ અને મુંદર માર્ગ છે. જૈનોના પવિત્ર તીર્થધામને બનારસ જેવું વિદ્યાપુરીનું ધામ-કેન્દ્ર બનાવવું. ત્યાં મુંદર સંસ્કૃત, પ્રાકૃત પાઠશાલાઓ સ્થાપવી. તેમાં ઊંચામાં ઊંચુ જૈન તત્ત્વજ્ઞાન, ધર્મજ્ઞાન અપાય. સંસ્કૃત અને પ્રાકૃતનું ઉચ્ચજ્ઞાન અપાય. સાથે ઇંગ્લીશ અને બીજી પણ જૈનધર્મના પ્રચારમાં સહાયબૂત ભાષાઓનું જ્ઞાન અપાય. જૈનાચાર્યકૃત મહાન ન્યાયશાસ્ત્રના ગહન ગ્રંથોનું અધ્યયન થાય. અને જૈનોના પુત્રો સર્વતંત્ર સ્વતંત્ર બને. દિગ્ગજપંડિતો બને. આવી સ્વયંભૂ પ્રેરણા નિરંતર તેમના હૃદયમાં બગૃત રહેતી. રાખના હગલામાં છુપાયેલી અદૃશ્ય ચિહ્નગારી પણ જેમ ઉજ્જ્વળતા જ્વલંત રાખે છે તેમ આ સંસ્થા સ્થાપવાની ભાવના નિરંતર તેમના હૃદયમાં વિદ્યાધામ સરજવાની તમન્નાને બગૃત રાખતી.

શુ રે કલ સ્થા પ ના

શ્રી સિદ્ધાયલ્લ તીર્થના વાતાવરણે ઉપર્યુક્ત ભાવનાને વધુ પ્રેરણા આપી; એમાં નવીન પ્રાણસંચાર કર્યો. જેનોના મહાન્ તીર્થધામ-તીર્થપુરીને વિદ્યાપુરી ળનાવવાની ભાવના વધુ મજબુત બની. એટલે પોતાના આ દૃઢ વિચારો ત્યાં ળિરાજમાન પૂ. પા. શ્રી સિદ્ધિવિજયલ્લ મહારાજ (મુનશી) અને શ્રી મોહનવિજયલ્લ મહારાજને (આત્યારે આત્યાર્ય શ્રી વિજય-મોહનસુરિ) જણાવ્યા. મુનિશ્રીના આ વિચારો સાંભળી ઉપર્યુક્ત બંને મુનિરાજો ઘણા જ પ્રસન્ન થયા અને સમાજ-શાસન ઉન્નતિના આવા વિચારો માટે મુનિશ્રીને ખૂબ ધન્યવાદ આપ્યો. તેમજ તે વિચારોને સંપૂર્ણ સહાનુભૂતિ આપી અને પોતાનાથી બનશે એટલી એ કાર્યમાં સહાયતા આપવાનું પણ જણાવ્યું. અહીં પોતાના વિચારોને સહાનુભૂતિ મળી એટલે મુનિશ્રીએ પોતાના હાથમુરુ પૂ. પા. પંન્યાસ શ્રી કમલવિજયલ્લ (શ્રી વિજયકમલસુરિલ્લ)ને ઉંઝા તથા પૂ. પા. આત્યાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયધર્મસુરિલ્લને બનારસ પત્ર લખી પોતાના દૃઢ વિચારો જણાવ્યા. બંને સ્થાનેથી મુનિશ્રીને ઉત્સાહવર્ધક વિચારો મળ્યા અને એ શુભકાર્યમાં સહુએ પોતાની સહાનુભૂતિ અને પુરેપુરી સમ્મતિ દર્શાવી. સહાયતાનાં વચનો પણ આપ્યાં.

ખીલ તરફ કેટલાકોએ વિરોધ પણ બહેર કર્યો. શ્રાવકો અને સાધુઓની મુલાકાતે મુનિશ્રી જવા લાગ્યા. કેટલાક આ વાતોને હવાઈ તરંગ, મધુર કલ્પનાઓ કહી હસી કાઢતા; ત્યારે કેટલાક કહેતા ‘ચારિત્રવિજય ! એ કાર્ય મહામુશ્કેલીનું છે. તું તારું સંભાળ ! તું પડિત થા એટલે બસ ! જગત્ની ચિન્તા તારે શા માટે !’ કેટલાકો એમ પણ કહેતા કે ‘વાણિયાના છોકરા પડિત થયા હોય એમ કહી કોઈએ બબડ્યું છે ખરું ? વાણિયાના છોકરા તો વ્યાપાર કરી બાણે. એમને તે વળી સંસ્કૃત પાકૃત ભાષા આવડે ખરી ? એ તો પ્રાક્ષણો જ વિદ્યા બાણે અને કાંતો આપણા સાધુઓ જ બાણે. માટે ચારિત્રવિજયલ્લ આ વિચારો જ છોડી લો.’

શ્રી આદિત્ર વિજય

કાર્ય વિધાયકના ભાગ્યમાં ઉત્સાહ અને નિરુત્સાહ, કટાક્ષ અને આક્ષેપ, માન અને અપમાન હંમેશાં લગ્નાયેલાં જ હોય છે. ખરેશ કાર્યકર્તા વિરોધ ભેધ સાડું કામ કરતાં કદી પાછો ન પડે. એને જગતની પરવા રાખ્યે ન ચાલે. મુનિશ્રીએ પોતાનો વિચાર વધુ દૃઢ કર્યો.

અન્તે મુનિશ્રીએ ૬૬ આત્મવિશ્વાસ અને સ્વયંભુ પ્રેરણાથી પ્રેરાઈ વિ.સં. ૧૯૬૮ની રાનઢાત્રી રાનપંચમીના પ્રાતઃકાલે મોતીશાહની મેડીના ત્રીજામાળે એક ખિલકુલ નાના સ્વરૂપમાં 'શ્રી યશોવિજયજી જૈનસંસ્કૃત પ્રાકૃત પાઠશાળા' સ્થાપી જેની સ્થાપના સમયનું મંજળ મુહૂર્તનું શ્રીફલ પણ વેપારીને ત્યાંથી (બેઠારા બહેચરભાઈ ગાંડાભાઈના) ચોપડે ઉધાર લખી મંગાવવું પડેલું. તે વખતે થોડા શ્રાવકોના છોકરા, ત્યાં ખિરાજતા થોડા મુનિશ્રીએ અને એક પંડિતથી શરૂઆત કરી. ધીમે ધીમે ત્યાં ખિરાજતા સાધુસાધ્વીઓ જૈન પાઠશાળામાં ભણવા આવવા માંડ્યાં. મહારાજ-શ્રીએ યાત્રાળુઓ પાસે જઈ ઉપદેશ આપી સંસ્થામાં મદદ અપાવવા માંડી; શ્રી આ. ક. ની પેઢીના મુનિમને સમજાવી સંસ્થામાં મદદ અપાવવાનું વચન મેળવ્યું અને શરૂઆતમાં જેને માટે લોકોને આશંકા, અવિશ્વાસ હતાં તેમની આ શંકા મટી. અવિશ્વાસ મટ્યો અને સંસ્થા ઉદ્ભવ થવા લાગી.

મુનિશ્રીનો જીવન મંત્ર હતો કાર્ય માવચામિ વા દેહ પાતયામિ ઉપાડેલું કાર્ય જીવના જોખમે પણ પાર ઉતારવું. દિવસને રાત એક જ વિચારણા કરતા. સંસ્થા કેમ ઉદ્ભવ બને અને સમાજમાં જ્ઞાન પ્રચાર કેમ વધે.

: ૧૬ :

વિપત્તિઓની વચ્ચેથી

મુનિજીમાં પરિશ્રમનો ઘણો મોટો ગુણ હતો. કિશોરાવસ્થામાં જે ખંતથી રેતીના રણમાં વડલો રોપ્યો, જે નીકરતાથી સંવેગી સાધુ બન્યા, જે સાહસથી તેમણે તીર્થસેવા માટે ઝુંકાવ્યું હતું, જે નિર્ભિકતા અને આત્મબળથી કાશીપથના ભયંકર જંગલો, લીપણ અરણ્યો અને મોટા મોટા પહાડો વટાવી અપૂર્વ પરિશ્રમ અને જહેમત ઉઠાવ્યાં હતાં; તે જ ખંત, નિર્ભિકતા, આત્મ-વિશ્વાસ, પરિશ્રમ અને જહેમતથી આજે તેઓ કામ કરી રહ્યા હતા. બીજા વવાઈ ગયું હતું. રોપ તૈયાર થતો હતો. એટલામાં એક બનાવ બન્યો.

વિ. સં. ૧૯૬૮માં કચ્છ, કાઠિયાવાડ અને ગુજરાતમાં ભયંકર દુષ્કાળ પડ્યો. એમાં પણ કચ્છની દશા તો ઘણી જ ખરાબ થઈ પડી. હોડોને જે દિવસે પણ એક વખત લોભનના સાંસા પડવા લાગ્યા. સહુ દેશ છોડી પરદેશ તરફ વિદાય થવા લાગ્યા. પરંતુ જ્યાં ભય ત્યાં પણ દશા ખરાબ જ હતી.

આ વખતે એકઠા યાત્રા કરીને પાછા ફરતા મુનિજીએ એક જૈન ગૃહસ્થને પોતાના જે છોકરા સાથે યાત્રાળુઓની ગાડીઓ પાછળ દોડતો જોયો. જૈનનું સંતાન એક પૈસાની લીખ માટે આમ દોડે, એ ભઈ મુનિજીના હ્યાળુ હૃદયમાં કારી લાગ્યો.

મુનિજીની દષ્ટિ સમક્ષ એક વખતના જૈનોની ઉદારતાનો નમુનો તરવરતો હતો. પોતાના ગામમાં આવેલા નવા જૈનને સૌ એક એક મુદ્રા આપતા, ઘર આપતા ને ધંધો કરાવતા. એક પણ જૈન ભીખ માગે એ લાંછન મનાતું. આજ એ જ મહાવીર પિતાના પુત્રની આ દશા ! એ જૈન બચ્ચો તળાટીના લાડવા પર ગૂચરાન ચલાવતો ને ભીખ માગી જે પાઈપૈસો મળે તેનાથી બચ્ચાંનું પોષણ કરતો. મુનિજી એ કચ્છીને મળ્યા. એની આંખોમાંથી હુઝના દેતે બધું જળ શોષી લીધું હતું. રહી'તી કેવલ રક્તની લાલાશ. આંખોમાં એ ઉભરાતી હતી. તેણે કહ્યું :

‘ મહારાજ ! હુકાળમાં ખાવા ધાન ન મળ્યું ત્યારે બધું વેચીને ખાધું. એ પણ ખૂટ્યું બૂખમરામાં પત્ની મરી ગઈ. ટળવળતાં બે બાળકોનો મારા સિવાય કોઈ આશરો ન રહ્યો. મહારાજ ! આ જીવન હવે તો કરી ખાય છે. અયાચક હાથે ચાચું પડે છે આપવાતના તો ઘણા મનમુઘા ઉપડે છે, પણ આ બાળકોની મમતા રાકી રાખે છે. ’

ક્યાં જૈનોની ગગનચુમ્બી મહેલાતો ને ક્યાં જુ'પડીઓના પણ સાસા ! સ્વધર્મી વાત્સલ્યની ભાવના ક્યાં ગઈ ? આર્યસમાજ અને ક્રિશ્ચિયનને ત્યાં પરધર્મીને પણ પ્રેમથી આશ્રય મળે; જ્યારે જૈનોને ત્યાં સ્વધર્મીને પણ સ્થાન નહિ ? મુનિજીના પ્રમાણ હૃદયમાં વધુ ને વધુ ચીરા પડ્યા. તેઓ બન્ને બાળકોને લઈ સ્થાનિક આશ્રમમાં મૂકવા ગયા. ત્યાંથી હિન જેવો ઠંડો જવાબ મળ્યો. મુનિજીની મુંઝવણ ચોર વધી.

પણ એ મુંઝવણમાંથી જ માર્ગ નીકળ્યો. મુનિજીને વિચાર થયો કે પાઠશાળા સાથે છાત્રાલય શા માટે ન સ્થાપવું ? તેઓ વયોવૃદ્ધ શ્રી સિદ્ધિવિજયજી પાસે ગયા. પોતાની બધી વાત કહી સંભળાવી. તેઓએ મદદ અપાવવાનું વચન આપ્યું. વંશાળ મુદ્દ ત્રીજ (અખાત્રીજ) ના દિવસે નગરશેઠ પ્રેમાભાઈ ઉમાભાઈના વડામાં પાઠશાળા સાથે બોર્ડિંગ પણ સ્થાપન

વિપત્તિઓની વચ્ચેથી

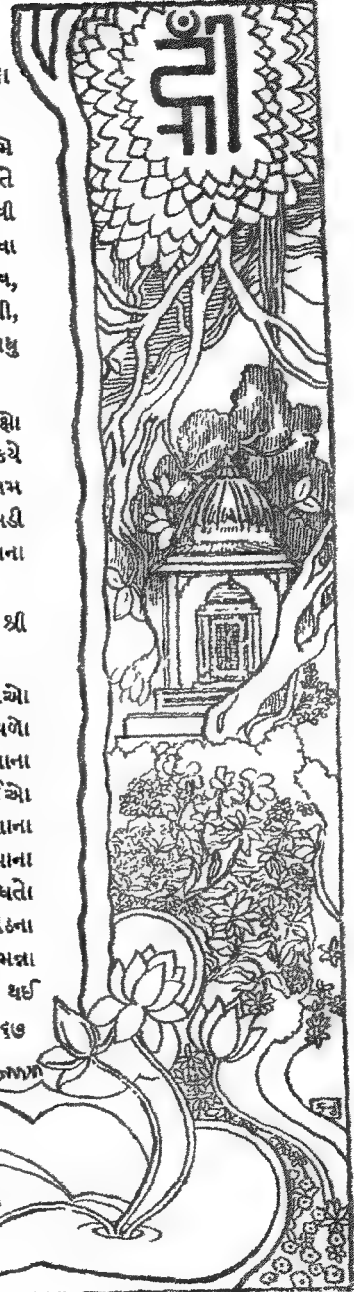
કરવામાં આવી. પેલાં બે બાળકો તથા બીજાં પણ બાળકો એમાં દાખલ થયાં.

હવે કામ કપરું હતું. દ્રવ્યનો સવાલ તરત જ સામે આવીને ખડો થયો. જે કાર્ય ૪૦ થી ૬૦ના અર્ચામાં ચાલતું તે વિશાળ થયું હતું. મુનિજીને માથે ઉપદેશ દેવાની ફરજ આવી પડી. એ કાળે કેટલાક સાધુઓની એવી માન્યતા હતી, અથવા આજે પણ કેટલાક સાધુઓની માન્યતા છે કે, અઠાઈ મહોત્સવ, વરધાડા, સ્વધર્મવાત્સલ્ય અને પાંચરાપોળ માટે ઉપદેશ આપી, શ્રાવકોનાં નાણાં ખરચાવી શકાય, પણ પાઠશાળાને નામે સાધુ ક'ઈ કહી ન શકે, ઉપદેશ કે પ્રેરણા ન જ આપી શકે !

આ વિટંબનાઓએ મુનિજીની ચોતરફ ઘેરો ઘાલ્યો. કટાક્ષો અને આક્ષેપોની વર્ષા થવા લાગી. પણ ભલા કર્મયોગી કયે દહાડે કટાક્ષોથી ડર્યા છે ? એ બધી આપત્તિઓ વચ્ચે તેમણે કામ ભરી રાખ્યું. કેટલીક વાર તો કરેલું કાર્ય જરૂરથી ઉખડી જવાની દશા આવી પહોંચી. પણ મુનિજી વારે ઘડીએ પોતાના હાર્દિક વિશ્વાસથી પોતાના સાથીદારોને કહેતા :

‘સત્કર્મ કર્યાં બધાં, પરિણામ સારું છે, વાયકલર્થ શ્રી યશોવિજયજી મહારાજ પર વિશ્વાસ રાખો.’

અને બન્યું પણ એવું. વિપત્તિની વર્ષા અનેક ઝડીઓ વરસાવી ગઈ. માણસ નિઃકર્મણ્ય બની બધું મૂકી દે તેવી પળો પણ આવી. છતાં મુનિજીની દૃઢતાએ વિપત્તિઓમાં જ પોતાના કાર્યને મજબૂત બનાવ્યું. કાર્ય આગળ વધતું ગયું. વિદ્યાર્થીઓ વધવા લાગ્યા. હવે તો મકાન નાનું પડવા માંડ્યું. શેઠ માતીશાના મકાનની મેડી ઉપરથી પાઠશાળા તથા બોર્ડીંગ દયાળજી સુબડીયાના મકાનમાં લાવ્યા. અહીં બીજની કલાની જેમ સંસ્થાના વિકાસ વધતો ચાલ્યો. આખરે માસિક ૧૫૦ રૂ.ના ભાડાથી ઓસમાન શેઠના ત્રણ મજલાવાળા મકાનમાં સંસ્થાને લાવવી પડી. મુનિજીની તમન્ના ભરે હતી. કમળ પાણીમાં હતું પણ પાણીનો સ્પર્શ એને થઈ

શ્રી ચારિત્ર વિજય

શકે તેમ નહોતો. પ્રત્યેક ધર્મશાળાએ સંસ્થાની મદદ માટે ઉપદેશ આપતા મુનિજીના દિલમાં કેવલ જૈનોનાં સંતાનોનો ઉદ્ધાર ને શાસનસેવા રમી રહ્યાં હતાં. તેમણે સંસ્થા સાથે સરસ્વતી મંદિર પણ સ્થાપ્યું. અનેક વિદ્વાનો સંસ્થાની મુલાકાત લેવા લાગ્યા. અનેક વિદ્વાન શાસનપ્રેમી મુનિરાજે તથા શ્રી વિજયધર્મસૂરિજી પણ આ કાર્યની પ્રશંસા કરતા તેમજ મદદ મોકલાવ્યા કરતા. આ વખતે આગ્રાના દાનવીર શેઠ લક્ષ્મીચંદ્રજીએ તથા શેઠ તેજકરજીજી આંદમલજીએ સંસ્થાને સૂરિજીના ઉપદેશથી સારી મદદ આપી.

જે નાનકડા રાપ પર ઇર્ષ્યાનાં અનેક હિમકણ, વિરોધના ભયંકર ઝંઝાવાત ને આક્ષેપોની ઝડીઓ વરસતી હતી, તે રાપ એ બધા વચ્ચે ફાટ્યો, ફૂટ્યો ને વિદ્યાધામનો ઘટાદાર ઘેવૂર વડલો બની રહ્યો.

સેવાભાવથી સીંચાયેલી સદ્ભાવનાની પ્રવૃત્તિ કયે દહાડે અકળ બની છે ?

* *
*

જલપ્રલય

આ પાઠ તો આધો હતો અને ધોમધખતું જેઠનું આકાશ વાહજાંનાં વટાટોપ જમાવીને ઝેડું હતું. સરજનારાયણ વાહજાંઓના થર નીચે છુપાઈ રહ્યા હતા. પાલીતાણા શહેરને માથે ધોળે દિવસે મેઘલી રાત જામતી દેખાતી હતી.

અજવાળી આઠમ હતી. ગરમીનો આતશ ભયંકર હતો. આકાશ કાળું રચાહી બની ગયું હતું. મેઘજલ્નાઓ કાનના પડદાને ચમકાવી નાખતી હતી. રાત્રિનો પ્રારંભ થયો અને વરસાદ મૂશળધારે તૂટી પડ્યો.

મેઘની હેલીમાં કોઈથી બહાર નીકળાય તેમ નહોતું. અષ્ટમીનો ચંદ્ર તો ક્યાંય છુપત હતો. રાત વધતી ગઈ. નગરજનો નિદ્રાધીન થયા પણ વરસાદ તો ચાલુ જ રહ્યો. મધરાત થતા તો એણે તોફાની રૂપ પકડ્યું. તેમાં પણ કુંગર પર તો હેલી જમાવી. એ બધું પાણી નીચે વહી આવી લીંડિયા (નાની નહી) માં ભરાયું. સ્ટેશન તરફના કાંઠેથી વહી આવેલી લાટીનાં પાટીયાં ને બીમ ઓવન પૂલમાં ભરાયાં. પાણી ત્યાંથી શહેર તરફ પાછું ફર્યું. પાલીતાણાની શેરીઓ ભેતભેતામાં જળખંજાર ગની ગઈ.

ઘનધાર રાત, ધોધમાર વરસાદ, હવાના ચુસવાટા ને વીજળીના કડાકા. ઉપરથી પાણીના પૂરનો ભયંકર નાદ. નગર

વાસીઓનો મોટો ભાગ નિરાંતે નિદ્રા લેતા હતા. ભગતાં હતાં તેમને બહાર નીકળી તપાસ કરવાનીય હિંમત નહોતી. પણ એટલામાં પાણીના લોઢ ધરમાં પેઠા ને ખાટલા-પલંગ સાથે માનવીઓને અને ખીલા સાથે જનાવરોને ખેંચ્યા. મૂળ સાથે ઝાડને જમીનદોસ્ત કરી વહાવ્યાં. પાલીતાણાની શેરીઓ બંધે ગળાખૂડ પાણીમાં ગર્ક થઈ ગઈ. શહેર અદૃશ્ય થયું ને મહાસાગર હિલોળા દેવા લાગ્યો. રાત્રિની ભયંકરતા વિષમ હતી. તણાતાં ડૂબતા ઢોર અને માનવીઓના ચિત્કાર સિવાય કંઈ દેખાતું કે સંભળાતું નહોતું.

આ વેળા ઝોસમાન મિલ્ડીંગમાં શ્રી યશોવિજયજી જૈનપાઠશાળાના વિદ્યાર્થીઓ શાન્ત નિદ્રા લઈ રહ્યા હતા. મુનિરાજ પણ પોતાના સ્થાને નિદ્રા લઈ રહ્યા હતા. આવતા ભયની કોઈ ને જરાય આગાહી નહોતી ! એટલામાં મકાનની દિવાલો સાથે અફળાતા પાણીના લોઢને અવાજ વધુ ઉઘ્ઘાળ્યો ને તણાતા માણસોની અને જનાવરોની ભયંકર ચીસો કાને અથડાઈ.

મુનિજી સફાળા બગી ઉઠ્યા. મકાનના રવેશ આગળ આવી પહોંચ્યા. ક્ષણવારમાં નજર સામેની ભયંકર પરિસ્થિતિ પરખી લીધી. મહારૂદ્ર જલદેવતાનું સ્વરૂપ ધારણ કરીને સંહાર કરવા નીકળ્યા હોય તેમ પાણીના મોટા લોઢ વચ્ચે માનવીઓ ગડથોલા ખાઈ રહ્યાં હતાં. મૃત્યુની કરાલ દાદમાં ફસાયેલાં એ પ્રાણીઓની બૂમો ગમે તેવા પાપાણુ હૃદયને પીગળાવી દે તેવી હતી. મુનિજીના દયાપૂર્ણ હૃદયમાં અજબ મનોમંથન ખડું થઈ ગયું. ક્ષણવારમાં અંતઃકરણમાંથી તેમને સદ્વૃત્તિના કર્તવ્યની હાકલ સંભળાઈ.

કટોકટીની પળ હતી. વિદ્યાર્થીઓ, શિક્ષકો ને નોકરચાકરો પણ ભગ્ન થઈ ગયા હતા. સહુ આ ભયંકર આપત્તિને સામે ઉભેલી બેઈ કિંકર્તવ્યમૂઢ બની ગયા હતા. મુનિજીએ ક્ષણવારમાં સૌને સાવધ કર્યા ને તેમની ફરજનું ભાન કરાવ્યું. હવે એક ક્ષણનો પણ વિરૂંધ ખપતો નથી એ વાત બરાબર સમજાવી.

એ જ દિવસે સવારમાં બનારસથી શ્રી યશોવિજય જૈન ગ્રંથમાલાનાં પુસ્તકોની મોટી પેટીઓ આવેલી. એના ઉપર

દોરડાના બડા બંધ હતા. એ ઊંચી લેવણવી થોડીવારમાં મોડું દોરડું બનાવી એક છેડા એાસમાન બિલ્ડીંગના થાંભલા સાથે અને બીજે સામે સરકારી દવાખાનાના થાંભલા સાથે બાંધ્યો. આ દોરડાના સહારે રિયર રહી તણાતા જીવોને બચાવવાનું ભગીરથ કાર્ય શરૂ કર્યું. થોડે થોડે છેટે સૌ ગોઠવાઈ ગયા. પ્રવાહમાં તણાતા પ્રાણીઓને પ્રથમ દોરડાના આધારે અટકાવી લેવાય ને પછી ધીરે ધીરે મકાન ઉપર લઈ જવાય.

ઉપરથી વરસાદ ઝીંકાયે ભંય, નીચેથી પાણીનાં પૂર ગળીરવ કરે, ઉપર અધારી રાતડું આકાશ કાજળ વેરે. કેવળ એક જ દોરડાનો આધાર. જરા ચૂકાય કે નીચે જળરાક્ષસ પેતાના પેટાળમાં સમાવી દેવા તૈયાર જ હોય. છતાં સૌના એકધારા ઉત્સાહથી કામ નિર્વિઘ્ને ચાલુ જ રહ્યું. આ ભગીરથ કામ ત્રણ કલાક પહેંચ્યું. પછીથી તો પાણીનું પૂર ઓસડ્યું.

આ વખત દરમ્યાન નગ્ન અને અર્ધનગ્ન દશાવાળાં ૩૫૦ થી ૪૦૦ માણસોને અને ઘણાં પશુઓને પૂરમાંથી ઉગારી લેવામાં આવ્યાં હતાં. દયાભૂતિ સુનિરાજ ફેટલોકવાર આ પ્રસંગની વાત નીકળતી, ત્યારે ખૂબ જ દનેહાઈ શબ્દોમાં કહેતા કે, 'એ બધું તો ખડું પણ એક બિચારું કુમળું બાળ ખૂબ મહેનત કર્યા છતાં નહોતું બચાવી શકાયું અને ભેત ભેતામાં તો એ બિચારું પાણીના પેટાળમાં ગઈ થઈ ગયું હતું.' આટલા શબ્દો કહેતા એમનાં નેત્રોના સુષુભીના બનતા. ખરેખર ભવભૂતિએ કીક જ કહ્યું છે કે, કર્તવ્યમાં વજીથીય કઠોર હૃદયવાળા મહાપુરુષોના હૃદય પુષ્પથી પણ કોમળ હોય છે.

આટલા પ્રાણી સમુદાયને કેવળ બચાવવા માત્રથી સુનિજનું કામ નહોતું સંપૂર્ણ. રાતનો પવન ઠંડોગાર બન્યો હતો. ગરમી લાવવાના ઉપચારો કરવાના હતા. ઘાયલ થએલાઓની કે બેશાન થએલાઓની માવજત કરવાની હતી.

તે પણ શરૂ થઈ. નિધાર્થીઓ અને શિક્ષકો એકી પગે ખડા હતા. પાઠશાળાનો વજીર ઝાર ખાલી કર્યો ને બધાને વજી

ૐ

આપ્યાં. સવારમાં રસોઈ થઈ થઈ ને ચૌગ્ય સાહાં અનુપાનો ચોભયાં. સૌને હૂંક વળે તેવી જગ્યામાં સ્થાન આપ્યું. જગતના સેવા અને સ્વાર્પણના ઇતિહાસમાં સોનેરી અક્ષરે લખાય એવી આ જીવદયા બેનમૂત હતી. દયાની વાતો કરનારા ને ભાષણ આડનારા ઘણા મળી આવે છે. દયાધર્મની તાત્ત્વિક આલોચના કરનારા મહાપંડિતો પણ ઓછા નથી. છતાં એવી વાતો કરનારા પ્રસંગ પડ્યે સરકી બંધ છે. એક યા બીજા બહાનાં કાઢી છટક-ભારીઓ શોધે છે. તાત્ત્વિક આલોચનાવાળી પ્રખર મેધા ત્યાં ઝુંઝાઈ બંધ છે. પણ વખત આવે બધું વિસારી, પ્રાણુનીય તમા અળગી મૂકી ભૂતદયા કરનારા જગતમાં વીરલા મળે છે.

રાત્રિના મહાવિધ્વંસ ઉપર જ્યારે પ્રભાતનો સૂર્ય ઉગ્યો ત્યારે એ રાત્રિએ મહાઆત્મલોભ આપનાર એ નરવીરની કથાથી સૌ અબજ હતો. બચાવેલાં મનુષ્યો પાઠશાળાની ગિલ્ડીંગમાં પોત પોતાની સારસંભાળમાં હતાં. કોઈ પુત્ર શોધતું તો કોઈ પત્ની. કોઈ દોલત તો કોઈ ઘર! મુનિજીવ સ્વાર્પણ અગ્રોહ હતું. છતાં હબરો નળિયાથી છવાયેલા ઘરમાં ચાંદરણું પ્રવેશ કરી ભૂમિને ભાળી બંધ છે, એમ આ જીવદયાના જીવન્ત ઉદાહરણને આંખે આંખ બેનાર એક વ્યક્તિ મૌન્યુદ હતી.

સરકારી દવાખાનાના સરજન ડોક્ટર શ્રી હોરમસજી એ વખતે બગી ગયેલા. અને પોતાના ઝડપમાં ઉભા ઉભા એ ડોક્ટર સાહેબ સમસ્ત જગતના રોગને મટાડનાર એ મહાન ભાવ હાકતર મુનિજીના કૃત્યને નિહાળી રહ્યા હતા. જગતમાં બહુ ઓછી દેખા દેતી આવી મહાનગી ભોઈ એમનું હૈયું વેંત વેંત ફૂલી રહ્યું હતું. સવાર થતાં જ પાલીતાણાના એડમીનીસ્ટ્રેટર ચેન્નર સ્ટોંગને પોતે બેયેલો સંપૂર્ણ વીગતવાર રીપોર્ટ લખી મોકલ્યો અને છેલ્લે લખી જણાવ્યું કે,

‘બેન ફેલીવુડની માફક આજ રાતે એક મહાત્માએ ભયંકર પ્રલયમાં અસંખ્ય માણસોને બચાવ્યા છે. અથડ ત્રણ

જાગ્રણ વખતની મુનિરાજશ્રીની
માનવસેવાએ આ યુરોપીયન
સભ્યન પર ગહુ ક્યું. એક જોન
સાધુ આ કાર્ય કરનાર છે એ વાતે
એના ભક્તહૃદયને ઘેરુ ક્યું અને
આશ્ચર્યન-સ્નેહ સંબંધ બંધાયો.
એ પછી તો એમણે અનેક કાર્યો
કર્યા મુનિરાજશ્રીની ઇચ્છાએ એમણે
આશા માની સ્વીકારી. ય, જો.
શુરુકાળની જામીન અપાવનાર,
શુરુકાળનો પાયો નાખનાર તેમજ
મુનિરાજ શ્રી દ્વારા અનેકવિધ સમાજ
સેવાઓ કરનાર એ યુરોપીયન
સભ્યના પાલીતાણાના ઇતિહાસમાં
એક ઉજળું પૃષ્ઠ રોકે છે.

પાલીતાણા સ્ટેટના જૂતરૂઈ
એડમીનીસ્ટ્રેટર
મેજર એચ. એસ. સ્ટ્રોંગ
તેમજ
તેમના ખાનગી મંત્રી,
શ્રી હરજીવનદાસભાઈ

11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 133 134 135 136 137 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147 148 149 150 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305 306 307 308 309 310 311 312 313 314 315 316 317 318 319 320 321 322 323 324 325 326 327 328 329 330 331 332 333 334 335 336 337 338 339 340 341 342 343 344 345 346 347 348 349 350 351 352 353 354 355 356 357 358 359 360 361 362 363 364 365 366 367 368 369 370 371 372 373 374 375 376 377 378 379 380 381 382 383 384 385 386 387 388 389 390 391 392 393 394 395 396 397 398 399 400 401 402 403 404 405 406 407 408 409 410 411 412 413 414 415 416 417 418 419 420 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495 496 497 498 499 500 501 502 503 504 505 506 507 508 509 510 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600 601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700 701 702 703 704 705 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795 796 797 798 799 800 801 802 803 804 805 806 807 808 809 810 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839 840 841 842 843 844 845 846 847 848 849 850 851 852 853 854 855 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885 886 887 888 889 890 891 892 893 894 895 896 897 898 899 900 901 902 903 904 905 906 907 908 909 910 911 912 913 914 915 916 917 918 919 920 921 922 923 924 925 926 927 928 929 930 931 932 933 934 935 936 937 938 939 940 941 942 943 944 945 946 947 948 949 950 951 952 953 954 955 956 957 958 959 960 961 962 963 964 965 966 967 968 969 970 971 972 973 974 975 976 977 978 979 980 981 982 983 984 985 986 987 988 989 990 991 992 993 994 995 996 997 998 999 1000

કલાક સુધી મહાન ભોખમ વચ્ચે રહી, આટલા માનવોની જીવરક્ષા કરનાર એ સાધુનાં હિંમત, સાહસ ને બળ એઈ હું દિગ્મૂલક થયો છું.’

પાલીતાણાના રાજવી માનસિંહજી નિ. સં. ૧૯૯૦ના ચૈત્રમાસમાં જૂજરી ગયા હતા, અને આજના નામદાર મહારાજા એ વખતે સગીર વયના હોઈ વિદ્યાર્થીય સરવા માટે યુરોપમાં રહેતા હતા. આ સમય દરમિયાન સરકાર તરફથી એકમીનીસ્ટ્રેટર નીમવામાં આવ્યા હતા. આ વેળા મેજર સ્ટ્રોંગ નામના એક યુરોપીયન એ પદ પર હતા. એમની પાસે આ વાત આવતાં તેમને ખૂબ આશ્ચર્ય થયું. હિન્દને સાહસ અને શૌર્યથી વિરહિત માની બેઠલ એ ગેરા સાહેબને ખૂબ આનંદ થયો અને એક હિન્દીમાં યુરોપના કેટલાય બીરોને બાંખા પાડે તેવાં સેવા ને શૌર્ય એઈ એ એકદમ ઘોડા ઉપર બેસી મુનિજીની મુલાકાતે આવ્યા.

મુનિજી પોતાના કાર્યમાં મસ્ત હતા. મેજર સ્ટ્રોંગે અભિવાદન કરતાં કહ્યું : ‘મુનિજી ! આજે આપે એક સાચા સાધુ તરીકે એવી મહાન અને ઉત્તમ સેવા કરી છે, કે જે માટે પાલીતાણા સ્ટેટ આપનો ઉપકાર કદી પણ ભૂલી શકે તેમ નથી. આપની સંપૂર્ણ સેવા-પ્રવૃત્તિની નોંધ મને ડૉ. હોરમસજીએ જણાવી છે એ વાંચી હું ઘણો જ પ્રસન્ન થયો છું. સ્ટેટને વાગ્ય સેવા ફરમાવજો.”

મુનિજીએ આ વાતનો ઉત્તર બહુ જ દૂંકા શબ્દોમાં પાલ્યો : ‘મેં મારી સંપુ તરીકેની ફરજ બજાવવા ઉપરાંત કંઈ કશું નથી. અમે એકેન્દ્રિય જીવને બચાવવા આ રમેહરણ સાથે રાખીએ છીએ પણ આ તો પંથેન્દ્રિયની રક્ષા !’

મેજર સ્ટ્રોંગ મુનિજીની આ નિરશિમાનતાથી ખૂબ ખુશ થયા. હિંદી વર્તમાનપત્રોએ તો ઘોડા ઘોડા ઉતારા કર્યા પણ એમણે તો મુનિજીને વિદ્યાર્થી સાથેનો ફાટો લઈ વિદાયતના પત્રોમાં મોકલ્યો. એની સાથે એક હિંદી સાધુ કેટલું સાહસ અને શૌર્ય દાખવે છે તેની ચર્ચા કરતો એક લેખ પણ મોકલ્યો.

આ કાળ બહારતનો નહોતો. એક અઠાઈ ઉજમણાં શોલમનાં કોલમ છાપાઓમાં બરાબનાર કીર્તિદોષી યુગ નહોતો. આ વાત પર હિંદુ યોજી લશ્ષ 'મે'ચાયુ', કેવલ ટાઈમ્સ ઓફ ઇન્ડિયા અને મુંબઈ સમાચારે ટૂંક નોંધ લેતાં લખ્યું કે:—

“એક મહાન જૈન સાધુએ પાલીતાણાના જલપ્રકાપ સમયે અનન્ય આત્મભોગ આપી જલમાં તણાતાં સેંકડો માણસોના બન બચાવ્યા હતા. અને હિન્દના ક્લીવુડ તરીકેની નામના ચેળવી છે. એ અનાથ, નિરાધાર અને ગરીબ માણસોના અને નિરાધાર પશુઓના બચાવો-બચાવોના પોકાર કરતા અને બરાકા પાડતા સેંકડો ગ્રાણીઓના બન બચાવનાર એ સાધુ પુરુષ પાલીતાણા સ્ટેટ પર ઉપકાર કરી માનવબળ ઉપર એક અનન્ય દાખલો પ્રસાદ્યો છે. તેઓ પોતાના કેટલા કે જીવન-ચરિત્ર બહાર નહીં આપતા કૃપા પોને પોતાની ફરજ બજાવી છે તેમ કહે છે.”

આ પછી મુનિજીની સેવાભાવનાની અને સાહસની બધે જૂળ જ્યાં પ્રસરવા લાગી. પણ આ પ્રસંગે મુનિજીના સ્વાસ્થ્ય પર લા કયો. એક વાર શત્રુજયની છ ગાઉની પ્રદક્ષિણામાં ચંદનતલાવડી પાસે છાતીએ પડી ગયેલા. એ વખતથી છાતીનો ફાળાવો રહ્યા કરતો. એમાં ત્રણ ચાર કલાક શરદીમાં રહેવાથી છાતીનું દદે જોર વધી ગયું.

ખીજી તરફ એમની જૂળ જ્યાં અને પાઠશાળાની દિન પ્રતિદિન તરકકી ભેઈ કેટલાય દેવીને જરાય ચેન નહોતું પડતું. તેઓ સંસ્થાને વિકટ પરિસ્થિતિમાં મૂકવા તનતોડ પ્રયત્ન આદરી બેઠા હતા. આ દ્રેષનું કારણ કેઈ પૂછે તો શુ બતાવી શકાય? વર્ષા આવે ત્યારે સો વનવૃક્ષ ખીલે ને જવાસો મુકાય એનું કારણ બતાવશે?

વિક્રમ સંવત્ ૧૯૬૮ નું આ ચતુર્માસ તેઓશ્રીએ પાલીતાણામાં કયું. ચતુર્માસ ઉતરતા પાલીતાણામાં રહેજ આલ્યો. પાઠશાળા અને મુનિજી તજાબ ગયા. છતાં ધીરે ધીરે બધાના વિરોધ વચ્ચેથી પાઠશાળા મક્કમ થતી જતી હતી.

સંસ્થા સ્થાપી રૂપ લે છે.

તેલધ્વજ ગિરિની છાયામાં પાકેલાના ઘણા દહાડા રહી. આ વખતે ભાવનગર સ્ટેટના મહારાજ ભાવસિંહજીના મામા કનુભાઈ તથા તળાબના વહીવટદાર આયુભાઈ મહારાજશ્રીના પરિચયમાં આવ્યા.

તેમને જૈન સાધુનો આ પ્રથમ પરિચય હતો. તેઓ મુનિજી સાથેના દૂકા પરિચયમાં પણ તેમનાં ત્યાગ, નપ ને નિરાશિમાનતા જોઈ આકર્ષાયા. આ પરિચય વધતો ચાલ્યો. મુનિરાજે તેમને જૈનધર્મનું ઉદ્ધાર સ્વરૂપ સમજાવ્યું. જૈન સાધુના આચારોનું ખ્યાલ કહ્યું. સુંદર ઉપદેશશૈલી અને સચોટ દલીલોથી તેમને જનધર્મના પૂજારી બનાવ્યા. મુનિરાજશ્રીના થોડા પરિચયમાં તેઓને ખાતરી થઈ કે આ કોઈ સંસા-થી હારીને-થાકીને-ડરીને સાધુતા સ્વીકાર કરનાર વ્યક્તિ નથી, પણ સાચા ધર્મને અનુસરનાર, પરથી પ્રવૃત્તિમય સન્યાસનો પરમ આદર્શ રજૂ કરનાર એક મહાન સાધુ છે.

પરમ ભક્તિથી રંગાયેલ પરિચય આગળ વધ્યો. મુનિરાજશ્રીની સંસ્થા માટેની અપૂર્વ જહેમને તેમને વધુ ભક્તિવાન બનાવ્યા. તેમને લાગ્યું કે આવા કર્મવીર સાધુ ભાવનગર રાજ્યને પોતાનું ક્ષેત્ર બનાવે, આવી સંસ્થાઓને સ્થાપન કરે અને વિકસાવે તો કેવું સુંદર ! તેઓશ્રીએ નમ્રભાવે વિનંતી કરી :

‘સાહેબ ! આપ આ સંસ્થાને ભાવનગર રાજ્યમાં લાવો તો જોઈએ એટલી જમીન મફત અપાવું. બીજી બધી પણ શીકરે આપને યોછી થઈ જશે.’

મી આરિત્ર વિજય

મહારાજશ્રીનાં સ્વપ્નાં જુદાં હતાં. એમણે બન્નેને જૈનધર્મ પર આસ્થા રાખવા અને અહિંસાધર્મનું પાલન કરવા સિવાય કંઈ ન કહ્યું, કંઈ ન માગ્યું. આ નિઃસ્વાર્થતાએ તેઓ ઉપર ભેંડી અસર કરી અને તેમને આલુબન ભક્ત બનાવ્યા.

હવે પાલીતાણામાં પ્લેગ શમી ગયો હતો. મેજર સ્ટ્રોંગ થોડા દિવસ પહેલાં જ મહારાજશ્રીનાં દર્શન કરી ગયા હતા. પાઠ-શાળાને પાલીતાણા લઈ જવાનો વિચાર નક્કી થયો. પણ મુનિજીને લાગ્યું કે, સંસ્થા ત્યાં જાય તે પહેલાં સંસ્થાના મકાન માટે જમીનની વ્યવસ્થા થઈ જાય તો વધુ સારું.

નિશ્ચય કરવાની જરૂર હતી, તે થઈ ગયો. બીજે દિવસે મુનિજીએ કમર કસી. મેજર સ્ટ્રોંગ ગોપનાથ ગયા હતા. મુનિજી ગોપનાથ જઈ પહોંચ્યા. મુનિજીને અચાનક આવેલા બેઈ મેજર સ્ટ્રોંગે નમ્રભાવે કહ્યું : 'મહારાજશ્રી! પહેલાં સૂચના તો કરવી હતી! કંઈ વાહન મોકલત!'

'જૈન સાધુને પોતાના જે પગ સિવાય બીજું કોઈ વાહન કામ ન આવે!' મુનિજીએ જૈન સાધુઓનો ધર્મ સમજાવ્યો. તેમના નિયમોનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું. મેજર સ્ટ્રોંગ આ સાંભળી સ્તબ્ધ થઈ ગયો. એને તો આ બધું તફાવત અવનવું જ લાગ્યું. સંસાર સાથે કશેત્વ સ્વાર્થ નહિ, શરીરધર્મનું પણ આટલું કઠોર નિયમન, છતાંય આ સાધુ આટલી સેવા અને શ્રમ કરે! એ વાતે મેજર સ્ટ્રોંગની ભક્તિમાં વધારો કર્યો. એણે કંઈ પણ આજ્ઞા હોય તો ફરમાવવા કહ્યું. મુનિજીએ સંસ્થા માટે જમીનની માગણી રજૂ કરી.

વારુ! સંસ્થાને બેઈશે તેટલી જમીન અપાવવાની વ્યવસ્થા કરી આપીશ.' મેજરે હસતાં જવાબ વાળ્યો. મુનિજી આશીર્વાદ આપી પાછા ફર્યા.

સંસ્થા પાલીતાણે આવી. આ વેળા ઓસમાન બિદલગિમા વિદ્યાર્થીઓ રહેતા હતા. એટલામાં મકાન માલેક અને રાજ્ય વચ્ચે મકાનની માલિકી અંગે ઝગડો પેદા થયો. આ ઝગડો થોડો

સંસ્થા સ્થાપી રૂપ લે છે

સમય ચાલ્યો અને મકાનની માલિકી સ્ટેટની નિશ્ચિત થતાં બિલ્ડીંગ ખાલી કરવા સરકારી હુકમ છૂટ્યો. સંસ્થાને સાથે એક નવી મુંઝવણ આવી પડી. ૬૦ થી ૭૦ વિદ્યાર્થીઓ રહી શકે તેવું મકાન જલદી મળવાની કોઈ સંભાવના નહોતી !

મુંઝવણમાંથી માર્ગ કાઢવાને ટેવાયેલા મુનિશ્રી ફરીથી મેજર સ્ટોંગની મુલાકાતે ઉપડ્યા. મેજર સ્ટોંગ ખાલીતાણાસ્ટેટના હવામહેલમાં હતા. મુનિશ્રીને ભેટાં જ તેમણે પ્રશ્ન કર્યો :

‘આપનું કેમ પધારવું થયું ?’

‘મેડિંગના બધા વિદ્યાર્થીઓને આપના બંગલે મુકવાના છે.’ મુનિશ્રીએ જવાબ વાળ્યો.

‘એમ કેમ ?’ મેજરને મુનિશ્રીના જવાબમાં કંઈ બિંટા અર્થ લાગ્યો.

‘આસમાન બિલ્ડીંગ ખાલી કરવાનો સંસ્થાને હુકમ મળ્યો છે. હવે સંસ્થાના ૬૦-૭૦ વિદ્યાર્થીઓને મારે ક્યાં રાખવા ? તમારા સિવાય મારા કોઈ ભક્ત પાસે એટલી સગવડ નથી. એટલે આ હવામહેલ મારે વિચાર કર્યો છે.’

મેજર સ્ટોંગને બધી પરિસ્થિતિ સમજતાં વાર ન લાગી. એણે નમ્રતા સાથે કહ્યું : ‘હવામહેલ સેવામાં તૈયાર છે. બાકી સંસ્થા મારે પસંદ થાય તે જમીન આપવા હું તૈયાર છું અને તેટલા સમય સુધી આસમાન બિલ્ડીંગ આપની સેવામાં જ રહેશે.’ નિઃસ્વાર્થભૂતિ મુનિશ્રી એ ભેઈંટું હતું તે મેળવી પાછા ફર્યા. નિઃસ્વાર્થતાને કંઈ સિદ્ધિ અપ્રાપ્ય છે !

સંસ્થાના પ્રમુખ શ્રી લક્ષ્મીચંદળ વેઠ અને સંસ્થાના મુખ્ય શ્રી હર્ષચંદ્ર ભૂરાભાઈ (આજના ઇતિહાસપ્રેમી શાન્તભૂતિ મુનિરાજ શ્રી જયન્તવિજયજી) પાઠશાળા મારે ક્યાં જમીન લેવી તે વિચારવા લાગ્યા. આખરે સ્ટેશનની સામે જ, છુટી કુદરતમાં શહેરની ધમાલથી નિવૃત્ત સ્થળ પસંદ કરવામાં આવ્યું. જમીનના બાવ-અને તેમાં પશુ ભેનો મારે તો ખાસકરીને વધુ ભારે હતા.

૭૬

શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢી અને રાજ્યનો સંબંધ સરલ નહોતો. જેનો સાધારણ જમીન પણ મોંઘાલાવે ખરીદવી પડતી.

પણ મુનિજી માટે આ કોઈ જાળજ નહોતી. પાઠશાળા માટે જે લગભગ પાંચ વીધા જમીન પસંદ કરવામાં આવી, તે મેજર સ્ટ્રેંગે ૯૯ વર્ષના પટે લખી આપી. આ ઉપરાંત મકાનનો પાયો નાખવાનું પણ પોતે કબૂલ કર્યું. રાજ્યની મદદથી મોટો સાર્વિયાનો ઉભો કરવામાં આવ્યો અને બધા અધિકારીઓ, યાત્રાળુઓ અને પાલીતાણુની પ્રભાવી મોટી હાજરી વચ્ચે વિ. સં. ૧૯૭૦, વૈશાખ સુદ ૩ ના યુગ સુદને મેજર સ્ટ્રેંગે (H. S. Strong, Major) હાથે પાયો નાખાયો. એણે સંસ્થાની આખાદી ઇચ્છવા સાથે મુનિશ્રી પ્રત્યેની પોતાનાં ભક્તિ અને ભાવ રજૂ કર્યાં. પાલીતાણુ સ્ટેશનના ઇતિહાસમાં આ પ્રસંગ પહેલો જ નોંધાતો હોતા કે જ્યારે રાજ્ય જેનોની સંસ્થાના કાર્યમાં આટલો ભાગ લે— આટલો સહકાર આપે !

દૂક સમયમાં મકાન અને બગીચો સુંદર રીતે તૈયાર કરવામાં આવ્યાં. વિ. સં. ૧૯૭૧ ના માગસર મુદી ૧૩ ના રોજ વિદ્યાર્થીઓએ ધામધૂમથી મકાનમાં પ્રવેશ કર્યો. પાલીતાણુના પાઠશ્રી થોડે દૂર, વિદ્યાર્થીઓના શાસ્ત્રાભ્યાસના કલકલ નાદે જંગલમાં પણ મંગલ બની ગયું. આ દરમ્યાન સંસ્થાએ અસાધારણ ઉભતિ કરી. વિદ્યાર્થીઓ ખૂબ જ ઉત્સાહથી અને ચિવટથી અધ્યયન કરતા હતા. મુનિજીની સતત પ્રેરણા અને દેખરેખથી દૂક સમયમાં જ બાવીશ વિદ્યાર્થીઓએ કલકતા સંસ્કૃત એસોસિએશનની આકરણુ મધ્યમાની પરીક્ષાનો સંપૂર્ણ પાંચકમ તૈયાર કરી લીધો. પરંતુ પ્રથમ વર્ષે ચાર જ વિદ્યાર્થીઓને કલકતા પરીક્ષા આપવા માટે ઓકલ્યા. પરીક્ષા માટે વિદાય થતી વેળા આશીર્વાદ લેવા આવેલા વિદ્યાર્થીઓને 'શાસનસેવક' થવાના મુનિજીએ આશીર્વાદ આપી વિદાય કર્યાં. મુનિજીને પોતાનો રોપ પ્રકુલ્લો જણાયો. હવે કમીટીને પાઠશાળા બનાવી વિહાર કરવાનો વિચાર કર્યો.

સંસ્થા સ્થાપી રૂપ લે છે

શ્રી વિજયધર્મસૂરિજી આ વખતે ઉદેપુરમાં હતા. તેઓએ સુનિલને મળવા માટે તેમ જ યાત્રા કરવા કેશરિયાજી આવવા લાખી જણાવ્યું. તેઓએ પણ કેશરિયાજીનાં દર્શન થશે, સૂરિજીની સાથે કંઈક વિચાર-વિનિમય થશે અને પાઠશાળાને પણ મદદ કરાવી શકાયે, એવા વિચારથી વિ. સં. ૧૯૭૧ ના માગશર વદી આઠમના દિવસે વિહાર કર્યો. આ વખતે પાલીતાણાના જોનોનો, પાઠશાળાના વિદ્યાર્થી અને કર્મચારીવર્ગનો સુનિલ પ્રત્યે કેવો પ્રેમ હતો તે સ્પષ્ટ જણાઈ આવ્યું. મઠના મુખી સૌ સાથે સાથે ગયાં. જૂદા પડતી વખતે સૌની આંખોમાંથી આંસુ સરતાં હતાં.

મઠનાથી વિહાર કરી તેઓ યોપ વા ૮ મે ભોયણી આવ્યા. અહીં સ્વ. યોગનિધિ આચાર્યશ્રી બુદ્ધિસાગરસૂરિજી મળ્યા. આહીં એક ગૃહસ્થની ભાવના થતાં પાલીતાણાથી વિદ્યાર્થીઓને યાત્રા કરવા બોલાવ્યા. ઉછરંગે યાત્રા સમાપ્ત કરી સુનિલ આગળ વધ્યા. વડાલી થઈ ઈડરગઢની યાત્રાએ ગયા. અત્રે સ્વ. યોગનિધિ શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિજીના શિષ્ય પં. શ્રી અજિત-સાગરજીનો મેળાપ થયો. બંનેએ સાથે જ આગળ વિહાર કર્યો. ફાગણ મુક એકમે કેશરિયાજી આવ્યા. કેશરિયાજી તીર્થનો મહિમા આજે પણ જગજાહેર છે. સુનિલના બોળા ને ધર્મ-પ્રેમી દિલને એ મહિમાનો ટુંક સમયમાં જ પ્રત્યક્ષ પરિચય થયો. કેટલાક દિવસ અહીં રોકાઈ સુનિલ સૂરિજીને મળવા ઉદેપુર ગયા.

એ બાબત પહેલાં પણ કહેવાઈ ગઈ છે કે સૂરિજી અને સુનિલ વચ્ચે સદ્બાવ લાંબા વખતથી હતો, તેમ જ સૂરિજીના દિલમાં તેમની કાર્યશક્તિ માટે, લીધેલું કામ પાર પાડવાની તમન્ના અને ધર્મશૂરવીરતા માટે ઘણું માન હતું. તેઓ ઘણી વાર રમૂજમાં તેમને 'પ્રસિદ્ધ વીર મુલીરામ બોઝ'ના ઉપનામથી સંબોધતા. સુનિલ ઉપર તેમનો અપૂર્વ પ્રેમ હતો. સુનિલના દેહને સહેજ મુકાયેવો ભેતાંની સાથે જ તેમણે કહ્યું: 'ચારિત્રવિજય! શરીર સાચવીને કામ કરો! શરીર સારું હશે તો ઘણીય સેવાઓ થશે.'

ૐ

: ૧૬ :

મતભેદ

મતભેદ એ તો જગત જેટલી જ અનાદિ વસ્તુ છે. કોઈ ભુદિ ખરાવતો જીવ એનાથી પર રહી શકતો નથી. એવા જ કોઈ મતભેદ સૂરિજીના અને મુનિ ચારિત્રવિજયજીના દિલને અલગ કયું છે, એ ઉદ્દેશુરની ટૂંકી મુલાકાત દરમિયાન તરત જ જણાઈ આવ્યું. સ્નેહની અપૂર્વ ભાવના પાછળ કોઈ વિસંવાદી તત્ત્વો એમાં વિષ ભેળવી રહ્યાં છે, એ વાત બરાબર સ્પષ્ટ થઈ. આ મતભેદનાં નિમિત્તો નજીવાં હતાં. પણ પડખિયાઓનાં, હિતશત્રુઓના પ્રયત્ને એને વિષદ રૂપ અપાયું હતું અને એ રૂપ એટલે મુખી લઈ જવામાં આવ્યું હતું કે જ્યાં સમજીતી જ ગેરસમજીતીની જનેતા થાય. છતાંય કેટલીય વાટાવાટો ચાલી, પણ મત-એકયતા ન થઈ શકી. જૈનસમાજના કમનસીબે સમાજપટ પર વહેતો સંયુક્ત જલધીપ એ ભાગમાં વિભક્ત થયો.

કેટલાક માનસશાસ્ત્રથી અનભિજ્ઞો આ બાબતને બહુ મહત્ત્વની નજરે નિહાળી એકબીજાની મહત્તાને ઓછી કરવા છીછરો પ્રયત્ન કરે છે. પણ તેઓ અહીં જગતના નિયમને ભૂલે છે. મહારાષ્ટ્રના જાહેર જીવનના એક વખતના અગ્રણીઓ લોકમાન્ય ટિળક અને ભેળધારી આગરકર એક વખત 'એક' હતા, કાળે મતભેદથી બૂદા પડ્યા. પળવાર વાતાવરણ વિચિત્ર બન્યું ને

મતલે

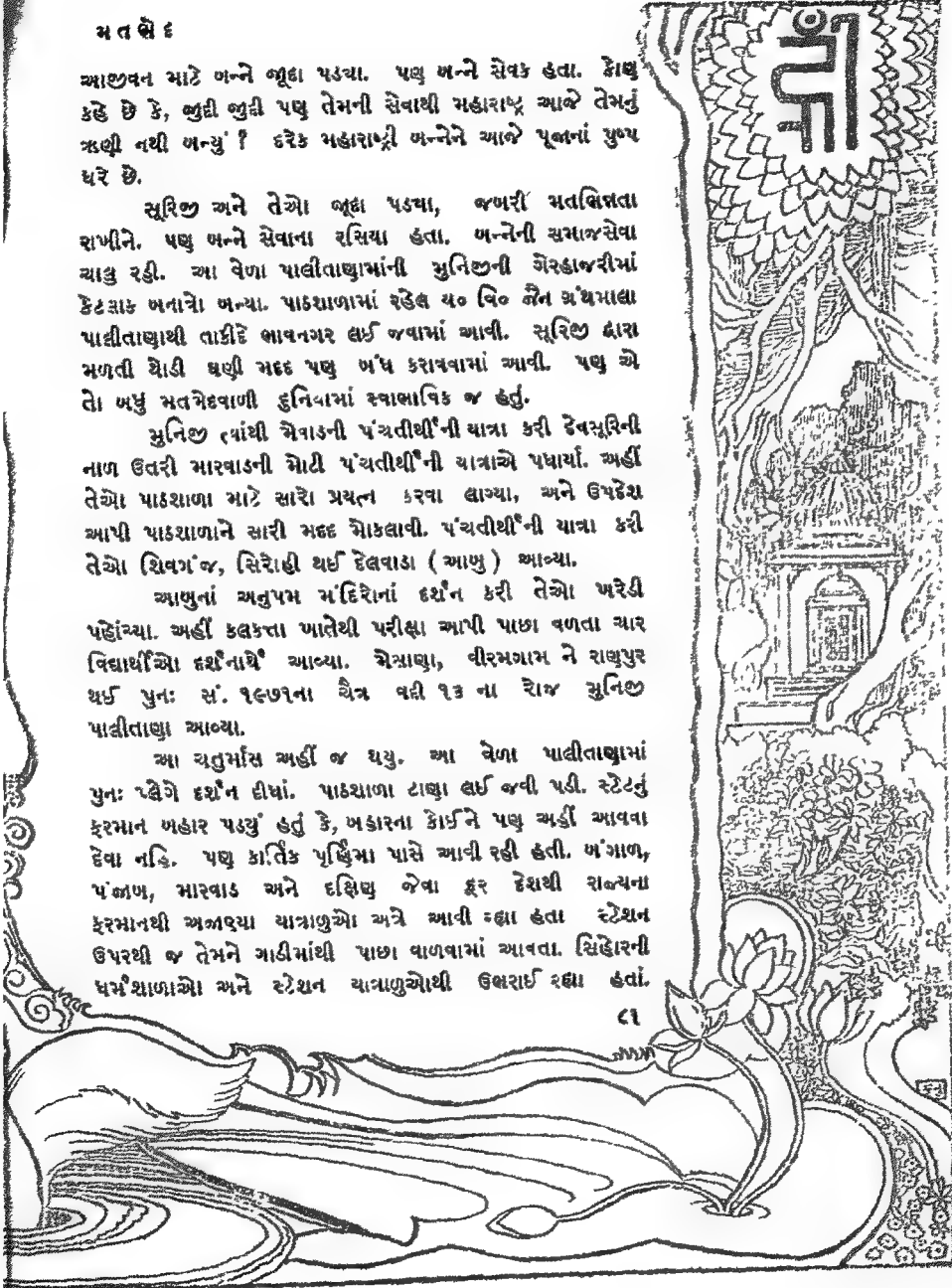
આલવન માટે બન્ને બૃહ પડ્યા. પણ બન્ને સેવક હતા. કોણ કહે છે કે, બુદ્ધી બુદ્ધી પણ તેમની સેવાથી મહારાષ્ટ્ર આજે તેમનું ઋણી નથી બન્યું? દરેક મહારાષ્ટ્રી બન્નેને આજે પૂજનાં યુગ્ય ધરે છે.

સૂરિજી અને તેઓ બૃહ પડ્યા, જખરી મતલિતતા રાખીને. પણ બન્ને સેવાના રસિયા હતા. બન્નેની સુમાજસેવા ચાકુ રહી. આ વેળા પાલીતાણામાંની સુનિલની ગેરહાજરીમાં કેટલાક બનાવો બન્યા. પાઠશાળામાં રહેલ ચં વિં જૈન ગ્રંથમાલા પાલીતાણાથી તાકીદે ભાવનગર લઈ જવામાં આવી. સૂરિજી દ્વારા મળતી થોડી ઘણી મદદ પણ ખંધ કરાવવામાં આવી. પણ એ તો બધું મતલેદવાળી હુનિવામાં સ્વાભાવિક જ હતું.

સુનિલ ત્યાંથી ચેવાડની પંચતીથીની યાત્રા કરી દેવસૂરિની નાળ ઉતરી મારવાડની મોટી પંચતીથીની યાત્રાએ પધાર્યા. અહીં તેઓ પાઠશાળા માટે સારો પ્રયત્ન કરવા લાગ્યા, અને ઉપદેશ આપી પાઠશાળાને સારી મદદ મોકલાવી. પંચતીથીની યાત્રા કરી તેઓ શિવગંજ, સિરાહી થઈ દેલવાડા (આણુ) આવ્યા.

આણુનાં અનુપમ મંદિરોનાં દર્શન કરી તેઓ ખરેડી પહોંચ્યા. અહીં કલકત્તા ખાતેથી પરીક્ષા આપી પાછા વળતા ચાર વિદ્યાર્થીઓ દર્શનાર્થે આવ્યા. એઓ, વીરમગામ ને રાણપુર થઈ પુનઃ સં. ૧૯૭૧ના ચૈત્ર વદી ૧૩ ના રોજ સુનિલ પાલીતાણા આવ્યા.

આ ચતુર્માસ અહીં જ થયું. આ વેળા પાલીતાણામાં પુનઃ પહેલે દર્શન દીધાં. પાઠશાળા ટાણા લઈ જવી પડી. રોટ્ટનું ફરમાન બહાર પડ્યું હતું કે, બકારના કોઈને પણ અહીં આવવા દેવા નહિ. પણ કાર્તિક પૂર્ણિમા પાસે આવી રહી હતી. બંગાળ, પંજાબ, મારવાડ અને દક્ષિણ જેવા દૂર દેશથી સંખ્યના ફરમાનથી અભાવ્યા યાત્રાળુઓ અને આવી નહા હતા રોશન ઉપરથી જ તેમને ગાડીમાંથી પાછા વાળવામાં આવતા. સિદ્ધોરની ધર્મશાળાઓ અને રોશન યાત્રાળુઓથી ઉભરાઈ રહ્યા હતાં.

શ્રી ચારિત્રવિજય

દૂર દૂરથી દર્શન માટે આવેલા યાત્રાળુઓ ત્યાં અઠા જમણી બેઠા હતા. હાડમારીઓનો પાર નહોતો. આ દરમ્યાન પાલીતાણાની શ્રી આણંદજી કલ્યાણજીની પેલીના મુનિએ યાત્રાળુઓને યાત્રા કરાવવા માટે વ્યવસ્થિત પ્રયત્ન કર્યો પરંતુ એમાં એને સફળતા ન મળી.

ટાણા ગયેલા મુનિજીને આ વાતની ખબર પડી. એક તરફ જનસુખાકારીને સલાહ હતો ને બીજી તરફ ધર્મપ્રેમી જેનો દુઃખી થતા હતા. બહુ જ સાવધાનીથી માર્ગ કાઢવાનો હતો. તેઓ તરત જ મેજર સ્ટેંજ પાસે ઉપડ્યા ને આ વિષયમાં ચર્ચા ચલાવી. આ રસ્તે કે બીજે રસ્તે પણ લોકોને યાત્રાની છૂટી આપો, એવો મુનિજીનો આશ્રહ હતો. મેજર સ્ટેંજે એ આશ્રહ પાસે મસ્તક નમાવ્યું ને શુરુકલમાં જ તેમને ઉતારવા એ શર્તે અને સાથે જનસુખાકારીને વાંધા ન આવે તેવા માર્ગથી યાત્રાળુઓને જવાની છૂટ આપી આટલી હેરાનગતિ પછી આદીશ્વર હાદાના દર્શનનો આનંદ સૌને કેવો હશે ? લોકોએ મુનિજીનાં ખૂબ વખાણુ કર્યાં.

સંસ્થાનો કોઠાર અને સ્ટોર ખુલ્લો મુકાવી યાત્રીઓને બધી સગવડ શુરુકલે જ પૂરી પાડી.

***

માનપત્ર

અનેક જંગલોમાં વચ્ચે દડતાથી આગળ વધતું નાવ હવે કિનારો દેખી રહ્યું હતું. છતાં હજી દિશાઓ ભેંસીને તેટલી શાન્ત નહોતી બની. પચાસથી સાઠ વિદ્યાર્થીઓ, અનેક સાધુ સાધ્વીઓ ને ત્રણ પંડિતો સાથે સંસ્થા આગળ પ્રગતિ કરી રહી હતી. ત્યાં એક નવું જ તોફાન ઘેરાઈ આવ્યું.

શ્રી વિજયધર્મસુરિજી દ્વારા આવતી મારવાડની મરદ બંધ થઈ હતી. જૂની કમિટી પડું પડું થઈ રહી હતી. ત્યાં સંસ્થાના મેનેજર શ્રી હર્ષચંદ બૂરાભાઈએ દીક્ષા લીધી. કમિટી નામશેષ બની રહી હતી. બીજી તરફ સંસ્થાના વિરોધીઓએ જખરો ઉઠાવ્યા હતા. કિનારો દેખતું સંસ્થાનું નાવ ફરી એક વાર અજબ જંગલમાં ઘેરાઈ ગયું. પણ જેનું સંપૂર્ણ જીવન જ એવા જંગલમાં સામે જીવવામાં ગયું હોય એ કેમ હારે? મુનિજી ખૂબ ઉત્સાહથી પ્રયત્ન કરવા માડ્યા. નવી કમિટી મારે સારા માણસોની શોધ કરવી શરૂ કરી અને વર્તમાનપત્રોમાં વાસ્તવિક સત્યને પ્રકાશમાં આણવા લેખો લખવા માંડ્યા. તોફાની જલતરંગ પર તેલ રેડાય ને નાવ પાછી શાન્તિથી મજલ કાપવા લાગે એમ બધા ઉદ્દાગો શાન્ત થઈ ગયા. મુનિજીએ આ વર્ષે અત્રે જ અંતિમ કાર્ય કર્યું. બધી પુનર્વટના કરી. નવી કમિટી સ્થાપી.

શ્રી આરિત વિજય

કેટલાક ફેરફારો કર્યા. કાર્યકર વર્ગ મજબૂત બનાવ્યો. અભ્યાસ પણ બરાબર ચાલ્યો. ૨૨ વિદ્યાર્થીઓ કલકત્તા સંસ્કૃત એસોસિયેશનની આકરણ મધ્યમા અને ચાર વિદ્યાર્થીઓ 'તીર્થ' પરીક્ષા માટે તૈયારી કરવા લાગ્યા.

બધું થાગે પડી ગયું. પુનઃ સુનિલની ભારના વિકાર કરવાની યર્ષ. આ વખતે કચ્છમાંથી ભક્તો ખૂબ વિનંતી કરતા હતા. કચ્છ તાજા બાર બાર વર્ષનાં વહાણાં વર્ષ ગયાં હતાં. એક વખત કચ્છ પધારવા અને ત્યાંની ભક્ત જનતાને પાવન કરવા ખૂબ આશ્ચર્ય હતો. સુનિલએ કચ્છમાં વિહાર કરવાનો નિશ્ચય કર્યો.

આ વાત પાલીતાણામાં વાયુવેગે ફેલાઈ ગઈ. જલપ્રલય વખતની, પાકશાળા અંગેની અને બીજી અનેક સેવાઓ આજપૂર્વે એમની આતિ પ્રસરાવી ચૂકી હતી. શું જૈન કે શું જનેતર; ફરેકના હૃદયમાં સુનિલએ પૂજ્યતાનું સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું હતું. સહુએ નિશ્ચય કર્યો કે તેમની આટઆટલી સેવાઓ અંગેના આપણા આનંદ અને આભાર સુનિલને જણાવવો જોઈએ. પરિણામે એક બહેર મેળાવડો થોડા માનપત્ર આપવાનો નિર્ણય કર્યો. સુનિલ આ વાતથી તદ્દન વિરુદ્ધ હતા, પણ સહુના સ્નેહ પાસે તેઓ નિરુપાય હતા.

આ વખતે પારીતાણા સ્ટેટના દિવાનપદ પર શ્રીયુત ન્યાયરત્ન નારણદાસ કાલીદાસ ગામી હતા. તેમના પ્રમુખપદ નીચે માનપત્રનો ઓટો મેળાવડો થોજવામાં આવ્યો. ગામના મહાજનો, રાજ્યના અધિકારીઓ, આ ઉપરાંત પત્રોના અધિપતિઓની બહુસંખ્યક હાજરી વચ્ચે અનેક વક્તાઓએ સુનિલની સેવાઓની ભૂરિ ભૂરિ પ્રશંસા કરી. નિઃસ્વાર્થી, સેવાભાવી તરીકે, વર્તમાન સંસ્થાના જન્મદાતા કે પ્રાણ તરીકે, રાજ્યના ઉપકારી તરીકે તેમને સીએ વર્ણવ્યા.

પ્રમુખશ્રીએ ચોતાના શેઠા શબ્દોમાં સુનિલના કાર્યોનો તાદશ ચિતાર રજૂ કર્યો. તેઓએ જણાવ્યું કે, 'મહારાજશ્રીના ગદ્ય પરિચય પછી મારે કહેવું જોઈએ કે, તેમના દિગ્ગજલ

આરિત્ર અને ઉત્તમ ત્યાગે મને આશ્ચર્યમગ્ન બનાવ્યો છે. અને આથી જ રાજ્યના અધિકારી વર્ગમાં આજે તેઓ બહુમાન પામી રહ્યા છે. તેઓશ્રીના સંસ્થા માટે અપૂર્વ આત્મલોગ અને સેવા જે નજરે નિહાળ્યાં છે. ગમે તેવા ક્ષુબ્ધ વાતાવરણમાં અડગતાથી ઊભા રહી એમણે સંસ્થાને ઉછેરી છે. જલપ્રલયની સેવા તો કદી નિસશય તેમ નથી. આ કાર્ય અમેરિકા કે ઇંગ્લેન્ડમાં થયું હોત તો દેાકો ન બાણે શું કરત! આ માનવત્વ તો આપણા હૃદયની ચત્તિચિત્ત અંજલિ છે. તેનો બદલો કોઈ રીતે વાળી શકાય તેમ નથી. તેઓ વિહારમાં બાંધ છે. સાધુઓ હમેશાં વિચાર્યા જ કરે છે, પણ આપણે આશા રાખીએ કે તેઓ કદી સંસ્થાને નહિ ભૂલે! યુગ: જલદી દર્શન દેશે.'

આ લાગણીઓનો જવાબ વાળતાં યુનિજીએ જણાવ્યું કે, 'મને જે માન આપ્યું છે તે સર્વેની શુભ લાગણીનું પરિણામ છે. માન કાર્યો અને શુભોની પ્રશંસા માટે સર્વેનો આભારી છું. બાકી જે કાર્યો કર્યાં છે, તે મારી ફરજ બજાવવાથી કંઈ વિશેષ કરું નથી. છતાં આપ મને સ્થાપક અને નિયામકનું માન આપો છો, તે માટે આપનો આભાર માનું છું. આમાં મારું કંઈ નથી. સમગ્ર જૈન કોમને આ કરેલું છે અને તેની જ આ સંસ્થા છે. તેઓ તરફથી જ એને પોષણ મળે છે. અમે તો સાધુ હોઈ માત્ર ધર્મવૃદ્ધિને લક્ષમાં રાખી પ્રયત્ન કરીએ છીએ. અને આપના વિચાર પ્રમાણે એ લક્ષની સિદ્ધિ થતી હોય તો મને પરમ સંતોષ છે.

'શૃદ્ધસ્થો' મારી પ્રવૃત્તિની દિશા થોડા સમયથી બદલવાનો મારો વિચાર હતો, પણ પાઠશાળાનું કાર્ય સ્વતંત્રપણે અને શુભ બુદ્ધિથી જે રીતે જે ચલાવ્યું, તેવી રીતના કોઈ પુરુષની મને શકે હતી. હાલ મુંબઈના કચ્છી જૈનોની કમિટી હસ્તક લાગે કુંવરજીભાઈને બધો સંસ્થાનો કાર્યભાર સોંપી બાઉ' છું. હું મારું છું કે તેઓ કાર્ય વ્યવસ્થિત રીતે ચલાવશે. વળી તેમને સહાય કરવા ગામના શૃદ્ધસ્થોની જે કમિટી છે તે પણ

તેમને સહાય કરશે. જે વૃક્ષ રોપાયું છે, તે આપ સર્વેની શક્તિથી ફળો અને ઝોનાં ફળો જૈન કોમને જલદી પ્રાપ્ત થાઓ.’

આ તકનો લાભ લેતાં તેમણે વિદ્યાર્થીઓને પણ હિતના શબ્દો કહેવા માંડ્યા :

‘વિદ્યાર્થીઓ! તમોને પણ હું આ વખતે અભ્યાસપ્રિય અને પવિત્ર ચારિત્રવાળા થવાની મૂચના કરું છું. વહીવટોની આમન્યા રાખજો ને ધ્યેય ન ચૂકશો. તમે ગમે ત્યાં હો, ગમે ત્યાં જાઓ કે ગમે ત્યાં રહો, પરંતુ આ જીવનમાં જૈન શાસનની સેવા એ મુખ્ય લક્ષ્ય રાખશો. તમારું જીવન જૈન શાસનની સેવામાં અર્પણો. જ્યારે જ્યારે જૈનસમાજ તમારી પાસે સેવા માગે ત્યારે ખડે પગે હાજર રહેશો. જનધર્મની, જનશાસનની સેવા એ જીવનમંત્ર સદાયે રટતા રહેશો.

‘રાજ્યને અંગે પણ બે શબ્દો કહી લઉં! એ કહેવાની જરૂર નથી કે, આ સ્થાનમાં જૈનકોમને માટે આ પાઠશાળા હસ્તીમાં આવી, તે આ રાજ્યની સહાનુભૂતિનું પરિણામ છે. નામદાર એકમીનીસ્ટ્રેટર સાહેબે જમીન આપી અને પાઠશાળાનું મકાન થઈ શક્યું. આ સિવાય દરેક બાબતમાં રાજ્યની તથા અધિકારીવર્ગની સંસ્થા પર પૂર્ણ સહાનુભૂતિ છે. તેઓ હંમેશાં એ સહાનુભૂતિ આ પ્રમાણે કાયમ રાખે!’

આ પહેલાં મુનિજીના ગુરુજી શ્રીવિનયવિજયજી મહારાજ રંગપરબેલાવાળા શેઠ જીહાભાઈ પ્રેમચંદના સંઘ સાથે પાલીતાણા પધાર્યા. મુનિજી ગુરુજીની સામે ગયા અને વિનય-ભક્તિ કરી.

આ માનપત્ર પછી મહારાજશ્રીએ ફાગણ સુદી ત્રીજના રોજ કચ્છ તરફ વિહાર કર્યો. વિદાયવેળાનું દશ્ય હૃદયલેહક હતું.

: ૨૧ :

કચ્છમાં

વૃદ્ધો વતન કચ્છમાં બાર બાર વર્ષ પછી મુનિશાજ આજે પધારતા હતા. કચ્છવાસીઓનો આનંદ ને ઉત્સાહ અપૂર્વ હતો. પોતાની જ ભૂમિને એક બાળક સ્વયંજ પ્રેરણાથી આટલો વિકાસ, આટલો સેવાભાવી અને પૂજ્યપદ પામીને આવે ત્યારે કેમ આનંદ ન થાય ? મુનિજીને પણ પોતાનાં બાલ્યકાળનાં સ્મરણો તાજાં થતાં હતાં.

કચ્છમાં પ્રવેશ કરી પ્રથમ કટારિયા તીર્થની યાત્રા કરી સામબધાળી પધાર્યા, અને કાગણ વડે ૧૩ ને શુક્રવારે એમણે બે જાંબોને, હડવાના રહીશ શા મગનલાલ પાતાયંદ તથા ગુહુલાના રહીશ મુલામયંદભાઈ જીવણદાસ શાહને સાથે લીક્ષા આપી. એ બે લીક્ષિત તે આજના મુખસિદ્ધ વિકાસ મુનિ દર્શન-વિજયજી અને મુનિ જ્ઞાનવિજયજી ! આજે તેઓ પોતાનાં વિદ્યા અને વૈશ્યથી જીનસમાજમાં મુપરિચિત છે. પોતાના શિષ્યરત્નની પક્ષેદગી કેટલી સફળ નીવડી એ કહેવાની આજે જરૂર ન હોય !

મુનિજી અહીંથી જાવ્યાઉ, આંગરૂડી વગેરે ગામોમાં વિહાર કરતા કચ્છમાં આગળ વધતા જતા હતા. તેઓએ પ્રારંભથી જોનાની મુધારણાનું કાર્ય હાથ ધર્યું હતું. જ્યાં જતા, ત્યાં તક, અઘડા કે કુસંધ હોય તે દૂર કરાવતા, સમ્યક્ત્વની સાચી દૃષ્ટિ આપતા અને જોનાની શી દરજ્જા હોય તેનું જ્ઞાન કરાવતા.

૩

કેટલેક સ્થળે જૈનમંદિરોમાં અસાતનાઓ ચાલી રહેલી. મુનિજીએ તે સર્વેને દૂર કરાવી. કેટલાક ગાયોમાં સાધારણ દ્રવ્ય તથા દેવદ્રવ્યની એક જ કોથળી હતી તેનો વિવેક કરાવ્યો. આમ ધર્મપ્રભાવના કરતાં તેમનો વિચાર અંબાર રસ્તે પુરાણ-પ્રસિદ્ધ તીર્થ જલેશ્વરની યાત્રા કરવાનો હતો. પણ કચ્છના પાટનગર ભૂજના શ્રાવકોને ખબર પડી કે, શ્રીઆરિત્રવિજયજી અત્રે પધાર્યા છે, એટલે તેઓએ નિશ્ચય કર્યો કે, મહારાજશ્રીને અત્રે લાવવા જ.

મહારાજશ્રી આવતી કાલે તો આગળ વધવાના હતા, ત્યાં સતોરાત રોકકા બેઠાવી ભૂજના શ્રાવકોના મોટો સમુદાય આવી પહોંચ્યો. તેઓ એક જ નિશ્ચય કરીને આવ્યા હતા. મુનિજી પાસે ભૂજ પધારવાની રહેલ ઘડિ બેઠા. શ્રાવકોના અત્યાશ્રદે અતે તેમને ભૂજ તરફ વિહાર કરાવ્યો. આ વખતે ભૂજના જૈનોનો ઉત્સાહ અપૂર્વ હતો. તેઓએ સુંદર સામંથું કરી તેમનું સ્વાગત કર્યું. મુનિજીએ પણ વ્યાખ્યાન-ધારા વહાવી લાંબા વખતનાં અતૃપ્ત હૃદયોને તૃપ્ત કર્યાં. વિદ્વાન સાધુ અને પાછા પોતાની વતનભોમના ! આ વાતે કચ્છી ભાઈઓનું દિલ ખૂબ આકર્ષ્યું. તેઓએ ચતુર્માસ માટે વિનંતિ કરી. મુનિજીએ કંઈ પણ નિશ્ચય તરત ન જણાવ્યો. તેઓ કોઈ એવું ક્ષેત્ર ભેટા હતા, જ્યાં પોતાની સોથી વિશેષ જરૂર હોય. સીંચેલામાં સીંચવા કરતાં મરુભૂમિને સીંચવામાં એમનો આનંદ વિશેષ હતો.

માનકુવા, મંજલ આદિ સ્થળોએ વિહાર કરતા તેઓ અંગીઆ પધાર્યા. અત્રે માડવી, ભૂજ, સુંદ્રા અને અંબાર વગેરે સ્થળોથી ચતુર્માસની વિનંતિઓ આવવા લાગી. પણ અંગિયાના શ્રાવકોની વિનંતિ હતી કે, ‘અનારી જિદગીમાં કોઈ સાધુનું ચોમાસું અત્રે થયું હોય એમ અમને ખ્યાલ નથી. આ વર્ષે તો અમને ખાસ લાલ મળતો જ બોઈએ. અમે આપને અહીંથી કોઈ રીતે જવા દઈશું નહિ.’ અતે મહારાજશ્રીનું સં. ૧૯૭૩નું ચતુર્માસ અંગિયામાં નક્કી થયું.

અંગિયા માંગપટ પ્રદેશનું મુખ્ય નગર ગણાય છે. યુનિલના ચતુર્ભાસના સમાચાર બધે પ્રસરતાં હોડા દેહડા (ગાડાં) જોડાવી વ્યાખ્યાન-વાણી સાંભળવા આવવા લાગ્યાં. યુનિલ તેઓનાં લોગા ને અજ્ઞાન હૃદયોમાં જનધર્મનું અચૂત સીંચવા લાગ્યા, સાથે સામાજિક સુધારણા તરફ કચ્છીપ્રબળું લક્ષ્ય દોર્યું. તેઓ માનતા હતા કે, 'ન ધર્મો ધાર્મિકૃતિના' એ સમાજના સભ્યો બલવાન તે સમાજ બલવાન, અને આ માટે તેમણે માંગપટ કોન્ફરન્સ પણ એકઠી કરાવી. તેટલા પ્રદેશના મુખીઓ, પંચપટેહો ને અગ્રણીઓને નોતરી ચિચાર વિનિમય કરતાં શીખવ્યું તેમજ સંગઠન કરાવ્યું.

લક્ષ્ય અર્થ, દહાડા તથા બીજા વ્યર્થ ખર્ચાઓ બંધ કરાવ્યા અને જૂતકાળની ભાવના તાદૃશ બંધી કરી. એક વખતની ચેનનવંતી પ્રજામાં સમાજ સુધારણા અને ધર્મશ્રદ્ધાનું અવનવું જોશું પ્રસરાવી દીધું. બાળકોમાં જ્ઞાનના પ્રચાર માટે પાઠશાળા ઉઘડાવી. અનેક ધર્મભાવનાનાં કાર્યો કરી તેઓએ ચતુર્ભાસ પૂણું થતાં આગળ વિકાસ કર્યો. અંગિયાના વીરભાવાળ (ત્યાંના ઠાકોર-રાજા) તથા અધિકારી વગેરે ઉપદેશ સાંભળવા આવતા અને અવગતવાર શાસ્ત્રચર્ચાઓ પણ થતી. તેજેશ્રીએ જોતજો જાહેર વ્યાખ્યાનો પણ આપ્યાં. હિંદુ, મુસલમાન સૌ તેમાં આવતા.

અંગિયા જેવું જ માંગપટનું બીજું શહેર મંચલ છે. અહીં મૂર્તિપૂજકોનાં માત્ર પાંચ ઘર હતાં. તેમાં પણ શાક શામળ નત્યુ તા શાક દેલા નત્યુ નામના બે ભાઈઓનાં બે કુટુંબો અમળી હતાં, પૈસાપાત્ર અને વગ-વસીલાવાળાં હતાં. પણ કોઈ કમનસીબ પળે બન્ને વચ્ચે કુચુંપનાં બીજાં એવાં દહાડાં હતાં કે, એ બેના કુચુંપના છાંટાથી આખું ગામ તરત હલું. ચોદ ચોદ વર્ષ એ પર વીતી ગયેલાં. કોટમાં પૈસા વેફાતા હતા ને એડગીબ પરપરને દહાડો દેખાડવાને રચ્યા-પરચ્યા.

રહેતા. કોઈ સારું કામ એક સંપત્તી તો થઈ જ કેમ શકે? મુનિજી મંજલ આપ્યા અને આ વર્તમાન સાંકળી એમના હૃદયને બહુ દુઃખ થયું. એમણે આ કલેશ મીટાવવાનો નિર્ધાર કર્યો.

એક પક્ષ હરફ બલોળૂરો કહ્યા વગર તેઓએ કોઈ તટસ્થ સ્થળે વ્યાખ્યાન આપવું શરૂ કર્યું. ત્રણ દિવસ કેવળ ક્ષમાપના, મનની ઉદારતા અને આત્માના નિર્મળ પરિણામ ઉપર જ એક ધારો ઉપદેશ આપ્યો. ચંડકૌશિકની ક્રોધપ્રચૂરતા ને પ્રભુની ક્ષમાપરતા, ગોવાળોના ઉપસર્ગો અને પ્રભુની શાન્તિ વગેરે દર્શાવતાં એટલી સચોટતાથી રજૂ કર્યાં કે વર્ણોના કલેશકીચ નરમ પડ્યા. થોડે દિવસે બન્ને બાઈ મુનિજીને ચરણે પડ્યા, ને તેઓ કહે તેમ કરવા કબૂલ થયું.

મુનિજીએ એક તટસ્થ પંથ પાસેથી તેઓને ફેંસલો અપાવ્યો, અને પંદર વર્ષની કલેશ હોળીને સ્થળે સંઝનની દીવાળી પ્રગટાવી. જે ગામમા કેટલાય વખતથી અઘ્રાઈમહોત્સવ, સ્વધર્મવાત્સલ્ય નહોતાં થયાં, ત્યાં બહુ શરૂ થયું. થોડા વધુ દક્ષાડા રહી અનેક ધર્મકાર્યો કરી મુનિજી આગળ વધ્યા.

પક્ષ આ વખતે પાલીતાણાથી પુનઃ દુઃખદાયી સમાચાર સાંપડ્યા. નવી કર્મીટી તૃટી ગઈ હતી, જેનો વિશ્વાસ હતો તેઓએ જ સંસ્થાને નેસ્ત નાખૂદ કરવા કમર ઝસી હતી. જૂના વિદ્યાર્થીઓને સ્વ આપવામાં આવી હતી. સંસ્કૃતની તીર્થ અને મધ્યમાની પરીક્ષાની તૈયારીમાં મસ્ત વિદ્યાર્થીઓની પક્ષ દયા રાખવામાં આવી નહોતી. જૂના નોકશાને પક્ષ ગડગડીયાં અપાયાં હતાં. મદદ લણીખરી બંધ થઈ હતી. સંસ્થાના કેટલાક કર્મચારી વર્ગે મહારાજશ્રીને સમાચાર લખતાં જણાવી દીધું હતું કે, સંસ્થાનું તંત્ર કાવાદાવાથી બરપૂર રાજતંત્ર જેવું બની ગયું છે. વિદ્યાર્થીઓની, અમારી અને સંસ્થાની સલામતી ઇચ્છતા હો તો કૃપયા જલદી પધારો.

આ સમાચારે સંસ્થાના જીવન માટે લોહીનું પાણી કરનાર મુનિજીને કેટલું હર્ષ આપ્યું હશે તે કહેવું અશક્ય છે. પરથી બને તેટલું કરી. તસ્ત જ પાછું ફર્યા તેમ ન હોવાથી, એમણે

કચ્છ માં

પોતાની સત્યનિષ્ઠા પર આધાર શાળી આગળ વિહાર લાંબાંયે
અનુક્રમે ગાંધોગ્રામ વિચરતા તેઓ પત્રી ગામમાં આવી.

માતા તો ત્યારે શુભરી ગયાં હતાં, પણ પિતા વેલણા હલ
હવતા હતા. એમને પુત્રના આગમનના સમાચાર મળ્યા. તેઓ
એકદમ પુત્રનાં દર્શન કરવા આગળ દોડી આવ્યા, પણ પુત્રને
જોતાં જ તેઓ પ્રેમવશ બેલાન બની નીચે ઢળી પડ્યા. સંતાનની
સ્નેહ-માયા અજબ હોય છે!

હુનિલએ પિતાશ્રીને સાવધાન કર્યા અને ખૂબ આધ્યાત્મ
આપી ધર્મપ્રેમમાં સ્થિર કરવા માંડ્યા. પણ વેલણાની આંખોમાંથી
અશ્રુ વહે જતાં હતાં. વર્ષોથી સંચિત કરેલો પુત્રપ્રેમ આજ
આંધુના રૂપમાં સાક્ષાત્કાર પામતો હતો. ધીરે ધીરે તેઓ શાન્ત
થયા ને જૈનધર્મમાં દૃઢ બન્યા.

અહીં એક બીજી સુલાકાત થઈ. પોતાના સ્થાનકવાસીપણાના
શુરુ કાનજીસ્વામી તથા પૂજ્ય શ્રી મજલાકલ સ્વામી પણ અત્રે
હતા. હુનિલ તેઓશ્રીને મળ્યા ને કુશળતાના પ્રતિભાવર થયા :

‘ચારિત્રવિગ્રય ! તું સાચો શુરવીર નીકળ્યો. જરા પણ હર
વગર, કલ્પિત આભરૂ અને પ્રતિષ્ઠાને અજાળી કરી તે સત્યધર્મ
સ્વીકાર્યો.’ મજલાલજીએ પ્રશંસા કરતાં કહ્યું.

‘હા, આપ પણ એ સત્ય સ્વીકારી શકો છો.’ હુનિલએ
જવાબ આપ્યો.

‘હવે તો અવસ્થા થઈ. નવા આચારને ક્રિયા બરાબર ન
પળાય, ચારિત્રવિગ્રય ! હવે આ દેહે તો અનુચોદના જ કરવી
રહી.’ મજલાલજીના શબ્દોમાં પોતાની અસમર્થતાનો દર્શન
હતો. અસંમતિનો નહિ.

‘પણ જિનમૂર્તિનાં દર્શન પણ ન કરી શકો ?’

‘હું દર્શન કરું છું અને મને વંદના કરવા આવનારને
પ્રથમ જીનદર્શન કરી પછી જ શુભવંદન કરેા એમ સૂચવું છું.
જો, આ કપાટમાં ભગવાન પાશ્વનાથનું સુંદર ત્રિરંગી ચિત્ર છે.’
મજલાલજીએ સાચો જવાબ આપ્યો.

શ્રી ચારિત્ર વિજય

“આ સાંભળી હું ખડું આનંદિત થયો. હું. હવે આપને શિષ્યવશ પછુ આ માર્ગને અનુસરે એવો પ્રબંધ થવો જોઈએ.”

‘પ્રભુચિત્ર થોડાં મોકલાવી આપ. બનશે તેટલો પ્રચાર કરીશ.’

મુનિજીએ પાલીતાણાથી જિનેશ્વરનાં જે ડઝન ચિત્રો મંગાવી આપ્યાં. તેમાં સુંદર ત્રિરંગી પાર્શ્વનાથ પ્રભુતું પણ ચિત્ર હતું. મજપાળજી પોતે એ ફોટાનાં દર્શન કરતા, બીજાઓને ઉપદેશ આપી દર્શન કરાવતા ને કેટલાકને પ્રભુચિત્ર પણ આપતા.

પિતાને અને બૂતપૂર્વ ડાહ્યાશુરને સાચા ધર્મમાં સ્થિર કરી મુનિજી બહેશ્વર તીર્થની યાત્રાએ પધાર્યા. અહીંથી તેઓ અંબર ગયા. અહીં એક પાઠશાળા તુડ તુડ થઈ રહી હતી. ઉપદેશ આપી તેને સ્થિર કરી એક તરફ આ બધા પરિશ્રમ ચાલતો હતો ને બીજી તરફ તેઓશ્રીને સંસ્થાની હિતચિન્તા વ્યથા બતાવી રહી હતી. પાલીતાણાની સંસ્થા માટે અંગે તેમણે પ્રયત્ન કરી નારી મદદ મોકલાવી.

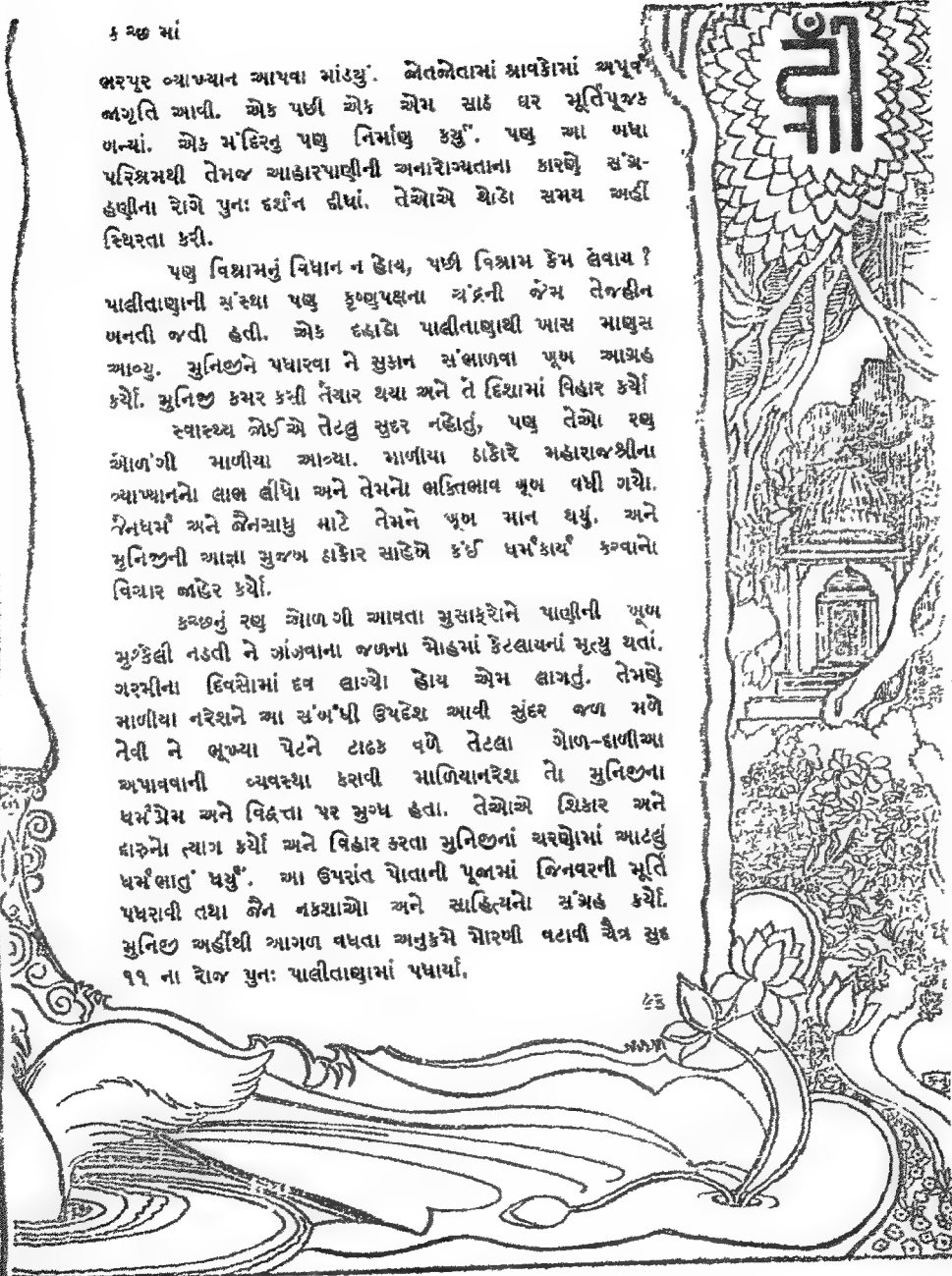
અહીંથી તેઓ ભચ્ચાઉ આવ્યા પણ શરીરે કામ ન કર્યું. સંઘડણીના રોજે દર્શન લીધા ને મુનિજીને એક મહિના સંધારાવશ રહેવું પડ્યું. સ્વાસ્થ્ય સુધરતા સામખીયાળી આવ્યા. કચ્છનાં વિચરતા દરેક સાધુઓને આ ગામ વિહાનું મધ્યસ્થળ છે. પણ સૂરંગી સાધુઓ માટે આહારપાણીની જૂળ અગવડ પડતી. આ સ્થાને શાન્તમૂર્તિ શ્રી હંસવિજયજી મહારાજના ઉપદેશથી થોડાક મૂર્તિપૂજક લોકો થયા હતા, પણ તેઓ ખેતીનો ધંધો કરતા. ન કોઈ ઉપાસ્યની વ્યવસ્થા કે ન કોઈ દેરાસરની! મુનિજીએ આ ક્ષેત્રને કામ કરવા યોગ્ય ધાર્યું અને પોતાની ઉપદેશધારા વહેાવવી શરૂ કરી.

ત્રણ દિવસ નો કોઈએ ઉપદેશની પરવા ન કરી, પણ ચોથે દહાડે સૌને એંચાણ બગવું ધીરે ધીરે શ્રોતાસમૂહ જૂળ નક્યો. મુનિજીએ જિનેશ્વર, જિતમૂર્તિ, મંદિર, સાધુ, સંધ, અહિંસા, અનેકાન્તવાદ વગેરે વિષયો પર, સુકિત અને દલીલાથી

જરૂર વ્યાખ્યાન આપવા માંડ્યું. એતલેતામાં આવકોમાં અપૂર્વ ભગૃતિ આવી. એક પછી એક એમ સાઠ ઘર મૂર્તિપૂજક બન્યાં. એક મંદિરનું પણ નિર્માણ કર્યું. પણ આ બધા પરિશ્રમથી તેમજ આહારપાણીની અનારાગ્યતાના કારણે સંગ્રહણીના રોગે પુનઃ દર્શન લીધાં. તેઓએ થોડા સમય અહીં સ્થિરતા કરી.

પણ વિશ્રામનું વિધાન ન હોય, પછી વિશ્રામ કેમ લેવાય ? પાલીતાણાની સંસ્થા પણ કૃષ્ણપક્ષના ચંદ્રની જેમ તેજહીન બનતી જતી હતી. એક દહાડે પાલીતાણાથી ખાસ માણસ આવ્યું. મુનિજીને પધારવા ને મુકાબ સંભાળવા ખૂબ આગ્રહ કર્યો. મુનિજી કમર કસી તૈયાર થયા અને તે દિશામાં નિહાર કર્યો. સ્વાસ્થ્ય એઈએ તેટલું સુદર નહોતું, પણ તેઓ રણુ જોળંગી માળીયા આવ્યા. માળીયા હાકોરે મહારાજશ્રીના વ્યાખ્યાનનો લાભ લીધો અને તેમનો ભક્તિભાવ બૂળ વધી ગયો. 'નૈનધર્મ' અને જૈનસાધુ માટે તેમને બૂળ માન થયું. અને મુનિજીની આસા મુજબ હાકોર સાહેબે કંઈ ધર્મકાર્ય કરવાનો વિચાર બાદરે કર્યો.

કરજીનું રણુ જોળંગી આવતા મુસાફરોને પાણીની ખૂબ મુશ્કેલી નહતી ને ઝાંઝવાના જળના મોહમાં કેટલાયનાં મૃત્યુ થતાં. ગરમીના દિવસોમાં દવ લાગ્યો હોય એમ લાગતું. તેમણે માળીયા નરેશને આ સંબંધી ઉપદેશ આવી સુંદર બળ મળે તેવી ને ભૂખ્યા પેટને ટાઢક વળે તેટલા ગોળ-દાળીઆ અપાવવાની વ્યવસ્થા કરાવી માળિયાનરેશ તે મુનિજીના ધર્મપ્રેમ અને વિદ્વતા પર મુગ્ધ હતા. તેઓએ શિકાર અને દારૂનો ત્યાગ કર્યો અને નિહાર કરતા મુનિજીનાં ચરણોમાં આટલું ધર્મભાતું ધર્યું. આ ઉપરાંત પોતાની પૂજામાં જિનવરની મૂર્તિ પધરાવી તથા જૈન નકશાઓ અને સાહિત્યનો સંગ્રહ કર્યો. મુનિજી અહીંથી આગળ વધતા અનુક્રમે મોરળી વટાવી ચૈત્ર સુદ ૧૧ ના રોજ પુનઃ પાલીતાણામાં પધાર્યા.

: ૨૨ :

સંસ્થાનો પુનરુદ્ધાર

તેલ જુટવા આવ્યું હતું અને પાલીતાણામાં સ્થાપેલી સંસ્થાનો લીપક છુઝાવાની અણી પર હતો. બીજેથી આવતી મદદ બંધ થઈ હતી. વિખવાટે બધે કલેશનાં પાદળ છાયાં હતાં. પહેલેથી છેલ્લે સુધી, વિદ્યાર્થીથી લઈને શિક્ષક સુધી અસંતોષ પથરાઈ ગયો હતો. શુરુકુળ સંબંધમાં દિનદહાડે નવા નવા અપંગે. આ સમાજ સમક્ષ મુકવામાં આવતા હતા.

આવી સ્થિતિ વચ્ચે મુનિજીએ સંસ્થાના સુકાનને ધીરથી હાથમાં લીધું. વિરોધી તત્ત્વોને એક પછી એક દૂર કરવા માંડ્યા. બીજી તરફ જીવનસિંચન શરૂ કર્યું. જેઓ અનેક અશ્વત્થોથી વહેમાઈ સંસ્થાને મદદ નહોતા આવતા તેમને સમજાવ્યા. સંસ્થાને ઉખડતી અટકાવવા એમણે દિનરાત બૂલી બગીરથ પરિશ્રમ આદર્યો.

આ વેળા આમાના દાનવીર શેઠ તેજકરજી ચાંદમલજી તથા શેઠ શ્રી લક્ષ્મીચંદજી વેદ પાલીતાણા યાત્રાએ આવ્યા. બન્નેના કાને સમાચાર પહોંચેલા કે સંસ્થા ચાલતી નથી. મદદ કરવાની જરૂર નથી. પણ ભાગ્યયોગે શેઠ તેજકરજીજીએ સંસ્થાના મકાનમાં ઉતારે રાખ્યો. તેમણે વિદ્યાર્થીઓની દિનચર્યા, અભ્યાસ, પઠનપાઠન બધું અવસ્થિત ચાલતું જોયું. સંસ્થાના હિસાબી ચોપડા પણ નીકાળ્યા. મુનિજીએ તેમને સચોટ ઉપદેશ આપ્યો અને આ જ્ઞાનગંગાને હરીબરી રાખવા સૂચના કરી. શેઠ તેજકરજીજીના હૃદય પર જીંદી અસર થઈ અને તેઓએ તાત્કાલિક ઓટી રકમની મદદ કરી તથા ભવિષ્યમાં પણ નિયમિત મદદ આપવાનું કબૂલ કર્યું.

સંસ્થા નો પુનરુદ્ધાર

ઝોટમાંથી ભરતી ચાલુ થઈ એટલે પાણી પાછાં વળતો શો વિલંબ ? મહદ બંધ કરનારાઓએ પોતાની મહદ ચાલુ કરી. તેમજ ઈત્રી પુનમના મેળા ઉપર યાત્રીસમૂહ પાસેથી પણ સંસ્થાને સારો લાભ કરાવી સંસ્થાની નોકરોને તરતી કરી દીધી.

અનાયક કે બહુનાયક જેવી બનેલી સંસ્થાની કાર્યકર્તા મંડળીને સાચો નાયક મળતાં બહુ ઘામે પડી ગયું. દ્રવ્યચિંતા ખાસ રહી નહોતી. વિરોધીઓનાં હર નિર્મૂળ થયો હતો. ચિંતા કેવળ સુંદર ને કાર્યતંત્ર પર કરીતી તથા કાર્યવાહકોની હતી.

આ વખતે વડીલ શુરુવર્ષ, બાલગ્રંથચારી, તપોવિષ્ણુ, શાન્તમૂર્તિ શ્રી વિજયકમલમૂર્તીશ્વરજી ઈત્રી પુનમ પર સંઘ સાથે યાત્રા કરવા પધારેલા. મુનિજી શુરુવર્ષની સામે ગયા અને ખૂબ વિનયવંદના કર્યું. જૈનસમાજના પ્રસિદ્ધ ધર્મપ્રેમી જીવજીવ્યંદ શ્રમજીએ જવેરી યાત્રાર્થે આવેલા. મુનિજી સાથે તેમનો સમાગમ થયો. શ્રી જીવજીવ્યંદભાઈએ ખૂબમાં પરખી લીધું કે, આ સાધુ સેવાસિક ને શાસનોત્તતિની તમન્ના રાખનાર છે. તેઓએ પરસ્પર ખૂબ વિચારવિનિમય કર્યો. સંસ્થા સંઘર્ષી પણ વિસ્તારથી ગયાં થઈ. મુનિજી સાચા જ્ઞાનસિક અને શુરુકુળ બનાવવાની ભાવના રાખનાર કોઈ પણ સદ્ગુણસ્થને સંસ્થાનું સુકાન સોંપવા તત્પર હતા.

જીવજીવ્યંદભાઈની ઇચ્છાને એક બીજી પ્રેરણા મળી. ચૌગનિષ્ઠ સ્વ. શ્રી પુલ્હિસાગસ્ત્રીજીની નજર આ કાર્યો તરફ પણ વખતથી હતી. તેઓનો મુનિજી સાથેનો ધર્મસ્નેહ પણ બહુ મોટો હતો. તેમની શક્તિ, સેવા અને સમર્પણની ભાવના બોધ તેઓશ્રી બહુ પ્રસન્ન રહેતા. જેમ શ્રી વિજયધર્મસૂરીશ્વરજી તેમને એક સાચા શાસનસુભટ તરીકે ઓળખી, સાહસવીર સમજી રસુજમાં 'પુલ્હિસાગ ભોસ'નું ઉપનામ આપતા, તેમ આ ચૌગનિષ્ઠ મહાત્મા પણ એમની કાર્યતંત્રપરતા, ચાતુર્ય, અને સંકેટમાંથી પણ સહીસલામતી શોધી દેવાની તાકાત બોધ 'નાના કુંડળવીસ'નું ઉપનામ આપી ખૂબ મહદ કરતા. આ મહાત્માએ જ શ્રી

જીવજીવંતભાઈને તથા બીજા ગૃહસ્થોને મુનિજીના કાર્યમાં બરાબર સાથ આપવા પ્રેરણા આપી. સ્વાર્થજીના સંકલ્પકળી ખોટ નથી પડતી !

સમાજના એક સુંદર કાર્યને ટકાવી રાખવા આમ મદદ મળી રહી ! પરિણામ એ આવ્યું કે, નવી કર્મીટી સ્થાપન થઈ. શેઠ જીવજીવંત ધરમચંદ તથા શેઠ લલ્લુભાઈ કરમચંદ જેવા સેવા-પ્રેમીઓએ તેનું સુકાન સંભાળ્યું. મહારાજશ્રીની ઇચ્છા અને ભાવના મુજબ પાઠશાળાને નવા ધ્યેય, નવ તેજ ને નવદૃષ્ટિને અનુકૂળ નવું નામ આપ્યું, અને આજ સમાજના પટપર ફાલતું, ફૂલતું, અને જ્ઞાનગંગાનો પ્રવાહ વહાવતું ‘શ્રી યશોવિજય જૈન ગુરુકુળ’ હસ્તીનાં આવ્યું. એ સંસ્થા અને તેની યશસ્વી કારકિર્દી આજે સમાજ સમક્ષ ગૌરૂદ છે.

વિ. સં. ૧૯૭૩ નું ચતુર્માસ વડીલ ગુરુજી સાથે પાલીતાણામાં જ ક્યું. અત્રે નવદીક્ષિત મુનિરાજ શ્રી દર્શનનિજયજીને તથા મુનિરાજ શ્રી જ્ઞાનવિજયજીને સૂરજીના હાથે વડી દીક્ષા અપાવી. આ યોમાસામાં ખૂબ જ્ઞાનધ્યાન ચાલતું હતું, તેવામાં ૧૬જે પાલીતાણામાં પુનઃ દર્શન દીધા ને મુનિજી પછુ તેમાં ઝડપાયા. ગાંઠોએ દેખાવ દીધો. બીજી બાજુ વાતરોએ હુમલો કર્યો, અને શરીર બિલકુલ પરવશ બની ગયું. તરત જ શ્રાવકો તેમને ટાળીમાં સુવાળી પચ્છેગામના મુખ્યિદ્દ રાજવંદ નાગરદાસભાઈની સારવાર હેઠળ લઈ ગયા.

જૈનસમાજના નસીબ હજી બગતાં હતાં. મુખ્યિદ્દ વૈદ્ય-રાજની દવાએ મુનિજીને આઠ દહાડામાં રોગમુક્ત કરી દીધા. વૈદ્યરાજે જે સેવાભાવથી સેવા કરી તે ચિરસ્મરણીય હતી. પુનઃ સ્વાસ્થ્ય લભ થતાં તેઓ રાણપુર આવ્યા. અને ગુરુદેવનાં દર્શન કરી આગળ વધ્યા. તેમનો વિચાર કચ્છને પૂરેપૂરા ખેવાનો હતો—એ ભૂમિનાં જૈનધર્મના અંદર પૂરેપૂરા વાવવા હતા.

મોરળી તથા માળીયા નદેશને મળી, તેમને ઉપદેશ—ધર્મ બોધ આપીને કચ્છનું રણ વટાવી તેઓ ક-છાગડમાં ઉતર્યા.

ગુરુ અને શિષ્ય

૬૫૨

સાન્તમર્તિ મુનિરાજ
શ્રી વિનયવિજયજી મહારાજ

બાલુઆ

મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી

મુનિશ્રીનું મનોરાજ્ય

કેવળ વાગડમાંના લોકડિયા ગામના નરેશને કાને, એક અજળ જૈનસાધુના આબ્યાની કીર્તિ પહેાંચી ચૂકી હતી. તેઓ એક દિવસ મુનિશ્રીના ઉપદેશમાં આવીને બેઠા. પશુ એ ઉપદેશે તેા એમના પર બદ્ધ કર્યું. તેઓ પ્રતિદિન રાજમંડળ અને પુરોહિત સાથે આવવા લાગ્યા. મુનિશ્રીને ઉપદેશ તેા શરહ ઋતુની સરિતાના પ્રવાહની જેમ શાન્ત ગતિથી આગળ વહે જતો હતો. લોકડિયાના રાજાશ્રીનું આકર્ષણ પશુ તેટલું જ વધતું જતું હતું.

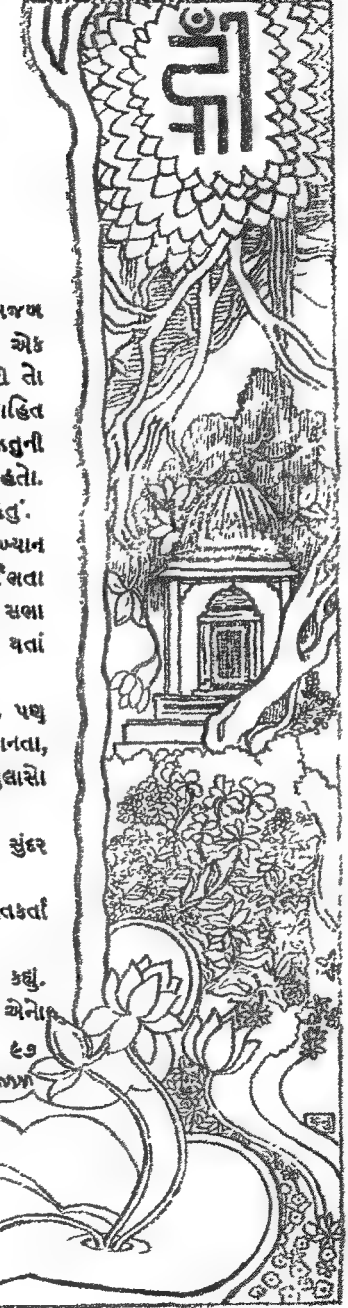
એક વખત આખા અંતઃપુર સાથે રાજાશ્રી વ્યાખ્યાન સાંભળવા આગ્યા. મુનિશ્રી અર્હિસાધર્મ, માનવલવની દુર્લભતા અને રાજપ્રભના પ્રેમનું વિવેચન કરી રહ્યા હતા. આખી સભા સ્તબ્ધ બની સાંભળી રહી હતી. અ.ખદે વ્યાખ્યાન સમાપ્ત થતાં રાજાશ્રી અને બીજા મંડળે પાસે આવીને વિનંતિ કરી.

‘મહારાજશ્રી! આપની બધી વાતો અમને રુચે છે, પણ અમેએ જેના માટે સાંભળ્યુ છે કે, તેઓ ઇશ્વરને નથી માનતા, આ વાત અમને બહુ સાદ્યા કરે છે. કૃપા કરીને એનો ખુલાસો કરો તેા ઠીક થાય.’

‘રાજાશ્રી! તમારી જામણ છે. જેનો જેવા શુદ્ધ, સુંદર ઇશ્વરનો સ્વીકાર બીજે કેઈ ધર્મ કરતું જ નથી.’

‘મહારાજ! એ કેમ હોઈ શકે! જેનો તેા જગતકર્તા ઇશ્વરને જ માનતા નથી.’

‘હા, હા, એ વાત સાચી,’ મુનિશ્રીએ સ્મિત કરતાં કહ્યું. ‘જેનો ઇશ્વરને સ્વીકારે છે, પશુ જગતકર્તા તરીકે નહિ. એનો

ઈશ્વર તો પરમ કલ્યાણમય છે. એ આ સુષ્ટિને રચવાના અને સંહાર કરવાના પયસમાં કદી પડતો નથી.

સાજણ અને સાજમંડલ માટે આ વાત તદ્દન અપૂર્વ હતી. યુનિજીએ ધીરે ધીરે જૈનમાન્ય ઈશ્વરના સ્વરૂપને વર્ણવી બતાવ્યું. સહુ મંત્રમુગ્ધ જેવા બની ગયા હતા. આ પછી તેઓએ અહિંસા, સત્ય વગેરે સિદ્ધાન્તો દર્શાવતા જૈનોના સિદ્ધાન્ત કેટલા સુદર છે તે કહી બતાવ્યું. આ બધી વાતોએ સૌ પર મોહિની છાંટી. કેટલાય દિવસ સુધી સ્થિરતા કરવી સૌએ ષૂળ ધર્મશ્રવણ કયું. અનેક આશંકાઓ ટળી. આવા ત્યાગી, વિદ્વાન ને નિરુપકી સાધુના વિહાર વખતે સાજણથી લઈ આખું ગામ વિયોગયુત્તું હતું અનુભવવા માંડ્યું. નિસ્વાર્થાને સ્નેહસીમાડા દેડી શકતા નથી! વાગડમાં એક વિદ્યાલય-સ્થાપવાની યોજના વિચારી ઉપદેશ આપવો શરુ કર્યો. આ અજ્ઞાન પ્રદેશમાં જ્ઞાનની અનિવાર્ય આપરંકતા સમજાવી.

લાકડિયાથી વિહાર કરી તેઓ અંબાર આવ્યા. અને અહીંથી ભદ્રેશ્વર તીર્થની યાત્રા માટે ગયા. અહીં વૈશાખ વદ બીજના રોજ જોડાનિવારણ શા કાઢ્યાલાલ હીરાલાલને દીક્ષા આપી. તે જ આજના ન્યાય-બ્યાકરણના જ્ઞાતા શ્રીમાન ન્યાયવિજયજી !

કચ્છનો વિહાર ચાલુ હતો. પણ સમાજસેવાના વિચાર તો નિરંતર વહા કરતા હતા. એક સંસ્થાને તેઓએ સમૃદ્ધ બનાવી સમાજને સોંપી હતી, પણ હજી તેમની દૃષ્ટિમાં તો અનેક સંસ્થાઓ સરજી શાસનસેવા કરવાની અખંડ તમન્ના ભગતી હતી. જૈનોના અને જૈનેતરોના દીનહીન બાળકો-અનાથ અપંગ બાળકો માટે તેઓ અનાથાશ્રમની યોજના વિચારી રહ્યા હતા, ને રૂપરેખા પણ તૈયાર કરી ચૂક્યા હતા. મહાત્મા ઇસાનું ધામ જેમ કોઈ પણ વર્ણ કે જાતિ વગર ગમે તે અપંગ અને અનાથનું રક્ષણ કરે છે ને પોતાના ધર્મનો પ્રચાર કરે છે, એવી જ આ યોજના હતી.

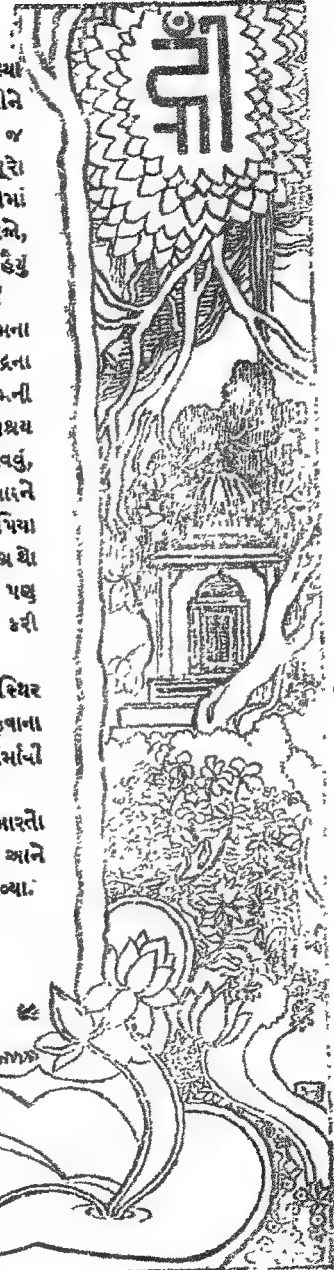
શુ નિ શ્રી નું મનો રાજ્ય

પાલીતાણામાં શ્રી યશોવિજયજી જૈન ગુરુકુળ ચાલ્યા કરતું હતું. એક વેળા પ્રમુખ અને સેક્રેટરીઓ મહારાજશ્રીને નિહારના મળી સલાહ સૂચના પણ લઈ ગયા. તેઓએ એક જ વાત કરી : 'જે બાલા ઉદેશ માટે સંસ્થા સરજી છે એ ઉદેશ પૂરા કરજો ! બાર બાર વર્ષની કુમળી વયે નોકરી શોધતા કે જેતીમાં લાગી જતા જૈન બાળકોને કેળવજો, સાચા હીરા બનાવજો, શાસનસ્થંભ બનાવજો !' આટલા શબ્દો પાછળ પણ એમનું હૈયું બળગતું બની ગયું હતું. લશ્મની તમસા શું નથી કરાવતી ?

જૈન સાહિત્યના ઉદારની અનેક ચોળનાઓ તેમના મનમાં ધૂમી રહી હતી. શ્રીયુત જોવર્ધનરામના સરસ્વતીચંદ્રના મનોરાજ્યની જેમ, પ્રસિદ્ધ વૈજ્ઞાનિક શ્રી ગજજીવની મનારઆરની ચોળના જેવી એ પણ ચોળના હતી. જૈન વિદ્વાનોને આશ્રય આપવો, તેમની પાસે તુલનાત્મક રીતે દરેક સાહિત્ય તૈયાર કરાવવું, તેમને યુરોપ મોકલવા અને સાહિત્યની સારી કૃતિ સરજનારને 'નોબેલ પ્રાઈઝ' ની જેમ જોણામાં જોણા પાંચ હજાર રૂપિયા ઈનામ આપી શકાય. એક સાહિત્યાશ્રમ દ્વારા જૈનોના ધર્મશ્રેયો સારી રીતે તૈયાર કરાવી સમાજ સામે ધરવા. જૈન સાધુઓને પણ અભ્યાસ કરવાની અને સાહિત્યનિર્માણ કરવાની સગવડ કરી આપવી. તેમ જ તીર્થંરક્ષક મંડળ પણ ચોળવું.

આ બધા વિચારો યશોવિજયજી જૈન ગુરુકુળને સ્થિર કરી તેનાથી નિવૃત્તિ મળતાં એક પછી એક અમલમાં મૂકવાના હતા. પણ મનોરમામની ચોળના જેમ અસફલ રહેવા નિર્માની હતી તેમ આનું પણ બન્યું.

મનની વાત મનમાં જ રહી. કલ્પનાઓની ઈમારતો કલ્પન માં જ છાવતી રહી. તેઓ કચ્છમાં વિહાર કરતા અને માટે પ્રયત્ન કરતા રહ્યા. કચ્છમાં ધૂમી તેઓ આંગીવા આવ્યા. અને વિ. સં. ૧૯૭૪નું ચતુર્માસ અહીં જ કયું.

. ૨૪ :

કાળધર્મ

ધૃત્તીવાર મૃત્યુ માનવીને મારે છે, પણ કેટલીકવાર મૃત્યુ ખુદ સંજીવની બની માનવીને અમર બનાવી બચે છે-એને મારીને પણ સદાને માટે જીવાડી બચે છે.

વિક્રમની ૧૯૭૪ની સાલમાં ઇન્દુલ્યુએન્સ મોતને ક્રૂર બની હિંદમાં આગ્યો. ભેતભેતામાં એણે કેટલાંય બચાઈ શહેરોને ઉજાડ કરી મૂક્યાં. કલરવ કરતાં કુટુંબોનાં કુટુંબોને નામશેષ કરી મૂક્યાં. મૃત્યુનો આંકડો હબારે-લાખે પહોંચી ગયો !

અંગીયામાં ચતુર્માસ રહેલ સાધુઓ પર પણ એણે પોતાનો પંજો ઉગાર્યો. પર્યુપણ તાબાં જ વીત્યાં હતાં. યુનિ દર્શનવિજયજી અને યુનિ જ્ઞાનવિજયજી તાવમાં પટકાયા. ઇન્દુલ્યુ-એન્સની કાળકાકલી વાગવા લાગી. યુનિજીએ પોતાના શિષ્યોની આ દશા જોઈ અખંડ દબંગરા વેઠી દિનરાત તેમની સેવા કરવા માંડી. ન ખાવાનું ભાન, ન પીવાનું. થોડા દિવસમાં શિષ્યોને વળતાં પાણી દેખાયાં !

આ વખતે મહારાજશ્રીના નાના ભાઈ શ્રીકુત મોણશીભાઈ મળવા આવ્યા. તેઓએ તેમને ખૂબ ધર્મધ્યાન કરવા ઉપદેશ આપ્યો. કોણ બાણતું હતું કે, આ છેલ્લું મિલન હતું !

ચતુર્માસને એકાદ માસ જ બાકી હતો. તેટલામાં આસો શુદ્ધ ૧૦ના રોજ આચાર્ય શ્રી વિજયકમલસૂરીસ્વરજના સ્વર્ગ-

૧૦૦

કાળકર્મ

વાસનો તાર આપ્યો. આ સમાચારે મુનિજીના હૃદય પર ઊંડો અસર કરી. તેઓએ ખબર સાંભળી જિંઠા નિસાસ નાખ્યો : 'અરેરે ! આશિરત્રેના ભંડાર અને સમાજની એક તેમજૂર્તિ આલી ગઈ !' સેવાજ મુજબ સહુએ દેવવંદન કર્યું. ગામમાં પાળી પગાવી. ખૂબ ધર્મક્રિયા થઈ.

થોડા દિવસો વીત્યા, આં એક દિવસ મુનિજીને સાધારણ તાવ ચઢી આપ્યો. ત્રણ દિવસ મુધી તાવ ઉતર્યો જ નહિ. તેઓ કાળનાં પગલાં પરથી ગયા. તેમણે શન્તસ્વરે સુચના આપી :

'હવે વખત પૂરો થયો છે. હું આમાંથી જીવો નહિ થાઉં !'

શ્રી ન્યાયવિજયજી સેવામાં જીભા હતા. તેમણે કહ્યું : 'આપશ્રીને કંઈ પણ નહિ થાય !'

પણ મુનિજી કંઈ આરવાસન નહોતા માગતા. જીવનકાર્ય સંમેટવાની ચિંતામાં હતા. તેમણે પોતાના આ બાળમુનિ સાથે બેઠું હસીને કહ્યું :

'ભાઈ ! એમ તું ન સમજે !'

આ પછી તેમણે શ્રી જ્ઞાનજી હેમચંદ નામના આગેવાન શ્રાવકને જોડાવી કહ્યું : 'જો ! આ મારા ત્રણ બાળશિષ્યોને મારા શુરુ પાસે પહોંચાડી દેજે ! ઉંમર નાની છે માટે ખાસ ફીકર રાખજે !'

શ્રાવકને મહારાજજીની આ વાર્તા ન સમજાણી. પણ એને સમજતાં બહુ વિલંબ ન લાગ્યો. માંદગી એકદમ વધી ગઈ. બંને શિષ્યો હજી માંદા જ હતા. કચ્છ-બૂજથી સીવીર-સજનને તેડું ચેકલ્યું. સીવીર સજન ડો. ફુલ્લેશય એકદમ આપ્યો, પણ મુનિજીએ પ્રથમ શિષ્યોના ઉપચાર માટે રહ્યું. દાકતરે 'પહેલાં આપને તપાસ કરવાની જરૂર છે,' એમ આમ્રહ કર્યો છતાં એમણે કહ્યું : 'મને દવાની જરૂર નથી. તમે એ બાળકોની ચિંતા કરો !'

દાકતરે બંને શિષ્યોને તપાસ્યા અને ચિંતા જેવું નથી તેમ કહી દવા આપી. પણ તેણે મુનિજી માટે ખાસ ભાર મૂકી દવાના

નં

ઉપચાર માટે કહ્યું. દવા લાવવામાં આવી. પણ મહારાજશ્રીએ સ્પષ્ટ કહ્યું : 'ભાઈ! આજે દવા નહિ લઉં !'

શ્રાવકોના ધૂમ ધૂમ આગ્રહ છતાં દવા ન જ લીધી !

આરિયન વદિ નવમીની સાંજ ગોરજમાં ભળતી હતી. મુનિજી નાડ પારખી ગયા કતા. તેમણે શ્રાવક અને શિષ્યો સાથે પ્રતિક્રમણ કર્યું. સંધારા પોરસી લાજાવી. એ ચાર શ્રાવકો પાસે બેઠા હતા.

બરાબર બાર વાગે મુનિ દર્શનવિજયજી તેમની પાસે ગયા. તેમણે સૌને બહાર નીકળી જવા સૂચના કરી અને સૌને ક્ષમાપના કરી આસન લગાવ્યું. વીર, વીર, વીરનો બપ શરૂ કર્યો.

બરાબર બાર ને ઠપ ત્રીનીટે એમનું પ્રાણ પંખેરુ સ્વર્ગધામ સીધાવી ગયું. જીવનબર જે કાયાને સાધન બનાવી શાસનસેવાનો જંગ ખેડ્યો હતો, એ કાયા નિરજે ન બળા ગઈ !

તેજ રાત્રિએ, તે જ વખતે નિદ્રા પુરત બની ઘર બહાર આવેલ થેઠ હેમચંદલાઈની બેન કંકુબાઈએ આકાશમાં ચાંદ્યા જતા એક દીવાને જોયો. તેમણે સવારે ઉપાશ્રવમાં ત્રણે મુનિઓને વાત જણાવી. શુરુમહારાજના સ્વર્ગગમનનો આ જ સમય હતો.

મુનિ શ્રી ચારિત્રવિજયજી ગયા, સદાને માટે ગયા ! પણ તેમનું યશસ્વી નામ સદાને માટે સ્થાયી થયું. જીવતાં પણ એ જીત્યા ને મરીને પણ એ જીત્યા. જયનું જીવન ગાળી એ ચાંદ્યા ગયા. જેમ બાગ બગીચાને નવપ્રકુલ્લ કરી વસંત ચાત્રી બપ તેમ !

અગિયાની એક સુંદર જગાએ એમના દિવ્યદેહને અગ્નિ સંસ્કાર કરવામાં આવ્યો. ને કેટલેક દિવસે એના પર સ્તૂપ ઉભો કરવામાં આવ્યો. કાળની ઘરેડ એ અવસાન પર ઘસીને કેટલીય વાર વહી ગઈ, પણ એ નિર્ભીક, નિઃસ્વાર્થી વીર સંસારમાં સદા અમર છે.

ત્યાગ, શુણ્ય ને શીલના પૂબરીઓ એને સદા અર્ધ્ય અર્પે છે !

અક્ષરતાના બોલ

સિંહને શબ્દ શાં, વીરને મૃત્યુ શાં, મૃત્યુના અમૃતને આશયો છે ?

—મહાકવિ નાનાલાલ

૩૪ વર્ષની જીર યુવાનવયે સુનિજી આ સંસાર તજી ગયા. શાસનના સાચા સુભટ સુનિજી એટલી દૃઢી વયમાં પણ અમરતાનું -શહીદીનું જીવન માણી ગયા. જીવનગર એમણે જંગ એકરો. જ્યાં અન્યાય એવો ત્યાં સામે થયા. જ્યાં શાસનહેલણા એઈ ત્યાં તન-મન બધું વિસારે મૂક્યું. એમની જાણી ગૌર કચ્છી કાયા શાસનસેવાની પછળ જ ગાળી નાખી. દેહ પર દમકતા તારુણ્યનું તેજ એ સેવા પાછળ જ ખમ્યું.

એમનો છેલ્લી વધી સુધીનો જાપ હતો કે, જૈનભણ્ણે અનાથ ન હોય. જૈનસંતાન અસાન ન હોય, જૈનધર્મનો પાળનાર રાદી માટે તક્ષસતો ન હોય. અને આ માટે તેઓ બધું કરી છુટયા. અનેક અપવાદો પણ વેઠયા, અનેક સાથીઓ પણ ખોયા, યુગનાં આસનો અને શોભાની પદવીઓ પણ ન લીધી. શરીરના હઃખને આલોક જીતવાનું સાધન માન્યું.

તેઓ સૈનિકની સહનશીલતા ને સૈનિકના શોયેં જીરુમ્યા ! શાસનસેવાના જંગમાં એ બહાદુર યોદ્ધાનું નામ સદા અમર છે. ચંદ્ર ચળકે અને દિનકર તપે ત્યાં સુધી માનવતાના જગમગ્ય ઇતિહાસમાં તેઓ ચિરંજીવ છે.

સૈકાઓ લીટી જશે એ સ્વર્ગદિન પર, જગતમાં કેટલાય પલટા આવી જશે, પણ અમરતા પર કોઈ કાળ, કોઈ દિશા કે કોઈ સલ્તનત આવરણ નહિ નાખી શકે. કોઈ નિયમ-ઉપનિયમની જાળ એમને ઝાંખા નહિ પાડી શકે !

સુનિ ચારિત્રવિજયજી સદા અમર છે.

એમની અમરતા સદાય વંદનીય રહેશે !

અને જૈનસમાજ એવા અમર આત્માઓ માટે સદા પ્રાર્થના રહેશે !

કેટલીક ઘટનાઓનો વર્ષવાર ઉલ્લેખ

વિ. સં. ૧૯૪૦ આસો વદ ૧૪ જન્મ, પત્રીગામમાં	વિ. સં. ૧૯૭૧ આગસ્ટ સુદ ૧૩ વિદ્યાર્થીઓનો
" " ૧૯૪૭ ધારતી નિશાળે	મકાનપ્રવેશ
" " ૧૯૫૪ ભણવા ગયો	" " ૧૯૭૧ પોપ વદ ૮ સ્વ. બુદ્ધિસાગરસરિથ
" " ૧૯૫૪ મુંગડમાં	સાથે બોયણીમાં મેળાપ
" " ૧૯૫૬ ક્ષેત્રના સપાટાગ્રાં	" " ૧૯૭૧ કેશરિયાજીની યાત્રાએ
" " ૧૯૫૭ સ્થાનકમાર્ગી દીક્ષા	" " ૧૯૭૧ વિનયધર્મસરિથ
" " ૧૯૫૮ બીજું ચોમાસું, જૂન	સાથે મનબેદ
" " ૧૯૫૯ ત્રીજું " અંબર	" " ૧૯૭૧ ચતુર્થોસ, પાલીતાણા
" " ૧૯૬૦ આગસ્ટ સુદ ૧૦ સંવેગી દીક્ષા	" " ૧૯૭૨ કાર્તિકપૂર્ણિમા
" " ૧૯૬૦ વૈશાખ સુદ ૧૦ વડી દીક્ષા	" " ૧૯૭૨ માહ વદ ૧૨ ચાત્રાણ્ટ અપાવી
" " ૧૯૬૦ ચતુર્થોસ, પ્રોળમાં	" " ૧૯૭૨ શાગણ સુદ ૩ મનપત્ર
" " ૧૯૬૧ ચૈત્ર સુદ ૮ ખારોટ સાથે અધડો	" " ૧૯૭૨ શાગણ વદ ૧૩ કચ્છ તરફ દિહાર
" " ૧૯૬૧ પાલીતાણામાં ચતુર્થોસ	" " ૧૯૭૨ શાગણ વદ ૧૩ બે ભત્ર્યોને (મુ.
" " ૧૯૬૨ પ્રારંભમાં બનારસ તરફ વિદ્યાર	દર્શનવિનયજી, શાન-
" " ૧૯૬૨ કાશીમાં ચતુર્થોસ	વિનયજીને) દીક્ષા
" " ૧૯૬૩ પ્રારંભમાં સમેતશિખરની યાત્રાએ	" " ૧૯૭૨ માંગપટ કાન્કર-સ બારી
" " ૧૯૬૩ કલકત્તામાં ચતુર્થોસ	" " ૧૯૭૨ મંજલમાં કુસંપ દૂર કર્યો
" " ૧૯૬૪ કાશીમાં "	" " ૧૯૭૨ ભચ્ચાઉમાં, સમ્રહણીનો
" " ૧૯૬૫ ગ્રાધગમં "	વ્યાધિ
" " ૧૯૬૬ પાલીતાણામાં "	" " ૧૯૭૨ નાળિયાનરેશને પ્રતિભોધ
" " ૧૯૬૭ " "	" " ૧૯૭૨ અગરમાં ચોમાસુ
" " ૧૯૬૮ શાનપ ચમી વૈશાખિનય જૈન સંસ્કૃત	" " ૧૯૭૩ પોપ સુદ ૬ પંદર વર્ષ વતનમાં-પત્રીમાં
" " ૧૯૬૮ આખાતીજ પાંદશાબાનું ઉદ્ઘાટન	" " ૧૯૭૩ શાગણ વદ ૫ પાલીતાણામાં આવી
" " ૧૯૬૮ આખાતીજ પાંદશાબા સાથે	" " ૧૯૭૩ ચૈત્રી પૂનમ વિનયકમલસરિથ સાથે
" " ૧૯૬૮ પોલીંગ પોલી	મેળાપ. કમિટી હસ્તક પાંદશાબા
" " ૧૯૬૮ પાલીતાણામાં ચતુર્થોસ	મોંપી તેનું નામ ચુરુકળ રાખ્યું.
" " ૧૯૬૮ જેઠ વદ ૮ જલપ્રલયની સેવા	" " ૧૯૭૩ પાલીતાણામાં ચતુર્થોસ
" " ૧૯૬૯ પાલીતાણામાં ચતુર્થોસ	" " ૧૯૭૩ ચતુર્થોસમાં પુનઃ ક્ષેત્રમાં અપઝાયા.
" " ૧૯૭૦ " "	" " ૧૯૭૪ પુનઃ કચ્છપ્રવેશ
" " ૧૯૭૦ વૈશાખ સુદ ૩ ૪. જે. ચુરુકળના	" " ૧૯૭૪ લાકડિયા નરેશ પ્રતિભોધ
રેશન સામેના	" " ૧૯૭૪ વૈશાખ વદ ૨ મુ. ન્યાયવિનયજીને દીક્ષા
મકાનનો પાયો	" " ૧૯૭૪ આસો વદ ૧૦ સ્વર્ગવાસ

વંદન છે એ પુણ્યપુરુષને, એની બોમણીસમી સ્વર્ગારોહણ તિથિએ !

મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિનયલ્લખે સ્પર્શોલાં વિશિષ્ઠ ક્ષેત્રો

❀ नि वा पाञ्जलि । ❀

अथ जैना भूरिदैन्या निगलंघ गुरुकु
सज्जना दुःखिता स्वर्गं चारित्रविजये गते ॥ १ ॥

अथ लोक पूर्णशोक निगधारा धिया वरा
साक्षराश्च हतोत्साहा चारित्रे दिवसीयुषि ॥ २ ॥

अथ धारा दीनास्याना पतति नयनाश्रुणा
को निवारयति दृणा चारित्रविजये गते ॥ ३ ॥

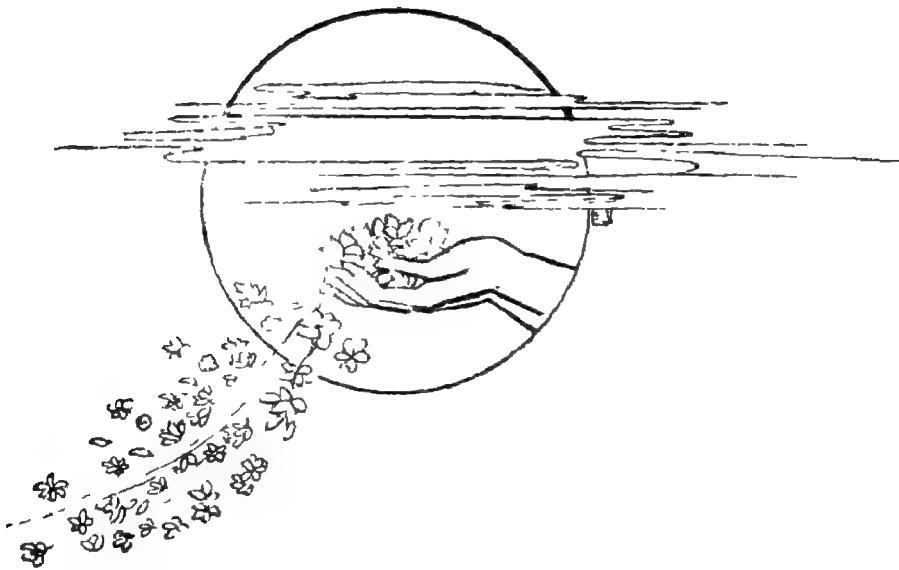
अथ सघो गतस्तभा कला शून्यफला अत
अथ बाला गलद्बाष्पा श्री चारित्रं दिव गते ॥ ४ ॥

अथ विक्ला निगनंदा व्युच्छिन्ना शिष्यवृत्तय
छात्रा हततहाया या गते चारित्रस्मद्गुरा ॥ ५ ॥

ता ११-११-१८

पंडित त्रिभुवनदासः ।

રમ રણ યાત્રા

*** ખીલે વ્યક્તિ રમ રણના ફૂલડા સદાયે

આ સ્મરણયાત્રાના બધા પ્રવાસીઓ ન સાહિત્યકારો કે ન લેખકો છે દિલની ઉર્મિએ જન્મેલા અને સાદી કલમથી આલેખેલા આ સ્મરણો ક્રોધ પણ જાતની આલકારિક મિશ્રણતા વગરના જીવનધર્મને રજૂ કરનારા છે સ્વર્ગસ્થ મુનિરાજના અનેક સહવાસી, પરિચિત તના ભક્તો તરફથી આવા ઘણા મસ્મરણો મળ્યા છે, પણ મૃત્યુના અત્રે તેમથી જૂનું રજૂ કરવામાં આવ્યા છે જીવનચરિત્રમાં અધુરો લાગતી કેટલી વિગતોની પૂર્તિ આ વિકાગ સાધે છે. જીવનચરિત્ર પછી આ સ્મરણાની યાત્રા એ મહદ્ પૂર્તિના વિશેષ પ્રકાશમય દર્શન કરાવશે એ નિર્વિવાદ છે

લેખસૂચિ

૧ એ સતની વિચારણા	સ કે વી બાલાણી ૧
૨ શ્રીમદના આતરજીવનમાં દષ્ટિપાત	છાહ ક્રોધક્રમ ૧૫
૩ જીવનના ચમકાર અને ચમત્કાર	માસ્તર ઉમેદચંદ આમીચંદ ૨૦
૪ ગુરુકુળના સ્થાપક,	શ્રી જવેરચંદ માધવજી મોદી ૨૮
૫ એ પુણ્ય રમૂતિ	મુનિરાજ શ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી ૩૨
૬ ગુરુકુળવાસના ઉદ્ધારકો	શ્રી મગનલાલ કપૂરચંદ શેઠ ૩૫
૭ એ પ્રજુતાની પ્રતિમા	ડૉ માધવલાલ નામરદાસ ૩૮
૮ સાચા સમાજ સુધારક	યતિસિંધુ જગનલાલજી ૪૧
૯ જલમંથન	શ્રીમુત આમીચંદ માસ્તર ૪૫

એ સંતની વિચારણા

લેખક—સં. કે. વી. બાલાણી.

મુંબઈ.

❖ ❖ ❖

હું ધર્મીસન ૧૬૧૭ના ઓક્ટોબર માસમાં પાલીતાણા ગયેલો ત્યારે એક પ્રકારનો કટાળો હતો કોઈ શાન્તિદાતાની અને જુરુ હતી એકઠા પાટણવાળી ધર્મશાળામાં ગયો પૂજ્ય શ્રી હંમરાજજીભાઈ ત્યાં હતા તેમણે મારી આવશ્યકતા પગખી અને ઉપરના ભાગમાં એક સેવાની ધમણવાળા સાધુ પાસે જવા સૂચના કરી હું સીધે સીધા ઉપર ચાલ્યો ગયો જેની વિચારણા અત્રે રજૂ થાય છે, એ તેજસ્વી મૂર્તિના પ્રથમ દર્શન અને ત્યાં થયા

❖ ❖ ❖

સાધુ સન્માન વિધિથી હું તદ્દન અનભિયં હતો પણ તેમણે જે સંક્રાન્તિયોગિની મારી સાથે વાત કરી, જે શાન્તિ અને હમદર્દીનો પરિચય આપ્યો, એથી અને પછી હવે થયો થોડીજવારમાં મારા હૃદયમાં તેમના મારે જોડી છાપ પડી મેં પ્રથમ જ જાણ્યું કે, તેઓશ્રી 'શ્રી ચારિત્રવિજયજી' છે, જેઓની ખ્યાતિ મુખ્યત્વે આજ પૂર્વે ધણીવાર સાંભળી હતી. અને જે શાન્તિ બોધતી હતી તે તેમના તરફથી અળા તેઓશ્રી પાસે કલાકે સુધી બેસી મેં કેટલીય બાબતોની વિચારણા કરી કેટલાય મુશ્કેલી પ્રશ્નોના તેમની પાસેથી ખુલાસા મેળવ્યા તેમાં સાત ક્ષેત્રની વિચારણા સંબંધી એક દિવસ ચર્ચા ચાલેલી. એ અતીવ ઉપયોગી મેં તેઓશ્રીના ઉદાર સ્વભાવની જોતક હોવાથી તેનો સારાસ અત્રે રજૂ કરું છું. યદ્યપિ આવા લેખકની છે છતાં જાણ તો તેઓશ્રીના જ છે

સાત ક્ષેત્રો

પ્રશ્ન - સાહેબ ! આપે પરમ દિવસે સાતક્ષેત્રો માટે ઉલ્લેખ કર્યો હતો, તે તેનું શું ?

ઉત્તર - માધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકા, જ્ઞાન, જિનપ્રતિમા અને જિણોદ્ધાર, મમાજના ઉદ્ધારની વિચારણા પ્રસંગે આ સાતે ક્ષેત્રો પર દષ્ટિપાત કરવો જોઈએ

શ્રાવક

પ્રશ્ન - આ વિચારણામાં શ્રાવકનું સ્થાન શું છે ?

ઉત્તર - શ્રાવક એ માટે ક્ષેત્રનો પાયો છે તે ક્ષેત્ર જેટલું મજબૂત તેટલા સાતે વધારે સ્થિર તીર્થ કરને જ પૂર્ણ પુરુષ માનનાર ગૃહસ્થનું પણ સઘમા અચળ અને અણમૂલુ સ્થાન છે શ્રાવકની વૃદ્ધિ એટલે જ જૈનધર્મના પ્રચાર અને પ્રભાવના.

પ્રશ્ન - આજનો જૈન તો 'કાચર' લેખાય છે એની વૃદ્ધિથી શો લાભ ?

ઉત્તર - જૈનધર્મ મુખ્યત્વે ક્ષત્રિયધર્મ છે કેવળ વ્યાપારી ભાવનાવાળી પ્રજાના હાથમાં આવવાથી ઉક્ત પરિણામ અનુભવાય છે વાસ્તવિક રીતે તો ધર્મને નીચું જોવારે એવો માયકાગલો જૈનશ્રાવક ન હોઈ શકે ! જે દેવ-ગુરુ-મધ અને મંદિરની રક્ષા કરી શકે, મતોષી, સ્વાશ્રયી અને દાની હોય એ જ શ્રાવક કહેવાય તેમ જ વ્યાપારમાં શ્રાવકો અગ્રપદે હોવાનું કહેવા માન છે આતર જીવન ઉકેલીએ તો જબરો ધસારો અનુભવાય છે તે દરદની દવા તો કરવી જ જોઈએ વ્યવહાર ચલાવવામાં પણ અસમર્થ ગૃહસ્થ, ધર્મ જાણવાની પણ નિવૃત્તિ કયાથી મેળવી શકે ! આટલી નિવૃત્તિ મેળવી શકે તેટલો તે સાધન સમજ હોવો જોઈએ શીદાતા જૈન કુટુંબોને ભાતુભાવે પોષે, જૈનેતરોને દાનાદિ ગુણથી આકર્ષે, જૈનધર્મપ્રેમી બનાવે તેવો સમૃદ્ધ જોઈએ. જૈન દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ ને ભાવના પરિણામનો દર્શી, અહર્નિત પ્રવચનનો જ્ઞાતા હોવો જોઈએ

પ્રશ્ન - એ કેમ બની શકે ?

ઉત્તર - જૈનધર્મ વિશ્વધર્મ હતો ત્યારે શક્યમાં શાળા, દવાખાના અને પાજરા-પોળોથી લોકપ્રિય બન્યો જેણે પ્રજાને જૈનત્વના ઉદાર રંગે રંગી નાખી

તદેશીય ભાષાને પણ જૈન સસ્કારથી ઓતપ્રેત કરી દરેક રીતે કાન્તિ કરી આ વિશાળ ભાવના હવે ફરીવાર ખીલવવાની જરૂર છે વીરધર્મ જગદ્-વ્યાપી બનાવવા જૈનોએ પોતાનું ઘડતર એ પુરાણી એરણ પર જ ઘડવાનું છે

પ્રશ્ન—અત્યારે તો અમો દયાવીશામાથી ઉત્તર આવવાના નથી પછી આ તમારો કર્મયોગ જૈનોને કેમ પચશે ?

ઉત્તર—એ બધુય બ્રાહ્મણી સત્તાનું ફળ છે એસવાળ, શ્રીમાળ, દશા, વીશા આ બધા રંગડા ઝગડા ઊઠાવી ફેંકી દેવા પડશે, એ સિવાય રસ્તો જ નથી જાતિનું અભિમાન વધી ગયું છે ધર્મની દૃષ્ટિએ જાતિની કિંમત કૂટી બદામની નથી ચ્હાય તે હો, જૈન હોય એટલે તેમા રાટ્ટી-મેટીની આપલે કરવી એ ધર્મ છે બ્રાહ્મણની કન્યા આવે-જૈની બને તો એમાય કાઈ અનુચિત નથી બ્રાહ્મણી કન્યા લાવનારને જૈનને ગુન્હેગાર માનવો એ જાતિ-ઝેરનો નશો છે સાધર્મિક સબધની મહત્તા ખ્યાલમા આવે તો આ છુદ્ધ વખળો આપો આપ વીઝાઈ જાય જૈનમાત્રમા જાતિનું એકય સાધણ એ પણ સાધર્મિક વાત્સલ્ય જ છે

પ્રશ્ન—અમે તો એક ‘નવકારશી’ મા જ બધું માનીએ છીએ

ઉત્તર—મહાનુભાવ ! એ નવકારશી—સાધર્મિક વાત્સલ્ય એ અદ્વિતીય ભક્તિ છે ‘બાર લૈયા અને તેર ચોંકા’ ની વિષમ ભાવનાથી વ્યાપ્ત જગતમા બિભેલો જૈનસમાજ આ સાત્વિક સગઈન દ્વારા પોતાના ગૌરવને સાચવી રહ્યો છે શ્રીમાળી, પોરવાડ, એસવાળ, હુબડ, લોડવા, ભાવસાર, દશા, વીશા વિગેરે ટૂકડામા વહેંચાયેલ તથા કન્યા વ્યવહારમા છિન્નલિન્ન થઈ ગયેલ જૈનસઘ ‘સાધર્મિક વાત્સલ્ય’મા એક પગતમા આવી જમે છે પૂર્વોચ્ચારોએ આ યોજના દ્વારા જૈનોને બધુત્વની એક માળામા પરોવી રાખ્યા છે રખેને કોઈ પોતાને જુદા ન માને ! આ ભાવના ભૂસાય નહીં એ સર્વથા ઇચ્છનીય છે આજ રીતે જૈનો સ્વરુચિ અનુસાર જૈન કુટુંબોને પાળે, તપસ્વી અને મતીની ભક્તિ કરે, ઓડિંગ ચલાવે, જૈનોને સહાય કરે, છાત્ર વૃત્તિઓ આપે, આ બધું પણ સાધર્મીવાત્સલ્ય જ છે આ માર્ગ દરેક રીતે આદરણીય છે, ભક્તિનું અમોઘ અંગ છે આ ભક્તિનાં દ્રષ્ટાંતો ભરતરાબ, હડ

વીર', પુણીચોશ્રાવક, કુમારપાલ રાજ, ચદ્રાવતીના જૈનો વગેરે અનેક છે મારા બગાળના વિહાર દરમ્યાન હું જોઈ શક્યો છું કે, અન્ય સમાજો કેટલી પ્રગતિ સાધે છે કાશી બનારસમાં વિદ્યાર્થીઓ માટે ૩૬૦ અન્નક્ષેત્રો છે આયસમાજીઓ અનેક શુરુકુલો ચલાવે છે જ્યારે દાનવીર જૈનો કંઈ ન કરે ? લગ્ન, મેજમળ, કાંટા, મહેફિલ, દહાડા-દફતીમાં હજારો ઉડાવાય છે ખર્ચનો હિસાબ રહેતો નથી જ્યારે સાધર્મિક સેવા કે જ્ઞાનવૃદ્ધિના કામોમાં મૂઠી ખીડવામાં આવે છે આ અધ પાતની નિશાની નહિ તો ખીજી શું ? અત્યારે તો જૈનોની એ જ ફરજ છે કે ગામોગામ શુરુકુલો, બોર્ડિંગો, જ્ઞાનાલયો ખોલી દેવા જોઈએ જ્યાં ભાવી જૈન સત્તાનો વ્યવહારિક, ધાર્મિક જ્ઞાન પૂરતી રીતે મળે । આજ પરમ સાધર્મિક ભક્તિ છે જૈન નોકર રહે તો જૈનમાં રહે અને નોકર રાખે તો જૈનને પ્રથમ પસંદ કરે ગરીબ જૈનોને પ્રથમ પસંદ કરે ગરીબ જૈનને સહાય આપી પગબર બનાવી જૈન વિદ્યાર્થીઓને મદદ કરે વિદ્યાલયોને સગીન કરે આ દરેક સાધર્મિક પૂજના જ અગો છે

પ્રશ્ન-મીલ માલિકો માટે સાધર્મિક વાત્સલ્યની આ ઉમદા તક ન ગણાય ?

ઉત્તર-પદર કર્મોદ્ધાનનો પૈસો સારા ખાતામાં મુસ્કેલીથી જ વપરાય છે એ તો ભાગ્યશાળીઓ જ કરી શકે બાકી આ કાર્ય કંઈ અમુક માટે જ નથી પ્રત્યેક જૈન કોઈ ને કોઈ રીતે સાધર્મિક ભક્તિ કરી શકે છે એકદરે 'સાધર્મિક એ જ મારો સાચો બધુ છે. મારા ધનનો એ પરમાર્થથી ભાગીદાર છે' આવી ઉદાત્ત ભાવના ઉઠવી જોઈએ આ કોટીનો જૈન શ્રાવક એ ભાવ જૈન છે તે ત્યાગી બને તો પણ શાસનની અધિકાધિક પ્રભાવના કરી શકે છે

શ્રાવિકા ક્ષેત્ર

પ્રશ્ન-સાત ક્ષેત્રોમાં શ્રી સમાજનું સ્થાન કયા છે ?

ઉત્તર-સાત ક્ષેત્રોમાં શ્રી (શ્રાવિકા) સમાજનું સ્થાન ખીજી છે પણ માતા તરીકે તેનું મહત્વ વધુ છે સજ્ઞાન ધર્મિણી માતાનું સત્તાન ધર્મધોરી બની શકે. અજ્ઞાન સ્ત્રીનો પુત્ર અવિવેકી કે ધર્મરહિત બને એ સહજ છે શ્રાવક એ પુરુષ પ્રધાન છે જ્યારે શ્રાવિકા માટે વિશેષતા એ છે કે, શ્રાવકના બાલ્યવનનું ઘડતર શ્રાવિકાને આધીન છે મતલબ કે બાલકનો ઉછેર માતા અને ભગિની કરે છે

સાધર્મિક વાત્સલ્યમાં તેા જેટલો શ્રાવકનો હક છે, તેટલો જ શ્રાવિકાનો છે સાત ક્ષેત્રોની રક્ષામાં શ્રાવક શ્રાવિકા સમાન ભાગીદાર છે જૈન સ્ત્રીને આદર્શ શ્રાવિકા બનાવવા માટે કન્યા પાઠશાળા, શ્રાવિકા-શ્રમ, વિધવાશ્રમોનો પ્રમુખ કરવો જોઈએ તેઓને ઉન્નમોદી શેડી સયમ શીલની મુક્તતા તથા જીવન નિર્વાહ માટે નિર્દોષ ઉદ્યોગ વિભાગ પણ અનિવાર્ય છે સ્ત્રી જાતિ પ્રમાદી ન બને, ધર્મ વિધિમાં વિવેક પૂર્વક રસ લે તથા કૌટુંબિક નગરનમાં સૂત્રધાર બની રહે આવી કેળવણી બહુ ઉપયોગી છે આવી માતાઓ દ્વારા જૈન રત્નો પાકવા સુલભ છે

શ્રાવિકાને જ્ઞાન આપવું, ધર્મના શુદ્ધ સાત્વિક અને દૃઢ સંસ્કારો આપવા, સ્વાશ્રયી બનાવવી એ ઉદ્ધારવાદીઓની આવશ્યક દ્રવ્ય છે

સાધુ ક્ષેત્ર

પ્રશ્ન—આ ઉદ્ધારના યત્નમાં જૈન સાધુનું શું સ્થાન છે ?

ઉત્તર—જૈનશાસનની જડ સાધુ છે તેના પોષણમાં સાતે અગોનું પોષણ છે સાધુ સંસ્થા જેટલી ઉન્નત એટલું સમાજ જીવન ઉન્નત જૈન મુનિ સિવાયનો સાધુ પ્રાચીન આર્ય સંસ્કૃતિને ભાગ્યે જ વફાદાર રહેલ છે જૈન સાધુ એટલે ત્યાગ છે, જ્ઞાન છે, ઐક્ય છે, વ્યવસ્થા છે જૈન સાધુ ન રહે તેા ઉન્નત જૈનશાસન પણ ન રહે

દરેક દેશમાંથી સાધુ વધારવા જોઈએ, જેથી પોતાના દેશના હવા પાણીમાં નીરોગી રહી ત્યાં જૈન ધર્મનો પ્રચાર કરી શકે આમ કરવા માટે એક વાર પ્રતિકુલ હવા-પાણીના હુખો સહીને પણ વિહારનું ક્ષેત્ર વિશાળ કરવું જોઈએ એટલે એવી રચનાત્મક પદ્ધતિ સ્વીકારવી જોઈએ કે પ્રત્યેક દેશમાં સાધુ સ્થિતિ રહે

પ્રશ્ન—દીક્ષા માટે આપ શું ધારો છો ?

ઉત્તર—દીક્ષા માટે દરેક વય ઈષ્ટ છે ખાનદાની કુટુંબના યુવાન નખીરાઓ વૈભવોને તિલાંજલી આપી સાધુમાર્ગ સ્વીકાર કરે તેા તેઓ આત્મકલ્યાણ સાથે શાસનનો ઉદ્યોત કરી શકે છે પ્રભાવક બની શકે છે અવિકારી ખાલજીવન, ચારિત્ર, અભ્યાસ, ધૃષ્ટિ વિકાસ, કુલીનતા આ બધા પ્રભાવક

દશાના લક્ષણો છે પરંતુ ધર્મની નિદા થાય, તેને નુકશાન પહોંચે તેવી પદ્ધતિ અનિષ્ટ છે

પ્રશ્ન - સાધુઓની જ્ઞાન પ્રાપ્તિ માટે આપ શુ ધારો છો ?

ઉત્તર - જ્ઞાનના માટે તો ગુરુકુળ પદ્ધતિ અગત્યની છે કોઈ સંઘાટો એવો ન હોયો જોઈએ કે જેમા દરેક વિષયના પારગત મુનિ ન હોય

પ્રશ્ન - સાધુ ભાષણ આપી શકે ? ગુરુકુળનો ઉપદેશ આપી શકે ?

ઉત્તર - ઉપદેશશૈલીમા વક્રત્વકળાને ખામ સ્થાન આપવું જોઈએ ધર્મ પ્રચાર માટે એ કળા ખાસ જરૂરની છે પહેલાના જન આચાર્યો રાજસભામા કશાય ઠાઠ વગર જઈને ઉભા રહેતા પ્રતિબોધ દેતા, રાજા પ્રબળે જૈન બનાવતા અને પછી પૂજતા ઉભા રહીને ધર્મોપદેશ આપેલા તે જૈન સાધુ માટે અનુચિત નથી. સાધર્મિક વાત્સલ્યની અનુપૂર્તિમા ગુરુકુળો, બોડિંગોને સગીન બનાવવાનો ઉપદેશ જરૂરી છે જેમ જૈન સાધુ પાટ પર બેસી સંઘલક્ષિત, મહિર, ઉપાશ્રય, ધર્મશાળા, પાજરાપાળ આદિનો ઉપદેશ આપે છે. તેમ એ દરેક શુભ કાર્યોના કારણ રૂપ જ્ઞાન સંસ્થાનો ઉપદેશ આપે એ પણ જરૂરી છે

મહામહોપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી વાચક સાહેબ લખે છે કે-ભગવાને સમાજને કુમાર્ગથી રોકવા અને ન્યાયશીલ બનાવવા કળાનો ઉપદેશ કર્યો. મતલબ કે ભગવાને કળાઓ દેખાડી કેશી ગણધરે પ્રદેશીરાજને પ્રિય રહેવા મુચ્ચુ શ્રી રત્નપ્રભસૂરિએ એસવાળ વશ સ્થાપ્યો. આ રીતે અધર્મની ધસી પડવાની લેખડે જઈ ચઢેલા નૌનોને બચાવી લેવા રક્ષણના દોર બાધવા જ જોઈએ તો ગામે ગામ ગુરુકુળો, સ્કુલો, બોડીંગો સ્થાપી તેની વ્યવસ્થા અનુભવી ધર્મજ્ઞાને સુપ્રત કરવી જોઈએ. સાધુઓ ઉપદેશ મારફત આવી સંસ્થાઓ ખોલી ધર્મના ઉદ્ધારમા મહત્વનો ફાળો આપી શકે છે

જૈન ઉપદેશકાર સીદાતા ક્ષેત્રના પોપણમા પાછો કેમ હશે ? પ્રત્યેક શ્રાવકને ગુરુદ્વારા સાધર્મિકબંધુ એ રહસ્યનું સાચું જ્ઞાન મળવું જોઈએ આ બાબતમા જૈનોની અજ્ઞાનતા તે ઉપદેશની ભૂલને આભારી છે જે જૈન સાધર્મિક બધુને ઓળખી શક્યો નથી તે વસ્તુત પરમાર્થ જ્ઞાનથી દૂર ઉભો છે

પ્રશ્ન—આપ નવા જૈનો વધારવામા શુ માનો છો ?

ઉત્તર—પ્રથમ તો જૈનોમા ચાલતા જાતિ પાતિના એટલો તોડી ફાડી એક થવુ નવા બનતા જૈન કુટુંબોને પોતાનામા દાખલ કરી દેવા જોઈએ પ્રાચીન જૈન આચાર્યોએ ક્ષત્રિઓને જૈન બનાવ્યા તે દરેકને તે અરસાના જૈનોએ પોતાની સાથે મેળવી લીધા છે આ દરેક કામો મુનિવર્યોના ઉપદેશને આધીન છે જેઓ ધારે તો એક માત્રાજય શાસન બનાવી શકે

પ્રશ્ન—અમેને પશુસણમા વખત મળે ત્યારે તમો કલ્પસૂત્ર જ વાંચો એટલે અમેને આબુ બધુ જ્ઞાન કયાથી મળે ?

ઉત્તર—શ્રી કલ્પસૂત્ર એ માગલિક વાચન છે તેમા આ દરેક વિષયો આવે છે પણ જલદી જલદી વાચવાથી ચા શ્રોતાની ટુટક હાજરીથી સમજવામા ન આવી શકે શ્રી કલ્પસૂત્ર યોગોદ્ધન કરેલ સાધુએ જ વાચવાનુ છે બીજાઓએ વાચવુ ન જ જોઈએ. અયોગ્ય પુરુષ ગણધર ભગવાનની પાટ પર બેસી એ મહા મગલકારી સૂત્રને વાચવા માટે એ તો સઘને નુકશાનકારક છે શ્રમણતા અને યોગોદ્ધન એ યોગ્યતાનો અભ્યાસ છે એ પરીક્ષામા ઉત્તીર્ણ થયા સિવાય જે તે મુનિ, સાધ્વી, યતિ, ગૃહસ્થી કે વેશધારી શ્રી કલ્પસૂત્રને સભાગવવા માટે એ આજ્ઞા બાહ્ય છે તેથી શ્રી કલ્પસૂત્રનુ અપમાન થાય છે સઘને મગળ મળતુ નથી, બલ્દિક અવિધિ અશાતનાનુ ફળ મળે છે શ્રી કલ્પસૂત્રના યોગોદ્ધાહી મુનિ ન હોય તો પશુસણમા શ્રાદ્ધવિધિ, શ્રાવકપ્રશસિ, મહાવીરચરિત્ર, પ્રશમરતિ કે તત્વાર્થ સૂત્ર આદિ કેાધિયણ ગ્રંથો વાચવા જોઈએ

પ્રશ્ન—અને આ પદ્ધતિઓનો મોહ જાગ્યો છે તેનુ શુ ?

ઉત્તર—પદ્ધતિદાનમા યોગ્યાયોગ્યની પરીક્ષા ન રહેવાથી આપણી છિન્નભિન્ન દશા થઈ છે યોગોદ્ધવહન પૂર્વક આગમજાણે તેને જ પંચાસપદ સમર્પવા ઉચિત છે હાલનો પુરુષ સૂરિપદને યોગ્ય સામર્થ્યવાળો હોતો નથી, પરિણામે પદ્ધતિ નિર્ભય છે, તો આચાર્ય પદ્ધતિ દેવાનુ સહતર લાભકારક નથી.

સાધ્વી

પ્રશ્ન—ઉપયુક્ત દષ્ટિએ તો સાધ્વીઓ ઘણુ કરી શકે. તેઓ ધારે તો નારીશિક્ષણમા સુદર સાથ આપી શકે

ઉત્તર-જરૂર ! શાસનધુરાનુ અંગ છે પરમાર્થત. તેનું સ્થાન ખીન્ન છે સામાજિક દૃષ્ટિએ સાધ્વી વર્ગના હાથમા મહત્વની સત્તા છે જે અવ્યવસ્થાના કારણે વેડફાઈ જાય છે સાધ્વી વર્ગ ધારે તો કેટલેક અંશે સાધુશીયે વિશેષ શાસનપ્રભાવના કરી શકે તેમ છે જ્યાં સૂર્ય સમાન પ્રકાશ ફેકવો હોય ત્યાં આચાર્યો બલે લાભ લે, પણ જ્યાં દીપિકાની જરૂર છે ત્યાં તો સાધ્વી વર્ગ જ સફળ થાય. અતઃ પુરમા પ્રવેશ, બાલિકાને ધાર્મિક જ્ઞાનદાન ઇત્યાદિ કામો સાધ્વી વિના કેણુ પાર જિતારી શકે ?

વિદુષી સાધ્વીઓ જૈન પ્રભાવકેની માતાને સુશિક્ષિત બનાવી શકે તે માતાની નાડ સાધ્વીના હાથમા છે તે ધર્મ ધન્વતરી બની માતાને નીરોગી બનાવી પુત્રમા ધર્મબળનો વારસો ઉતારી શકે છે

સાધ્વીવર્ગમા સામયિક જ્ઞાન, વ્યાખ્યાન શક્તિની ખીલવણી અને પ્રવર્તિની પદ વગેરે જરૂરી છે તથા સાધ્વી વર્ગને પંચાસની આજ્ઞાને બદલે પ્રવર્તિનીની આજ્ઞામા દાખલ કરી દેવો જોઈએ જે પ્રવર્તિની પંચાસની આજ્ઞા માને

દરેક દશનોમા ત્યાગીઓ મળશે, ત્યાગિનીઓ જવલ્લે જ મળશે આ પ્રજ્ઞાચારિણી યોગિનીઓનો બહાર જૈન સમાજના ભાગ્યમા જ નોંધાયો છે સમાજ સાધ્વી સમુદાયને પ્રગતિવાન બનાવી તેનો લાભ દેશે આ રીતનો જ બક્ષિત પાઠ બલે.

જ્ઞાન

પ્રશ્ન:-કવે જ્ઞાન માટે સંજાવો ! ચાલુ જમાનો કેળવણીમાં જોર આપે છે જૈનશાસ્ત્રો પણ તેને સંતુષ્ટ પામ્યું અંગ માને છે

ઉત્તર:-આ કળિકાળમાં તો જિનપ્રવચન જ તીર્થંકરની ગરજ સારે છે તેના પ્રચાર માટે ઘણું કરવાનું છે

જે બાળક શાળામાં જઈ “ઓ ઇશ્વર ! તું એક છે” બલે, તેનામા જૈનત્વના સંસ્કારો દાખલ કરવાનું બહુ કઠીન થઈ પડે છે તો જૈનોએ પ્રથમ શરૂઆતમા પોતાની સ્વતંત્ર શાળાઓ જ ઉઘી કરવી જોઈએ કે જ્યાં દેશ, સમાજ, વ્યવહાર અને ધર્મનું સાચું જ્ઞાન આપી શકાય.

ગુરુરથ નથા શિષ્યા સાથે
 મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી-ભિન્ન ભિન્ન અવસ્થામાં

પાઠ્ય પુસ્તકો પણ એવા તૈયાર થાય કે જેમા નિરુપયોગી વિષયો રદ કરવામા આવે, નૈતિક જીવન પર પ્રકાશ પાડવામા આવે અને ચાહુ અભ્યાસમા જ ધર્મતત્ત્વ મળે

જૈન શાળાઓમા પણ ચૈત્યવદન, ગુરુવદન અને સામાયિક પછી તરત તત્ત્વાર્થ, ધર્મખિડ, નવતત્ત્વ તથા લોકપ્રકાશ વગેરેનો અભ્યાસ કરાવવો જોઈએ આથી શિશુવયમા જ જૈનત્વના દૃઢ સંસ્કારો પડશે. દિગ્ગજરોની પેઠે આજનો વિદ્યાર્થી ૧૭ વર્ષનો થાય કે તરત તેનામા ધર્મના તત્ત્વો ભરી દેવા જોઈએ કે જેથી ગમે ત્યા જઈને પણ પોતાના તત્ત્વને ન ભૂલે-બેવકા ન બને

એ ખસુસ છે કે એકલી પાશ્ચિમાત્ય કેળવણી જડવાદની પોષક છે ધર્મના સંસ્કારો વિના તે વિષ રૂપ છે તે માટે બાહ્યવચથી જ દૃઢ ધાર્મિક સંસ્કારો આપવા જરૂરી છે પરીક્ષાના પરિણામે સ્કોલરશિપ, ઇનામ તથા પદવી, ઉત્તમન માટે દેવાય જૈનેતરો માટે પણ નિયત જૈન ગ્રંથની પરીક્ષામા ઉત્તીર્ણ થનારને થા તે તે વિષયનો નિખધ લખનારને ઇનામ આપી જૈનધર્મમા રસ લેતા કરી શકાય જૈનતત્ત્વની પરીક્ષામા જિંથા ઇનામો રખાય તેવા ઇનામો મેળવવા સંકડો ઉમેદવારો બહાર પડે. ઇનામ તો અસુકને જ મળે સિવાયનાને મળેલ જૈન જ્ઞાન નકાસુ જતુ નથી

પ્રશ્ન -પૂજ્ય મુનિઓ માટે પરીક્ષા ખરી કે ?

ઉત્તર -સાધુ સાધ્વીઓ માટે પણ આ જ રીતે પાઠ્ય પુસ્તકો પ્રમાણે જૈન વ્યાકરણ--યાચ-આગમની પરીક્ષાઓ રહે. ઉત્તીર્ણ થએલાઓને ભૂષણ, તીર્થ ઇત્યાદિ પદવીદાન રહે અને ત્યારબાદ જ ગણીપદ વગેરેનો અધિકાર રહે

પ્રશ્ન -જૈન પુસ્તકો મળતા નથી આ ક્રિયાદ છે તેનો શો ઉપાય છે ?

ઉત્તર -પુસ્તકો પ્રગટ કરનારી પુસ્તક પ્રકાશિની સંસ્થાઓએ પરસ્પરનો સહકાર સાધી ભાષાવાર કે વિષયવાર વિભાગો વહેચીને પુસ્તકો છપાવવા જોઈએ. આમ કરવાથી એક જ પુસ્તક ફરી ફરી વાર નહીં છપાય અને કેટલાએક ગ્રંથોના પ્રકાશનનો વારો આવતો જ નથી તે ગડબડ નહીં થાય હરેક ગ્રંથોમા જૈન ગ્રંથાક રહેવો જ જોઈએ. જૈન તત્ત્વના ટૂંકટો બનાવી મીશનરી શૈલીથી

ધર્મપ્રચાર કરવો એ પણ વીસમીસદીનું આદરણીય સૂત્ર છે લોકોપયોગી જૈન ગ્રંથોને વિવિધ ભાષામાં સંપાદન કરાવી સસ્તી કિંમતે વેચવાની પણ વ્યવસ્થા કરવી જોઈએ.

પુસ્તકો છપાય છે પણ વ્યવસ્થાની ખામી છે, જેથી જૈન સમાજને મોટા ખર્ચમાં ઉતરવું પડે છે, તેમજ અભ્યાસીઓની ન મળવાની ફરીયાદ ઉભી જ હોય છે વ્યવસ્થિત રૂપે બહારો ખોલવામાં આવે તો ૩૦૦ પ્રતોથી જ કામ ચાલી જાય તેમ સમાજને ખર્ચ ઓછો થશે અને ઘણું પુસ્તક સુલભતાથી મળી શકશે.

પ્રશ્ન—તે કઈ રીતે ?

ઉત્તર—હિંદુમાં જ્યાં જૈન વસ્તી સારા પ્રમાણમાં હોય, તેવા પ્રસિદ્ધ શહેરોમાં (ગામોમાં) વ્યવસ્થિત રીતે જૈન જ્ઞાન બહારો રાખવા

- ૧ મહાવીર બહાર (૩)—ત્રણે ફિરકાના હસ્તલિખિત-મુદ્રિત ગ્રંથોનો સંગ્રહ હોય હસ્તલિખિત પુસ્તકની જિંદગી લાંબી હોય છે, જેથી છપાએલા પુસ્તકોથી સતોષ માનવો નહિ હસ્તલિખિત પ્રત્યે બેદરકાર બનવું નહીં સાચું ધન હસ્તલિખિત ગ્રંથો જ છે, એટલે પ્રાચીન બહારોને જ સુરક્ષિત બનાવી તેને જ આ નામ આપવું જોઈએ.
- ૨ દેવધિંગણીબહાર (૧૦)—હસ્તલિખિત જૈન ગ્રંથો તથા ઇતર ગ્રંથો પર વિવરણ રૂપ જૈન ગ્રંથો, જુની પ્રતિઓ પરસ્પર મેળવી શુદ્ધ કરી રાખવા.
- ૩ શ્રી હેમચંદ્રસૂરિ બહાર, (૧૦૦)—દરેક મુદ્રિત જૈન ગ્રંથો અને જૈન ધર્મની ચર્ચાવાળા જૈનેતર ગ્રંથોનો સંગ્રહ.
- ૪ શ્રી હીરવિજયસૂરિ, જિનદત્તસૂરિ કે આચાર્યસૂરિ બહાર (૩૦૦)—ધર્મજ્ઞાન મેળવવામાં ઉપયોગી ચાલુ ભાષાના ગ્રંથો, વ્યાકરણ સાહિત્યના ગ્રંથો તથા લોકપ્રકાશ વગેરેનો સંગ્રહ.
- ૫ શાસ્ત્રમંજુષા-દરેક ઉપાશ્રયમાં, દરેક મંદિરમાં-દૈનિકવિધિ, ખાળ વાચન, સ્ત્રી વાચન, પ્રાથમિક અભ્યાસ તથા પ્રકરણ ગ્રંથોની પેટી.
આ રીતે અદ્ય ધનવ્યયથી ઘણા પુસ્તકાલયો થશે જ્ઞાનનો પ્રચાર થશે ગામોગામ જિનાલય, ઉપાશ્રય અને પુસ્તકાલય તો હોવા જ જોઈએ.

ઉજ્જમાણુ જ્ઞાનનું હોય છે ઘણું સાધનો એકઠા કરાય છે. જ્યારે મુખ્ય જ્ઞાન તરફ કે જ્ઞાનની વૃદ્ધિ તરફ બેઠરકારી હોય છે આ બૃહદ્ધી ઉજ્જમાણુ નિહાય છે સાચી રીતે જ્ઞાનની વૃદ્ધિમાં કે અથોના પ્રચારમાં ધનબંધ કરવો, એ જ ઉધાપનનો સાચો અર્થ છે જ્ઞાન માટે તો આ સિવાય પણ ઘણું ઘણું વિચારવા જેવું છે

જિનખિંબ

પ્રશ્ન—પ્રતિમાઓ ઘણી છે એમાં તો વધારો કરવાની કે જરૂર નથી ?

ઉત્તર—આ સમયમાં જિન-આગમ જેટલી જ જિનપ્રતિમાઓ ઉપકારક છે. પૂર્વાચાર્યોએ અનેક જિનખિંબો ભરાવી મહાન ઉપકાર કર્યો છે આવક સંખ્યા વધે તો તે સંખ્યામાં વધારો કરવાની પણ જરૂર રહે હાલ તો જોનોની સંખ્યા નાની છે હજારો મૂર્તિઓ ભડાર દાખલ છે આ પરિસ્થિતિમાં નવી મૂર્તિઓ ભરાવવી એ જોખમ ભરેલું છે માત્ર પ્રતિમા બનાવીને સતોષ માનવાનો નથી પહેલા તેના પૂજકો વધારવા જોઈએ—તેમાં જ અભિમાન લેવું જોઈએ

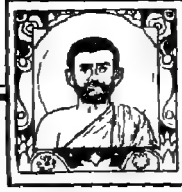
હા. નવા વસેલા શહેરના જોન વસવાટમાં કે પૂજા કરનાર આવકોની વૃદ્ધિમાં બહે જિનાલય બનાવાય સિવાય તો છુલોદ્ધારનું જ ક્ષણ લેવું

વસ્તીના પ્રમાણમાં શિખરબધી મંદિરને બદલે ઘરમંદિરને અધિક પસંદ કરવું જોઈએ ઓછી વસ્તીમાં શિખરબધી મંદિર શરૂ થાય છે ત્યારે ઉત્સાહ હોય છે પણ પાછળથી બહુ ખેચાવું પડે છે આલુ થવાથી સભમાં વેમનસ્ય જન્મે છે મંદિર કરતા આ દરેક બાબતનો સતર્ક રહીને વિચાર કરવો ઘટે.

મંદિરો બનાવવાને બદલે હેયાત મંદિરોની સફૂવ્યવસ્થા કરવી એ સપૂજા વિવેકદષ્ટિ છે. પૂજનારાઓ માટે મંદિરો બનાવાય છે, બાકુતી પૂજારીઓ માટે નથી બનાવાતા તો પૂજકોની સંખ્યા ઉપર જ મંદિરોની કે પ્રતિમાઓની સંખ્યા નિર્ભર છે

પ્રશ્ન—ખીજ ગામવાળા પૂજા વિના રહે, તો પણ અમારા બાઈઓ મૂર્તિ આપવા જેટલા ઉદાર નથી, તો તેનું શું ?

ઉત્તર—ખરી પૂજા કરનારા ન હોય, અશાતના થતી હોય, તેા પણ ખીજા ગામ-વાળાને પ્રતિમા ન આપવામા આવે, આ ભૂલ સુધારવા જેવી છે પ્રતિમા, મહિર કે ઉપાશ્રય એ વસ્તુઓ કોઈ એકની માલિકીની નથી એ ચીજો સાર્વજનિક છે ભક્તિભાવે મદુપયોગ કરનાર કોઈ પણ જૈન તેમા હકદાર છે પ્રતિમાજી કે મહિરમા મારા તારાની બુદ્ધિ સસારવધાંક છે તે છોડી વિશાળ જૈનત્વ ધરવું જોઈએ હું પૂજા વિના કેમ રહું ? આવી અતરંગ ભાવના ખીલવવી એ શ્રાવકની જિનભક્તિનું ખાસ અંગ છે શ્રાવકો સ્વયં પૂજી શકે એટલા પ્રતિમાજી રાખે ! અસાની, અધર્મી કે ભાડુતી મનુષ્ય પામે પૂજા કરાવવાની ભાવના રાખી નામના માટે પ્રતિમા ખેંચાવવા યા વધારવા તે પ્રશસનીય નથી

પ્રશ્ન—તીર્થોમા મહિર પર મહિરો વધ્યા જાય છે એસાડનાર નકરે આપી એસારી દે, શિલાલેખ ચોડી દે, પૂજારીને ભગેસે ચાલ્યા જાય પરતુ પૂજારીઓ પૂરી પૂજા કરી શકતા નથી આનું શું કરવું ?

ઉત્તર—તીર્થરક્ષણ અતિ કિમતી છે તેમા મહિરોની વૃદ્ધિ કરતા મદુવ્યવસ્થા અને શાંતિમય વાતાવરણ પર વધારે લક્ષ્ય આપવાનું છે. વ્યવસ્થામા જેટલી પોલ અને અવિચારી ભલમનસાઈ છે, તેનું કદુ ક્ષણ ખીજાઓ તરફથી મળે છે એવા ભદ્રિક વ્યવસ્થાપકો ન જોઈએ તીર્થોનો શિલાલેખી ઇતિહાસ પણ સાલવારી પ્રમાણે રાખવો જરૂરી છે. યાત્રિકો ભકિતલાભ અધિક પ્રમાણમા લ્યે તેવા નાધનો પણ વનાવવા જરૂરી છે

યાત્રિકોમા પરસ્પર અનહદ પ્રેમ અને મૈત્રી જોઈએ ધર્મશાળા કે ખીજા સાધનો માટે ઉદાર વર્તન રાખવું ઘટે મારુ તારુ છોડી સમભાવે તીર્થ મહાત્મ્ય વધે તેમ કરવું જરૂરી છે તીર્થોની ધર્મશાળાનો ઉપયોગ સેનીટેરીયમ તરીકે થાય તે પાપરૂપ છે આ પાપ ધોઈ નાખવું જોઈએ

મહિરની પેઢીઓમા ગુનીમો, ગુમાસ્તા વગેરે જૈન જોઈએ તે માટે સાધારણ ફેડ સદ્દર બનાવવું સાધારણ ફેડ એ માટે જ સુકરર કરાયેલ છે તે જૈન હશે તેા વ્યવસ્થા સારી રહેશે મહિરની કે તીર્થની સદુવ્યવસ્થા માટે સાધારણનો બહાર ભરવો એ જ ખરો બહાર છે.

જીર્ણોદ્ધાર

પ્રશ્ન - જીર્ણોદ્ધારમાં શુ શુ કરવાનું છે ?

ઉત્તર - ધર્મવીરોએ ધન ખર્ચી આલિશાન જિનાલયો બિભાકયાં છે, તેનું રક્ષણ કરવું એ જૈનોની દુરજ છે તેમાં જ સાચી જિનભક્તિ છે નવા મંદિર કરતા પ્રાચીન મંદિરોનો જીર્ણોદ્ધાર કરવામાં આઠ ગણ કર્મ છે તો પછી નવા મંદિરો કરતા જીર્ણોદ્ધારનો મહાન લાભ કા ન લેવો ?

એ વિહાર દરમિયાન ખગાળ, મારવાડમાં અનેક દ્વસ્ત જિનાલયો દેખ્યા છે જેનો વિચાર કરતા આખમાં આસુ આવે છે એ દુ ખદ દૃશ્ય તો નજરે જોનારની દૃષ્ટિમાં જ યથાર્થ ખડુ થાય તેનો નહિ જોયેલાને શુ ખ્યાલ આવે કે શુ લાગી આવે ? ધનનો લાભ એ સ્થાનોમાં લેવા જેવો છે.

હુઠક સાધુઓ તો જિનમંદિરમાં કાટા દેવરાવવામાં જ ધર્મ માને છે તેઓ મંદિરમાં જ અહું જમાવે છે મંદિરની અગાસીમાં જ માતરું પરંવે છે મારવાડમાં કે કચ્છમાં આવા અભ્યાસારો પૂરજોસથી ચાલી રહ્યા છે શ્વેતાખર મુનિવરો ત્યાની ઘટની જતી મૂર્તિપૂજક જૈન વસ્તી માટે વિહારક્ષેત્ર વધારે અને તેવાઓનો સામનો કરે તો માયા સ્વરૂપમાં જીર્ણોદ્ધાર થાય

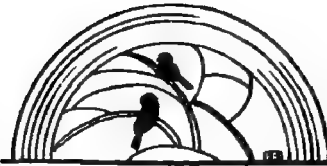
પ્રશ્ન - અમારા દેરાસરોમાં કરોડોની પુજા છે, તેમાંથી બીજા મંદિરોને આપે તો ?

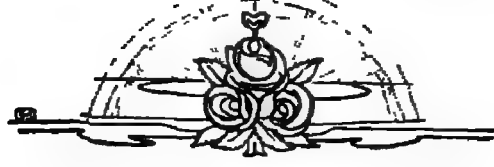
ઉત્તર - ૧૫ કર્મોદાન સિવાયના શુદ્ધ રસ્તે દેવદ્રવ્ય વધારવું, ભડાર ભરવો એ ઇષ્ટ છે પણ અમારો ભડાર મોટો, એમ ગણાવવા ખાતર નહિ ભડાર ગમે ત્યાનો હોય દરેક જિનાલયો તેમાં સમાન હકદાર છે અહીં તીર્થંકર છે ને ત્યાં પણ તીર્થંકર છે જૈનોને તીર્થંકર માત્ર પૂજનીય છે બીજા દેરાસરે પૂજા-આરતી પણ ન ઉતરતી હોય, તો અહીંનો ભડાર વધારવાથી શુ લાભ ? આ પ્રકારની મમતા માત્ર સ સારવર્ધક છે

દ્રુસ્ટીઓની દુરજ છે કે, મંદિરના ઓચિંતા ખાસ કામ માટે અમૂક પૂજારાખી બાકીની બીજા મંદિરોની વ્યવસ્થામાં લગાડવી. જિનભક્તિનું આ નમ્ર સત્ય છે આ દ્રવ્ય જ ખરું દેવદ્રવ્ય છે કોઈ પણ મંદિરનું હિત કરવું એ જ દેવદ્રવ્યનું કર્મ છે સિવાયનું દ્રવ્ય કૃપણની લક્ષ્મી જેવું છે, જેમાં પાપના ભાગીદારો તેના દ્રુસ્ટીઓ છે

જીર્ણોદ્ધારમા પણ પ્રાચીનતા, મજબૂતાઈ, કળા અને શિલાલેખો સ્વાયવીને કામ લેવાનું હોય છે. પણા દોઢડાઘાઓએ મંદિરને લાલ કર્યો, પણ ખીલ રીતે નુકશાની પણ કરાવી નાખી છે. શત્રુજય પર જૂઓ? નથી રહ્યા પ્રાચીન શિલાલેખો કે નથી રહ્યા ઉત્કીણું પ્રમાણો! એ બધું અવિવેકી જીર્ણોદ્ધારનું પરિણામ છે. તે આ દરેક બાબતો સ્વસ્થમા રાખી જૈન શિલ્પવિધિ પ્રમાણે ઉદ્ધાર થાય એ જ હિતકારક છે. પ્રાચીન તીર્થના ઉદ્ધાર માટે પણ આપણે પછાત છીએ. મંદિરનો ઉદ્ધાર થાય કે ન થાય, નવું તીર્થ ખોલો કે ન ખોલો, પણ પ્રાચીન તીર્થોદ્ધાર સહુથી પ્રથમ જરૂરી છે. શૌરીપુર, મથુરાજી, મિથિલા, કપિલાજી, ભદ્રિણપુર ઇત્યાદિ અનેક તીર્થભૂમિઓ વેરાન હાલતમા છે. જોનારને આનંદ આપે છે, પણ એ વેરાનતા હૃદયને કોતરી ખાય છે. કયા શત્રુજયના ગગનચૂખી મંદિરો ને કયા આ ચોતરાઓ કે ટેકરીઓ પર દેખાતા ધ્વસ્તાવશેષો, આટલું છતાં તેની પવિત્રતા જેવી ને તેવી જ છે. સદૃકમાઈનું કળ આ સ્થાનોમા લેવા જેવું છે. આ કામ મંદિરોના દ્રવ્યથી પણ થઈ શકે તેમ છે. એ દેવપુજા છોડવાની ઉદારતા દ્રુષ્ટીઓના દિલમા આવવી જોઈએ. ખરી વાત તો એ જ છે કે ત્યાં જોનોની વસ્તી થાય કે જો તીર્થનું રક્ષણ કરે આવા પ્રકારના ઉપદેશદાન, જ્ઞાનદાન તથા ધનદાનની અગત્ય છે.

શ્રીમદ્ના આંતરજીવનમાં એક દષ્ટિપાત

લે. શાહ ફત્તેચંદ ઝવેરભાઈ. ભાવનગર.

जयति तेर्जयकं जन्मना जगत् ।

કેટલાક મહાન આત્માઓનું જીવન પ્રખર તેજસ્વી સૂર્યની સાથે સરખાવાય છે કેટલાક આત્માઓની શાન્ત અને તેજસ્વી ચંદ્રની સાથે સરખામણી થાય છે ત્યારે કેટલાક આત્માઓનું જીવન શુક્રના તારાના પ્રકાશની સાથે સરખામણીમાં મૂકાય છે જીવનનું સમગ્ર અવલોકન તપાસતા શ્રી મૂલચંદ્રજી મહારાજના જીવનને સૂર્યની ઉપમા, બાલગ્રંથચારી શ્રી વિજયકમલસૂરિના જીવનને ચંદ્રની ઉપમા અને પ્રસ્તુત જીવનચરિત્રના નાયક શ્રી ચારિત્રવિજયજીના જીવનને શુક્રના તારકની ઉપમા આપી શકાય

શ્રીમદ્ ચારિત્રવિજયજી કે જેમનેસર્વ વિરતિ અવસ્થામાં આધ્યાત્મિક વારસા તરીકે સૂર્ય અને ચંદ્રના ઉભય ભાવોની ઉચ્ચતા અને શાતતા મળી હતી, તેઓ હુક વખતમાં-અદ્વાયુપમા પણ અદ્ભુત જીવન જીવી ગયા છે. અને પોતાની ચિરજીવ યથોગાથા દ્વારા અન્ય મુનિજનોને શુભ અનુકરણનું દષ્ટાંત આપી ગયા છે

તેઓ શાન્તમૂર્તિ, બાલગ્રંથચારી અને તપસ્વી આચાર્ય શ્રી વિજયકમલસૂરિના પ્રશિષ્ય હતા પ્રસ્તુત વિજયકમલસૂરિ શ્રી જીરોરાયજી મહારાજના પ્રશિષ્ય તરીકે સુવિખ્યાત છે

ધર્મચંદ્રજી તરીકે હુકમતની દીક્ષા લીધા પછી મૂર્તિપૂજા-ભક્તિનું વાસ્તવિક રહસ્ય સમજતા સવેગી પક્ષમાં મળી જવું એ અસામાન્ય હૃદયબળની ખાત્રી આપે છે. આ પ્રસંગે પ્રચલિત આત્મવીર્યનો ઉપયોગ કરવો પડે છે અનાદિ મિથ્યાત્વી આત્મા અપૂર્વકરણ વડે આત્મવીર્ય ફેરવી અશીલેદ વડે જેમ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરે છે. તેને જ લગતી લગભગ આ પરિસ્થિતિ ગણી શકાય પૂર્વકાલીન સ્થાનકમાંથી દીક્ષાશુર્યોના વિરોધનો સામનો કરીને જ પુરુષાર્થ વડે સવેગપક્ષમાં

આવી શકાય છે. સત્ય વસ્તુ જ્યારે આત્મ સાક્ષીએ ખલવાન બને છે; ત્યારે સત્યની બાળ તોડી ફોડી નાખતા આત્માને વાર લાગતી નથી

શ્રી વિજયધર્મસૂરિના સ્નેહી અને સહાયક તરીકે બનારસ જેવા દૂરના પ્રદેશમાં વિહરી જ્ઞાનાધ્યયનની જિજ્ઞાસા તૃપ્ત કરવા મતત શ્રમ કરવો એ એમની બદ્ધ જ્ઞાનપિપાસા સૂચવે છે ભાવચારિત્રને સ્પર્શવા પૂર્વે સ્થાનકમાર્ગી સપ્રદાય તથા મૂર્તિપૂજન સ્વીકાર દ્વારા પ્રભુલક્ષિત તરીકે દર્શન પ્રાપ્ત કર્યું, ત્યારપછી કારીમા વ્યાકરણ, ન્યાય અને આગમીય જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા માટે ત્રણ વર્ષ સતત પ્રયત્ન કર્યો એ રીતે **વર્ણજ્ઞાનચારિત્રાણિ મોક્ષમાર્ગ** એ સૂત્રની આર્થકતા સિદ્ધ કરી

પાલીતાણામાં ૧૯૬૬ ના જ્યેષ્ઠ માસમાં મધરાતે બચકર જલપ્રલય થયો, અનેક મકાનો પડી ગયા, આખું ગામ જલબબાકાર થયું, મનુષ્યો તથા પશુઓ તણાવા લાગ્યા, તે વખતે શ્રીમદ્ ચારિત્રવિજયજીએ નિદ્રા ત્યજી વિચાર્યું કે મનુષ્ય અને પશુ સેવાનો અમૂલ્ય અવસર પ્રાપ્ત થયો છે, તે સંપૂર્ણ શક્તિ વાપરી સાર્થક કરી લઉં ત્યાર પછી તરતજ ખોડીંગના મકાનમાંથી સામેના દવાખાનાના સ્તભો સાથે હોરડા બાધ્યા. અથાગ બળ વાપરીને દરેક મનુષ્ય કે પશુઓને પકડી પકડી મકાનમાં ઉતાર્યા અને જીવસંટોસટનું સાહસ ખેડીને લગભગ ત્રણસો મનુષ્યો તેમજ તેટલા જ પશુઓને અભયદાન આપ્યું. આ દૃષ્ટાંતથી એમના આત્માનો જીવદયા ગુણ કેટલાક વિશાળ પ્રમાણમાં ખીલ્યો હતો તે સમજી શકાય છે તે વખતે તેઓશ્રી એવા તર્કવાદ કે વિચાર પરપરામાં નહોતા પડ્યા કે સર્વ વિરતિધર સાધુ સચિત પાણીને સ્પર્શ કરી શકે કે કેમ ? આ સાધારણ પ્રસંગમાં તો નક્કા તોટાનો હિસાબ કરતા પચેન્દ્રિય મનુષ્ય અને પશુદયા સુખ્ય હતી અને સમયને ઓળખી તે ગુણને બરાબર ખીલવી બતાવ્યો, આ અદ્ભુત રામાયક પ્રસંગ છે એમનો આત્મા કાકોટીઆ શરીરમાં હોવા છતાં કેટલે દરજ્જે વિકાસ પામેલો હતો તેની આપણને અલ્પ નજરે કાંઈક ઝાંખી થઈ શકે છે

એમના આ ઉચ્ચ સ્વાર્પણના આદોલનોથી આકર્ષાઈ તે વખતના પાલીતાણા સ્ટેટના એડમીનીસ્ટ્રેટર મેજર સ્ટ્રોંગ સાહેબે એમના સેવાભાવને પીછાણ્યો. એમની ઉચ્ચ મનુષ્ય અને પશુદયાની પ્રશંસા કરી અને સ્ટેશન ઉપર જૈન ગુરુકુલ માટે વિશાળ પ્રમાણમાં જમીન નજીવી કિમતે આપી અને એ રીતે પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપ મળ્યું

મ. ૧-૧૪૧૦
ડા. વડમશીભાઈ અનુશક

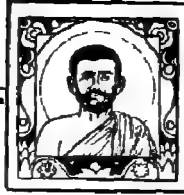
ન્યાયમૂનિ
શ્રીયુત નારાયણ કાલીદાસ ગાંધી

પાલોન મુખાન્ટન્ટ
શ્રીયુત નાથાભાઈ

પાલીતાણા રાજ્યના ત્રણ ધર્મપ્રેમી અધિકારીઓ.

સવત ૧૯૬૮માં શ્રી સિદ્ધજેત્રમાં બોર્ડિંગની સ્થાપના તેમના હાથે થઈ તે માટે જે પ્રસંગ નિમિત્તભુત થયો તે પણ હૃદયસ્પર્શક હતો, કચ્છમાં ભયકર ડુંકાળ હતો, એક ડોમો કચ્છમાંથી નીકળી પોતાના બે પુત્રો સહિત પાલીતાણે ઉદરનિર્વાહ અર્થે આવેલો ભિક્ષા માગવાથી ઉદરપૂર્તિ ન થઈ તેથી પ્રસ્તુત બન્ને બાળકોને મહારાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજીને સોંપીને ગઢગઢ કંઠે કહ્યું, કે 'મહારાજ શ્રી ! મારા બે બાળકોને સાચવો અને તેમના જીવનનું રક્ષણ કરો' આ સાંભળીને મહારાજજીએ બન્ને બાળકોને પોતાની પાસે લીધા અને આવા અનેક બાળકો કેળવણીનો લાભ લઈ, જીવનસાચીકતા કરી, સ્વાવલંબનવાળા અને અને જૈનધર્મમાં સ્થિર થઈ જૈનસંપ્રદાયને અજવાળે તે ખાતર, બોર્ડિંગની સ્થાપના શુભ મુહૂર્તે કરી એ મંગલમુહૂર્ત એવું સફલ બન્યું કે, ભવિષ્યમાં તે બોર્ડિંગ ગુરુકુલ રૂપે બની ગઈ-પલટાઈ ગઈ જ્યાં અત્યારે લગભગ દોઢસો વિદ્યાર્થીઓ શારીરિક, માનસિક, ધાર્મિક અને તપોમય જીવનની તાલીમ લઈ રહ્યા છે અને જે સ્થળે લગભગ એક લાખ રૂપિયાના ભિન્ન ભિન્ન વિસ્તીર્ણ મકાનો ઊભા થયા છે જેમાં પ્રાર્થનામંદિર, ધ્યાનમંદિર, ભોજનાલય, વિદ્યાર્થીભુવન, સ્કૂલ વિગેરેના સમાવેશ થાય છે, શેઠ જીવણચંદ ધરમચંદ, શેઠ ફકીરચંદ કેસરીચંદ, શેઠ લલ્લુભાઈ કરમચંદ અને ગાંધી વલ્લભદાસ ત્રિભુવનદાસ વગેરે તેમના સચાલકો તરફથી ભવિષ્યની ઉન્નતિ માટે વિશેષ પ્રયાસો ચાલુ છે

તીર્થરક્ષાના પ્રસંગમાં પણ તેમણે યથાશક્તિ ખારોટના ઝગડા પ્રસંગે ભાગ ભજવી તીર્થભક્તિ પ્રદર્શિત કરી હતી. અને એ દ્વારા આત્માનો વિકાસક્રમ (Evolution theory) સાધ્યો હતો

એમના બે શિષ્યો, કે જેઓ પ્રાથમિક અવસ્થામાં બોર્ડિંગના વિદ્યાર્થીઓ હતા, તેઓ મુનિજીવનમાં તેમના શિષ્યો શ્રી દર્શનવિજયજી અને શ્રી જ્ઞાનવિજયજી તરીકે થયા પાછળથી મુનિ ન્યાયવિજયજીનો શ્રી દર્શનવિજયજીના શિષ્ય તરીકે ઉમેરો થયો આ વર્તમાન વિદ્વાન 'મુનિ-ત્રિપુટી' પોતાના ગુરુએ ઉછેરેલા જૈન ગુરુકુલ રૂપી કલ્પવૃક્ષને તનમનથી પલ્લવિત રાખવા સતત પ્રયાસ સેવી રહી છે એમના ગુરુની પ્રતિકૃતિની સ્થાપના દ્વારા ચારિત્રમંદિર બનાવવાની અભિલાષા રાખે છે. પ્રસ્તુત ગુરુકુલની ઉન્નતિનું અહનિશ ચિંતન કર્યા કરે છે એટલું જ નહિ, પરંતુ તેઓ રચનાત્મક દષ્ટિબિન્દુવાળા (Constructive point of view)

હોઈ, પ્રસ્તુત પ્રસંગે સાધુસમાજ અને શ્રાવકસમાજમા વધી ગયેલા કુસપગા ઇધન નહિ નાખતા, ઉલટુ તે કેવી રીતે શાન્ત થાય, તે માટે 'રેડસીગ્નલવાળી' અપીલો બહાર પાડ્યે જાય છે

શ્રીમદ્ ચારિત્રવિજયજીના સમગ્ર જીવન તરફ દૃષ્ટિપાત કરતા, ગૃહસ્થાવાસમા કચ્છમાથી મુખઈ વ્યાપાર અર્થે એઓશ્રી માહત્તમ કરીને ગયા એ બાળપણથી જ તેમની હિમ્મતવાળી પ્રકૃતિનુ સૂચન હતુ એટલુ જ નહિ પરતુ સ્વકુટુંબી ૧૭ મનુષ્યો મુખઈમા પ્લેગનો ભોગ થઈ મરણને શરણ થયા એ આઘાત પણ પ્રચ્છ હૃદયબળ વડે સહન કરી, સમારના બધનોને લાત મારી મોહની જીર તોડી હીક્ષિત થયા તેમને પણ પ્લેગ થયેલો, પરતુ ચારિત્રમોહનીયના કથોપશમનો ઉદય ભવિષ્યમા નિયત હતો, જેથી બચ્યા અને વૈરાગ્યરગથી રંગિત થયા

એમનો જીવનપણટો આકસ્મિક ન હતો, પરતુ હૃદયના વૈરાગ્યરગથી વાસિત થયો હતો એમનુ હૃદય ઊંડા ઉતરીને અવલોકવુ એ મારી શક્તિની બહારનો વિષય છે છતા તેઓની મૂક શાસનસેવા, જીવદયા વિગેરે તપાસતા એમના હૃદયની વિશાળતાનો અચ્છો ખ્યાલ આવી શકે છે

Life is service, life is sacrifice અર્થાત્ જીવન એ સેવન છે જીવન એ સ્વાર્પણ છે એ ઉક્તિને તેઓશ્રીએ સાર્થક કરી બતાવી છે. બાકી જેની પ્રાપ્તિમા મનુષ્ય પોતાના જીવનની સફળતા અને કૃતાર્થતા સમજતો હોય, તથા જેની અપ્રાપ્તિ કરતા પણ પ્રાણાર્પણ વધારે ઇષ્ટ ગણતો હોય તે તેના જીવનની બાવના (Ideal) થઈ કહેવાય એ ન્યાયે એમનુ દૂક પણ આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિએ ઉચ્ચ જીવન વ્યતીત થયુ છે એમણે સર્વ-વિરતિ જીવનનુ ઉચ્ચ સાધ્ય પોતાની શક્તિઓના શ્રેષ્ઠ વ્યયમા સાધ્યુ છે, નહિ કે પોતાની કીર્તિ અથવા અન્યના હોયો શોધવામા

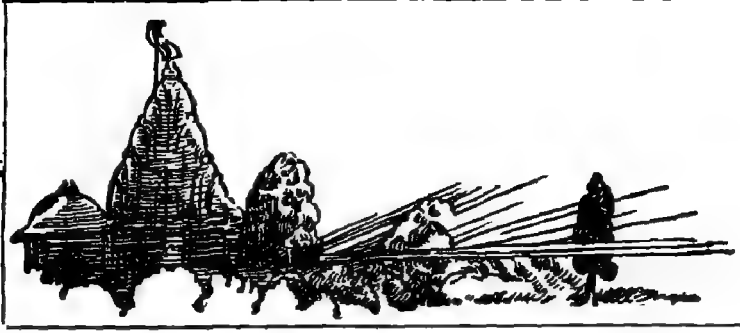
એમની સાથેના વ્યક્તિ તરીકેના સામાન્ય પરિચયમા હુ આગ્યો હતો એમનુ શાસ્ત્રીય જ્ઞાન કેવુ અને કેટલુ હતુ તે અનુભવગમ્ય થયુ નથી એમણે લેખો અથવા વિદ્યાર્થી ભરેલા પુસ્તકો લખ્યા નથી પરતુ બુદ્ધિ કરતા હૃદય ચડિયાતુ છે, એ એમણે ચારિત્ર જીવનમા પ્રગટ રીતે બતાવી આપ્યુ છે સેવાને પોતાની આધ્યાત્મિક દ્રવ્ય સમજ (Inspired by the spiritual sense of duty) કટોકટીના પ્રસંગે મનુષ્ય અને પશુદયા એ એમના અહિ સામય શુદ્ધ કર્તવ્ય

પરાયણ જીવનની પીછાન કરાવે છે વિદ્યાર્થીઓના કલ્યાણ સબંધમાં એમની ભાવના એવી જ્વલત હતી કે ઉગતા બાળકોનું ધાર્મિક જીવન ઉન્નત કરવા માટે એમને શારીરિક, માનસિક અને આધ્યાત્મિક કેળવણીની જરૂર છે એ એમણે અમલમાં મૂકીને કરી બતાવ્યું છે એમના વાવેલા બીજમાંથી ફળો તૈયાર થાય તે પૂર્વે તેઓશ્રીનો આત્મા સ ૧૯૭૪ માં લગભગ ૩૪ વર્ષની વયે ટૂંકું પણ ઉન્નત જીવન પુરું કરી આ સ્થુલ દેહમાંથી ચાલ્યો ગયો, એમનો અમર આત્મા સાધુજીવનને ઉચિત પડિતમૃત્યુ વડે શુભભાવનાના બળને સાથે લઈને દેવગતિમાં ગયેલ જ હશે, એમ માનવા આપણને એમના જીવનકળાના રંગો પ્રેરે છે ઉદાત્ત, વિશાળ અને કલ્યાણકારી ભાવનાભર્યું એમનું આરિમય જીવન અન્યને દષ્ટાન્તરૂપ હોઈ પાનાની મૌમ્ય પ્રભાથી વિરાજિત અને ચિરસ્મરણીય થઈ ગયેલું છે. અને જયતિ તેડચિકં જન્મજા જગત્ એ ઉક્તિ સાથેંક કરી રહેલું છે અસ્તુ

વિ સ. ૧૯૮૮. આરિવન. પૂર્ણિમા

જીવનના ચમકાર અને ચમત્કાર

લેખક - માસ્તર ઉમેશ્વર અમીચંદ, જેસર.

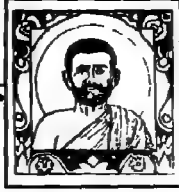
દરેક સામર્થ્યશાળી આત્મા માટે ઘણું જાગે અને છે તેમ, તેમની પાછળ એક ચમત્કારની દુનિયા ઊભી થાય છે. સામર્થ્ય હોય ત્યાં ચમત્કાર હોય જ, એવી એકાન્ત વ્યાપ્તિ ન હોવા છતાં, મસારના ઘણા જીવો આ ચમત્કારમાં જ સામર્થ્ય નિહાળવાના રમિયા હોય છે, અને તે જ કારણે આજ સુધીમાં આવી દત્તકથાઓ લોકસાહિત્ય કે લોકકથાઓને નામે એકી કરી સમૃદ્ધિમાં આવી છે. ઇતિહાસના પૃષ્ઠો પર ન આવેલી, અતેવામી કે અતિ પરિચય ધરાવતા માનવીઓના ભોળા દેવાઓમાં સંભરાયેલી આ દત્તકથાઓ પણ ટેલોક વાગે ઇતિહાસ જેટલી જ આધારજૂત બને છે.

આ ચમત્કારની દુનિયાને ઉદ્ભવ જીવનના અજળ એવા ચમકારામાંથી જ જન્મે છે અને એ જ ખાતર ચમકાર અને ચમત્કારને એક જ પ્રકરણમાં મામેલ રાખવામાં આવે છે ન લેખક કે ન પ્રચકાર, એવા બહત હૃદયને હાથે ચીતરાયેલ આ પ્રસંગો પાઠકોને જરૂર એ મહાપુરુષની વધુ પીછાન કરાવવા મદદગાર નીવડશે.

સંપાદક

ગુરુ મહારાજશ્રીને ઉ ચરોવિજયજી મહારાજશ્રી ઉપર અટલ શ્રદ્ધા હતી અને દરેક સંકટની પ્રાથમિક ચેતવણી તેમના તરફથી મળતી, તેમ તેઓ માનતા ધણી વાર તેઓને સ્વપ્નમાં આવી નિર્ભય રહેવાનું કહી જતા. અત્યારે પણ ગુરુકુળના કાર્યકર્તાઓને એ વિશ્વાસ છે કે ગુરુકુળને કોઈ દિવસ મદદ છે.

ખરેખર, તેઓશ્રીમાં શાસનસેવાની ધગશ સાથે વચનસિદ્ધિ પણ હતી અને સાબરે છે કે ઉક્ત સંસ્થાના મેનેજર ઝવેરચંદ માધવજી હતા તેમના લગ્ન થયા ઘણો સમય વ્યતીત થયેલ, લગભગ આઠ દસ વર્ષ થયેલ પોતાને સત્તાનપ્રાપ્તિ મેવાની આશા છોડેલ એવામાં એક સમયે પોતે (શેઠ જોસમાન

જમાલના) બહાદુર બિલીડીગમા બગીચા તરફના એક ઓરડામા બેઠા નામુ લખતા હતા ચોપડા સામા પડેલા હતા તેવામા આ મહાત્માએ એક નવ સુદર (ગહુડિયુ) કુતરાનુ બન્યુ દશોવી ઉક્ત મેનેજરને કહ્યુ, કે 'લે આ દીકરો' દીકરો દીકરો શુ કરે છે જા ! એને નવરાવી ધોવરાવી સારી રીતે દૂધ પાજે, ને તેનું પાલન કરજે' એમ થોડોક સમય સુધી ક્યું ત્યારબાદ પોતાને ઘેર પશુ ગુરુદેવના વચનનો પ્રકાશ જણાવા લાગ્યો ને નવ માસે તેમને ઘેર પુત્રરત્ન પ્રાપ્ત થયુ અત્યારે તે જ બાળક ઉક્ત સ્થામા અવ્યાસ કરે છે

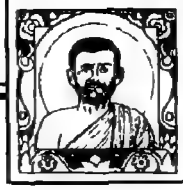
*

વિ. સ ૧૯૬૬મા બહાદુર બિલીડીગમા શ્રી ચ વિ જૈન પાઠશાળા સ્થાપી ત્યાર પછી તે પાઠશાળાની સ્થિતિ ડાલમડોળ થઇ ગઇ મેનેજરે સાજે આવી ગુરુજીને કહ્યુ, કે આજે સીલીકમા કંઈ નથી રાત્રી વીતી ગઈ. સવારે ગુરુદેવે ઉઠતા સાથ જ કહ્યુ, કે 'ભાઈ આજેજ રૂા ૧૮૧૫ નું' મનીઓડર આવશે પ્રીકર કરીશ નહિ મનીઓડર રવાના થઇ ચુક્યુ છે' બન્યુ પશુ એમ જ પોસ્ટમેન આગ્યો ને કહ્યુ કે આજે રૂા ૧૮૧૫નું મનીઓડર છે તેમ કહી રૂા ગણી આપ્યા

*

ત્યારબાદ આ સસ્થા સ્ટેશન પરના સામેના મકાનમા આવી ત્યારે પશુ મે નજરે ભેગેલ છે કે એક વેળા આ સસ્થા નાજી પ્રકરણમા ઘણી દુ ખી સ્થિતિમા આવી અનેક ઠપોટા વેઠવા પડ્યા. એક રાત્રી પાછની પશુ આવક નહી અને કીલીદાર આવી ગુરુ મહારાજને કહે કે 'સાહેબ' હવે આપણી સસ્થાને નામે-ખાતે કેાઈ માટે તેમ નથી કેાઈ ઉધારે માલ આપતું નથી, અને બજારમા રૂપીયા બસો ચુકાવાના છે, અને લેણદારો બુમો પાડે છે. એક પાઈ પશુ સીલકમા નથી, બજારની લેવડદેવડના પૈસા કયાથી ચુકાવવા ?' ત્યારે મહારાજ સાહેબ તેને હીમત આપતા ને કહેતા કે "જા, ચિંતા મત કર, કાલે બધુ ઠીક થઈ જશે સત્યની પ્રવૃત્તિને કદી આચ આવતી નથી" અને તે જ પ્રમાણે બન્યુ હોય.

જે સમયે આ સસ્થા સુબઈ જનરલ કમીટીને હાથે સોપી, તે સમયે એમ બનેલ કે આ સસ્થાના મેનેજરને તથા ૫ ત્રિભુવનદાસભાઈને સુબઈ શ્રીયુત રોઠલ સાહેબ જીવણચંદભાઈ ધરમચંદ કમીટીના બધારણ માટે બોલાવેલ તે વખતે નવુ બધારણ ઘડતા લગભગ કાઈક સમય થયેલ, ને સુબઈ

તરફથી પત્રવ્યવહાર પણ બિલકુલ નહીં એવા સમયે બપોરના ગુરુમહારાજશ્રી બધા બાળકોની વચ્ચે બેઠા હતા ત્યાં પોતે ઓચીંતા બોલ્યા કે ‘છોકરાઓ આજે કમીટીનું બધારણુ ઘડાઈ જવાનો તાર આવશે’ ત્યાં બન્યું પણ એમ તે જ દિવસે સાજના ચાર વાગે સમાચાર મળ્યા કે કમીટી બધાઈ ગઈ છે એ સમયે સ્વપ્નમાં ખ્યાલ નહિ કે કાગળ પણ આવે !

*

ગુરુમહારાજ સ્થાનકમાર્ગીના સાધુ હતા, ત્યારે તેમને અભરમાં એક રાત્રે સ્વપ્ન આવ્યું કે, પોતે મુબઈમાં ગોડીલના મંદિરમાં ગયેલ છે ત્યાં એક વિમાન આવ્યું જેની ઉપર બેસી દેવલોકમાં ચાલ્યા ગયા બસ, આ સ્વપ્નની રાત પૂરી થતા જ સવારે વડીલ સાધુને સ્વપ્ન કહી સબળાવ્યું વડીલે ઉત્તરમાં ટાલમ-કુલ કરી, પણ ગુરુજીએ મનમાં નહીં કયું કે-આત્મ કલ્યાણ માટે જિનમૂર્તિ જુરૂરી છે, એટલે ખીજા દિવસથી જ સ્થાનકમાર્ગી સાધુના વેશમાં જ જૈન મંદિરમાં જવા આવવા માંડ્યા પરિણામે આત્માને સત્ય જ્ઞાન થયું સવેગી માર્ગનો સ્વીકાર કયો અને મહાન પ્રભાવિક થયા તેમના સ્વર્ગજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ દીપક સ્વસ્તિક વગેરે નિશાનીઓથી નિશ્ચિત છે.

વચન સિદ્ધિના તો અનેક અનુભવો થયેલ છે

એકવાર મોરબીના જૈને આવીને કહ્યું, કે ‘મહારાજ’ તનતોડ મહેનત શા માટે કરો છો, એક સાધો ત્યાં તેર તૂટે એમ સંસ્થા કયા ચાલવાની છે ?’ ગુરુમહારાજે ઉત્તર આપ્યો કે ‘મહાનુભાવ’ તને મારા શરીર માટે લાગી આવે છે, મને સંસ્થા માટે લાગી આવે છે તું કાયરીમાં લખી રાખજે કે આ સંસ્થાને અશ પણ નુકશાન થવાનું નથી’ આ શબ્દોની સત્યતા આજે જગજહોર છે

*

વિ. સ ૧૯૬૬ના જેઠ માસમાં પાલીતાણામાં હોનારત થઈ ત્યારે રાત્રે માસ્તરે ગુરુ મહારાજશ્રીને કહ્યું ‘આ બાળકોનું શું કરશો ? મકાન ઘસી પડશે. બચવું પણ મુશ્કેલ છે !’ ગુરુમહારાજે તરત જ જણાવ્યું કે એક પણ વિદ્યાર્થીને નુકશાની થવાની નથી. એની સહાય માટે પૂજ્યપાદ યશોવિજયજી ઉપાધ્યાયજી ઉભા છે બધાને જોરડામાં લુવાડી દો’ (આટલું હોવા છતાં વિદ્યાર્થીઓના રક્ષણ માટે સાકળો વગેરે સગવડો તૈયાર રાખી હતી)

*

વિ સ ૧૬૭૧ માં પાલીતાણામાં પ્લેગ હતો. ગુરુમહારાજ તથા ઉક્ત સ્થા
શ્રી ટાણા મુકામે હતા ઓચીતા ચૌદશની સવારે જીહીને પાલીતાણા તરફ વિહાર
કર્યો મેનેજરે પુછ્યું કે 'આમ એકીલા કયા ચાલ્યા ?' ગુરુમહારાજે કહ્યું કે 'પાલી-
તાણામાં યાત્રાગુઓને હેરાનગતિ થઈ છે' એમ કહી પોતે પાલીતાણા આવ્યા અહીં
તપાસ કરી તો પાલીતાણામાં યાત્રિકોને યાત્રા માટે ન આવવા દેવાની નોટીસ
નીકળી ચુકી હતી તેમા આ, કે પેહીના મુનીમે માત્ર પુનમે યાત્રિકોને આવવા દેવા
માટે યોગ્ય મહેનત કરેલ જે નિષ્ફળ ગઈ હતી ગુરુમહારાજે અત્રે આવતા જ પોલીસ
સુપ્રી નાથાલાલભાઈ તથા મેંજર સ્ટ્રોંગને મળી યાત્રિકો આવે, ગુરુકુળના મકાનમાં
ઉતરે, ગામમાં આવ્યા સિવાય બારેબાર રસ્તેથી યાત્રા કરી ચાલ્યા જાય એવો
બંદોબસ્ત કરાવ્યો.

*

વિ સ ૧૬૭૪ની સાલમાં આસો વદીર ના દિને મહારાજે અગીયાકચ્છના સઘને
બોલાવ્યો અને એકત્ર કરીને કહ્યું કે 'હવે હું આઠ દિવસનો મહેમાન છું, તમે ગભરાશો
નાહિ મારા શિષ્યોને મારા ગુરુ પાસે પહોંચાડી દેશો' આ સમયે મુનિમહારાજ
શ્રી દર્શનવિજયજી તથા મુ મ શ્રી જ્ઞાનવિજયજીને એન્કલેથુએન્જાનું બેર હતું
મુનિ ન્યાયવિજયજી તદ્દુરસ્ત હતા તેમણે કહ્યું 'સાહેબ! આપને કે થવાનું નથી'
ગુરુમહારાજે જણાવ્યું કે 'મહાનુભાવ! તું બાળક છે, ન સમજે' બરાબર આસો
વદ ૬ ની રાત્રે એક વાગે સ્વર્ગપ્રયાણ કર્યું

આજ આસો વદ ૬ ના સવારે જૂજથી ડો હુલેરાય આવી પહોંચેલ તેજ
વખતે મુનિ ન્યાયવિજયજીને એપેડિક્ષ ઉપડ્યું ગુરુ મહારાજે ડાક્ટરને કહ્યું કે પહેલા
ન્યાયવિજયજી પાસે જાઓ ત્યાં જ તમોને સફળતા મળશે. ડોક્ટરે શ્રી ન્યાયવિજયજી
પાસે આવી શરીર તપાસી મોરફીયાનું ઇન્જક્શન આપ્યું પછી ગુરુમહારાજ પાસે
આવ્યા તેમનું શરીર તપાસ્યું દવા લેવા સૂચવ્યું ગુરુમહારાજે ઉત્તર આપ્યો કે
'એક દિવસ સાફ શા માટે વિભાચતી દવાથી દેહ જાદ કરું' એ નહીં બને'
સઘને ગુરુમહારાજશ્રીનું આસો વદ બીજે કહેલ વચન યાદ આવ્યું અને દવા લેવા
માટે જહું આપહ કયો નહિ સઘને નક્કી હતું કે આજની રાત પસાર થઈ તો કાલે
ગુરુમહારાજને વિના દવાએ જ આરામ થનાર છે

આવા ઘણા ઘણા પ્રસંગો આવેલ ત્યારે મને પણ ચોક્કસ થતું કે આ મહાત્મા કોઈ અજ્ઞાત ચમત્કારિક છે, નહીં તર આમ કેમ બને ? પરંપર શુદ્ધ વૈરાગ્ય, શાસનસેવાની ધગશ, શાસન પ્રત્યે પ્રેમ અને અલૌકિક શ્રદ્ધાના બળે તેઓ મહાત્માના વચનમિદ્ધિવનો પ્રભાવ તો હતો જ.

*

વિ.સ. ૧૯૬૮ ના ચોમાસામા પાઠશાળા દયાળજી સુખડીયાના મકાનમા હતી ગુરુજી પણ ત્યાં જ હતા એક દિવસે સાંજના પોલીસે આવી ગુરુ મહારાજને કહ્યું કે 'આપને કાલે ફોજદાર સાહેબે બોલાવ્યા છે' ત્યારે ગુરુજીને લાગ્યું કે પાઠશાળા સભ્યોનું કંઈ કામકાજ હશે. ચાલ જઈ આવું ત્યાં ગયા અને કહ્યું કે શું કામ મને તેડાવેલ છે ?

ફોજદારે હસીને કહ્યું - આ તમારા જૈન છે ફરીયાદ કરે છે કે મને મુનિ મહારાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજીએ મૂઠં મારી છે

ગુરુમહારાજે અટકાવ્યું કયું ને મુઠં દેખાડવા સાથે કહ્યું કે, 'અત્યારે હું તો આધુ છું એટલે કોઈને મારવાની પ્રતિજ્ઞા છે, પણ હું જો કોઈને આ મુદ્દિ મારું તો તમારો પાસે ફરીયાદ આવવા અગર જીવતો જ રહેવા ન પામે. આ સિવાય બીજી મુઠંમુઠં કંઈ હું બણતો નથી !

*

વિ.સ. ૧૯૬૬ માં એક બાઈએ આવી ગુરુ મહારાજને કહ્યું કે, બાબા આ મદુલી કેટલા દિવસ ટકશે ? (પાઠશાળા કયા સુધી ચાલશે ?) ગુરુદેવે હસમુખે ચહેરે જણાવ્યું કે આ મદુલીના પાયા શાસનપ્રેમ રૂપી સીસું રેડી પાકા કરેલ છે, અર્થાત્ સીસું પાચુ છે આ બાવો દેહ બ્યાપી છે ને મદુલી પ્રજ્ઞાદ બ્યાપી છે તેની મુગધ દરોહિશામા ફેલાશે એ મદુલી છે માટે અમર બનશે '

*

ગુરુ મહારાજને વિ.સ. ૧૯૬૬ માં છગાઉની યાત્રામા પ્રદક્ષિણા કરતા પડી જવાથી છાતીનું દરદ લાગુ પડ્યું હતું દરદ ઠડીમા પીડા કરતું હતું એકવાર એવી તબિયત બગડી કે ૧૦૫ ડીગ્રી તાવ આવી ગયો. ડૉ. પદમશી અરદેશર તથા કનૈયાલાલ બાઈએ ત્રણ કલાક જિજ્ઞા રહી ગુરુ મહારાજશ્રીને આરામ કર્યો ત્યારબાદ તેઓ ગુરુ મહારાજશ્રી પાસે અવારનવાર આવ્યા જ કરતા એક વખત સ્ટેશન પરના મકાનમા

પણ ડૉ. પદમશીભાઈ પોતાના પત્ની સાથે દર્શને આવેલ વાતાંભાપ આલેતો હતો. ડૉક્ટરે મળતા કહ્યું, કે 'માફ કરજો આપ જેવા મહાત્માઓને પણ રોગ આવે છે આપની દવા હું કરું કે આપ મારી દવા કરો?' 'ગુરુ મહારાજશ્રીએ ટૂંકા ઉત્તર વાળ્યો કે 'ભૂમિ ખેડૂત પામેથી ધાન્યનું ફળ લે અને કણસલુ આપે, આ તો જાહેર વ્યવહાર છે'

*

એક વખતની વાત છે તેઓશ્રી પાઠશાળા માટે ઉપદેશ આપતા હતા ત્યાં એક શ્રાવકે બીડી સળગાવી અને બળજ્યા 'શુ આ સાધુ છે? છોકરા, છોકરા ને છોકરા! એને છોકરાનું શુ કામ છે? હું તો આવાને વહોરાવું પણ નહીં.'

ગુરુજીએ કહ્યું — મારી પ્રત્યે અણુજમો હોય તો રોટલીના ટુકડા ના આપતા! પણ આ બાળકોએ તમારું શુ બગાડ્યું? આ પછી તેને સુદર ઉપદેશ આપ્યો. શ્રાવકે હસતે સુખે પાઠશાળા માટે મદદ આપી.

પછી શ્રાવકે કહ્યું, કે 'માહેબ વહોરવા પધારો' ગુરુજીએ હસીને કહ્યું કે 'તારી નહીં વહોરાવવાની પ્રતિજ્ઞા ભાગી જશે' અને તેને ત્યાં વહોરવા પધાર્યો!

*

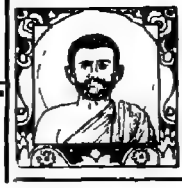
ગુરુ મહારાજ વિહાર કરતા એક વખત સામખીયાળી ગામે ગયા એ દિવસ વ્યાખ્યાન વાચેલ નહિ, તેવા અરસામા એક સ્થાનકવાસી શ્રાવિકાએ કહ્યું, કે 'મહારાજ ભણું લાગે નાઈ'

ગુરુ મહારાજે ત્રીજે દિવસે વ્યાખ્યાન આપ્યું અને સભામા એટલે શ્રાવક-શ્રાવિકાનિ સુગ્ધ બન્યા અને બોલવા લાગ્યા, કે 'આ તો પડિત છે, વિક્લાન છે હવે આપણે સઘ એકઠો મળી, મહારાજને રહેવાની વિનંતિ કરો' તે સમયે સ્થાનકમાર્ગી બાઈ બોલી કે, 'અહો હો! મહારાજ ભણ્યા છે શુ કાર્ય?'

મહારાજશ્રીએ કહ્યું, કે 'માણ! તમે મોટા પરીક્ષક છો! હું તો કંઈ ભણ્યો નથી'

*

સ ૧૯૭૩ માં એક ગૃહસ્થે પોતાની ધર્મશાળામા પાઠશાળાની ટીપ બધ કરેલ કર્મસ યોગે લોધાવાળી ધર્મશાળા પાસે ગુરુજી મળ્યા પૂ. દર્શનવિજયજી તથા પૂ. જ્ઞાનવિજયજી પાછળ જ હતા ગુરુજીએ તેમની દાલી પકડી કહ્યું. 'ભાઈ! પાઠશાળાની ટીપ કેમ બધ કરી છે?' તે ભાઈ ગભરાઈને બોલ્યા 'અરે! ચારિત્રવિજયજી!

હું હું મદદ બધ કરુ કે ?' મહારાજશ્રી હાસ્યથી બોલ્યા 'ચાલ રાખજે ! ચારિત્રને દોઢો માર ! ખુદલે શીર તારી સન્મુખ ઉભો છે તે સહન કરી લેશે. પણ સસ્થામા પથરા શા માટે રેડવો છો ? ચારિત્રવિજય એ સહન નહીં જ કરે !' ત્યાર પછી એ ભાઈને બરાબર હૃદયમાં લાગી આવ્યું ને સસ્થાને મદદ આપવા તરત પોતાના ભક્તજનોને તાર કર્યો ને કહેવરાવ્યું કે 'સસ્થા સારા પાયા ઉપર ચાલે છે-વિદ્યાર્થીઓ પણ ૪૦ થી ૫૦ છે માટે એ ખાતાને તાકીદથી મદદ ચાલુ કરી દેશો !'

*

એક વખત માળીયાનરેશે ગુરુમહારાજશ્રીને રાજમહેલે પધારવા નિમત્રણ કર્યું ગુરુમહારાજ સહશિષ્ય ત્યાં ગયા પ્રથમ તો તેમણે પોતાની પૂજા દેખાડી જેમાં જિનેશ્વરદેવનો ફોટો વગેરે હતા પછી એક સ્થાન પર બેઠા રાજાએ એકવાર ટીપ્પણમાં કહ્યું, કે 'મને . મોડું જોવું ગમતું નથી !' ગુરુ મહારાજે કહ્યું 'તે આર્યસમાજના સહોદર છે એટલે સ્વામીનારાયણને તેનું મોડું જોવું ન જ ગમે !' પછી બીજી કેટલીક વાતચીત ચાલ્યા પછી ગુરુ મહારાજ ચાલ્યા ઉઠતા ઉઠતા રાજાજીએ બુદ્ધિની તીક્ષ્ણતા જોવા માટે જ ફરી એ જ ઉચ્ચાર કર્યો 'મોડું દીઠે ગમતું નથી.' ગુરુ મહારાજે હાસ્યથી કહ્યું કે—'મોડું બાધ્યુ છતાંય હું ગળીની વાસ આવતી હશે ! નાસિકા શક્તિ તો તીવ્ર લાગે છે ?' રાજાએ મીઠું હાસ્ય કર્યું ગુરુ મહારાજશ્રીના ચરણે સ્પર્શ કર્યો

*

વડાળા પાસેના ગામમાં એક જૈન હતો જિન મૂર્તિનો કદો વિરોધી તેને એક શ્રાવકે વેશ્યાપુત્ર કહીને બોલાવ્યો ને આ ઝઘડો ગુરુમહારાજ પાસે આવ્યો. ગુરુજીએ તે જૈનને પૂછ્યું —'જ્ઞાતાસૂત્રમાં દ્રોપદીએ કરેલ જિનપૂજનો અધિકાર છે તો તે મૂર્તિ કોની હતી ?' તેણે ઉત્તર આપ્યો, કે 'તે જિનની-કામદેવની' ત્યારે કહ્યું, કે 'જિન એટલે કામદેવ અને જૈન એટલે કામદેવનો પુત્ર વેશ્યાનો પુત્ર એ તમે તમારે મોઢે જ સ્વીકાર કરો છો તો હવે ધ્યાન રાખશો કે, જિનનો અર્થ તીર્થંકર જ કરશો કે તમોને જૈન એટલે તીર્થંકરના પુત્ર કહી સૌ બોલાવશે. ખસ જાઓ તમારો કળઓ પત્યો !'

*

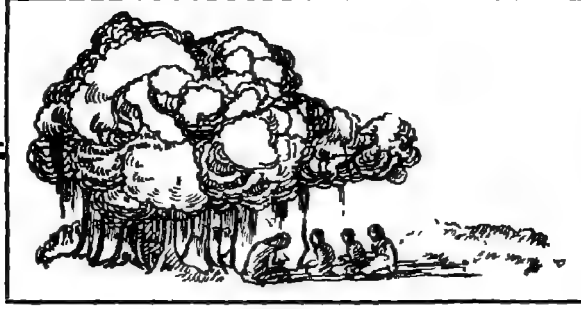
સ ૧૯૭૪ ના મહા માસમાં મહારાજશ્રી લાકડીયા ગામે પધારેલા લાકડી-

યાના રાજ સાહેબ, ગુરુ મહારાજના વ્યાખ્યાનમાં હમેશા આવતા ચોદશે શ્રાવિકાઓએ પૂછ્યું, કે “મહારાજ સાહેબ, સાચે મોડું પડિલ્લમણું કરાવશો?” ગુરુમહારાજે કહ્યું, કે ‘તમને પ્રતિક્રમણું કરાવવાની અમારા ગુરુ મહારાજની આજ્ઞા નથી’ શ્રાવિકાઓએ કહ્યું, કે, ‘પણ રોટલા તો અમારી પાસેથી લેવા છે ને!’ ત્યારે ગુરુમહારાજે હાસ્યમાં કહ્યું, કે ‘બહેન, રોટલી ચોપડેલી આપતી હોય તો, હુખ્ખી આપજે પણ અમારે તો ગુરુની આજ્ઞા પ્રમાણ છે’ આ ગામમાં ગુરુ મહારાજના ઉપદેશથી ૬૦ ઘર જૈન થયેલ છે દેરાસર થઇ રહ્યું છે સામગ્રીઆળીના શ્રાવકે મુનિ દર્શનવિજયજી તથા મુનિ જ્ઞાનવિજયજીની જે સ્થાનમાં દીક્ષા થયેલ ત આમુ ખેતર ગોચર કરેલ છે

આવી વચનમિદ્ધિ, નિર્ભીકતા ને વિનોદભર્યા મહાત્મા મળવા દુર્લભ જ છે. આ સેવાભાવી મતનો મને પૂરનો પરિચય હતો મને ખરેખર ધર્મનું જ્ઞાન કરાવી જ્ઞાનને રસ્તે દોરનાર એ જ હતા એ પૂજ્ય ગુરુદેવના જેટલા ગુણગાન કરું, તેટલા આછા જ છે. મહારાજશ્રીના અલૌકિક ગુણો અને ઉજ્જવળ પ્રેમ યાદ આવતા હૃદય ભરાઈ જાય છે અતમા હું ખરા અત કરણથી પ્રાર્થુ છું, કે એ અમરઆત્માને શાંતિ મળે! તેમના ત્રણ શિષ્ય (બાલપ્રજ્ઞચારી નિપુટી) રત્નો શ્રીમાન્ મુનિ મહારાજ દર્શનવિજયજી, જ્ઞાનવિજયજી, આયવિજયજી વગેરે શાસનસેવામાં ઉજ્જવળ જાગે આપી ગુરુવર્યાના પથે ચાલી ગુરુજીની નામના વધારી રહ્યા છે, એ બધી કયા જોતને હૃદયમાં આનંદની ભરતી નહિ આવે?

ગુરુકુળના સ્થાપક

લેખક . શ્રીયુત ઝવેરચંદ માધવજી મોદી

હાલમાં પાલીતાણા સ્ટેશન ઉપર હસ્તી ધરાવતા શ્રી યશોવિજયજી જૈન ગુરુકુળના સુળ સ્થાપક મુનિ મહારાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી ‘કચ્છી’ એ તામથી પ્રસિદ્ધ છે એ મહાત્મા ચારિત્રવિજયજી (કચ્છી) મૂળચંદ્રજી મહારાજના સલાહાત્મા આચાર્ય વિજયકમલસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીના શિષ્ય જામનગરવાલા વિનયવિજયજી મહારાજશ્રીના શિષ્ય હતા તેઓશ્રી સવત ૧૯૧૭ ની સાલમાં પાલીતાણામાં આચાર્ય શ્રી વિજયમોહનસૂરીશ્વરજી મહારાજના સાથે ચાતુર્માસ હતા તેમણે ચોમાસુ ઉતરતા જ્ઞાનપયમીને દિવસે શ્રી યશોવિજયજી જૈન મસ્તુત-પ્રાકૃત પાઠશાળાની સ્થાપના કરી તે જ વર્ષના ફાગણ મહિના લગભગમાં કચ્છમાંથી આવેલ એક કચ્છી ડોસો શાહ નાથાભાઈ માડન તેના ૬-૭ વરસના બે છોકરા નામે લખમશી તથા વીરજીને લઈ પાલીતાણામાં પોતાનું ગુજરાન ચાલશે, તેમ ધારી આવેલો કચ્છી ડોસો નાથાભાઈ પોતાના બે છોકરાને લઈ હમેશા ટલાટીએ યાત્રા કરવા જતો. બપોરે મોં તલાટીમાં લાડુ જમતા આવે માજના તો કોઈ કોઈ વખત જ જમવાનું બને આજે સવારે તલાટીએ એક કે અરધો લાડુ મળે તો બીજે દિવસે સવારે એટલે કે ચોવીસ કલાકને અતરે પાછું નજીવું જમવાનું મળે આવી રીતે આ ડોસો તથા તેના બે બાળકો પોતાના દિવસો નિર્ગમન કરતા હતા.

ઉપરાંત તલાટીથી આવતા ગૃહસ્થોના ટપા ગામમાં આવતા હોય તેની પાસે યાચના માટે પાછળ દોડતા આવે પાઈ પૈમાં લેને આવી રીતે થોડા દિવસ ગુજરાન ચાલ્યું.

એક વખત આવી રીતે તે ત્રણ જણ માજતા મહારાજશ્રીના જોવામાં આવ્યા તેમના આત્માને મહાન ખેદ થયો કે જૈનના બચ્ચાઓને ટપાઓની પાછળ માગવાનો વખત ?

આવી રીતે સાઠ વરસના ડોસાને પોતાના બે બાળકો સાથે ટપાઓની પાછળ ભાગતા બેઈ આ દયાળુ અને સમાજની દાઝવાળા મહાત્માનું હૃદય ચીરાઈ જતું હતું અને હમેશા તે જ વિચારોમાં તેમનું મન સતત રહેતું હતું થોડા દિવસ 'આનું શું કરવું?' આ વિચારમાં પસાર થયા બાદ, તેમને એક જ વિચાર આવ્યો, કે આ છોકરાઓને કોઈ પણ સ્થાનમાં દાખલ કરીએ તો ઠીક

આ વખતે હસ્તી ધરાવતું જૈન બાલાશ્રમ પોતાની બાદ્યાવસ્થામાં હતું તેમના કાર્યકર્તાઓને મહાત્માશ્રીએ કહેવરાવ્યું, કે આ બે જૈન બાળકોને તમારા હસ્તક ચાલતા બાલાશ્રમમાં દાખલ કરશો? પણ તેમાં કાંઈ ન બની શક્યું મહાત્માશ્રીને ખૂબ લાગી આવ્યું

જ્યારે આ જૈનબાળકો કયાંય આશ્રય ન મેળવી શક્યા ત્યારે મહાત્માશ્રીને એક ચોર વિચાર ઉદ્ભવ્યો અને તેને તરત અમલમાં મૂક્યા તે એ કે—

કાશી જેવા ધામમાં સેકડો અન્નક્ષેત્રો અને પાઠશાળાઓ હોય છે તો જૈનોના આ મહાન તીર્થોધિરાજમાં એવી સ્થા કા ન હોય? પાઠશાળા તો ખરાબર ચાલે છે અને એની સાથે જ બોર્ડીંગ હાઉસ હોય તો ઘણું લાભ થાય. આમ વિચારી વૈશાખ સુદ ત્રીજે પાઠશાળાની સાથે બોર્ડીંગની સ્થાપના કરાવી આ વખતે વિજયભોહનસૂરિજી ત્યાં જ બિરાજતા હતા મદદને માટે તેમણે કપડવણજ એક આદમીને પત્ર લખીને મોકલ્યો. ત્યાંથી ૨૦૦ રૂા મળ્યા સ્થાનિક આવક પણ વધવા લાગી કામ આગળ ચાલ્યું

બાદમાં શ્રી યશોવિજયજી જૈન સંસ્કૃત પાઠશાળા સાથે એક અનાથાશ્રમ પણ શરૂ કર્યું આમાં અદ્યપણુદિના જૈન બાળકોને ઉદ્યોગ અને ધાર્મિક શિખવવામાં આવતું ઉદ્યોગમાં શરૂઆતમાં ફોટોગ્રાફી, નાણું અને એલુ જ રાખેલું

બોર્ડીંગની શરૂઆતમાં શ્રી રણુશી દેવરાજની ધર્મશાળાના ધર્મનિષ્ઠ મુનિમજી શ્રીયુત મુળજીભાઈએ પણ સારી મદદ કરેલી બોર્ડીંગ સ્થપાયા પહેલાં પણ મહારાજશ્રીના કહેવાથી કચ્છી ડોસા અને એના બે છોકરાને પણ પોતાને રસોડે જમાડતા હતા બોર્ડીંગ સ્થપાયા પછી તો એ છોકરાઓ એમાં જ રહીને ભણવા લાગ્યા

ત્યાર બાદ આ સ્થાને પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજશ્રી વિજયધર્મસૂરીધરજી મહારાજના ઉપદેશથી આગ્રવાલા શેઠ તેજકરજીજી આદમલજી નહાટા તથા શેઠ લક્ષ્મીચંદજી બેઠ તરફથી માસિક રૂા ૩૦૦) ત્રણ વરસ સુધી મળવાનો પ્રબંધ થયો

અને સસ્થાની કાર્યવાહક સ્થાનિક કમીટીની નીમણૂક કરવામા આવી. જેમા શેઠ અમરચંદ્ર બેદ, શ્રી ચુનીલાલ કાનુની, શ્રી મોહનલાલ મગનલાલ ઝવેરી વગેરે તથા ગામના આગેવાન ગૃહસ્થોની કમીટી નીમાઈ કારોબાર ધમધોકાર ચાલવા માણ્યો દિવસેદિવસે આ સસ્થાની વધારે ને વધારે પ્રગતિ થવા લાગી

સસ્થામા વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા ૫૦ ની આમવાસ થઈ ચૂકી હવે મોટા મકાનની ખાસ જરૂર પડી, કારણ કે આ વખતે ૭૫ માણસનો મુમુક્ષુ થઈ ચૂક્યો હતો આ વખતે મેનેજર તરીકે કામ કરતા પાલીતાણાના રહીશ મોદી ઝવેરચંદ માધવજી નેમ જ પડિત શ્રી ત્રિલોચનદાસ અમરચંદ, આ બન્ને મહારાજશ્રીની બે ભૂજાઓ હતા તેમણે વિચાર કર્યો, કે હવે આ સસ્થાને સારામા સારુ સગવડતાવાળું મકાન બેઠ્યે આ વખતે પાલીતાણામા પન્નાલાલ બાબુની ધર્મશાળા સામે શેઠ ઓસમાન જમાલવાળું બિલ્ડીંગ બગીચા માથે વાર્ષિક રૂા ૧૫૦૦ના ભાડાથી ગ્રાપવામા આવ્યું આ વખતે આ સસ્થા પાસે બીલકુલ મૂડી હતી નહિ આવા મોટા ભાડાના મકાનનું સાહમ કર્યું તે પૂજ્ય મહારાજ માહેબના વચનમિલ્લિનો જ પ્રતાપ છે

આ સસ્થાની સ્થાપના કરતી વખતે પૂજ્ય મહારાજશ્રી ચારિત્રવિજયજીએ વચનો ઉચ્ચારેલા ‘આ સસ્થા ભવિષ્યમા એક આગામા મારી, ગુરુકુલના નામે પ્રસિદ્ધ સસ્થા થશે’ આ આગાહી-વાણીનો પ્રભાવ, નિવસે દિવસે વધારે ને વધારે દૃષ્ટિગોચર થતો ગયો દેખતા દેખતામા આ સસ્થા જૈનગુરુકુલના રૂપમા હયાતીમા આવી

મહારાજશ્રીનું આત્મબળ એટલું બધું હતું, કે પોતે જે ધારે-ચીતવે તે કરી શકતા હતા. સસ્થાને માટે પોતે શાન્તિથી ઊંઘ પણ લેતા નહોતા પાણીની હોનારત થયા પછી, અહીંના રાજ્યમેનેજર મેજર સ્ટ્રોંગ સાહેબ પાસેથી, તેમને ઉપદેશ કરી, આ સસ્થા માટે સ્ટેશન ઉપર ૯૯ વર્ષના પટે માત્ર આશરે રૂા ૨૫ ના સાલિયાણાથી જમીન મેળવી એકસો વિદ્યાર્થીની સગવડતા થાય તેટલું સાફ મકાન બનાવ્યું

આ વખતે માત્ર સ્થાનિક કમિટી સાધારણ કામકાજ કરતી હતી હવે સસ્થાનું પાકું બધારણ થાય તો સારું, આવા વિચારથી મહારાજશ્રીએ મુબઈની કમિટીની નિમણૂક કરી જેમા નીચેના ગૃહસ્થોની નિમણૂક કરવામા આવી

૧ શેઠ હીરજી શ્વેલાભાઈ ભણસી [કચ્છી]	૨ શેઠ લખમશી હીરજી મેશરી
૩ ઝવેરી મોહનલાલ મગનલાલ	૪ શેઠ વેલસી પુનશી વકીલ
૫ શા મોહનલાલ દલીપચંદ દેઆઈ	૫ ડોક્ટર (નપુનેશ્વરીવાળા) પુસ્તીભાઈ
હાઈકોર્ટ પ્લીડર	હીરજી મેશરી

૬ મોહનલાલજી લખમીચંદજી બેદ વગેરે વગેરે

આવી રીતે મજકુર ગુરુકુળની છેલ્લી કમીટી નીચેના ગૃહસ્થોની નીમી
૧ શેઠ જીવણચંદ ધરમચંદ ઝવેરી ૨ શાહ હલ્લુભાઈ કરમચંદ દલાલ ૩ શેઠ
કેશરીચંદ ભાણુભાઈ હા શેઠ કપીરચંદભાઈ ૪ શાહ હીરાલાલ સરૂપચંદ નાણાવટી
૫ ડોક્ટર નાનચંદ કર્તુરચંદ ૬ શાહ મોહનલાલ ખોડીદાસ વગેરે વગેરે
કમીટીઓ સુબધ ખાતેની નીમી, તેમજ ભાવનગરની શાહ ગુલાબચંદ આણંદજી,
શાહ વલ્લભદાસ ત્રિભોવનદાસ ગાધી, શાહ કૃતેહચંદભાઈ ભાઈચંદ વગેરે વગેરે
ગૃહસ્થોની કમીટી નીમી

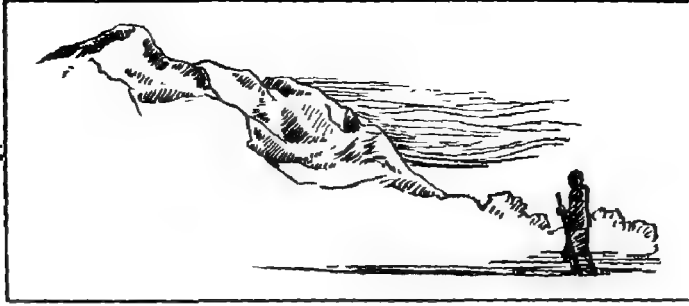
પાલીતાણાની સ્થાનિક કમીટીઓની નીમણૂક કરી મહારાજ શ્રી સવત ૧૯૭૩માં
વિદ્યાશ્રીઓ, મકાન, તેમજ સ્ટાફ વગેરે ગુરુકુળની હબરોની ચીફકત સુબધની
કમીટીને ભળાવી કચ્છમાં ગયા.

કચ્છમાં બે વખત ગયા અને બે વખત આવ્યા ત્રીજી વખતે કચ્છમાં જઈ
પાલીતાણામાં એક મોટા પાયા ઉપર જૈન કળાભુવન ખોલવા માટે ઉપદેશ કરી
પ્રથમ ૩૦ હજાર ફોરી ખર્ચ કરવાની કબુલ્લાત લીધી આતુર્ભાસ ઉતરતા અહીં
તરફ આવવા વિચાર થતો હતો એ અરસામાં જૈનસમાજના કમનસીબે તબિયત
બગડવાથી તેઓશ્રીનો સ્વર્ગવાસ થયો

પૂજ્ય મહાત્માશ્રી ચારિત્રવિજયજી (કચ્છી) મહારાજશ્રીએ આ સ્થાને
સારામા સારી ઠોઠીએ મૂકી જૈન સમાજની સારામા સારી સેવા બજાવી છે, એ
તેમણે કરેલા પ્રયાસથી સમજી શકાય છે. ખરેખર મહારાજશ્રીએ પોતાની
દરકાર કયાં સિવાય તન-મનથી અનહદ શ્રમ ઉઠાવી આ સ્થાને પરિપૂર્ણ કરી
સુબધના ગૃહસ્થોને સોંપી છે અને આજે તેનું ગુરુકુળ તરીકેનું નામ મથકું છે તે
સહુ કોઈ બોધ શકે છે

મોદીશેરી, પાલીતાણા

એ પુણ્યસ્મૃતિ !

લેખક મુનિરાજ શ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી

(યોગનિષ્ઠ શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિજીના પ્રશિષ્ય)

સ્વર્ગસ્થ મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી અને ૨૪ યોગનિષ્ઠ શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિજી બંને પરસ્પર જીવનકાલમા ખૂબ જ સકળાયેલા હતા અધ્યાત્મદષ્ટિ સૂચિજન આ મુનિરાજશ્રીના શામત સેવાની અપૂર્વ ધારા અને તાકાત નિહાળ્યા હતા અને એવું જ કારણ છે કે તેઓએ જીવનભર મુનિરાજશ્રીને પોતાના કરી માન્યા હતા, અને તેટલી મહાય આપી હતી અને વારંવાર માર્ગદર્શક બન્યા હતા આજે એ સમર્થ સૂરિજી હયાત હોત ના ? આ સ્મરણો પ્રાપ્ત અનેરા ઉપરમે તેઓ આપી શકત પણ આજે તેઓ નથી તેમની ચિરંજીવ કીર્તિ ને સ્મૃતિ મોહુદ છ છતા આસ્વાસન એ વાતનું છે કે તેમના સુયોગ્ય અતેવાસી મુનિરાજ તેમની પાસેથી ત્રીલેના સ્મરણો આજ આપણને આપે છે એ પણ કયા ઓછું સદ્ભાગ્ય છે ?

સ પાદક

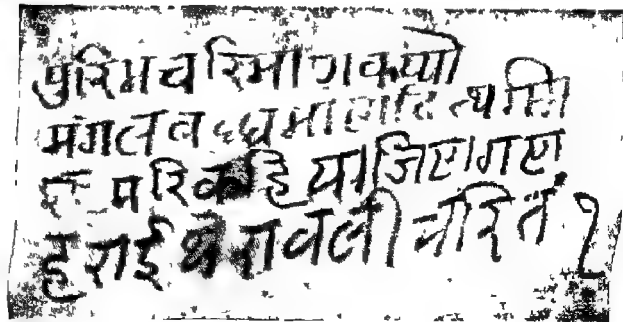
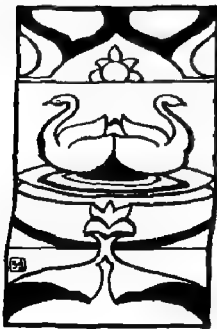
પરમ સેવાભાવી સ્વર્ગસ્થ મહાત્મા ચારિત્રવિજયજીના સસ્મરણો અનેક વિધ તેજસ્વી રંગોથી રંગાયેલ દષ્ટિગોચર થાય છે સ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજક જૈનોના વસુ અને વગથી વિશાળ સ સારમા ગુરુકુળોની આદિ સ્થાપના કરનાર કોઈ નિરભિમાની વીરપુરુષ હોય, તો મહાત્મા ચારિત્રવિજયજી જ દષ્ટિગોચર થાય છે

જીવનભર સમાજસેવા અને શાસનપ્રેમથી જેનું રક્ત સચાલિત થતું હોય એવા, પ્રાત કાલ અને સધ્યા સમયે વિદ્યાર્થીઓને પુત્ર તુલ્ય માની જ્ઞાન એરણુ પર એમના ચારિત્રનું ઘડતર કરનાર કોઈ મહાપરિશ્રમી મહાત્મા બોવાય તો સમજવું કે એ શ્રીમાન ચારિત્રવિજયજી મહારાજ છે

એવા પરમ આદર્શ સાધુ પુરુષ માટે શુ લખી શકું ?

તાત્કાલ્ય અને તપની મર્તિ
ભુવનરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી-સંવેગી માધુતા સ્વીકારી તે વેળા

સ્વગૃહસ્થાના હસ્તાખેપા આદ્ય મ ગણપતે

નાની એવી વયે સ સારના સપૂર્ણ સારાસારને એ પ્રત્યક્ષ કરે છે જ્યારે સ મારમોહના આકર્ષણો ઉભરાય એવી અવસ્થા, એવી કમાણી ને એવા સુયોગ હતા, ત્યારે તેઓ વૈરાગ્યવાસિત બને છે ! એમના પરાક્રમ પાસે ચમકેવનો પશુ પરાજય થાય છે એ સ્થાનકમાર્ગી આધુ બને છે

નાની વયે મુખપરથી હજી બાહ્યાવસ્થાની કુમાશ પશુ પલટાઈ નહોતી, ત્યા સત્ય ધર્મના રંગે રંગાય છે પોતે ધારણ કરેલ શ્રદ્ધા ડોલવા લાગે છે એક તરફ બય ને બીજી તરફ સાહસ, એક તરફ ધમકી ને બીજી તરફ ધૈર્ય બુદ્ધિ ચઢે છે સાપ કાચળી ઉતારે એમ એ વેષ તજી સ વેગી સાધુ બને છે

વીશ વર્ષની મુવાન વયે તો એ પુરુષસિંહ કાશી તરફ વિદ્યાબ્યાસ માટે પ્રયાણ કરે છે બ ગાળ-પૂર્વદેશના પુનિત તીર્થસ્થળોની યાત્રા કરી આત્મકલ્યાણ સાથે પર-કલ્યાણ કરવા ભગવાન મહાવીરનો અહિંસાનો ઝંડો લઈ એ ચૈતરફ ધૂમવા માટે છે

અઠ્યાવીશ વર્ષની ઉમરે એ મહાન શાસનસેવક સિદ્ધગિરિનો પુનિત છાયામા સમાજેદ્ધારનો મહાન યજ્ઞ આરંભે છે —ભાવિ ગુરુકુલના બીજ સરીખડી શ્રી યશો વિજયજી જૈન સંસ્કૃત પાઠશાળા-બેઠાડીંગ સ્થાપે છે અનેક વિદ્યન વાદળોને ભેદી, અપમાનના વિષમ પ્યાલાઓને અમૃત નમ ગણી, તેને હસતે મુખડે ગળી જઈ, આજ તુટે કે કાલ તુટે તેવા બય કર પ્રસંગોમા પશુ મેરની જેમ અડગ રહી જૈન શાસનના ઉદ્ધાર અર્થે એ સસ્થાને ઉત્તતિના પથે ચઢાવે છે જૈન સમાજને પ્રથમ ગુરુકુલ અર્પણ કરે છે બેશક ગુરુકુલના મીઠા ફળો અને તેની ઉત્તતિ ભેવા તેઓશ્રી વધારે સમય જીવન ન રહ્યા, પરંતુ ગુરુકુલ આટલી પ્રગતિ, ઉત્તતિ અને વિકાસ સાધી રહ્યું હોય તો એ ગધેા મહાત્મા શ્રી ચારિત્રવિજયજીના આત્મભોગ-નો જ પ્રતાપ છે—તેનું જ ફળ છે

પાલીતાણાના બય કર જલપ્રલય સમયે જેમ જેમ મેલનું પાણી વધતું જતું હતું, તેમ તેમ શ્રીમદ્દના હૃદયસરમા દયાનુ-કરુણાનું પુર વધતું જ જતું હતું તે સમયે અનેક નિરાધાર મનુષ્યોને અને અનાથ દીન પશુઓને બચાવી કરુણાના એ ધોષને સફળ બનાવ્યો હતો આવા નિરપૃહી સેવાભાવી આત્માને ત્રિકાલ વદન હોજે !

શ્રીમદ્દ મારા ગુરુશ્રીના પરમ મિત્ર હતા દેસરિયાજીની યાત્રા કરવા સાથે ગયેલા તે વખતના ધણા મધુર-મીઠા સ્મરણો મારા ગુરુશ્રી કહેતા આજે મારા ગુરુશ્રી હાજર હોત તો તે સ્મરણો કાન્યમય ભાષામા આમેહુબ આલેખી શકત

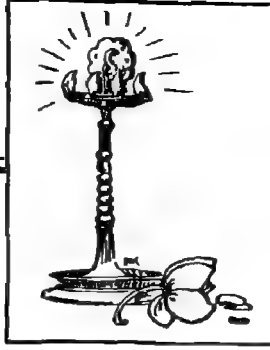

સમાજમાં અનેક કલહો આજ સુધીમાં થયા છે તે બધામાં આરિત્રવિજયનું મહારાજ અલગ જ રહ્યા છે. પોતાની અજબ વીજગિક શક્તિનો ઉપયોગ જૈન સત્તાનો સાચા શાસનસેવક બનાવવામાં, સમાજની-સંઘની સેવામાં જ કર્યો છે. આવા નિરપૂહી પરમ ત્યાગી મહાત્માઓનું સ્મરણ યુગોના યુગો સુધી અવિચલ-અખંડ રહેશે. અનેક જન્મમાં અને આથમી ગયા-આઢયા ગયા, પરંતુ શ્રી આરિત્રવિજયનું મહારાજની પુણ્યસ્મૃતિ જૈનસમાજ હયાત હશે ત્યાં સુધી સદા પ્રકાશમાન રહેશે. એ અમર આત્માને અમર શાંતિ હો !

આજે જૈનશાસનમાં આવા ઉદારચરિત સાધુ પુરુષોની ઘણી જ જરૂર છે. જીવનમાં શાસનસેવા એ જ સુખ્ય મત્ર હોતો, સમાજ હિતમાધના એ જ ક્ષેત્ર હતું. કોઈ પણ જાતની ખટપટમાં પડ્યા મિવાય-કલહથી મનાય દૂર રહી નિરપૂહવૃત્તિથી, નિરભિમાનપણે, મૂકલાવે તેઓશ્રીએ જે શાસનસેવા અને સમાજ-હિત સાધ્યા છે, એવા સેવાભાવી આત્માઓ અત્યારે પ્રગટે અને સમાજહિત સાધે, શાસન અને સંઘસેવા બજાવે તે બહુ જરૂરી છે.

આનંદમય જીવન બનાવનાર જ આનંદ માણી શકે છે, તેમજ બીજાના આનંદમય જીવન બનાવી શકે છે. શ્રી આરિત્રવિજયનું ઉદારચરિત અને બહુ આનંદી હતા. ગુરુકુલના બાળકો-વિદ્યાર્થીઓ સાથે બહુ ઉદારતાથી વર્તતા અને તેમને વિનયી, વિનીત, સહાચારી, ઉદ્યમી અને પરમ પુરુષાર્થી બનવાનો એવી સુદર રસુલ બાપામાં ઉપદેશ આપતા-ટકોર પણ એવી કરતા, જેથી વિદ્યાર્થી આનંદથી હસતા હસતા સમજી જતા. વળી વિદ્વાનો-પડિતો સાથે બરાબર પડિતાઈભરી વાતો કરી જૈન-દર્શનનું રહસ્ય સમજાવતા. બાળક સાથે બાળક જેવી વાતો કરી તત્ત્વ સમજાવતા અને પડિત-વિદ્વાનો સાથે ગહન વિષયમાં ઉતરી તત્ત્વ સમજાવતા, ગુરુકુલમાં તમે કોઈને જુઓ, તો સમજવું કે એ આરિત્રવિજયનું મહારાજ જ છે એવા આત્માઓ આજે વિરલ છે. મહાત્મા શ્રી આરિત્રવિજયનું મહારાજના અનેક શુભસ્મરણો મારા ગુરુ શ્રી કહેતા આજ એમાના આ બે શબ્દો રજૂ કર્યા છે.

ગુરુકુળવાસના ઉદ્ધારકો

લેખક મગનલાલ કપૂરચંદ શેઠ

પરમાત્મા મહાવીરનું શાસન અજોડ છે જેનું પ્રખલ કારણ તેમણે નિરૂપણ કરેલા સ્વાધ્યાય નિષ્ઠા તથા જ્ઞાનની ભગૃતિ માટેની ગુરુકુળવાસની પ્રથા છે.

પૂર્વકાળમાં હજારો જૈન મહર્ષિઓ ગુરુકુળની નિશ્રામા રહી જ્ઞાનપ્રાપ્તિ અને ચારિત્રની ઉજ્જવળતા સાધતા હતા. શ્રમણોપાસકો સિદ્ધપુત્રો પાસે જૈન તત્ત્વોનું હોહન કરી પરમ શ્રાવક બનતા હતા. આ રીતે તે કાળે-તે સમયે જૈન સમાજ ઉન્નતિને શિખરે હતો. પરંતુ કૂર ભસ્મગ્રહ આ ઉત્કર્ષને દેખી શક્યો નહીં અને તેણે આ સુદૂર કલ્યાણમય માર્ગમાં એક પછી એક અનેક રોકા ફેંક્યા.

શ્રી ગણેશાય નમઃ, પુણ્યમિત્ર રાજાએ જૈન તથા બૌદ્ધધર્મે ફટકો માર્યો. તેણે જગતની સન્મુખ એક જ આજ્ઞાપત્ર રજૂ કર્યું કે મુનિનું માથું કાપી લાવનારને એક સુવર્ણ મુદ્રા ઇનામ ! આ મારો એટલો ભયકર હતો કે શાંતિમાં ધર્મ માનનાર નિર્ગંથોમાં છિન્નબિન્નતા ઓપી ગઈ. પુણ્યમિત્રે મૈયા-કાલીન જૈન સ્થાપત્યોનો વિનાશ કર્યો જૈન મંદિરોમાં વૈદિક શાળાઓ સ્થાપી.

વારંવાર બારંબાર ઢુકાલી પડી, જેણે નિર્ગંથોના ગુરુકુળવાસને સદાને માટે દેશવટો અપાવ્યો. જૈનોના ત્રણ કાફલાઓ પડી ઉત્તર, પશ્ચિમ અને દક્ષિણમાં ચાલ્યા ગયા. દક્ષિણનો જૈન નિર્ઐયસમાજ ગુરુ પરંપરાના જ્ઞાનથી વચિત રહ્યો તેમાં ગુરુકુળ પદ્ધતિ છુટી ગઈ જેથી તેમણે તો નક્કી કરી નાખ્યું કે હવે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના વચનોનો સંગ્રહ રહ્યો નથી.

ઉત્તરીય તથા પશ્ચિમીય નિર્ઐયોએ પુનઃ ગુરુકુળ સ્થિતિને ઊભી કરી નિર્ઐય જ્ઞાનને સાચવી રાખ્યું. આ અરસામાં ત્રણે સમુદાયોમાં એવા સુધારા વધારા થઈ ગયેલા કે પુનઃ શાસનનિર્માણની આવશ્યકતા લાગી અને શ્રીચંદ્રસૂરિના શિષ્ય

શ્રી સમતલદ્રસૂરિએ વનવાસ સ્વીકારી મહાન્ પ્રયત્ન કર્યો દરેક નિર્ઐશ્યોએ તેમને અપનાવ્યા થોડા વર્ષો સુધી ઠીક ચાલ્યું પણ તેઓના સ્વર્ગગમન બાદ પાછી પૂર્વની સ્થિતિ ઊભી થવાથી આખરે નિષ્ફળતા નિવડી, ન ઘ ભેદ થયો અને સ્વેતાબર દિગબરની શાખાઓ નીકળી બન્ને શાખાઓએ શ્રી સમતલદ્રાચાર્યને લિલ્લ ભિન્ન દૃષ્ટિએ પૂજ્યા-માન્યા બાદમા ઉત્તરાપથ તથા પશ્ચિમ વિભાગના નિર્ઐશ્યોએ જિન આગમને લેખબદ્ધ કર્યા

વિક્રમની નવમી શતાબ્દીમા વળી ધર્માધતાનું યોગ્ય ફરી વળ્યું શ્રી શકરાચાર્યે પણ રાજ્યાશ્રય નીચે જૈન મુનિઓના માનરહેતું મહાત્મ્ય ગાયું જિન પ્રતિમાઓને ફેડી દઇ જિનભુવનમા શિવપિડીઓ બેસાડી ઉપાશ્રયોમા વેદ-શાળાઓ સ્થાપી દક્ષિણમા શિવભક્ત સુદરપાડય રાજાએ પણ આ જ શાકરપદ્ધતિ અખરતાર કરી પરિણામે જૈન સાધુઓમા સહી નહી શક્તિ પણ નાશ પામી ગુરુકુળ પદ્ધતિ તો તદ્દન હુમ્મપ્રાય બની ગઈ ત્યાં જૈનાચાર્યોએ પણ સાધુઓના વિભાગ પાડી જુદા જુદા પ્રદેશો વહેંચી ધર્મસ્થિતિ ટકાવવાને જ માત્ર મુખ્ય ઉદ્દેશ રાખ્યો જે વિભાગો પાછળથી ૮૪ ગરુડ તરીકે બહેર થયા

ક સ શ્રી હેમચદ્રસૂરિએ જૈન જ્ઞાનને સમૃદ્ધ બનાવવા મહાન જેહ્મ-મત ઉઠાવી પણ દેવ પ્રતિકુળ હતો મુસ્લીમ રાજ્યતા પાયા પડ્યા, જેમા જૈન ધર્મ કે શિવધર્મ દરેકના શિર પર બીલી ઠોકાણી જૈનધર્મમા વિશેષ મથન ચાલ્યું અને મુસ્લીમ રીતભાત તથા ભાવનાથી એક નવો જૈન પથ નીકળ્યો !

આ રીતે જૈનમા ગુરુકુળનું કે ગુરુકુળપદ્ધતિનું નામ નિશાન ન રહ્યું કે જ્યા અમણો-શ્રમણીઓ જૈન તત્ત્વનું પાન કરી સયમ કૃતાર્થ કરી શકે

અતે આ દિશામા પૂજ્યપાદ શ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજ સાહેબે દૃષ્ટિ ફેડી તેઓ જન્મથી કચ્છના હતા સાહસ એ કચ્છના પાણીનું પરિપક્વ ફળ છે

એ ૨૮ વર્ષના મહર્ષિએ જૈન સમાજમા જ્ઞાનમંદિરના દ્વાર ખોલ્યા એ સેવા ભાવી મહાત્મા ગુરુકુળની ઝખનામા હતા, આર્યસમાજોની ગુરુકુળ શૈલીને અનુસવી ચૂક્યા હતા કાશીના ૩૬૦ અક્ષરોએ ધર્મ આપ્યા હતા તેઓને લાગ્યું કે - પાચમા આરાના વિષમ અધિકારમા જિનાગમ અને જિનગિય એ બે જ પ્રકાશમય જ્યોતિઓ છે પરમ પવિત્રમ્ સિદ્ધક્ષેત્રમા એક પ્રકાશ બલ્લવલ્યમાન છે બીજો પ્રકાશ કા નહી ? પાલીતાણા એ મિધ્યક્ષેત્ર છે તે જ્ઞાનતીર્થ પણ કેમ ન બને ?

ઇતર સમાજવાળાએ કાશીને મહિરોથી અને પાઠશાળાઓથી સમૃદ્ધ બનાવી છે તેમ જૈનો સિધ્ધાચળજીને િનાલયો સાથે જ્ઞાનાલયોથી સમૃદ્ધ કા ન બનાવે ? દાની જૈનકોમને એ કઇ મુશ્કેલ નથી

બાન ! આ જ ભાવનાના ફળરૂપે એ પૂજ્ય મહર્ષિએ સ ૧૯૬૮ની જ્ઞાન જયંતીમા ગુરુકુળનુ ખીજ વાગ્યુ દુક મુઠનમા તેને ભાવિ જૈન ગુરુકુળ તરીકે બહાર ક્યુ અને અતે શ્રી યશોવિજયજી જૈન ગુરુકુળ નામ આપી પોતાની ભાવનાને મૂર્તરૂપ આપ્યુ

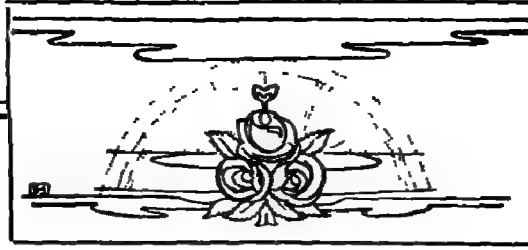
તે પુણ્યસ્તોક મંદારમા આજે હેયાત નથી પણ તેમની આ જ્વલત કીર્તિ આપણી મનુષ્ય ઊભી છે

તેઓએ શિશુવયમા પોતાની જન્મભૂમિમા વેરાન પ્રદેશમા એક વડ નાપ્યો, જે અત્યારે અનેક જીવોને શાંતિપ્રદાન કરી રહ્યો છે, તેમ જ આ જ્ઞાનવૃક્ષ પણ સમૃદ્ધ બની સમાજને ઉન્નતિના પથ તરફ ધપાવી રહ્યુ છે તેઓની ઉત્પાદકકળા કોઇ અજન્મ હતી મારી યાદ પ્રમાણે જૈન સમાજની સામાજિક ધાર્મિક બહાર સ્થાઓમા મૌથી પ્રાચીન “ જૈન ગુરુકુળ”જ છે અને એ રીતે શ્રી ચારિ વિજયજીને આધુનિક ગુરુકુળવાસની પ્રથાને સજીવન કરનાર પ્રથમ જૈન શ્રમણ કહી શકીએ

તેઓશ્રી અનેકવાર દુરભાવતા હતા કે આવી જ્ઞાનસ્થાઓ સાધર્મિક વાતસહયનુ જ અગ છે સાધર્મિક વાતસહય, પ્રભાવના, પારણા, અંતર વારણા, તપસ્વી ભક્તિ આયબીલ તપ, સેવા, મધભક્તિ, જીવદયા વિગેરેમા દાતાઓની ફળ-દર્શન બુદ્ધિ હોય છે, પણ તેઓ ખાઇને તેનો શુ ઉપયોગ કરશે એ સર્વથા જોવાનુ હોતુ નથી આ જ રીતે આ સ્થાઓમા જ્ઞાનપ્રાપ્તિ, દર્શનશુદ્ધિ, ધર્મતત્ત્વવૃદ્ધિ ઇત્યાદિ મુખ્ય ઉદ્દેશો હોય છે તેથી પૂજ્યશ્રીએ આ જ્ઞાન પરબ ખોલીને શાસનના ઉદ્ધારમા અમૂલ્યો ફાળો આપ્યો છે

જે કે તેમા હાલ શ્રમણોપાસકો માટે જ જ્ઞાનપ્રાપ્તિના સાધનો છે પણ સમાજ દુરદેશી બતલાવી તેના કાર્યવાહકોને ઉત્સાહિત કરી સેકડો જૈન સાધુઓ તથા માધ્વીઓ ન્યા આવી જ્ઞાનપાન કરી શકે એવુ ગુરુકુળ બનાવી ૨૦૦૦ વર્ષના પ્રાચીન વાતાવરણને પુન પ્રકટાવે તો પૂજ્ય મુનિશ્રીની ભાવનાને અકવૃદ્ધિ વ્યાજ નહિત ન્યાય આપ્યો મનાય. શાસનદેવ દરેકને એ અતુલ શક્તિ અર્પે !

એ પ્રભુનાની પ્રતિમા

લેખક શ્રીયુત માધવલાલ નાગરદાસ ડાકતર, સાણંદ

એ સાધુ મહાત્માની ઉંમર બહુ નાની હતી, છતાં બહુ ઉદાર હતા તે યુવાન હતા, છતાં સાગરસમ ગભીર હતા નેત્રકમલો વિશાલ અને દૃઢતા સૂચક હતા, છતાં તેમનું હૃદય પુષ્પથી પણ વધુ કોમળ હતું બહારથી જોનારને બદામના છીલકા સમાન કઠોર ભાસતા એ સાધુપુરુષ, પરિચિતોને બદામના મીઠા જેવા મીઠા અને મૃદુ હતા ખરે જ સાચી સાધુતા અને સચ્ચમનો નુદર સગમ તેમનામા જોવાતો અહિં સા અને સત્યના તેઓ અખડ પૂજારી હતા શત્રુ અને મિત્રને સમાનભાવે સત્કારતું-સન્માનતું ઉદારદિલ હતું શાસનોદ્ધારની પરમ તમન્ના હતી વીરનો એક પણ અનુયાયી દીન, દુઃખી કે અનાથ ન રહે તે જોવા તેમનું હૃદય અને નેત્રો તલસતા હતા અખડ પ્રહસ્યર્થનું તેજ તેમના મુખમંડળ ઉપર તરવરતું હતું તેમનામા શાસનનું સૂત્ર ચલાવવાની અપૂર્વ શક્તિ હતી, છતાં શાસનસેવક-સિપાઈ હોવામા જ તેઓ ગૌરવ માનતા ઉપ કાલીન અપૂર્વ તાજગી અને તનમનાટ તેમના જીવનમા હતો, છતાં સ્વચ્છ હતા કે ચ અજતા ન હતી ! પ્રથમ દર્શને જ પ્રેક્ષકને આકર્ષે તેવા લોહચુબક સમ તેમના નેત્રો હતા

હું એ દયામૂર્તિ સાધુપુરુષના પ્રથમ દર્શને જ આકર્ષાયો અને તેમના ઉદાર હૃદયમા એક પૂજારી તરીકે સ્થાન પામ્યો ખરેખર તેઓ મારા પૂજ્યપાદ હતા પૂજ્યપાદને લાયક હતા, છતાં તેમણે પૂજકને-પૂજનને કદીયે શાસનનું સ્વરૂપ નથી આપ્યું પ્રેમભાવે હિતોપદેશ, સ્નેહભાવે મીઠાં સૂચનો અને બોધપાઠો આપ્યા છે. તેઓ વિદ્વતામા બૃહસ્પતિ ન હતા છતાં તેમની વાણીમા અપૂર્વ બહુ લયુ હતું એમ કહું તો ચાલે ! જ્યારે જ્યારે તેઓ વિદ્યાર્થીઓને ઉપદેશ આપવા

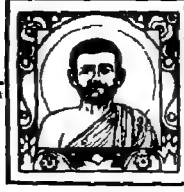

એસતા, ત્યારે જાણે તેઓ ઉપદેશક નહિ પરંતુ વિદ્યાર્થીઓમાના જ એક હોય તેમ વિદ્યાર્થીઓનું હૃદય રળુ કરતા ઉપદેશ સાબળી બલબલો ઉદ્ધ વિદ્યાર્થીઓ પશુ શાત થઈ જતા, અશ્ર પાડતા અને બીજે દિવસે વિનયી બની જતા જોવાયા છે તેમની વાણીમા એવી અપૂર્વ શક્તિ-તાકાત હતી કે, ચમડી દુટે પશુ દમડી ન છુટે એવા કૃપણશિરોમણી સદ્ગૃહસ્થો (?) પામેથી ગુરુકુલ માટે વસુનો વરસાદ વરમાવના ઘણાને યાદ છે ગમે તેવા કુરમા કુર શિકારીને, માસાહારીને જુએ કે તેઓશ્રીના હૃદયમા કરુણાનો ઘોષ વહે અને તેની પાસે જઈ તેને શિકાર ને માસાહાર આજીવન છોડાવી દેતા. અનેક રજપુતો અને ઠાકોરો, અગ્રેજો અને પારસી કે મુસલમાન અધિકારીઓને તથા પૂર્વદેશના અનેક બગાળીઆળુઓને એમણે મૃદુ વાણીથી નિરાશીપાહારી બનાવ્યા છે.

તેમણે દિગ્ગજ પડિનોની સભામા વાવિવાદ નથી ચલાવ્યો, છતાં જ્યારે જ્યારે પ્રયગ આવ્યો છે, ત્યારે શુ આર્યસમાજ કે શુ મીશનરી, શુ મનાતની કે શુ મુદલાજી, દેવેકની માથે મમભાવે ચર્ચા કરી જૈન દર્શનના મૂલમૂલ તરવો-હાઈ નમજવી જૈન દર્શનના અવિરોધી બનાવી, તેમાના કંઈકને જૈન દર્શનના અનુરાગી બનાવ્યા છે તેમણે પોતાના ચિરંજીવી ચશસ્ત્રી કાર્યોના બહુગા નથી કુકાવ્યા, તેમણે દેશ વિદેશમા પોતાનો ચરોડુદ્ધ બી નથી વગડાવ્યો, છતાં તેમના શાસનો-પયોગી અને મમાજેપયોગી શુભ કાર્યો આજે પણ મોનલાવે ચરોગાથા ગાઈ રહેલ છે. તેઓશ્રીએ નિરાડબરપણે, નિસ્વાર્થભાવે, મૂકપણે તનમનથી શાસન સેવા બજાવી છે

ખરેખર તેમનામા ઉદાર મહાનુભાવતા, અપૂર્વ નાધુતા અને સુદરજ્ઞાનશીલતા એ ત્રિવેણીનો સુદર સગમ થયો હતો. એ ત્રિવેણી સગમ જોઈ ભક્તિભાવે હૃદય અને મસ્તક અવનત થઈ તેમના ચરણાર્વિદમા ઝુકે છે તે મહાત્માનું નામ છે— સ્વર્ગસ્થ મહાત્મા શ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજ

એક સુભાગી પળે મારી અને તેમની સુહાકાત થઈ અને આજીવન હુ ભક્તિભાવે તેઓશ્રીના પ્રેમસૂત્રમા બધાયો જેમ સાગરમા મીઠો મહેરામણ પ્રાપ્ત થાય તેમ મને તેઓશ્રીના પરિચયથી લાભ થયો થોડા દિવસોનો સત્સગ

હજીયે મને નિરતર યાદ આવે છે તેમનું ધૈર્ય, પવિત્રતા અને પરિશ્રમશીલતા. આફિ ગુણો ખાસ આછા હતા. તેઓશ્રી સાધુ હતા એટલે જ તેમના તરફ આકર્ષણો અને પ્રેમરજ્જુથી બધાએ એમ ન હતું, પરંતુ તેઓશ્રીની અપૂર્વ સાધુતા, શીલ, સચમ, શાસનઉદ્ધારની ધગશ, ઉદાર હૃદયભાવના, સ્વાદ્વાદનો વિજય કરી વગડાવવાની તમજા અને નિરાકરની જ્ઞા, જે મહાન્ ગુણો તે મહાત્માને સદાય જીવત રાખશે, આવા અનેક ગુણોથી હું તેઓશ્રી પ્રત્યે આકર્ષણો હતો. એ મીઠા સત્તનગના સ્મરણો જીવનમાં પુન પુન મળે એમ મારા હૃદયની ભાવના નદાય જગૃત રહે છે. સમાજ સાથે જ ભાગ્યશાળી છે કે મુનિરાજશ્રી ચારિત્રવિજયજી જેવા મથાનામાં તથાગુણ મહાત્મા તેની સામાજિક અને ધાર્મિક ઉત્થાપના સુકાની-નેતા બન્યા હતા.

જ ય ...ન્તી ગી ન

(રાગ-ભૈરવી લાવણી)

ચારિત્રવિજય મુનિની સેવા,	માયા જોનો નિત્ય સ્મરે,	ચારિત્ર ૧
ગુરુ કુલ કલ્પતરને પેળી,	ગુરુ ગુણ ગાઇ ઉરમાં કરે	
"મુનિ નથી હું કુ મવસેવક"	એ વચનો વદતા નિત્ય,	ચારિત્ર ૨
ઋણી મધનો સમજી મનમાં,	ગુરુકૃપા કાળે મથતા પ્રીત	
પથર કે છીટાના અણુઓ,	અહ અવાજે એમ કહે,	ચારિત્ર ૩
અમર આત્મા એ ગુરુવરને,	અમ અતરમાં નિત્ય રહે	
સેવાના રમે ર ગા છ,	મરત બનીને એ ભગતા,	ચારિત્ર ૪
"મારે ગુરુકલ એનો હું છુ,"	ભાની મનમાં કુખ બમતા	
"સીપાછ કુ પ્રભુ મહાવીરનો"	એમ મુખે નિત ઉચરતા,	ચારિત્ર ૫
ઉત્સાહ, સાહસ, ધીરજ ગુણથી	વિધ વિશેષી નવ ડરતા	
કચ્છી પાણી ઊત્તુ ન રહે,	કિમ્મત છે એ પાણીની,	ચારિત્ર ૬
પાણી વિના કિમ્મત કો ન કરે,	અસિ, મોતી, નર, વાણીની	
કચ્છી જોનો કેમ વિમારે,	એ બહાદુર કચ્છી નરને,	ચારિત્ર ૭
સેવાથી શોભાવ્યું જીવન,	નમન કરો એ નરવરને	
સ્મારક સમજી ગુરુ કુળને,	સહાય કરો સદ્ભાવ ધરી,	ચારિત્ર ૮
આ મુખના મુનિઓ એ પથે,	તારી સધને જરી તરી	
ભાષી સધ નિર્બોધ કરોને,	તન ને મનના રોગ હરી,	ચારિત્ર ૯
તનમનના બહાદુર બ ના વો,	શિવ કહે વરસો સિવસુહરી	ચારિત્ર ૧૦

શાહ શિવજી દેવસિંહ, મહાત્મામથવાળા.

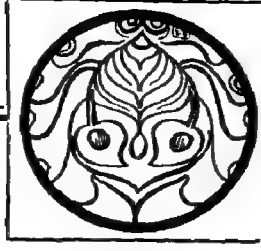
ચરિત્રનાયકના શિષ્ય સમુદાય

મધ્યમા મનિગજ શ્રી દર્શનવિજયજી, ડામી માળુ મુનિરાજ શ્રી જ્ઞાનવિજયજી
જમણી માળુ મનિગજ શ્રી ન્યાયવિજયજી (મુનિરાજ શ્રી દર્શનવિજયજીના શિષ્ય)

મુનિરાજ શ્રી વસ્ત્રભવિજયજી
(મુનિરાજ શ્રી જ્ઞાનવિજયજીના
શિષ્ય) તથા મુનિરાજ શ્રી ન્યાય-
વિજયજીના ફાટાએ ન મળી
શકવાથી અત્રે આપી શકાય
નથી

સાચા સમાજસુધારક

લેખક યતિશિષ્ય છગનલાલજી, આખેડી (કચ્છ).

આ પાત્રે ઘણીવાર જોઈએ છીએ તેમ મોટા ગગનચૂમ્બી પહાડો નાની નાની ગાદીકે કે થોડાશા માફના બડાકાઓથી નથી ખળભળતા મુશળધાર વર્ષો આવે કે દાવાનળ પ્રગટે, કોનાળાના ઘા કરે કે ઘણના, નાની એવી કાકરીઓ ખરવા સિવાય તેના પર કંઈ સ્થાયી અસર થતી નથી એને ઉડાવી દેવા માટે ધરતીક પના આચકાઓ જોઈએ છે, જલપ્રલયના ધમસાણુની જરૂર છે, જળરદસ્ત સુરગોના ઘડાકા જ તેને ખળભળાવી શકે છે.

સમાજ સુધારાનું કામ પણ કંઈ અસર આણુ જ છે રૂઢિચી મોટા પહાડો એ માટી—પથરના પહાડો કરતા વધુ અવિચલિત ઊભા હોય છે અને કદી કદી ધર્મનું રક્ષણ પામી એ પહાડો અનાદિ નિશ્ચર બને છે એની એક પણ કાકરી ખેરવવાનું નાહમ કરનાર ધર્મદ્રોહીનું ગિરુદ મેળવે છે. તેને ઉખેડવા જનાર કંઈક અસ્તવ્યસ્ત થઈ ગયા છે, જેનું નામોનિશાન પણ નથી રહ્યું પરંતુ જેઓએ બેધડક બહાદુરીથી આગળ આવી એમા વજ્રહૃદયે મુરગો મૂકી છે એ સમાજ સુધારાના ક્ષેત્રમા અમર બની ગયા છે.

આણુ જ રચનાત્મક કાર્ય કરનાર એક સુધારક કોઈ સુભાગી પામે કચ્છને આગણે ઉતરે છે તેનું શુભ નામ શ્રી ચારિત્રવિજયજી (કચ્છી) તેમની બાપામા હઈ છે, અવાજમા ગભીર ગર્જનાઓ છે, દિલમા સમાજ હિતની તમન્ના છે. તેમના એક એક વાક્યની પાછળ સામાજિક રૂઢિઓના કિલ્લા હવમથાવી મૂકે તેવી મુરગો છ અપૂર્વ તનમનાટ બધો દેહમા બ્રહ્મચર્યના તેજ કિરણો ફૂટી રહ્યા છે છતા કયાય ઉચ્છેદક કે વિનાશક પદ્ધતિને લગારે અવકાશ નથી.

કચ્છની ધર્મને કર્મના ક્ષેત્રની કાયરતા તેમના દયાપૂર્ણ હૃદયને વલોવી નાખે છે કચ્છની આ અજ્ઞાનતા, આ હીનતા, આ માયકાગલાપણુ તેમની જિન્હાને ખૂબ કડક બનાવે છે કન્યાવિક્રય, ખાળલગ્ન, વૃદ્ધલગ્ન, મરણ પાછળના લખલૂટ ખર્ચે, લગ્નના મિથ્યા આડબરી ખર્ચાઓ સમાજજીવનને કોરી ખાતા તેઓ જુએ છે કેટલોક સ્થળે

મહાજનના નેતાઓ પાજરાપોળ, દેવદ્રવ્ય ને સાધારણ દ્રવ્ય, ત્રણ દ્રવ્યોનો ખીચડો કરી ખેઠા છે ન હિમાળ, ન સુવ્યવસ્થા ! ન જૈન યુવાનો બણે છે ન ગણે છે નાની ભિમરે ખેતી પર ભય કે દુકાને ખેસે ! ધર્મની વાતો તો કયાથી પાસે આવે !

કચ્છના વાગડ, કઠી ને માગપટ પ્રદેશની આ સ્થિતિ હતી આપસમા કુસપ દેવતાની ઉપાસના જોરમા હતો આમા કેટલાક સ્થાવ સાધુઓ વધુ ઉમેરો કરતા હતા. મહારાજશ્રીએ આસ્થિતિ નામે યુદ્ધ આદ્યુ. પ્રથમ શિકારપુરમા ગર્જના કરી અડીથી આખા કચ્છને આચડા આપવા શરૂ કર્યા એ ગર્જનાનો રવ જ્યા જ્યા સભળાયો ત્યા ત્યા કમુનરખાનામા ફફડાટ થાય તેમ ફફડાટ થઈ રહ્યો. ‘આ તે વળી કોણ આપણુ નિદ્રાસુખ હરી લેવા આવ્યો છે ? એ તો ચાલતુ હશે તેમ ચાલ્યુ જશે !’

છતા ભગૃતિના પણ પૂજારીઓ હતા વાઢીયા, જગી, સમખીયાળી વગેરે ગામોએ મહારાજશ્રીને આમત્રયા તેમણે ધીરે ધીરે અજ્ઞાનનિદ્રાનુ સુખ તોડવા પ્રાથમિક ભૂમિકાઓ તૈયાર કરી એક એક પાઠશાળાની સ્થાપના શરુ કરી વ્યાખ્યાનમા શાસ્ત્રના ખોટા અને સાચા અર્થોની મીમાન્સા શરુ કરી

આગળ ધર્યે જ ગયા. દુષર્ધ, આપોર્ધ, ધમાયુકા આખરડી, ભગ્યાઉ આદિ ગાલોમા તેમના ઉપદેશે અજબ અનર કરી સમાજ સુધારાના મૂળ અહી નાખ્યા પાઠશાળાઓ સ્થાપન કરી, બાળલગ્ન અને વૃદ્ધલગ્નના પ્રતિગ્રધ કર્યા મૃત્યુભોજનને અટકાવ્યા ધર્મોદ્ધાખાતાને સ્વચ્છ કર્યા ચોપડા ચોકખા કર્યા ઉપરાત મ પ સ્થાપન કર્યો મહાજનના અગ્રેસરો પાઠશાળા સ્થાપન કરવા માટે તેમ જ ખીલ સુધારા માટે તૈયાર હતા પણ મદિરોના વહીવટ માટે-તેના દ્રવ્ય માટે અર્ચા કરવા તૈયાર નહોતા તેઓ મહારાજશ્રીની ખુશામત કરતાને ખાનગીમા હાથ જોડી કહેતા ‘આપણ ! જ્ઞાનશાળા, પાઠશાળા સિવાય બીજી વાત આપ ન છેડશો’ કેઈ મુખી પટેલ પગે પડી વિનવતો ‘આપણ ! કન્યાવિકૃય, બાળલગ્ન બધ કરવાનુ કહો છો તે બહુ સાડુ છે, પરતુ ધર્મોદા ખાતામા- પૈસાની બાબતમા આપ માથુ ન મારો ! આપ તો ત્યાગી છો આ દ્રવ્યની વાતો છે અમે બધુ બરાબર કરી લઈશુ’

મહારાજશ્રી એક જ જવાબ આપતા ‘ચોપડા ચોકખા કરો ! નીતિનુ ખાવા ઇચ્છો, હવે જાગો, સવાર થઈ સમજી અધારાની વાતો લુલો બાજો !’

મહારાજશ્રીનુ કથન બધાયને સાચુ લાગતુ ઘણા ગામોમા પાઠશાળા સ્થપાણી. ઘણાને કન્યાવિકૃય, બાળલગ્ન અને વૃદ્ધલગ્ન કરવાની બાધાઓ કરાવી અને

ઘણા ગામોના ધર્મદા ખાતા ચોકખા કરાવ્યા કેટલાય સ્થાનોના જ્ઞાનભંડારો કે જેમાં ભિંધેલ અને ફીડાઓ પાનાઓ કોરી ખાતા હતા, કેટલાય મહત્વના પુસ્તકો કચરામાં પડ્યા હતા અને કેટલાય ગ્રંથોના પાના આપસમાં ચીપડી જઈ ગ્રંથરતનને બરબાદ કરી ગયા હતા, તે બધાને સૂર્યનો પ્રકાશ બતાવી, તેનું લીસ્ટ કરાવી ઉત્તમ પ્રબંધ કરાવ્યો.

કચ્છમાં ઓમવાલ જ્ઞાતિમાં ઘણા ખેતી કરે છે, તેમને પણ ઉપદેશ આપી ધર્મકાર્યમાં જોડ્યા નિરંતર પ્રબુદ્ધશન, સામાયિક કરવા, અભણ-ભણત્રુ તથા શાંભોજનનો ત્યાગ, ખેતીમાં પણ ઉપયોગ રાખવા સાથે ખીબા જીવોનો સહાર ધાંધા કોઈ જીવને મારી ન નાખવો, ખીબાની ગજીઓ તથા ઉકરડા આદિ ન બાળતા વગેરેનો ઉપદેશ આપી, તેમને મન્માર્ગે દોર્યા.

અનુક્રમે મહારાજશ્રી જ્ઞાનદીપિકા લઈ માગપટમાં પધાર્યા અહીં સાધુઓ તો કવચિત જ આવ્યા આ પ્રદેશમાં અજ્ઞાનતાના થરો બાઝી ગયેલા હતા કુમ્પર રાક્ષસે પોતાનો અદ્ધો જમાવ્યો હતો ઘેન્ઘેર હોળી નળગતી હતી. અરે! એક મજલની જ વાત કરુઃ સગી માના જણ્યા બે ભાઈ લઢ્યા-ખૂબ લઢ્યા બનેલા ઘેર નેડડા પીધા જમીન હતી-ખેતરો હતા બન્નેના પક્ષમાં ત્યાના મોટા મોટા રાજપુત્રો-હાકોરો હતા બન્ને ભાઈ પોતાપોતાના પક્ષના વિજય માટે હજાર રૂપિયાનો ધુમાડો કરી રહ્યા હતા અને છેવટે એકબીજાના ગળા કેમવાની તૈયારીમાં હતા નવયુગના આ સુધારક સાધુપુરુષના પગલા ત્યા થયા ઉપદેશનો ધોધ વરસાવ્યો બન્ને ભાઈઓએ તે સાંભળ્યો મહારાજશ્રીની વૈરાગ્યવાનિની સુધાસ્યદિની દેશનાએ તેમના હૃદય ભીજવ્યા એક દિવસ એ પાપાણુહૃદય બનેલા ભાઈઓ પોતાની ભૂલથી ગળગળા થઈ ગયા એકાન્તમાં ગુરુમહારાજના ચરણે હાથ રાખી, અશ્રુ સારતા બોલ્યા 'ગુરુદેવ, હવે હું થઈ એવા પાપો કર્યા છે, કે કયે ભવે છૂટશુ આપ જે કરો તે અમને મજૂર છે' પછી મહારાજશ્રીએ બહારગામના પત્થને ઓલાવરાવી, તટસ્થભાવે ચૂકાદો આપ્યો બન્ને ભાઈઓએ પ્રેમથી બાથ લીડી સ્વામીવાત્સલ્યમાં ભેગા જમ્યા. આખા ગામને જમાડયુ અને કોર્ટમાં થતો હજારો રૂપિયાનો ધુમાડો બચાવ્યો.

માગપટનો ચોખરો ભેગો કરાવી ત્યા કેન્કર-સ ભરાવી અનેક કુરૂદિઓના કિલ્લા નીચે સુરગ પુરાવી તેને જમીનદોસ્ત કર્યો. પાઠશાળાઓ સ્થાપવાની પ્રતિજ્ઞાઓ કરાવી કચ્છને આગણે એક સુદર ગુરુકુલની યોજના રજૂ કરી યશોમુક્તિ

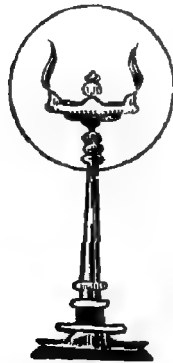

જૈન ગુરુકુલની રચના, કાર્યક્રમ અને ફંડની યોજના રબુ થઈ ને મળુર થઈ. નવીન યુગના પનોતા પગલા સૌએ વધાવ્યા.

મહારાજશ્રીએ આ કૉન્ફરન્સમાં બહુ જ વિચારશીલ ગભીર અને વિદ્વતાપૂર્ણ વ્યાખ્યાન આપી જનતાને ખુબ આકર્ષિત કરી આરંભેલું કાર્ય પૂર્ણ કરવા આગ્રહ કર્યો આરંભચૂરા ન બનવા સમજાવ્યા આખા ચોટલામાં આનંદ આનંદ પ્રવર્ત્યો બધે જ્ઞાનદીપકની આભા પ્રસરી.

કચ્છની જૈન સમાજમાં બાગૃતિના પુર આજીનાર, નવયુગના દર્શન કરાવનાર, જ્ઞાનદીપકની જ્યોતિ પ્રગટાવનાર, રૂઢિરૂપી ઇન્ધન માટે જાનયજ્ઞ આરંભનાર, મત્રદોષ્ટા, પ્રકાશના પુરોહિત મુનિજી એ પછી થોડું જીવ્યા છતાં આજે એમના આદેશો કચ્છમાં ગાજ્યા કરે છે.

ધન્ય છે એ પરમયોગી, મહાન શાસનસેવક, નિસ્વાર્થ ભાવે ભૂતલમાં વિચરી જૈનતત્ત્વની વિજય પતાકા ફરકાવનાર, શાત, ધીર, વીર અને ગભીર મથાર્થનામાં શ્રી ચારિત્રવિજયજી મહાત્માને !

જળપ્રલય

લેખક શ્રીયુત અમીચંદ મન્નર, બેંગલોર.

એ મ ૧૯૧૯ના જેઠ વડી આઠમની અપારી રાત હતી મધ્યા મમય-થીજ આકાશમા વાદળો ચઢ્યા હતા પ્રલયકાળનો ભયકર મેઘ વરસી રહ્યો હતો અર્ધી રાત વીતી ગયા છતાં ચંદ્રમા કે તારાગણ કાંઈ દેખાતુ ન હતું આકાશપટમા ચોતરફ અધકારના પહાડના પહાડ ખડકાયા હોય તેમ ભયકર ઘનઘોર વાદળો ઉપરા ઉપરી છવાઈ ગયા હતા ચોતરફ નાખી નજર પડતી ન હતી કડાકા કરતી વીજળીઓ અને ભયકર ગર્જના નાથે મેઘરાજની સવારી આવી પહોંચી હતી ટૂંક સમયમા પૃથ્વી ઉપર પાણી પાણી કરી મૂક્યું જાણે માનવીઓના પાપ પુજને પોકારતો હોય તેમ મહામેઘ ભયકર ગર્જના નાથે વરસવા લાગ્યો પ્રલયકાળ નજીક જ આવ્યો હોય તેમ જળ અને સ્થળ એકાકા જળમય બની ગયા તેમા વળી દુગામમા અધિક માનવી જેમ સુસવાટા કરતો પવન ફુકાવા લાગ્યો મ્હોટી મ્હોટાતો કપવા લાગી પહાડોના પહાડોને પાતે તોડી નાખે તેવા ભેસથી પાણીનો ઘોઘ વહેવા લાગ્યો.

અનેક મકાનો જમીનદોસ્ત થયા. ઝૂપડાઓના ફૂરચા થઈ ગયા, અને મોટા મોટા વૃક્ષો કરાક કરાડ કરતાં મૂળમાથી ઉખડી ભૂમિનાત થઈ ગયા અનેક સુધુમ માનવીઓ પાણીમા તણાવા લાગ્યા ગરાહ પાકતા ઢોરો ઘસડાતા લાગ્યા નાના બાળકો, નાના વાછરડાઓ તથા અન્ય પશુપક્ષીઓના હૃદયભેદક કરુણ પોકારો સામે જાણે મેઘરાજ અદૃશ્ય કરતો હોય તેમ, પુનઃ પુનઃ ગર્જના નાથે કડાકા બધ વરસવા લાગ્યો વીજળીઓ થવાથી એ કરુણ પોકારો તેમા તિલીન થઈ જતા હતા એ મેઘરાજની ગર્જનાઓ તેમજ મનુષ્ય તથા ઢોરોના હૃદય વિદારક પોકારોએ એવું રોદ્ર-ભયકર રૂપ લીધું હતું કે જેનું વર્ણન આ જડ લેખિની કેટલું કરી શકે? જીવનની આશાએ તણાતા એ માનવીઓ અને ઢોરો પાનાના પોકારો નિષ્ફળ થતા બેઈ નિરાશાના જોખાના પ્રત્યક્ષ દર્શન કરી મૃત્યુના સુખમા જવાની

તેચારી કરી રહ્યા હતા શરીરમાથી અન્ય ઘટતુ હતુ, નાડી ૫૫ ચિયલ થતી જતી હતી હૃદયના ધબકારા બધા ડડાની અણી પર હતા. બસ જીવનદીપક આમ જ બુઝાઈ જશે ? કોઈ માનો જણ્યો વીરપુરુષ અમને નહિ ગયાવે ?

આ વખતે એક ૨૮ વર્ષનો, મધ્યમ ગાંધાનો, ગ્રહચારી, દયામૂર્તિ જૈનસાધુ પોતાના કમરામાથી બહાર આવી, સગળધાર વરસાદ અને ઘોર અધકારને ભેટતી તીક્ષ્ણ નજરે પરિસ્થિતિ નીહાળી રહ્યા હતા તેના હૃદયમા એકદમ દયાનો સાગર ઉપજ્યો અદરથી અતર આત્માએ અચાનક કયો 'ઊઠ' તુ શુ જીવે છે ? એકેન્દ્રિય જીવોના રક્ષણ માટે દયામૂર્તિ ભગવાન્ મહાવીરનો ઝડો લઈ ફરે છે અને આ પચેન્દ્રિય જીવોના રક્ષણ માટે તુ કેમ વિચાર કરે છે ? ફર શાનો છે ? જીવનનો ? નાના જીવોને અલય આપનાર અભય જ બને છે-મદાય અમર રહે છે ઊઠ ! કાઈક કરી લે ! આ અમૃદય મરમર પ્રાપ્ત થયો છે લાભ લઈ લે ! તારી સાધુતા, તારો સયમ અને તારુ પાકિત્ય દીપ, જેમ આપે તેવી રીતે વીર્ય ફેરવ ! ભગવાન્ મહાવીરનો ઉપદેશ વિચાર ! ચક્રોશિક નાગ જેવાને ઉદ્ધારનાર, સગમદેવ જેવા માટે કરુણાના આસુ વહાવનાર એ દયામૂર્તિ મહાવીરનો અનુયાયી, પરમ ઉપાસક તુ કેમ ઊભો છે ? ઝુકાવ !

મહાભારતના મેદાન પર શ્રી કૃષ્ણના કર્તવ્યગ્રેષ્ઠ જેવી અતરાતમાની વાણી સાંભળી, પોતાનો ધર્મ સમજી-પોતાની ફરજ સમજી એ કરુણાનાગર માનવજાત અને પશુઓના આત્મસંરક્ષણ માટે કટીબદ્ધ થયા એ અમર આત્માનું નામ મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી (કન્છી)

વાણીના લોહ વધના જતા હતા મુનિરાજની પણ કરુણાના પૂર હૃદયને ધમધમવાવી રહ્યા હતા અનાથ અનેલા જીવોની કારમી ચીસો એમના કર્ણપટ પર ભય કરે ઘોષ કરતી હતી દયા ચાચતા એ હાથ ને પગો વાણીની સપાટી પરથી સહાયનો સંદેશો ભેજતા હતા ઉપર આકાશમા ગડગડાટ કરતો મેઘ ભલભલા દિમતવાળા હૈયાને કારી દેતો હતો

પૂર વધે જતા હતા ક્ષણવારનો વિલબ પોષાય તેમ ન હતો સાધ્વી સ્ત્રીના શીલની રક્ષા માટે યાહોમ કરનાર કાલિકાચાર્ય, જિનશાસનની પ્રભાવના માટે રાજદરબારના ખુની ભયકા વચ્ચે અધ્યાત્મવાદની અહાલેક પોકારનાર હેમચંદ્રાચાર્ય, હીરવિજયસૂરિ, હરિભદ્રસૂરિ, એ બધાની મહત્તાના વારસદાર મુનિજીને પોતાને

ધર્મ સમજતા વાર ન લાગી, તેઓ કરુણાપૂર્વક, નિમત્તભર્યા હાથ અને હેંચા માથે આગળ વધ્યા !

ઉપર્યુક્ત પ્રસંગ પાલીતાણા બચકર જળપ્રલયનો છે શ્રીમદ્ ચારિત્ર-વિજય મહારાજશ્રીચ આ કારમી અધારી રાત્રિમા, પોતાના એ ઉત્સાહી નવયુવાન શિષ્યોને જગાડ્યા. ડૉ.શાવિજયજી અયમાળાના પુસ્તકોના ગુડ્સ (goods) ના નામને આવેલ મગબત રસ્તીઆ, મામેના હે.સ્પીટલના પીલર સાથે બધાવી. પોતાના બતની પાસે દરકાર રાખ્યા નિ. ૧૨ એ ગિપ્સારી બધુ, પ ન ઉપકારી દયામૂર્તિ સાધુસાહિત્યાએ કોઈ ગદ્ગદ વૈવી અમરકાર બતાવ્યો હો. તેમ જળપ્રલયમા કુમતા અને તણાતા ૨૫૦ શ્રી ૪૦૦ મનુષ્યો તથા ૬૦૦ શ્રી ૭૦૦ ઢાંચાને બચાવી જીવનદાન આપ્યું જેવા માહીતિવા રાજાગણમા ખેલે અને વિજયપતાકા માટે પ્રાણની પણ દરકાર નાખે તેમ આ ન્યામાગર સાધુપુત્રો પ્રાણની પણ દરકાર રાખ્યા નિવાય જળપ્રલયનો ભોગ બનતા, અનેક પ્રાણીઓને બચાવી, દયાનો વિજયસ્થભ રાખ્યો. તળાઈ આવેલા એ માનવીઓમા કેટલાક મર્દિત અને કેટલાક તો અર્ધમર્દિત હતા ન હતું કપડાનું ભાન કે ન હતું શરીરનું ભાન કેટલાક સ્ત્રી-પુરુષો તો તદ્દન ત્રિગ્ગર તાતા મા બધાની આકૃતિ એવી ભયકર અને મિઠામણી, તેમજ કુત્સિત થઈ હતી, કે નામે જોતાનું મન પણ ન થાય, છતા કોઈ પણ જાતની ધૂળા નિવાય મમરત માનન તાતા આ એવકે દરેક જાતની સજવડો કરી-કરાવી ગુરુકુલનો અન્ન અને પાનનો ભંડાર બુદ્ધિ મૂંઝવી હડીમા હુલવાતા અને કાપતા મનુષ્યોને આશ્વાસન આપ્યું

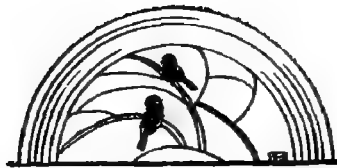
આ ભયકર રાત્રિનું વિષદ વર્ણન અને ગતકોકત પાલીતાણા સ્ટેટના ચેડીકલ આફીગર ડોક્ટર સાહેબ શ્રીચુત હોરમનજીએ સુ. ૨૨ શબ્દોમા લખ્યું એક નેન યતિનો—સાધુનો ઉચ્ચ કોટીનો પરમાર્થ અને નિસ્વાર્થ અસોઘ એવાનો ઉલ્લેખ કર્યો પાલીતાણા સ્ટેટના એડમિનિસ્ટ્રેટર મેજર સ્ટ્રોગ પાસે આ સમાચાર ગયા મેજર સ્ટ્રોગ આ સાચા નેન યતિ-સાધુના દર્શન કરવા તરત જ મારતે મોડે ગામમા આવ્યા મહારાજશ્રીને સર્પ વધન કરી સ્ટેટ તરફથી સુ. ૨ શબ્દોમા આભાર માની બોલ્યા “આપના જેવા એવાપ્રેમી પંચાપકારી પાદરી—સાધુઓથી આ સ્ટેટ ગોરવવતુ છે” એતે મહારાજશ્રીનો ફોટો લઈ પાલીતાણા હાકોર સાહેબને વિલાયત મોકલ્યો અને તેમને સ્ટેટના પરમ હિતૈષી-ઉપકારી સાધુનો પરિચય આપ્યો

જળપ્રલયની ભયઠર રાત વટાવી જીવન પામેલ કેટલાક કૂર માન-વીએ, જાણે ગઈ કાલનો પ્રસંગ ભૂલી જ ગયા હોય તેમ જળપ્રલયનો બદલો વાળવા પાણીના ખાઓએ અને જુદા પાણીથી ભરેલા સ્થાનોમા જળચર જીવોનો મહાર આરબ્યો, આ સમાચાર મહારાજશ્રીના કાને આવ્યા એકદમ બધે ફરી વળી ઉપદેશ આપીને મહાર કામ બધ કરાવ્યું, અને મેજર સ્ટ્રોગે પણ મહારાજશ્રીના અનુરોધથી તે અગેનો મનાઈ કુકમ કાઢ્યો

આ કાર્ય પછી સ્ટેટના નાના મોટા દરેક અમલદારો મહારાજશ્રીના ભક્ત બન્યા ખુદ મેજર સ્ટ્રોગ પણ મહારાજશ્રીના અનન્ય ભક્ત બનેલો આ ઉપકારના બદલામા જ તે ઝડપ વાળવા ખાતર મેજર સ્ટ્રોગે ગૈન શામનનો અમર કીર્તિસ્થંભ રોપવા મહારાજશ્રીને પાવ્ય વીધા જમીન ભેટ આપી, ભાવી ગુરુકુળનો પાયો સ્વહસ્તે જ નાખ્યો આજે એ કીર્તિસ્થંભ મહારાજશ્રીની યશ પતાકા આકાશમા ઉડાડતો ઊભો છે મહારાજશ્રીના અમૃતપૂર્વ કાર્યની એ સાક્ષી આપે છે !

વદન હો એ દયાનાગગને !

श्री जन्मपत्रिका

ॐ नमः गौतमस्वामिगणपतये ॥ स्वस्ति श्री कच्छ देशे, कठी विभागे, पत्रोग्रामे,
ओसवंशे, वेदागोत्रे, श्रीपालात्मन्ये चेलशाह गृहे भाग्यवती देव्याः कुक्षितः। वि. सं.
१९४०, गुर्जरवर्षे शाके १८०६ वर्षे, आश्विन कृष्ण १४, रुपचतुर्दशी घ. ५४, प. ४३
परंअमावास्या, शुक्रवार उ फा मं घ ६ प १, परंहस्ता, ऐन्द्रयोग घ २७ प २६
परंवैधृति योग, विष्टिकरणं व २४ प ० परश परंनीग करणं कन्याया चन्द्र १२
बुधात् तुलार्क पारम्भ गताशा २ (ता १७-१०-१८४४) सूर्योदयात् प्रगु सिंह
लग्नं इति व शुभ समये वर्तमाने पुत्रस्य जन्म। तन्नाम चारशीति

तज्जन्म लग्नकुण्डलिका

सो बु रा. ६	४
रवि ७	५
मंगल ८	शु० शु०
९	शनि ३
१०	२
११	१
१२	केतु

बुध-भोम-वे तवः स्वगृहे
अर्धकुण्डलीकायां ग्रहसंस्था

तत्कालिन ग्रहचारः

र.	सो	मं.	बु.	शु.	शु.	श.	रा
६	५	७	५	४	४	२	५
१	९	१	१९	९	१८	३	२०
३०	१५	२२	२४	४५	५५	७	२८
१५	९	५०	४	१५	३६	१२	३०
५९	७६६	४५	८९	९	१८	०	३
४७	३६	१४	९६	२	१४	५७	११

पं. रामदत्त वर्मा.

ચારિત્રનાયકના સ્મરણુર્થે સ્થપાયેલ

શ્રી ચારિત્ર સમારક અથમાળા તરફથી પ્રગટ થયેલાં
વિક્રતાપૂર્ણ ડાંડી શોધખોળવાળા શાસ્ત્રીય ગ્રંથો

૧ શ્રી તપમન્દ્ર અમણ વચ્ચક્ષા (પ્રથમાવૃત્તિ)	૦-૧૦-૦	
૨ મહાવીર જન્મોત્સવ	૦-૧-૩	
૩ અષ્ટપ્રકારી પૂજા	૦-૨-૦	
૪ પૂજા સમઠ	૦-૨-૦	
૫ વિકારદર્શન ખડ ૧ સો	૦-૧૦-૦	
૬ આદિનાથ શકુનાવલી	}	૦-૨-૦
૭ રમલ પ્રમ		
૮ લગન પ્રમ		
૯ જૈન તીર્થોત્સવ ઇતિહાસ	૦-૪-૦	
૧૦ જૈનાચાર્યો (સચિત્ર)	૦-૪-૦	
૧૧ વિશ્વગ્વ્યના પ્રમથ (સચિત્ર)	૧-૮-૦	
૧૨ દિન શુદ્ધિ વિશ્વપ્રભા	૨-૮-૦	
૧૩ મહાવીર જન્મતી પૂજા	૦-૨-૦	
૧૪ પૂજા સ્તવનાદિ સમઠ	૦-૪-૦	
૧૫ રીસાલી પૂજન	૦-૧-૩	
૧૬ અષ્ટપ્રકારી પૂજા સ્તવનાદિ સમઠ	૦-૨-૦	
૧૭ જૈન તીર્થોત્સવ નકશો	૦-૮-૦	
૧૮ બૃહત્ તીર્થ પૂજા	૦-૧-૩	
૧૯ બૃહત્ ધારણા યત્ર	૦-૮-૦	
૨૦ વિકાર દર્શન ખડ ૧, ૨	૧-૪-૦	
૨૧ એકાક્ષરી કાવ્ય	૦-૨-૦	
૨૨ પદાવલી સમુચ્ચય ખા ૧	૧-૮-૦	
૨૩ પચ કલ્યાણક પૂજા	૦-૧-૦	
૨૪ શ્રી તપમન્દ્ર અમણ વચ્ચક્ષા (પ્રસ્તકાકાર દ્વિતીયાવૃત્તિ)	૧-૦-૦	
૨૫ ચારિત્ર સ્તવનાવલિ	૦-૨-૦	
૨૬ શ્રી ચારિત્રવિજય	૧-૪-૦	
૨૭ આ નિયાનીવાળા ગ્રંથો સ્ટોકમાં નથી		

મળવાનું ઠેકાણું.

શ્રી ચારિત્ર સમારક ગ્રંથમાળા

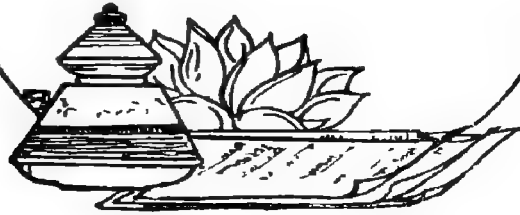
બેરડીબજાર, વીરમગામ, કાઠિયાવાડ

રસયુક્ત નવીન નેહથી
મનહારી સુકથા સુભાવતા,
ભૂત, ભાવિ થ વત માનની
મહતી સૌ વિભૂતિ ખિલાવતા

*

અમાના ગુણુ આધને, હૃદય જીવન ગૂળુ
સ્મૃતિના નીર પાશને, મૂક જીવન જીતુ
—દેશબળ પરમાર

પત્રો અને પ્રશસ્તિઓ

પ્રશસ્તી

(૧)

રૂપ મેં અનંજ રંગ, તેજ મેં હી સુરચન્દ, જ્ઞાન મેં ગુરુ અમંદ, ફક સન્ન આયો હૈ ।
દસમત્થ સૂરવીર, માલપદ્મ હૈ અમીર, મૂળ શોષ કી છકીર, મસ્ત જોગ છાયો હૈ ॥
વાળયક મતિદસ, વાળીવાળ હી પ્રતક્ષ, વ્રદ્ધચારી વદ્ધ કક્ષ, ધર્મપક્ષ ગાયો હૈ ।
ચારિત્ર વિજય સંત, एसो महामतिवंत, दरस भयो रानकंत, भट मुनिरायो ह॥

(૨)

સૂર મયો સો તપન લગો તવ રાહુ ને આકર માન ઘડાયો ।
જલધિ મયો સો સૂમ મયો તવ નીમક જાકર બાસ બસાયો ॥
શોષ મયો સો માની મયો તવ તીરગ દેહમેં નાઈ ફસાયો ।
इससे चारित्र मुनि नरींद में, तेज, गम्भिर, क्षमागुण आयो॥

(૩)

સાગર ક્ષોભ મયો વસ આજ હી, કલજુગ આય રહો ફટ ધિક્કો ।
આજ હી શોષ ચલિત મયો, મયો કંપ મુપંગિરિ શશિ ફિક્કો ॥
આજ હી છોપ ગયો સૂર વાદલ, ચાર હુ ઓર અન્ધેર મૂમિ કો ।
गुम हुआ इस आलम में अह राज चारित्रविजय मुनिटीको॥

સામલિયાલી,

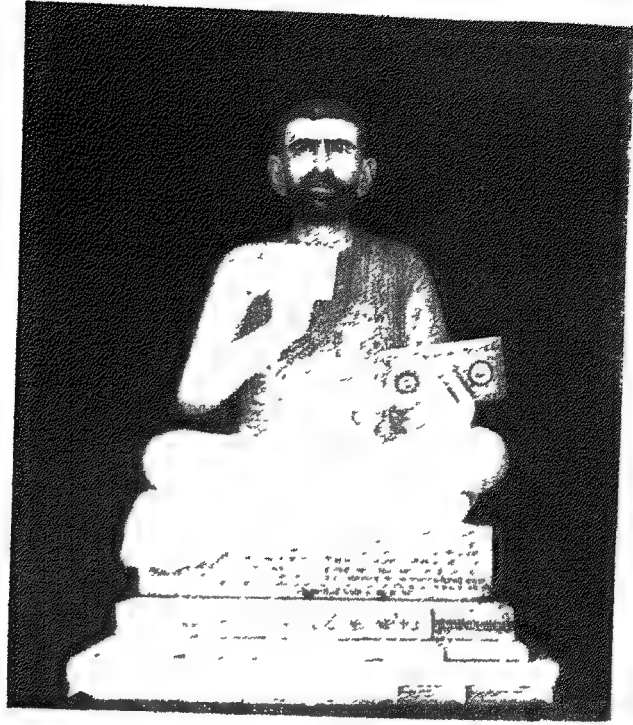
વાગઢ (કચ્છ).

સેવક,

રાજા રૂપા (કવિ)

આ કવિરાજ ચરિત્રનાયકના અનન્ય ભક્ત હતા. એમની કવિતા એ વાતની પૂરતી ખાતરી આપે છે. કવિ રાજા રૂપાએ કદી નિશાને જઈ પાટી પર ધૂળ નાખી વર્ષાક્ષર ધૂલ્યો નહોતો. પીંગળપાઠ પુસ્તકમાંથી એ નહોતા પડ્યા. કુદરતના એ કવિ હતા. અને આ કવિત પશુ એમના હૃદયસરમાંથી પ્રગટેલી ભક્તિની સરવાણી છે. તેમણે મુનિરાજશ્રીના સ્મરણ નિમિત્તે ‘ચારિત્ર-ભક્તિ-સંગ્રહ’ પનામ્યો છે. ઉપરના ત્રણે કવિત તેમાંના છે. મુનિરાજશ્રીની આંદગીમાં પશુ તેઓએ શિષ્યભાવે સેવા લીધી હતી, અને આશ્ચર્ય તો એ છે, કે મુનિરાજશ્રીના સ્વર્ગવાસ પછી પંદર દિવસે તેઓ પશુ પાછળ ચાલી ગયા હતા. અંગિયાના સથે તેમની શુભભક્તિ પિંછાની તેમને અમિસરેકાર, મુનિરાજશ્રીના સમાધિમંદિરની સામે જ કર્યો છે.

गुरुभूति

पालीताशु आने गशाविषयक लेन गुरुकुलना गुरुमंदिरमा
गस्थापित गरिनायकनी आगमअर्ति

ॐ

आणुभा

श्री य. ले. गुरुकुलना सिद्धासेय.

श्री
श्रीगुप्तिविजयगणियद्वय श्रीकमलविजय
पन्यासशिष्य श्रीमद्विनयविजयशिष्य
श्रीमद्व्यासत्रिजयपमनितास्थापिता
श्रीसिद्धात्रपत्राविजय जैनसंस्कृत-प्राकृत
महाभारतमोडिगनायोफिनेय संस्थाविद
जपलुताम वीरसंयत् २४३८
कानिक गुकल पञ्चम्याम भूम्यासरे

તેઓની શાસન સેવાને માટે તો શ્રી પાલીતાણા - શ્રી યશોવિજયજી જેન ગુરુકુલ એક જગત દેશાન્ત, જીવતુ જગતુ નજરે પડે છે કે જેના માટે કોઇને પણ શકા કરવાતુ સ્થાન જ નથી.

વળી શ્રી દર્શનવિજયજી, જ્ઞાનવિજયજી જેવા ચારિત્રપાત્ર ચારિત્રગતો, એ જ ગુરુકુલરૂપ પ્રવેશતની ખાણના પાટ્ટેલા, ગુરુકુલના સંસ્થાપક શ્રી ચારિત્રવિજયજીના શિષ્યો સર્વ કોઇની દષ્ટિ અને શ્રુતિમા આવી ગયા છે, એ જ સદ્ગતની શુભ કીર્તિની પ્રસાદી છે

સાદડી, તા ૧૩-૮-૩૨

શ્રી વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી

❧

તેઓશ્રીનો અને વજ્રો પરિચય હતો પ્રથમ મેલાપ સ. ૧૯૬૧મા શ્રી યતુજયની શીતલ જાયામા થયો હતો તેઓના વિચારો ઘણા જ ઊંચા હતા મનુષ્ય જન્મ પામીને કાંઈ પણ ઉત્તમ કામ આપણા હાથે ન થાય તો મનુષ્યજન્મ પામ્યા શા કામનો ? અને આ માટે શામનદેવની સહાય મેળવવા તેમણે પદ્માવતીદેવીને પ્રસન્ન કરવા શબ્દેશ્વરજી તીર્થમા મહારાજ શ્રી શુલાધિવિજયજીના શિષ્ય મુનિ મણિવિજયજી સાથે પ્રયાસ કર્યો હતો પણ તે નિષ્ફળ નીવડ્યો હતો

સાહસિક વૃત્તિ ધણી હતી જે કામ હાથ લીધું તે ક્યેં જ છૂટકો ! આચાર્ય શ્રી વિજયવલ્લભસૂરિજીના શિષ્ય સોહનવિજયજીને જગલમા હેરાન કરી મારીને જાટાની વાડમા નાખી દેવાથી તેમ જ દેરાસરમાથી ચોરી કરવાથી અને તે સામે વિરોધ થવાથી ભાટોએ ઘણું તોફાન કરેલ આ વેળા અગ્રેમર ભાગ લઇને ભાટોને પાછા હઠાવ્યા હતા વડાદેરામા આવતા, રસ્તામા જૂલા પડેલા ત્યારે પણ સાહમ કરી આગળ જઇ રસ્તો તેઓ જ શોધી લાવેલા

સ ૧૯૬૫ મા હું લુણાવાડામા ચતુર્માસ હતો તેઓ ગોધરામા હતા તે વેળા વેળલપુરમા હુકમમુનિ રામે શાસ્ત્રાર્થ થયલ એ તેમની જૂલ કબૂલ કરાવેલ તે વખતે પણ મુનિ મહારાજશ્રીએ મને ઘણી સારી મદદ કરી હતી પાલીતાણામા હીરાચંદ્ર કાનુની કેટલાક ગરીબ ઝોકરાઓને શિક્ષણ આપી તેમની કેળવણીમા રસ લઇ રહ્યા હતા મુનિજીનો આમા પણ અગ્રેમર ભાગ હતો

પાલીતાણામાં સ્થાપન કરેલ પાઠશાળાના તેમણે સહન કરવામાં કષ્ટ બાકી રાખી નથી પોતાની પાછળ પોતાની જ્ઞાનના વિસ્તાર અને જૈનસમાજને ધર્મપીરો પ્રાપ્ત થાય, તે કારણે પોતાનું સ્થાપિત ઉચ્ચવર્ણ ગુરુકુળરૂપી કીર્તિવૃક્ષ તેઓ મૂળે મથા છે અને તેમના શિષ્યો તેને પોષણ આપી પાણીનું સિંચન કરી રહ્યા છે, તે જ્ઞાનદની વાત છે તેઓનું સંપૂર્ણ જીવન સાદગ્ય, દૈર્ઘ્ય, હિમત અને મનુષ્યજનની સહનતારૂપી જાવનાથી છલોછલ બરેલું હતું અને તે મુજબ જનસમૂહને કરી જતાવી તેઓ એક આદર્શ જીવન જીવી ગયા છે

પાલીતાણા, બાદરવા સુદ ૧૩,

શ્રી વિજયદેવસૂરિજી

ગુરુવર્ય શ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજ સાહેબનો મારા ઉપર અનહદ ઉપકાર છે કારણ કે પ્રથમ હું અભરમાં શૃદ્ધરથાવરથામાં જૈન માસ્તર હતો, ત્યારે તેમના સહકામમાં આવેલો તેમની મારા પર જાડી અસર નીપજેલી તેમના જ ઉપદેશથી બારમાસમાં ચારિત્ર ન ગ્રંથ લખી લખી લેવાનું નક્કી કરેલું

છેવટે જોઈ માસમાં તેઓશ્રી સમીપ હું મિહસેત્રમાં પહોંચ્યો ચારિત્ર ગ્રંથ લખવાની ઇચ્છા પ્રગટ કરી, પણ તેઓશ્રીએ નિરપૂરવણી પોતા દીક્ષા ન આપતા વિજયમોહનસૂરિજી પામ મોકલી ચારિત્ર અપાવી મહાન ઉપકાર કર્યો સ ૧૯૭૪ માં લાકડીરામાં મારા પર અપાર પીડા જન્મેલી તેમણે મારી સાચવા કરી મારા પર અપાર ઉપકાર કર્યો ગુરુદેવે કમ્પાન પાંચ દરેક મામમાં વિચરીને મહાન ઉપકાર કર્યો છે અમે બન્ને ઠાણા-હું તથા તપસ્વી હુકમવિજયજી તેઓશ્રી સાથે જ હતા

આધાત તા ૬-૧૦-૩૨

મુનિરાજ હર્ષવિજયજી

શ્રી ચારિત્રવિજયજી મં ની કાશી જવાને ઇચ્છા થઈ, ત્યારે શ્રી રિતવિજયજી મં પાસેથી સમ્મતિ મેળવી આપવા તેમજ વિહાર વજેરેની સગવડની મદદ શ્રી પ્રોવવાળા માણેકચંદ મૂળચંદ મારફત કરાવી આપવામાં સહાયક તો મુનિરાજ શ્રી ભક્તિવિજયજી મહારાજ હતા

શ્રી ચારિત્રવિજયજી કાશી જમને આવ્યા શ્રી રિજયધર્મસૂરિની પ્રેરણા અને અનુભવથી જૈન પાઠશાળા—ગુરુકુલથી અનેક સાક્ષરો—વિદ્વાનો પ્રાપ્ત કરી શકાય તે જ ઇચ્છાએ પાલીતાણા ગુરુકુલને અર્થે પોતાની જિંદગી મમર્યાલુ કરી, અને છેવટના મમયમાં પાંચ મહત્વાકાંક્ષા પાઠશાળા નખવી જ—પાઠ શાળા સારા પાયા ઉપર સગીન થાય તે જ વિચારો હતા આજે વિશ્વમાન પાલીતાણા ગુરુકુલ તેનું જ ફલ છે

મુનિશ્રી ચારિત્રવિજયજી બાહોશ અને નિડર માણુમ હતા તેમ જ પાલીતાણામાં બાટની તકરાર સમયે પણ સમાજ સેવા સારી બાળવી હતી

પાટણ, બાદરવા વદ પાંચમ

મુનિરાજ જશવિજયજી

आपकी शासन सेवा गिरिराज की छाया में रहने वाली प्रजा भली पैति से जानति है। आपका नाम ही चारित्र था तो फिर दोषों का तो सदेह हो कहासे।

आसपुर २५ सितम्बर १९३२

मुनिराज पुण्यविमलजी

કાલધર્મ સામળા અપાર ખેદ થયો જૈન સમાજનો કાલીનુર ચાલ્યો ગયો

વીગમગામ, કારતક સુદ ૧૦

મુનિરાજ દેવેન્દ્રવિજયજી

મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજના જીવનચરિત્રમા મારો પરિચય માગ્યા એ માટે મારે આનંદ માનવો જોઈએ વડોદરા સાધુ સંમેલનમા તેઓનો અને મારો પરિચય થયો હતો. પ્રાણીમાત્રની દયા એ માધુતાનો સિદ્ધાંત તેમણે જીવનમા ઉતાર્યો હતો અને જલપ્રલય વખતે તાદશ કથો હતો તીર્થરક્ષા એ તેમનું મુખ્ય ધ્યેય હતું બારોટોના ઝવઝામાથી તે મળી આવે છે જ્ઞાનદાનના પૂરા પ્રતી હતા અને તનું ઉદાહરણ આજનું ગુરુકુળ છે આ ઉપરાંત તેમનું ચારિત્ર્ય નિર્માણ અને જૈનધર્મ પર અનન્ય મહા હતી સત્યપ્રિયતા પણ જોયા પ્રકાશની હતી તેમને સત્ય માર્ગ જાણી સત્ય સ્વીકારવાની પરમ રુચિ હતી

મુનિરાજ હેતુમુનિજી

તારાગણોનું અગ્નિતત્વ પ્રકાશ માટે જ છે જાગીરથી પુરુષો કામ કરવા જ-ધ્યેય પ્રાપ્તિ માટે જ જીવે છે એ મહાન પુરુષમા યોગની મસ્તી હતી, શામનની ધમસ હતી તેમનો સાત કુટ જોયો ગૌર દેહ, એકલવાઇ કાયા ને તજકણ પ્રસારતું મુખાર્વિંદ ન જૂલાય તેજ છે.

આધ્યાઇ (૭૨૭)

મુનિરાજ હર્ષવિજયજી

મુનિમહારાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી સાથે મારો પરિચય હતો હું તેમની પાઠશાળામા બહુવા વળતા તેઓ મારા ઉપકારી હતા તેઓ જ્ઞાનના ખડું પ્રેમી હતા તેમજ પરોપકાર કરવામા તેમની પ્રીતિ હતી માધુએન દેખી તેમનું આનંદ આવવો શાસનની સેવામા તેમનું સારો પ્રેમ હતો હું તેમની સ્થાપન કરેલી પાઠશાળામા લગભગ આઠેક માસ બપ્પો હર્ષશ ખેડા, ભા ૩ ૧૧

મુનિરાજ સૌભાગ્યવિજયજી

સ્વમસ્થનો મને ધણો પરિચય હતો તેઓ પ્રથમ મનારમ પાઠશાળામા મારા પરિચયમા આવેલા ત્યાં સ્તુતિપાત્ર પરિશ્રમ લઇ તેઓ વિદ્વાન થયા ત્યારબાદ પાઠશાળા માટે પાલીતાણા જઇ, તીવ્ર પરિશ્રમ લઇ ગુરુકુળ સ્થાપન કર્યું સ ૧૯૬૬ની જલહોનાગત વખતે ધણા જ જીવોને અભયદાન તથા ધર્મદાન આપ્યું તેઓ ધણી મામતમા શાસન ઉપર ઉપકાર કરી ગયા છે

આવણ, સુ ૧૧ ૧૯૮૮

મુનિ ભાવવિજયજી

મુનિરાજ ચારિત્રવિજયજી ધણા બહાદુર અને શાસનની લાગણીવાલા હતા તેઓએ ધણા સારા મારા કામો કરેલ છે હતા આનંદી સ્વભાવના એટલે મુનિઓમા ટીખળ ધણી વખતે કરતા બાકી સહવાસમા તો રહેલ, પણ ધણો વખત થયો એટલે જેવી જોઈએ તેવી સમીતિવાલા નથી.

ક્રીનીયાક ભાદરવા વદી ૧૦ ગવિ

મુનિરાજ રંગવિજયજી, મુનિરાજ અમરવિજયજી,

મુનિરાજ કાન્તવિજયજી

શાસન માટે પ્રાણ પાથરવા એ જ ગુરુમહારાજનું જીવનચરિત્ર હતું

મુનિરાજ કપૂરવિજયજી

પાયમી ગૂજરાતી અને પહેલી અંગ્રેજીનો અભ્યાસ કરવા સ. ૧૯૭૧ માં હું શ્રી ધર્શનવિજયજી જૈન સંસ્કૃત પાઠશાળામાં દાખલ થયો. આ વખતે પૂજ્ય મુનિરાજશ્રીના પરિચય થયો. તેઓશ્રી એક આદર્શ સાધુપુરુષ હતા. તેઓ સાદુ સચમી જીવન વ્યતીત કરતા હતા. તેમના કેટલાય સ્મરણો આજે તાજા છે. પાઠશાળાની ઉત્તિ મહારાજશ્રીના અથાક પરિશ્રમ અને ઉપદેશને લીધે જ થઇ હતી. તેમનામાં કીર્તિશ્રોત્તર જરાય નહોતો. જ્યારે મસ્થા માટે અનેક જાતના કુપ્રયત્નો થઇ રહ્યા હતા, ત્યારે પણ તેઓ તે મુખી સેવા બળવે જતા હતા. તેઓશ્રી સમાજ સેવક હતા. તેમજ શાસ્ત્રોનો તુલનાત્મક અભ્યાસ કર્યો હતો. અનેક વિદ્વાનો તેમની પાસે ચર્ચા કરવા આવતા એવા મહાત્મા પુરુષ જ સમાજસંધનું કલ્યાણ કરી શકે છે.

વીળપુર તા. ૧૭-૮-૩૨

મુનિરાજ લક્ષ્મીસાગરજી

❧

અમેએ જ્યારે દીક્ષા લીધી ત્યારપછી ચારિત્રવિજયજી મહારાજ કન્હભાઈ નગર આવ્યા અને ઘણી ધામધુમથી નગરમાં દીક્ષા આપી હતી. ત્યારપછી રાજકોટમાં બેગા થયા હતા, ત્યારપછી આણંદમાં બેગા થયા હતા, અને અમે સાબરમતી કાંઠે જ્યારે પાલીતાણામાં પાણીરેલ આવી ત્યારે તેમણે ગુરુકુલ આદિ ઘણા માણસોનો ઉપકાર કર્યો હતો. તેમને થોડા વખતમાં ઉપકારના કાર્ય ઘણા કરી પોતાના આત્માનું કલ્યાણ કર્યું છે.

રાણપુર, મીતી ૮ ચુકર, સાધ્વીજી હેતશ્રીજી, સાધ્વીજી હરકેશશ્રીજી, સાધ્વીજી ઉત્તમશ્રીજી, સાધ્વીજી હરખશ્રીજી, સાધ્વીજી વલ્લભશ્રીજી, સાધ્વીજી સુખોદયશ્રીજી, સાધ્વીજી પ્રભાશ્રીજી.

આપણે તે મહાન કોઠીનુર ગુમાવ્યું છે. તેઓએ તે ચોત્રીસ વર્ષમાં જ બહુ મેળવી સ્વર્ગગમન કર્યું છે. તેઓશ્રી આપણા હૃદયમાં પ્રરક બનેા !

પાલીતાણા

સાધ્વી વિવેકશ્રીજી (કન્હી)

સાધ્વી નેમશ્રીજી (૧૧)

❧

ચારિત્રવિજયજી મહારાજે જે લાભ લીધા છે અને ઉપકાર કર્યા છે તે અમ પામર જીવથી શુ લખાય ..

સાધ્વી નીતિશ્રીજી

સાધ્વી જ્ઞાનશ્રીજી

બ્રોજ. આસો. સુ. ૭, ૧૯૮૮

સાધ્વી દયાશ્રીજી

આવીકા હરખબાઈ મોરબીવાળા

❧

મહારાજ સાહેબનો ઉપકાર બહુ યાદ આવે છે. એ વેળા હું નવદીક્ષિત હતી. મહારાજ સાહેબે ભણવાનો પ્રયત્ન કરાવી આપ્યો હતો. મારા તે એ જ્ઞાન-ઉપકારી છે.

સાધ્વી વલ્લભશ્રીજી.

❧

પાલીતાણા માત્રાર્થે ગયેલો બાપુ પન્નાલાલની ધર્મશાળામાં ઉતારો રાખેલો. સામે જ ધર્શનવિજય જૈન સંસ્કૃત પાઠશાળા ચાલે. આ વેળા સરથા જોવાનો પ્રસંગ મળ્યો. મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજીનો

પણ અહીં પ્રથમ પરિચય થયો. તેમની ઉચ્ચ જાવના, ખતીસો સ્વભાવ અને જૈન બાળકો—જેઓ અન્ન, વસ્ત્ર અને વિદ્યા વગર રજીને છે તેમને સરકારી બનાવવાની ધમશ આજે પણ થાદ આવે છે.

ત્યારબાદ જલપ્રવચ વખતનો પ્રસંગ જે લોકોએ એ દૃશ્ય જોયેલું તે તેને મનુષ્યશક્તિ બહારનું કહે છે દેવશક્તિની સહાય વગર આ અને જ કેમ ? મહારાજ શ્રી સાથે આ પ્રસંગની વાતચીતમાં તેમણે કહ્યું કે, ‘ ખરી જીવદયાની જાવના હોય છે તેને શક્તિ મળે જ છે ’ અરેખન ! પચેન્દ્રિય જીવે બ્યાર્યા તે યોગ્ય જ થયું છે સકટ સમયે પોતે જાણા રહી જોયા કરે, પોતાના બલબુદ્ધિના ઉપયોગ આવા ત્રુટ જીવોને બચાવવા ન કરે અને લોકોને દેખાડવા મુશ્કેલ પડીલેલા કરે અને કહ્યું કે અમે શુદ્ધ ક્રિયા કરીએ છીએ, આમ કહેનાર મહાત્માઓને નમસ્કાર ? જૈનધર્મ પશ્ચિમની જાવના પર છે અતઃ કંચુની શુદ્ધિપૂર્વક કાર્ય કરશે તે તરશે

આ પછી સ ૧૯૭૪ની સાલમાં હું પાલીતાણા ગયેલો નહારબીદડીગંધા ઉતર્યો હતો પૂજ્ય મુનિરાજ શ્રી તથા આચાર્યવર્ય શ્રી વિજયકમલસુરિજી પણ ત્યાં પધાર્યા તેમણે પાદશાળા સંખર્ષી વાત કરી તેમજ વધુ માટે પોતે જ્યાં ઉતર્યા હતા ત્યાં જ્યુશી દેવરાજની ધર્મશાળામાં આવવાની વાત કરી ત્યાં પણ હું ગયો પાદશાળા માટે સહકાર આપના કહ્યું પોતે વિહાર કરવા માગે છે તે જણાવ્યું આ પછી મુખ્ય જતા માર્ગમાં યોગનેષ્ઠ શ્રીમદ્ બુદ્ધિરાગરસુરિજીને વાદવા ઉતર્યો તેમણે પણ એ કાર્ય માટે મને કહ્યું તેમજ શ્રીયુત લલ્લુભાઈ કરમચંદને લખ્યું છે તેમ જણાવ્યું મેં કહ્યું કે જો તેઓ હશે તો હું તૈયાર છું

શ્રીયુત લલ્લુભાઈ પણ પાલીતાણે ગયા શ્રી ચારિત્રવિજયજીને મળ્યા વાતચીત કરીને સરથાનું સુકાન સલાખ્યું આ પછી પણ શ્રીયુત લલ્લુભાઈ જામનગર બાબુ જમ મહારાજશ્રીને મળ્યા. મહારાજશ્રી ધણા રાજ થયા તેમણે એ વેળા આ ઉપરાંત એક અનાથાશ્રમ સ્થાપવાની જરૂર જણાવી તેમજ એક પડિત ધનારાઓ, સાધુ થવા ઇચ્છનારાઓ માટે બાલપણથી જ તેવી કેળવણી મળે તે માટે એક જુદું ખાતું ખોલવા આગ્રહપૂર્વક ઉપદેશ આપ્યો જૈનોના બાળકો અલપણી વગર કુખી થાય એવું એમને મોટું કુખ હતું તેમની વાતો સાંભળી અમેને ખૂબ આનંદ થતો કેવી જીવી જાવના ! આનાથી વધુ શાસનસેવાનો ખત કેવો હોય ? જૈનોમાં આવા સાધુ મહારાજ થોડા હોય તો પણ જૈનધર્મની ઉન્નતિ જરૂર થાય.

તેઓશ્રીનો અમરઆત્મા આપણી વચ્ચેથી અમરધામ તરફ ગયો છે. પણ તેઓ જ્યાં હોય ત્યાંથી એવા આશીર્વાદ આપે જેથી અહિં સાધર્મની વિજયપતાકા સર્વત્ર લહેરાય ! મુનિજીને પુનઃપુનઃ વદના !

મુખ્ય

શ્રી જીવજીવદ કરમચંદ ઝવેરી

મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજ સવત ૧૯૬૬ની સાલમાં પાલીતાણામાં ચતુર્માસ રજા હતા હું મારા કુટુંબ સાથે છ માસ ત્યાં જ રજા હતો આ વેળા મને તેઓશ્રીનો પરિચય થયો હતો તેઓશ્રીએ જૈન કોમનું અને મુખ્યત્વે ત્યાંના અજ્ઞાન જૈન બાળકોનું ભલું કરવા સરથા સ્થાપી હતી, અને આ માટે એટલી મહેનત લીધી હતી કે તે મારાથી વધુન શર્ષ શકે તેમ નથી .તેઓ પોતાના

अवनती जेव्ही पण सुधी पाहणाऱ्यांनी छिन्नति भाटे विचार करता रहाता. धन्य छे अशा साधुमुखांने ।
अमदावाद, ता. २०—८—३२

जवेरी मोहोलालभाऊ मंगलाल

ॐ

स्वर्गस्थ साधेना आभारे पत्रिय पावीताच्यांना जण-लय पहेला अेक वर्षशी थये होता. इणवणी भाटे तेमनी अजय तम-ना होती. महाराजश्रीना सद्गुणस्थती अगेने पक्ष अे विद्यार्थीच्यांना अर्थना-तेमने इणववांना अर्थना लाभ भगेरो, जे पाय उ वर्ष सुधी आयु हुनु. आ अे विद्यार्थीच्या ऐडी अेक विद्यार्थी ते विद्वद्वर्ग मुनिराज श्री दर्शनविजय अमरी लक्ष्मीने केडो सद्गुणयोग थयो ते आथी जल्मी शक्य तेम छे, अने ते भाटे अगे मुनिराजश्रीना ओशींगळ छीअे पीज विद्यार्थी लाभ व्यवहारिक अवनमा जेडाया छे महाराज श्री स्वभावे शान्त, छिन्नाडी तेमज इणवणी अत्ये चल्पी धमश रापता हना. पीज मुनिराजे तेनु अनुकरयु करे तो आननी आ छे समाननी निस्तेज दशा जरु नायूड थाय

मुंज, ता. १०-१०-३१

भी गुलाबय्यद सोलाय्यय्यद शाळ.

अति हिलगी- सभाने अेक सिनारे आयभी गये तेच्यांना आत्माने शाति भगे ।

मुनिश्री लक्ष्मी होता + + + आभारे भनोनेद थये। पक्ष तेमनी लडादुरी तथा धमश भाटे सौ फाधने मान होय. हु कन्डी तगडे भेवकु अजिमान लडे छु अे स्वर्गस्थने हु अमावु छु, पावीताच्या.

हु अमरु देवशी

ॐ

श्रीमान् पूज्य विद्वद्वर्ग शासनदीपक मुनिरत्न श्री चारित्रविजयजी महाराज साहब के सहवास में मैं कईबार आया हूँ। आप बड़े विचारशील एवं उदार हृदय वाले थे। आपका जीवन परोपकारमय था। समाज की उन्नति के लिये आपका मन सदा उत्साही रहता था। आपने पवित्र तीर्थभूमि पालीताणा में श्री यशोविजय जैन गुरुकुल स्थापित कर के समाज का महान कल्याण किया है कि जिसमें आज सैकड़ों विद्यार्थी विद्याध्ययन कर के सम्मार्गगामी होते हैं। आप इतने साहसी और धैर्यवान् थे कि अनेक संकट आने पर भी गुरुकुल को ऐसा स्थायी रूप दिया कि आज जगत में ज्यवंत है, यही आपके अमर आत्मा का स्मरण है। आप जैसे शासनप्रभाविक मुनिरत्न की आधुनिक समय में परमावश्यकता है किन्तु समय की बलिहारी है। ॐ शान्ति ।

जयपुर, ता० २७-९-३२.

भगवानदास जैन.

ॐ

यों तो आपमें और भी अनेक उज्ज्वल गुण थे परन्तु आप पहले दर्जे के सद्बुद्धि, सत्याग्रही, सच्चरित्रवान और सत्यवक्ता थे। आपके द्वारा जैनी नवयुवकों का बड़ा उपकार हुआ है।

शोक है कि इस परोपकारनिष्ठ सच्चरित्रचूडामणि महान् पुरुष का सन् १९७५ में केवल ३५ वर्ष की उम्र में ही देहान्त हो गया। हमारी समग्र में मुनि श्री चारित्रविजयजी की

મૃત્યુ સે જૈન-સમાજ કો જો ક્ષતિ પહુંચી હૈ ઉસ કી પૂર્તિ શીઘ્ર હૈ નહી હો સકેગી ।

આગ્રા તા ૧૮-૧-૩૨

સૂર્યવર્મા એમ. એ.

પ્રયાગ વિશ્વવિદ્યાલય ।

છ

પ્રાતરમરણીય પરમપૂજ્ય શ્રી ચારિત્રવિજયજી (કચ્છી) અહો સ ૧૯૭૨ ના શગથ્ય માસમા પધાર્યા હતા, તે વખતે તેઓશ્રીની વ્યાખ્યાનવાણીનો લાભ શ્રી સબને બહુ જ સારી રીતે આપ્યા હતા. ત્યારબાદ સ. ૧૯૭૩ના માહ માસમા બીજી વખત પોતાના શિષ્યમુદાય સહિત આવ્યા હતા. અને તેઓશ્રી વ્યાખ્યાન અને ધર્મજ્ઞાનમા બહુજી વિદ્વાન છે, તેમ વાત સાંભળી અમારા ઠાકોર સાહેબ શ્રી રાજસિંહજી સાહેબ તેમના દર્શનાર્થે આવેલા હતા અને સામાન્ય ધાર્મિક ચર્ચા થઈ હતી.

ત્યારપછી સ ૧૯૭૪ મા માહ તથા ચૈત્ર માસમા એમ બે વખત પધાર્યા હતા તે વખતે ઠાકોર સાહેબે વ્યાખ્યાન સાંભળવા માટે પોતાની કચેરીના હોલમા બેઠવણ કરી, મહારાજ સાહેબને ત્યાં વ્યાખ્યાન આપવા કહ્યું હતું ત્યાં જૈન-જૈનતર સ્ત્રી-પુરુષ અને કચેરી મંડળ વગેરે માણસોની મોટી હાજરીમા વ્યાખ્યાન આપ્યું હતું અને તે સમય દરમ્યાન ધાર્મિક ચર્ચા માટે ઠાકોર સાહેબ વ્યાખ્યાન સિવાયના વખતે ઉપાશ્રયે અવારનવાર ધણી વખત આવતા અને કલાકો સુધી ચર્ચા થતી હતી ઠાકોર સાહેબને દરેક ધર્મનું માત્રુ જ્ઞાન હતું અને દરેક ધર્મના ગુરુઓ માથે ચર્ચા કરતાને પૂરો રસ હતો, તેમજ જૈનધર્મ માટે સારી લાગણી હતી અને માનદષ્ટિથી જોતા હતા તમજ તેઓ-શ્રીએ જૈનધર્મના પુસ્તકોનો પોતાના ખાનગી વાચનાલયમા સંગ્રહ કર્યો છે તેઓશ્રીએ મહારાજ સાહેબ પાસેથી તીર્થંકર ભગવાનનું સ્વરૂપ સાંભળીને પાશ્વનાથ ભગવાનની છબી ચાહીની ફેમમા મઢાવી પોતાની પૂજામા રાખી હતી.

મોહીઆ, તા ૨૨-૮-૩૨

જોતા દલીચંદ ઉદેચંદ

અમૃતલાલ જાદવજી

છ

દશ દશાન્તે દુર્લભ એવા અમારા માનવજીવનની કિંમત મનનવાનર ગુરુમહારાજે મ ૧૯૭૩ની સાલમા અત્રે ચતુર્માસ કરેલ મહાજસુધારણા માટે ખૂબ જહેમત લઈ અગીયા, નખયાણા, મંજલ, વીથોલા અને ભડલી, એમ પાંચ ગામના ચોખરાને બેગો કરી ધણા સુધારા કર્યા હતા મંજલમા બે આગેવાન ભાઈઓના ચૌદ વર્ષોના ઝગડાનો તંત્રોશ્રીએ મામપટમા નીકાલ આણેલો આથી અમને તેમના ઉપર શ્રદ્ધા વધી તેઓ બહુ બુદ્ધિશાળી અને પ્રતાપી પુરુષ હતા આજે પણ ચોખરામા તેમને બહુ ભાવપૂર્વક સૌ યાદ કરે છે.

અગીયા ગામના ગામધણી બાવાજીને પણ તેમણે પ્રતિભાષ કર્યો હતો. ગામના ધણી આજી બુ ઇશ્વરલાલભાઈ તથા અધિકારી વર્ગ તેમના પ્રતિ બહુ સન્માનવાળો હતો જ્યારે ભાવજો

આપીને તેમણે હિન્દુ-મુમલમાન સૌ તરફ સમભાવ ને પ્રેમ દર્શાવ્યો હતો સવત્ર ૧૬૭૫ માં ફરીથી તેઓ અહીં પધારેના એ વેળા કાવેરા ફાટી નીકળેલા તેઓએ ઘરોઘર ફરી, હુખી હદીઓને આસ્વા-સન આપ્યું હતું આ નાના રાજ્યમાં એ વખતે મુનિરાજશ્રીનું આશ્વાસન સૌને અમૃતસમ લાગતું.

ત્યારબાદ આસો સુદ ૯ ની રાત્રિએ જૈનશાસનનો એ ન્યૈતિધર અદસ્ય થયો તેઓ સ્વર્ગવાસ મામ્યા ત્યારે પાસેના આવકના ઘરમાં કુકુમના પગલા અને દીપક દેખાયો હતો. આખા ગામમાં પાખી પાળી હતી. દરેક કોમના લોકો અગ્નિસ્કાર વખતે હાજર હતા તેમના નિમિત્ત કારતક મામમાં એક અદ્વાધ ઉત્સવ કરી એક દેરીમાં તેમના પગલા પધારાવ્યા છે અમારા શ્રી સત્ત્વ ઉપર તેમના ધણા ઉપકાર છે તેમની અમરજીતિ એમની પાછળ જીવતી-મગતી છે

શ્રી અગીયા સધપતિ,

આવક વેલજી કંગરશી

અગીયા. ૨૭-૬-૩૬

,, મોનજી હિમરાજ

,, દોકરશી હિમરાજ

પ્રાત સ્મરણીય ગુરુદેવનો અસભ્ય વિયોગ સદાને માટે દિલગીરી ઉપજાવી રહ્યો છે જિદગીના એ મારા માર્ગદર્શક હતા આજીવન તેમણે મને કદી મુત્રાવા દીધો નથી અમને બાળ્યોને આ ઉન્નત રિધતિએ પડોત્યાડનાર એ ગુરુદેવ જૂલ્યા જૂલાય તેમ નથી સૃષ્ટિમાં કોઇને અમરપદો નથી, પરંતુ જીવનરિધતિમાં આવા આશ્રયદાતાની ખોટ હૃદયને કારી ખાય છે જ્યાં હો ત્યાંથી એ આત્મા ખોટને પૂરી કરવા પુણ્ય પ્રેરણા આપ્યા કરે.

કલકત્તા, તા ૨૬ ૧૧-૧૮

પડિત ત્રિભોવનદાસ અમરચંદ

ગુરુદેવના અતિમ દર્શન પણ ન થયા ' હે વિધિ ' તે આ શું કર્યું ? હવે એ કૃપા, અગાધરનેહ અને એ પ્રમોદપદેશક ક્યાંથી મળશે ?

દાણા, મામમર સુદ ૧૫

નાગરદાસ

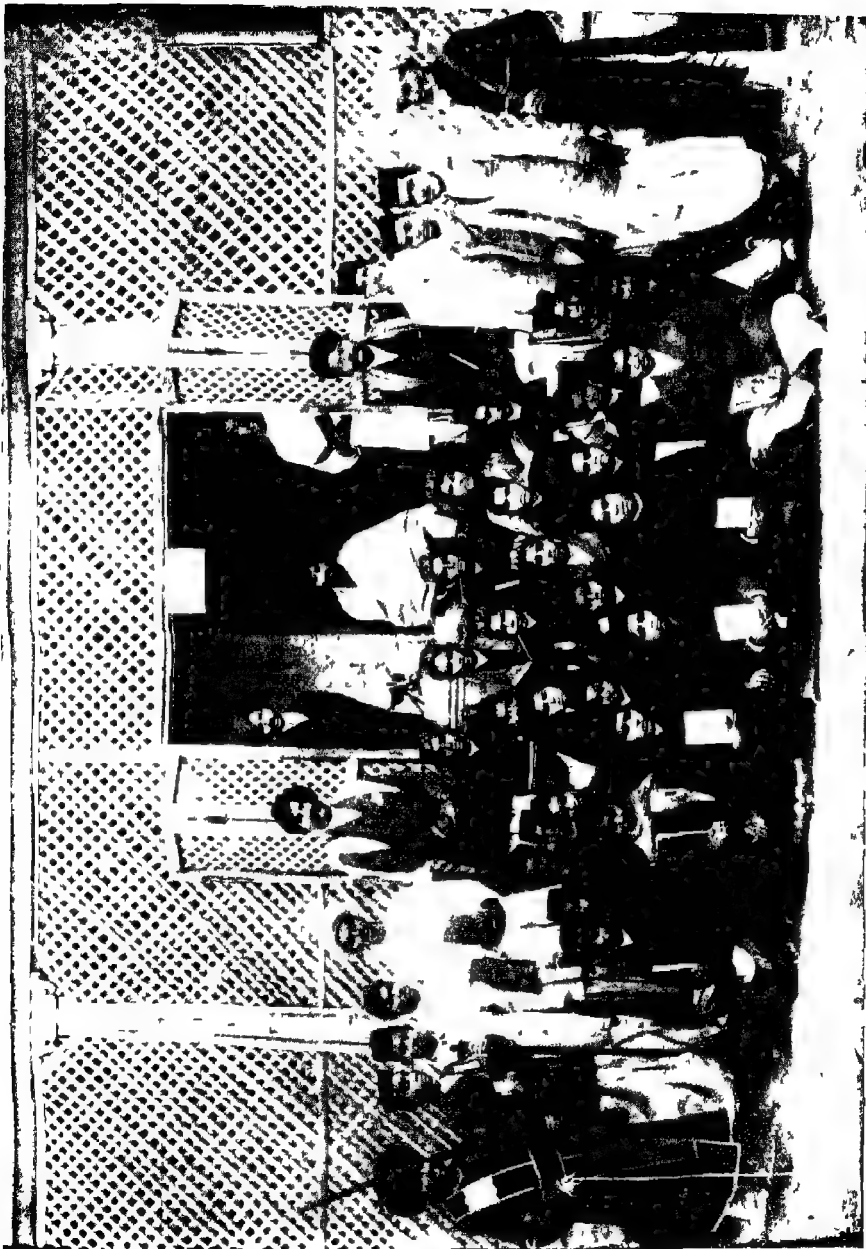
ગુરુદેવના સ્વર્ગવાસના સમાચારે આખા સધમાં ખેંદની લાગણી પ્રસરાવી છે ગામમાં પાખી પાળી પૂજા ભજાવી છે ખરેખર ' ગુરુદેવનો કચ્છ પર અમાપ ઉપકાર હતો સ્થાનકમાંગીમાંથી નીકળ્યા પછી તેમણે અહીં ધણાને પ્રતિભોષ્યા હતા જેલ્લા ખેવારના આ પ્રદેશમાં તેમણે કરેલા ઉપકારો જૂલાય તેમ નથી લાકડિયાના હાથેર ને અગીયાના પીરનાવા જેવાને પણ ઉપદેશ આપી વ્યસન કોડાવ્યા છે.

કચ્છમાં એક ગુરુકુળ અને અનાથાશ્રમ સ્થાપવા માટે નક્કો કર્યું હતું પરંતુ પણ થયો હતો પણ દૂરકાળની ઇચ્છા ખીજ હતી ત્રીજે વર્ષે સામખિયાળીમાં રહ્યા તખિયત નાદુરસ્ત હતી હતા ૬૦ ઘર મદિરનાર્ગી બનાવ્યા મદિર બનાવવાની પ્રતિમાજી પધારાવ્યા માગપદ જેવી ખીજ આખી કચ્છની કોન્સ્ટ્રક્શન કંપાના વિચારમાં હતા ગુરુદેવના સ્વર્ગવાસથી કચ્છને ન પૂરાય તેવી ખોટ પડી છે. એવા ગુરુમહારાજના ઉપકારનો કોઇ અદ્વેશો વાળી શકાય તેમ નથી.

અમર, કાર્તિક સુદ ૨, ૧૬૭૫

શ્રી નાથાભાઈ લવજ

સદગત ગુરુદેવ ચારિત્રવિજયજીના પરિચયમાં હું આવેલો છું તેમનું મનોબળ, સત્ત્વ તથા સાહસ મેં જોયેલા છે અને મને તેમના જીવન પરથી લાગ્યું છે કે એક ત્યાગી આત્મા પોતાની મહત્ત્વાકાંક્ષાથી

સુનિરાલ ઓ ચારિત્રવિજયલ, ઓ યોગવિજયલ, ઓ નરુન પાઠશાળા-પ્રેડિંગના છાત્ર તથા કમચારી વચ્ચે ભાથે
(રજેશન સામે ગુરુકુળના છાત્રો મહાનના દિવાલેલી સમુદ્ધતી વીર સ રાજડ)

જે ધારે તે કરી શકવા સમર્થ હતા એમના શબ્દોમાં કોઈ સંભવની હતી કાર્યમાં કોઈ અજબ શક્તિ હતી પાલીતાણા

આસ્તર કર્તુરચંદ હેમચંદ શાહ

❧

બુદ્ધિમત્તા, ન્યાયપ્રિયતા, જિનેશ્વર પ્રભુ પ્રતિ અપૂર્વ ભક્તિ જ તેમની મહત્તા સૂચવે છે જગતમાં એવા થોડા જ માણસો હોય છે જેઓ એક માર્ગ અગોચર કરી બીજો માર્ગ છુટ જણાતા હિમત ને સાહમયી અગીકાર કરે છે. પૂજ્યશ્રીએ એ કરી બતાવ્યું હતું શાસનની દાઝ તેમને હૈયે ધણી હતી અને તે માટે તેમણે પાલીતાણા ખાતે શ્રી યશોવિજયજી જૈન પાઠશાળાની સ્થાપના કરી અને તેના વિકાસ માધી ગુરુકુળ બનાવ્યું આ નસ્યા માટે તેમણે આપેલા અમાપ ભોગનું વર્ણન કરીએ તેટલું ઓછું છે આવા એક પરોપકારી પુરુષની જેટલી પ્રાર્થના કરીએ તેટલી થોડી છે

પાલીતાણા, ૨૬-૭-૩૨

શ્રી શકરલાલ ડાહ્યાભાઈ કાપડિયા
સુપ્રી શ્રી યશોવિજયજી જૈન ગુરુકુળ

❧

માત્ર અદ્વાર વર્ષના ચારિત્રસમયમાં સવેગ ધર્મનું રક્ષણ કરતા પોતાના જીવનમાં અનુપમ એવા શાસન સેવાના કાર્યો કરી તેઓ જૈનસમાજ ઉપર ઉપકાર કરી ગયા છે વધારે જીવન ટક્યું હોત તો શાસનસેવા કરી જૈનશાસનને વધુ આભારી કરત' મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી અત્યારે નથી પરંતુ તેમના સેવાના કાર્યો સ્મરણ ચિન્હ તરીકે મોજુદ છે, જેને યાદ લાવી જૈનમમાજ અત્યારે પણ તેમનું પવિત્ર સ્મરણ કરે છે ।

ગાંધી વલ્લભદાસ ત્રિભુવનદાસ

ભાવનગર

❧

કોને ખબર હતી કે 'કમ્બોર'ની ફેક્ટરી દીધેલો હાતણની એ ચીરમાથી મહાન 'કમ્બોરવડ' બનશે । અને એનું સ્મરણ નિત્યનૂતન રાખશે । કોને ખબર હતી કે મહારાજશ્રીએ વાવેલું ગુરુકુળ વૃક્ષ આમ ફાલશે—ફુલશે અને સર્વને આકર્ષશે ।

પાલાતાણાના ભયકર જલપ્રલય સમયે તેમની અનુપમ સેવા એ તેમના જીવનનો મહત્તમ અને સુવર્ણ પ્રસંગ હતો સેકડો માણસોને અને ઢોરોને પૂરમાં મૃત્યુ માર્ગે જતા ભણી એમનું હૃદય પીગળી ગયું. એ સમયે પોતાના દેહની દરકાર રાખ્યા વગર પરાથે જ પલાવી એમણે કેટલાયે જીવોને અજાયદાન આપ્યું એમની સાચી સેવાની સાચી કદર થતા સ્ટેશન સામેની વિશાળ જગ્યા મળી ત્યાં ગ્રાનદાન અર્થે સસ્થા રથાપી આજે એ સસ્થાને વીશેક વર્ષ થયા એની પ્રગતિ, વ્યવસ્થા એ બધું અદિતીય અને અજોડ છે

મહારાજશ્રીનું માધુજીવન સુલ્હાણું છે એમના ત્રણ શિષ્યગતો વારંવાર પોતાના ગુરુદેવની સસ્થાપિત સસ્થાને સ્મરણમાં લાવી મન આપતી રહ્યા છે મહારાજશ્રીના જીવન આદર્શની જ્યોત જૈન જગતમાં સોનેરી પ્રકાશ પાથરી રહી છે આમ "ગુરુકુળ" એ જ એમના સ્મરણ અકનું 'સુવર્ણપૃષ્ઠ' નહિ તો બીજું શું ?

પાલીતાણા

શ્રી તલકચંદ બદવજી મહેતા.

શા શા સ્મરણે ધરુ એ સિદ્ધક્ષેત્રના સાધુને ચરણે ? પ્રત્યક્ષ પરિચય તો અલ્પ જ ગણાય, પણ જે જે સાબળ્યું છે, કાર્યરૂપે જોયું છે તે આજે પણ જૂલી શકાયું નથી

પાલીતાણાના પ્રલય વખતની તેઓશ્રીની કુખી દીનજનોના જનમાલ મચાવવાની સેવા સિદ્ધક્ષેત્રના ઇતિહાસમા અમર છે

ગુરુકુલના એ પ્રાણાધાર હતા અને રહેશે ગુરુકુળના પથરે પથર, દિવાલો, વૃક્ષો અને પુસ્તકાલયના અમૂલ્ય મથો હજી પણ ગુરુદેવ, ગુરુદેવ પોકારી રહ્યા છે

સમાજ અને ધર્મને ચરણે જ્ઞાન-દર્શન-ન્યાયની ત્રિપુટીની ભેટ ધરી એવી સમાજસેવકોની ભેટ ગુરુકુળ ક્યારે ધરશે ? સમાજ તે માટે મીટ માડી રહ્યો છે

તેઓશ્રીનું પ્યાર ગુરુકુળ આજે કુલોદ્ધારી રહ્યું છે અનેકવિધ પ્રગતિ સાધી રહ્યું છે સૌરાષ્ટ્રના આગણે ૧૫૦ વિદ્યાર્થીઓથી કલ્સોલનું એ આખાવાડિયું અનેક યાત્રિકોને આકર્ષી રહ્યું છે

એ ગુરુવર્ધની અતિમ ભાવનાને ચૂર્ત સ્વરૂપ આપવા ગુરુકુલ નામને શોભાવે એવી સ્વતંત્ર શિક્ષણ પદ્ધતિવાળું વિનયમંદિર, વાણિજ્ય વિદ્યામંદિર, બાળમંદિર અને કલામંદિર ખોલીને તેઓશ્રીના અમર આત્માને શાંતિ, રૂં કચારે અપારો ? સિદ્ધક્ષેત્રના સાચા સાધુને વદન હો ! વદન હો !

પાટણ, રેડીયાબારશ, ૧૯૮૮

શ્રી મુલચંદ હરિચંદ દોશી

પાલીતાણાનો જલપ્રલય અને મુનિશ્રી ચારિત્રવિજયજી (જહેર યુનદા વકતા છે તે નહિ) કે જેમણે “કમચોગી” બની ૫૦૦ તજાતા માણસોને બચાવી પાઠશાળાના મકાનમા અન્નવસ્ત્રથી સતોષ્યા એ ન્ન વ્યક્તિઓને તો આ કોપ મહાન આત્મિક લાભ આપનારો થઇ પડ્યો છે, એમ કહ્યા સિવાય ચાલશે નહિ જૈન હિતેચ્છુનો વધારો, પત્ર ૧

શ્રી વાડીલાલ ખાતીલાલ શાહ

**મુનિમહારાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજને પાલીતાણા
સ્ટેટના દિવાન સાહેબ મહેરબાન નારણદાસ કાલીદાસ
ગામીના હાથે અપાયેલું માનપત્ર.**

ગઇ તા ૧-૩-૧૯૩૬ ને દિવસે પાલીતાણા સ્ટેશન ઉપર આવેલા શ્રી યશોવિજયજી જૈન પાઠશાળાના મકાનમા આ પાઠશાળાના સરક્ષક મુનિ શ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજ વિહાર કરવાના હોવાથી તેઓને સન્માનપત્ર આપવા માટે એક સભા બોલાવવામા આવી હતી, જેની અદર મેડીકલ સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ મહેરબાન પદમશી અરેશર, હજીર ઓશીસ સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ હરજીવનભાઇ, આજમ મહેરબાન દફતરી સાહેબ, વહીવટદાર સાહેબ મૂલચંદભાઇ, ધી હેરીસ હાઇસ્કૂલના હેડમાસ્ટર દેવશંકરભાઇ, વર્નાક્યુલર સ્કૂલના હેડમાસ્ટર ચાપશીભાઇ, વગેરે સમગ્ર અમલદાર વર્ગ તથા “જૈનશાસન”ના અધિપતિ પુરુષોત્તમદાસ ગીગાભાઇ, ચતિવર્ધ વનયચંદજી મહારાજ, શેઠ નરસી કેશવજીની ધર્મશાળાના મુનીમ વજીબજી વસ્તાભાઇ, તેમજ નરસી નાથાની ધર્મશાળાના મુનીમ, પુરમાઇ ધર્મશાળાના મુનીમ, વીરભાઇ પાઠશાળાના સેક્રેટરી, બાળાશ્રમના ધાર્મિક માસ્ટર, વોરા બહેચર ગાડાભાઇ, સહુ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસના માલેક શંભુ શંકરભાઇ, વગેરે સંબાવિત ગૃહસ્થોએ તથા યાત્રાળુઓએ સારી સંખ્યાના હાજરી આપી હતી.

મહાનુ કાર્ય સાંજના સાડાપાંચ વાગતે શરૂ થતા આરભમા જૈનશાસનના અધિપતિ પુરુષોત્તમદાસ ગીગાભાઈએ દીવાન સાહેબ નારણદાસભાઈને પ્રમુખસ્થાન સ્વીકારવા માટે દરખાસ્ત મુકતા જણાવ્યું કે “મુનિ મહારાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી કે જેઓએ આ સંસ્થાને સગીન બનાવવા ભગીરથ પ્રયત્ન કર્યો છે, તેઓ સાહેબ વિહાર કરવાના હોવાથી આ સભા બોલાવવામા આવી છે અને તેની અદર આપણા જ્ઞાનનીય ન્યાયશીલ દીવાન સાહેબ નારણદાસભાઈ પ્રમુખસ્થાન સ્વીકારી આપણને આભારી કરશે” ઉપર્યુક્ત દરખાસ્તને શેઠ નરસી કશવજીની ધર્મશાળાના મુનીમ રા વલ્લભજી વસ્તાભાઈએ ટેકો આપતા સર્વોનુગતે દીવાન સાહેબ મે નારણદાસભાઈએ પ્રમુખસ્થાન લઈ જણાવ્યું કે “આ વખતે મને આપ સર્વેએ જે જ્ઞાન આપ્યું છે તે માટે હું આભાર માનું છું આ શુભ પ્રસંગને લીધે હર્ષ થાય છે. પરંતુ બીજી તરફથી આ સંસ્થાના પ્રાણના વિયોગને લીધે ખેદ થાય તે સંભવિત છે તો પણ આવા વીર પુરુષોનો સ્મૃતદેહ લિન હોવા છતાં માનમિ દેહ આવા પરોપકારી કાર્યમા જ ગુથાએલ હોય છે તેથી આપણે આશા રાખીશું કે તેઓશ્રી વિહાર કરી જાય છે તોપણ આ પાઠ શાળા માટે પોતાનો સતત પરિશ્રમ ચાલુ રાખી વધારે સગીન બનાવવા તત્પર રહેશે ”

સારપછી શ્રી યશોવિજયજી જૈન પાઠશાળાની સગીત મડળીએ હાસોનિયમની સાથે મગળાચરણ ગાયા પછી પડિત ત્રિભુવનદાસ અમરચંદે બાણજી આપતા જણાવ્યું કે “આ મેળાવડો આપણને આનંદ સાથે શૌક પ્રદર્શિત કરનારો છે મેળાવડો બોલાવવાનું કારણ આપને આમ ત્રણ પત્રિકાથી જ સુવિદિત જ હશે આ સંસ્થાના સ્થાપક મુનિ મહારાજશ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજે પાંચ વરસ સુધી તનતોડ મહેનત કરી જગતમા મગત કરી આ સંસ્થાને આવી જાહેજગાલીના શિખરે પહોંચાડી છે તેઓ સાહેબને પાંચ દિવસ પછી વિયાગ થવાનો છે તેઓશ્રીએ મ ૧૯૬૮ માં મુનપ ચમીને દિવસે આ પાઠશાળાની નાના રૂપમા શરૂઆત કરી હતી, જેનો માસિક ખર્ચ ફક્ત રૂ. ચાલીસ રાખવામા આવ્યો હતો. જેની અદર ફક્ત બાણાવવાની સમગ્ર કરવામા આવી હતી પરંતુ કારણ કુર્બાની હોવાને લીધે આમ તેમ રખડતા અને અન્ય અન્ય કળતા જૈન બાલકોને રેખીને મહારાજ સાહેબને દયા આવી. ધીરે ધીરે મરીમ બાલકોને દાખલ કરવા સખ્યાખધ અરજીઓ આવવા લાગી જેથી અક્ષય તૃતીયાને દિવસે મરીમ બાલકોને દાખલ કરી પાઠશાળાની સાથે બોર્ડિંગની શરૂઆત થઈ મહારાજ સાહેબે પાઠશાળાના નીભાવ માટે માન અપમાનની દરકાર ન કરતા છેવટે ચાર ચાર આના પણ માગી આ સંસ્થાને આનંદ કરી છે. વિશેષ ખુશી થવાનું છે કે મહેરબાન મેજર રટ્ટોમ સાહેબ તથા અધિકારી વર્ગની અમીદદિથી આ પાઠશાળાને અનુરૂળ જગ્યા પણ મળી ગઈ છે જેની અદર એક બખ્ખ મકાન બધાર્થ મથેલુ હોવાથી પાઠશાળા ચિરસ્થાયી બની ગઈ છે મહારાજ સાહેબને પાઠશાળાની મદદ મેળવતા થોડી મહેનત પડી નથી. તેઓએ માન અપમાનની કદાપિ દરકાર રાખી નથી. સદશુદરથો પાસે જઈ એમ કહેતા કે તમે તમારા બચ્ચાને કેળવો ! તમે ત્રણ વખત મિષ્ટાન ઉડાવો છો, બ્યારે તમારા જાતિભાઈઓને એક વખત પણ પૂરું અન્ન મળતું નથી તેની તમે દરકાર રાખો છો ? જગો ! જગો ! તમારા મરીમ બાલકોને અન્ય ધર્મમા જતા બચ્ચાવો અને કેળવી સન્માર્ગે દોરો

વિ આનંદની વાત એ છે કે મહારાજ સાહેબે મુળાષમા જનરલ કમીટી નીમી છે અને તે કમીટીને વિશ્વાસથી ખખર પહેંચાડવા માટે અહીં એક સ્થાનિક કમીટી નીમી છે વળી અહીં મેનેજ-

મેન્ટ કરવા માટે રા કુવરજીભાઈને મેનેજર તરીકે નીમ્યા છે જેથી આ પાઠશાળાને મહારાજ સાહેબે મળ્યુલ અને સગીન બનાવી ચિરસ્થાયી કરી દીધી છે

છેવટે મહારાજ સાહેબને અમારી એ જ નમ્ર વિનંતિ છે કે તેઓ સાહેબ વિહારમાં હોવા છતાં તેમના પવિત્ર મનના નિર્માણ રજકણે પાઠશાળા ઉપર પાથરતા રહે અને જે બચ્ચાઓને પાંચ વરસ પાળી પોથી અનદાન સાથે વિદ્યાદાન આપેલ છે, તેઓના ઉપર અભિદષ્ટિ કાયમને માટે જળવાય રહે "

ત્યારબાદ પાઠશાળાના મેનેજર રા કુવરજીભાઈ દેવશીએ પોતાના ભાષણમાં જણાવ્યું કે 'આ સમ્મેલન ભરવાનો હેતુ સક્ષેપમાં મારા મિત્ર માસ્તર ત્રિભુવનદાસે જણાવ્યું છે કે અમારા પૂજ્ય માનીનય મુનિ મહારાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી આ સ્થળેથી દુક સમયમાં વિહાર કરી પધારવાના છે, જેથી તેમનાથી ન્વદા પડતા છાત્રગણ તથા કાર્યવાહકોની એવી ઇચ્છા થયે કે તેમના માન માટે એક મેળાવડો કરી તેમના તરફ ભક્તિભાવ દર્શાવે અને તેથી આજે આ મેળાવડો ભરી શક્યા છોએ પૂજ્ય મુનિ મહારાજ આ ખાતા સાથે શરૂઆતથી જોડાયા છે ખાતાની એકડે એકથી શરૂઆત કરનાર અને તેને સર્વ રીતે સભાળી આપ્યાદ કરનાર તેઓશ્રી પોતે જ છે તેઓ સાહેબ વિહાર કરી પધારે છે છતાં આ પાઠશાળા સાથેનો તેમનો સબધ જેવાને તેવો જ ચાલુ રહેવાનો છે, પણ આ કાર્યની વ્યવસ્થા અમુક પ્રકારે કરી, એટલે રૂપરૂપ શર્મા કહું તો સ્થાનિક કમીટી મારે માથે આ કાર્ય નાખી તેઓશ્રી હાલમાં પધારવાના છે જૈનધર્મમાં સાધુની પ્રવૃત્તિ માત્ર ઉપદેશક તરીકે છે અને બીજી સર્વ રીતે સાસારિક ઘટનાઓથી અલગ રહેવું એ સમયધારીઓનો સંયમ છે, પરંતુ ધર્મવૃદ્ધિ માટે જો ઉડો વિચાર કરીશું તો તરત ખુલ્લું જણાઈ આવશે કે, આવી પવિત્ર પ્રવૃત્તિથી ચારિત્રમાં આમી આવતી નથી. પરંતુ તેમાં વૃદ્ધિ જ થાય છે જે અજ્ઞાન અત્યારે અમારી જૈન કોમમાં ફેલાયેલ છે તે ખુણે ખાચરેથી શોધી કાઢી કાઢી કાઢવું અને જ્ઞાનપ્રક પ્રગટાવવો એ જ મહારાજશ્રીનો મુખ્ય હેતુ છે આ પાઠશાળા જેવી અનેક પાઠશાળાઓ સ્થાપન થાવ, એવી મહારાજ સાહેબના જીવનની ઇચ્છા છે શાસનદેવતા તેમને સહાય કરે

તેઓશ્રીએ લોકોની રત્નિ અને નિંદા નહીં મળ્યુકારતા રાતદિવસ અખડ પરિશ્રમ કરેલો છે અને આ પાઠશાળાથી વિદ્યાની વાડી ઉત્પન્ન કરી છે જેના ફળ જૈનબધુઓને મળશે જૈનકોમ તેઓશ્રીની આભારી છે આવા ઉત્તમ કાર્યનો બદલો કોઈ રીતે આપી શકાય તેમ નથી, પરંતુ આપણા હૃદયની શુદ્ધ ભાવના દર્શાવતા તેઓશ્રીને માનપત્ર આપનાની યોજના કરી છે, અને આશા છે કે આપ સર્વ સદ્ગુહરથો આ ભાવનાને અનુકૂળ થશે "

ત્યારબાદ નરસી કેશવજીની ધર્મશાળાના મુનીમ રા વલ્લભજીભાઈએ ઉભા થઈ જણાવ્યું કે 'પહેલાના વક્તાઓ જે કંઈ મોલી મયા તે યથાર્થ છે અમારી કોમમાં મુનિ મહારાજના તથા શુદ્ધ સ્થો તરફથી કેટલાએક કાર્યો માટે પરિશ્રમ થાય છે પરંતુ તે કાર્યોને સગીન બનાવવા તેઓએ મહારાજ સાહેબના સતત પરિશ્રમનો દાખલો લેવો જોઈએ. એકલા અર્વાચીન જ્ઞાનથી આપણી ઉન્નતિ થવાની નથી, પરંતુ પ્રાચીન જ્ઞાન સાથે અર્વાચીન જ્ઞાનથી આપણી ઉન્નતિ થશે. મહારાજ સાહેબના પાંચ વરસના પરિશ્રમના ભોગે આ સંસ્થા આવી ઉન્નતિએ પહોંચી છે. વિશેષ ખુશી થવા જેવું છે કે પાઠશાળાની દેખરેખ માટે મુખ્યાલમાં જનરલ કમીટી અને સેક્રેટરીઓ નીમ્યા છે અને અહીં સ્થાનિક કમીટી નીમ્યા છે. છેવટે છ્મીશુ કે આ સંસ્થા આમળ વધી ગુરુકુળ બને અને આ સંસ્થાને શાસનદેવતા ચિરસ્થાયી બનાવે. '

ત્યારબાદ "જૈનશાસન"ના અધિપતિ રા પુરષોત્તમદાસે પોતાનું ભાષણ ચલાવતા જણાવ્યું કે

“મહારાજ સાહેબ સાથે મને દસ વરસ થયા પરિચય છે. પહેલા તેમના ઉદ્દારો સાલબી એમ જ જણાતું કે, આવું મોટું કાર્ય બનવું અસંભવ છે અને તેથી મેં તેઓને આવું સાહસ કામ નહિ કરવા જણાવેલું પરંતુ તેઓશ્રી ઉત્સાહથી ઉત્તરમાં જણાવતા કે હું મારો સતત પરિશ્રમ ચાલુ રાખીશ અને મારો દેહ છે ત્યાંસુધી મારું આરબેલું કાર્ય મૂકીશ નહિ છેવટે તેઓશ્રીએ પાઠશાળા સ્થાપના કરી અને દરેક ધર્મશાળાઓમાં યાત્રાળુઓ પાસે ચાર ચાર આના માથવા માટે પૃથુ જાને ફરતા મેં જોયા છે કેટલાએક યાત્રાળુઓ ગલીય ભાષામાં બકી કાઢે તેની પૃથુ પોતે દરકાર ન કરતા પાઠશાળાને સગીન બનાવવાનું લક્ષ રાખતા આવી રીતે પાંચ વરસના સતત પરિશ્રમનું ફળ આપણે આજે દેખતા ભાગ્યશાળી થયા છીએ પાઠશાળામાંથી ત્રણ વિદ્યાર્થીઓ કલકત્તા યુનિવર્સિટીમાં સિદ્ધહેમવ્યાકરણ કે જે સંસ્કૃતમાં મોટામાં મોટું વ્યાકરણ છે તેની પરીક્ષામાં પાસ થઇ આવેલા છે, જે આપ સર્વેને વિદિત હશે આપ વિચાર કરો કે કનકના જેવી યુનિવર્સિટીમાં કેવા વિદ્વાનેની કસોટીમાંથી પસાર થઇ પરીક્ષા ઉત્તીર્ણ કરવી પડી હશે? મહારાજ સાહેબે પોતે કહીને નહિ પણ કરીને બતાવ્યું છે આ માનપત્ર પોતે કાર્ય આરબ્યા પછી તે કાર્યમાં ફતેહમદ નીવડ્યા તેને માટે આપીએ છીએ અને તેને માટે પાઠશાળાના કાર્યવાહકોએ ચોગ્ય જ કર્યું છે આવું ઉત્તમ કાર્ય સગીન બની ગયા માટે આપણે હર્ષિત થવાનું છે, પરંતુ આવું કરનારા ઉત્સાહી નર બહાર જાય તેથી હર્ષને બદલે ખેદ થાય છે આપણે વિનંતિ કરવી જોઈએ કે તેઓ સાહેબ આ પાઠશાળા સાથેના પોતાનો સબંધ જારી રાખે અને જે કાર્ય છોડી પોતે વિહાર કરે છે તે કાયને, જલદી પધારી, પાછા પોતાના હાથમાં લે”

ત્યારપછી પડિત ત્રિશુવનદાસ અમરચંદે માનપત્ર વાંચી સભળાવ્યું હતું અને તે દિવાન સાહેબ નારાયણદાસભાઈએ ઉભા થઇ પોતાને હાથે મહારાજશ્રીને અર્પણ કર્યું હતું આ પ્રસંગે પ્રેસીડેન્ટ દિવાન સાહેબ નારાયણદાસભાઈ કાલીદાસભાઈ ગામીએ ભાષણ કરતા જણાવ્યું કે, “આજે જે કાર્ય માટે આપણે ભેગા થયા છીએ તે કાર્ય બધું ઉચ્ચ પ્રકારનું છે માનપત્ર કે જેને નિસ્વાર્થી પુરુષો પોતે ઇચ્છતા નથી તે આપણે જ આપીએ છીએ. માનપત્ર ફક્ત આપણી હાર્દિક લાગણી બતાવવાનું ચિન્હ છે હું આપશ્રીને વિનંતિ કરું છું કે આપના વિહાર સમયે પૃથુ પાઠશાળાને કાયમને માટે સ્મરણમાં રાખી તેને વિશેષ સગીન બનાવવાનું ધ્યાનમાં લેશો.

“વહાલા વિદ્યાર્થી બન્ધુઓ! તમેને અત્યાર સુધીમાં જે પુરુષથી જાણ મળતો તે પુરુષ કાર્ય જાળવી રાખી હવે વિહાર કરવાના હોવાથી તે કામ મેનેજર જિપર મુક્યું છે કે જેમનું નામ કુવરજીભાઈ છે કુવરજીભાઈ આ કાર્ય પોતે સારી રીતે જાણે છે અને લગભગ ૧૨ વર્ષ સુધી આવા કાર્યની અદર સારી રીતે કેળવાયેલા હોવાથી આશા રાખીએ છીએ કે, પોતે તનબનથી પોતાનો પરિશ્રમ જારી રાખશે તો જે હેતુથી આ સરકાર સ્થપાઈ છે, તે હેતુ પાર પડશે. વિદ્યાર્થીઓએ ખ્યાલમાં રાખવાનું કે પોતાના ગુરુમહારાજ જે પવિત્ર રસ્તે ચાલ્યા છે તેમને પગલે ચાલી આવા પરોપકારી કાર્યો કરવા તત્પર બનો.”

ત્યારબાદ મુનિ મહારાજ શ્રી ચારિત્રવિનયજીએ ભાષણ કરતા જણાવ્યું કે, “ન્યાયરત્ન પ્રેસીડેન્ટ સાહેબ, અધિકારી વર્ગ, સર્વે સદ્ગુહસ્થો અને મારા પ્રિય છાત્રગણ! આપ સર્વેએ મળી મને

આજે જે માન આપુ છે તે આપની સર્વની માન તરફની શુભ લાગણીનું પશ્ચાત્ત આપે મારા કાર્યો તથા શુભોની પ્રશંસા કરી આપે જે લાગણી દર્શાવી છે તેને માટે હું સર્વનો આભાર માનુ છું વિશેષમા મારે એટલું જ કહેવાનું છે કે મેં જે કાંઈ કાર્ય જ્ઞાન ફેલાવવાની દિશામા કર્યું છે તે મારી ધરજ છે, અને ત ધરજ બળવવાથી વિશેષ કાંઈ કર્યું નથી તોપણ આ કાર્યને આપ અતિ મહત્વનું રૂપ આપી મને તેના સ્થાપક અને નિયામક તરીકે માન આપે છે તે આપ સર્વની જ મહત્તા છે ખરેખર કહું તો આ કાર્ય મેં કરેલું નથી, મમત જૈન કોમે કરેલું છે અને તેને શ્રી સત્ તરફથી યોગ્ય થયું છે માટે આ સર્વ માન તેને જ ઘટે છે અમે તો માધુ હોઈ માત્ર ધર્મની વૃદ્ધિ થાય એ રસ્તે પ્રયત્ન કરેલાં એ અમારો ધર્મ છે આપના વિચાર પ્રમાણે આ કાર્યથી મારો એ હેતુ પાર પડે છે એમ આપ સમજતા હો તો તેથી હું પરમ સતોષ પામુ છું

‘શુદ્ધરથો’ મારી પ્રવૃત્તિની દિશા થોડા સમયથી બદલવાનો મારો વિચાર હતો, પરંતુ આ પાઠશાળાનું કાર્ય જે રીત રતત્રપણે અને શુભલુક્ષિથી મેં ચલાવ્યું છે, તે પ્રમાણે ચલાવનાર મળવાની ગઢ હતી હાલ મી કુવરજીભાઈ જેઓને તમે સર્વ જાણો છો, તેમને આ કાર્યનો ભાર મોપી જાઉં છું, તેઓની લાયકાત, આવા ખાતા તરફની લાગણી તથા અનુભવ ધણા ઉચ્ચ પ્રકારના છે જેથી હું ધારુ છું કે સર્વે કાર્ય વ્યવસ્થિત ચાલશે વળી તેમને સહાય કરવાને ગામના શુદ્ધરથોની કમીટી નીમી છે, તેઓ પ્રસંગે પ્રસંગે કાર્યની વ્યવસ્થામા સહાય કરે હું ખુશ છું કે જે આ વૃક્ષનું બીજ રોપાયું છે તે મહા સર્વજ્ઞ પ્રદુક્ષિત થાઓ તે તેના મીઠા ફળો જૈનકામને પ્રાપ્ત થાઓ

હાત્રગણ ! તમેને પણ હું આ વખતે એ જોલ કહું તો અસ્થાને નહિ ગણાય તમારા અબ્યાસમા સાવધાન રહેશો અને પવિત્ર ચાત્રિયાળા થશો, કારણ કે તમારી કુમળી વયમા જે સારા થવાને તથા વિદ્યા શીખવાને પ્રયત્ન કરશો તો તેમ કરી શકશો પણ પાકે નડ કાઠા નહિ ચડે માટે તમારા વડિલોની આજ્ઞામા રહી વિનયથી નાતપ વિદ્યાભ્યાસ કરશો અતમા મહારાજ સાહેબે આ પાઠશાળા પ્રત્યે રનેહ ધરાવનારા રાજ્યના અમલદારો તથા માનપત્રદાતાઓની લાગણીને યોગ્ય શબ્દોમા અપનાવી હતી ત્યારબાદ મહારાજ સાહેબ પોતાને સ્થાને પધાર્યા હતા, અને પછી આવેલા સદ્ગુરુશ્રેયોનો જેનેજરે ઉપકાર માની સભા વિમર્જન થઈ હતી.

તા ૧૨ મી માર્ચ, સને ૧૯૩૬, જૈન પૃ ૨૧૩-૧૪-૧૫, પુસ્તક ૧૪, અક ૧૧

જૈન

‘સંવત્ ૧૯૬૬ ના જેઠ સુદ ૭ ના રોજ’ કે ન્યારે (પાદલિપુર) પાલીતાણા શહેર ઉપર જળપ્રકાશ થયો ત્યારે આ પાઠશાળા બોર્ડીંગનું મકાન સિદ્ધાચળ જવાના રસ્તા ઉપર જમણી બાજુએ રાખવામા આવ્યું હતું રાતના વરમાદની શરૂઆત થમા પછી ન્યારે પાણી ધણું જ ચડી ગયું ત્યારે પ્રજ્વળ મુનિમહારાજ શ્રીમદ્ ચારિત્રવિજયજીનો મુકામ તે શાળામા હતો, ને તેની દૈવીક વ્યવસ્થા તેમની દેખરેખ નીચે ચાલતી હતી તેઓશ્રીએ બચાવે બચાવેના પોકારો સાંભળી તપાસ કર્યા પછી મોટા મોટા વિદ્યાર્થીઓને લઈ નીચે આવી શાળાના મકાનની સામે આવેલી ધી એમ્પ્રેસ ડીસ્પેન્સરી Empress Dispensary ના પીલરની જોડે રસીઓ બધાવી માણસોનું રક્ષણ કરવાને ઉત્તમ ઉપાય શોધા દાદયો અને વિદ્યાર્થીઓની સાથે રહી તેમને હિમ્મત આપી પુરજોશ-વાળા પાણીની અદર રમી થોભાવી ઉતર્પા, અને હિમ્મતથી આશરે ગયું કલાક સુધી પાણીમા રહી સખ્યામધ માણસો તથા ટોરોને મરણ્યથી બચાવ્યા અને તેઓમાના કટલાએક તલ્લ નક્ક સ્થિતિમા

નીમજેતા, તેમને પાઠશાળા—બોર્ડીંગના સ્ટોરમાં જે કાષ્ટ કપડા વગેરેનો સમઘ કરવામાં આવ્યો હતો, તે મર્વ આપી તેમને નમ્ર સ્થિતિમાંથી બચાવ્યા આ ખમર સવારે (પાલીતાણા સ્ટેટના) એડમીનીસ્ટ્રેટર સાહેબ તથા રા ગાંધિવાન માહેમ વગેરે અમલદાર વગેરે પડતા તેમણે ખાસ પાઠશાળાના મકાનમાં પધારી પૂજ્ય મુનિમહારાજ શ્રીમદ્ ચારિત્રવિજયજીનો તથા આવકોનો ધણી જ ધન્યવાદ સાથે ઉપકાર માન્યો. પાઠશાળા બોર્ડીંગને કાષ્ટ પશુ મકાન પોતાનું નહોતું તેમજ ભાડાની જગ્યા દરેક પ્રકારની સગવડ વિનાની હતી તેથી પાઠશાળા માટે કાર્પ મોટી વિશાળ જગ્યા મળે કે જેમાં દરેક પ્રકારની વ્યવસ્થા કરી શકાય તેવી મતનમથી પૂજ્ય મુનિમહારાજ શ્રીમદ્ ચારિત્રવિજયજીએ નામદાર એડમીનીસ્ટ્રેટર સાહેબ પાસે મકાન કરવા જગ્યાની માગણી કરતાં તેઓ સાહેબે, મુનિમહારાજને એક પાલીતાણા સ્ટેટ ઉપર ઉપકાર કરનાર તરીકે ઓળખી દરમાવ્યુ કે ‘તમે જે જગ્યા પસંદ કરશો તે વાણી જ કમતી દરથી આપવામાં આવશે તારમાર્ગ સ્ટેશન પાસેની બાજુના ફોલ્ડનાળી જગ્યા પસંદ કરવામાં આવી. જે જગ્યા લગભગ પાંચ વીચા જેટલી છે તે જમીન નામદાર એડમીનીસ્ટ્રેટર સાહેબે ધણી જ ખુશીથી આપી. જેથી નવત્ ૧૯૭૦ વૈશાખ સુદ ૩૦)) દિવસે તે જગ્યા ઉપર ભવિષ્યમાં યુરકુલને અનુકૂળ થઇ પડે તેવી સ્ટાઇલથી મકાન બાંધવા માટે નામદાર એડમીનીસ્ટ્રેટર સાહેબ, તથા રાજ્યના ખીમ અમલદારો અને દેશવિદેશથી પધારેલા જૈન ગૃહસ્થોની મોટી સંખ્યાની હાજરી વચ્ચે નામદાર એડમીનીસ્ટ્રેટર એચ એમ સ્ટ્રોંગ મેજર Major H S Strong ના હાથથી સુખ સુહર્તે આ પાઠશાળા કે જેને હાલનું યુરકુલ નામ આપવામાં આવ્યું છે તેની સ્થાપના કરવામાં આવી ”

(સવત્ ૧૯૭૧-૭૨-૭૩-૭૪ નો યશોવિજય
જૈન યુરકુલનો રીપોર્ટ)

હેડ ઓફીસ નં ૫૬૬,
પાયધુની, મુંબઈ.

ઝવેરી જીવજીવ્યદ ધરમચદ પ્રમુખ
શેઠ લક્ષ્મીચંદ જોદ ઉપપ્રમુખ
શેઠ કંકરીચંદ કેસરીચંદ
શેઠ લલ્લુભાઈ કરમચંદ
ઝવેરી હીરાલાલ સરૂપચંદ નાણાવટી
ઓ સેક્રેટરીઓ

“ મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી કચ્છીના હાથે સ ૧૯૬૮માં એટલે સાડા નવ વર્ષ ઉપર આ મસ્થા હયાતીમાં આવી હતી તે વખતે તેનું નામ શ્રી યશોવિજયજી જૈન સંસ્કૃત પ્રાકૃત પાઠશાળા બોર્ડીંગ હતું આ બાળક પાંચ વર્ષનું થયું ત્યાંસુધી તેના સંપાદક મુનિની સંભાળમાં રહ્યું, પશુ સ ૧૯૭૩ માં શેઠ જીવજીવ્યદનો આશ્રય બાળકે લીધો અને તેની આર્થિક સ્થિતિ અને સુખ સાધના વધતા ચાલ્યા અને આપણે જોઈએ છીએ તે સ્થિતિએ આ મસ્થા પહોંચી ”

પાલીતાણા, વૈશાખ વદ, ૧૧,
યુરકુલનું મકાન ખુલ્લું મૂત્તી વેળા

નામદાર ઠાકોર સાહેબ શ્રી બહાદુરસિંહજી

મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજ ગઇ તા ૨૮-૧૦-૧૮ ના રોજ કચ્છ—આગીઆમાં કાળકર્મ પામેલ છે

++ હાલનું જૈન ગુરુકુલ અને રોશન ઉપરનો તેનો સર્વ અસમાન મહુમની હાજરી વચ્ચે સ્થાયી થવા પામ્યો હતો કે જે જમીન પાલીતાણાની હોનારત પ્રસંગે તેમણે ઘણા પ્રાણો બચાવવાને કરેલી સહાયથી ના. એડમીનીસ્ટ્રેટરે લાગણીથી આપી હતી

તેઓ નિરાશ્રિત બાળકોના રક્ષણ માટે તેમ કેળવણીની અભિવૃદ્ધિ માટે સારી ખત ધરાવતા હતા અને કોઇ પણ કાર્ય ગમે તે ભાગે પાંચ ઉતારવામાં ઉત્સાહી હતા

અમે . મહાત્માના સ્વર્ગવાસથી તેમના શિષ્ય પરિવાર તેમજ જૈન પ્રજાને પડેલી ખોટ માટે દોષમેળ દર્શાવતા તેઓના આત્માની શાન્તિ ઇચ્છીએ છીએ.

તા ૧૦-૧૧-૧૯૧૮

અધિપતિ-જૈન

સિદ્ધક્ષેત્ર યશોવિજય સં. પાઠશાળાની સ્થાપના છેવટ આ નવી થયેલી શાળાના સંબંધમાં મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી (કચ્છી)ને અત કરણથી ધન્યવાદ આપ્યા વિના રહેતા નથી કે જેઓના પ્રયામથી જ આ શાળા સ્થાપન થવા પામી છે સાથ સાથ અમે આશા રાખીએ છીએ કે જેઓએ આ પાઠશાળાને સ્થાપન કરવામાં જે ઉત્સાહથી ભાગ લીધો છે તેઓ તે જ ઉત્સાહથી રહેને ઉન્નતિના શિખર પર લાવવા માટે પણ વખતો વખત પરિશ્રમ કરવા સુકસે નહીં.

શ્રી સં ૨૪૩૮, કા શુ ૧૫, તા ૬-૧૧-૧૯૧૧

અધિપતિ-જૈનશાસન

સમાર સુધારણા માટે કચ્છ-રાજડની પરિષદ તથા કન્યાવિક્રમ નિષેધક યુવક મંડળના શ્રમ ઉપરાંત જળાવવાને સતોષ થાય છે કે ગયા આમો વદમા કચ્છના આગીઆ ગામે ચતુર્માસ રહેલ કચ્છી મુનિ શ્રી ચારિત્રવિજયજીના પ્રયત્નથી આગીઆના ચોખરાની એક કોન્ફરન્સ આસો વદી ૧-૨-૩ ના રોજ મળી હતી અને તેમાં પ્રાતિધારાને લગતા સુધારા કરીને નિર્ણય વધી પડેલા અર્થાગ રીત રીવાજો કમી કરવામાં આવ્યા હતા

કન્યાવિક્રમ એ હિંદુ પ્રજામાં વાતકી રીવાજ છે એમ હવે લોકો મમજી શકેલ છે, છતાં કેટલાક રીતરીવાજો અને જમણવારોના ખોટા પ્રાતિઓમાં એવા તો ઘર કરી બેઠા છે કે પ્રાતિ મંડળમાં મોટા કહેવરાવવાની લાલચે આવા ખરચો ફરેકને ફરજિયાત કવવા પડે છે. જ્યારે બીજી તરફથી મોટા ભાગની રિધિતિ નમળી પડી જતા પહેલવી ન વળવાથી કન્યાવિક્રમનો રીવાજ એવો જડ ઘાલી બેઠો છે કે તેને કેવળ ઉપદેશથી જ કાઢી નાખવાનું કાર્ય બહુ મુશ્કેલ થઈ પડ્યું છે મુનિ શ્રી ચારિત્રવિજય-જીએ પોતાના ભાષણમાં જણાવ્યું હતું તેમ આ ભાગમાં આવા રીતરીવાજોને પહેલવી વળવા બોલામાં બોલા દશ હજાર કરોડો ખર્ચ ફરજિયાત હતો અને તેથી કન્યાવિક્રમ અમાધારણ વધી જતા ધણી યોગ્ય યુવકો કુવારા ભટકતા હતા અને પૈમાના લાલચુ માવતર કન્યાઓને યોગ્ય વર મેળવી આપવામાં પાછળ રહેતા હતા. આ ટૂંક વ્યાખ્યા પરથી જ આ કોન્ફરન્સે એવા વધારાના ખર્ચ કાઢી નાખવાનું ઉઠાપણ દર્શાવ્યું છે અને તેઓ કન્યાવિક્રમ સદતર બંધ કરવાને અને પચાસ વર્ષથી મોટી ઉંમરના વૃદ્ધ સાથે લગ્ન સંબંધ નહીં જોડવાને ઠરાવ કરી શકેલ છે એટલું જ નહીં પણ આ રીતે થતા બચાવવાથી કન્યા માટે રૂ. ૫૦૦ ના દાગીના ચઢાવવાનું ઠરાવી તેના જીવનને કષ્ટક અશે આશ્વાસન અર્પેલ છે જે શ્રમ માટે મુનિ શ્રી ચારિત્રવિજયજી તથા અગિયોના ચોખરાના મહા-જનને ધન્યવાદ ધો છે.

તા ૧૯૧૧-૧૯૧૬

તત્ત્વી-જૈન

અત્યંત ખેદ થયો છે હૃદય ચીરાય ગય છે, મનકુ મુઝાય છે, આખો રોથે જાય છે. જૈન સમાજનો ભાનુ આમ અકાળે અસ્ત પામશે તેની કાંઈને કલ્પના પણ ન હતી. આજ કયાં એન પડતું નથી આ હૃદયભેદક દુઃખદાયક સમાચાર તો મન કાંઈ મોહનવિજયજી મહારાજ ઉપર તાણપુરથી વિનયવિજયજી મહારાજનો પત્ર હતો, તેથી અકસ્માત સાબળતા અમેને ઘણી પારાવાર દિલગીરી સાથે રુદન થયું આવા પૂજ્યપાદ, પરમપૂજ્ય, પરમઆશ્રયદાતા, ધર્મપિતા-વિદ્યાગુરુના સમાચાર માંભળી, આખા ગુરુકુલના સ્ટાફને સ્વાભાવિક દિલગીરી થાય જ પણ ગામમાં આ સમાચાર ફલાતા જ્યે દિલગીરી છનાછ ગઈ હતી આ સમાચાર અમેએ ગઈકાંલે ગુરુકુલ મુકામે જઈ આપતા દરેક વિદ્યાર્થીવર્ગને તથા સમસ્ત સ્ટાફને પાગવાર દિલગીરી થઈ છે સાથે દરેક રુદન જ કરવા લાગ્યા ગંધાની આખમાથી અત્યુ ઝગ્ગા લાગ્યા મન કાંઈ રાત્રિના આઠ વાગે ગુરુકુલ મુકામે શોક-પ્રવર્તિત મહા ભરવામાં આવી હતી તે વખત પૂજ્યપાદ પછવાડે રોદધ્યાન ન થાય અને ધર્મધ્યાન થાય અને પૂજ્યપાદના આત્માને શાંતિ મળે, તે માટે દરેક સ્ટાફવર્ગે પૂજ્યપાદ પછવાડે યથાશક્તિ પરચખાણુ કર્યા હતા કોમળ પાંચ ઉપવાસ, પાંચ જાત્રા, પાંચ આયજિલ અથવા નવકારવાળી આદિ યથાશક્તિ પરચખાણુ કર્યા છે તેમજ આજ રોજે તત્તલબધી પરચખાણુકપૂર્ણ ગુરુકુલ મુકામે ભણાવી છે ભાવિ પાસે આપણા મનુષ્યનો કોઈ પણ જાતનો ઉપાય નથી

પાલીતાણા, તા ૩-૧૧-૧૮

શ્રી કાળીદાસ તારાચંદ

❧

તેઓશ્રી તો યશકીર્તિથી પાવચ્ચન્દ્રદિવાકર જીવતા જ છે જૈનસમાજમાં પ્રથમ ગુરુકુલ સ્થાપક, ગુરુકુલપિતા તરીકે તેઓશ્રી સદા અમર જ છે પણ આપણને એક ઉત્સાહી અને હિમ્મત આપનારા, માયા માર્ગે દોરનારા નાયકની પૂરી ખેડ પડી છે, જે આખી જિંદગીમાં પૂરી શકાય તેમ નથી તેઓશ્રી અમારા ઉપકારી હતા આધારસ્થભ હતા, પણ બાવિભાવ પાસે કોઈનો ઉપાય નથી જે જે આ સમાચાર માંભળે છે તે તે દરેકના હૃદયમાં મખત આઘાત લાગે છે જૈનસમાજનો સાચો હિતૈષી હીરો ચાલી ગયા છે તેઓશ્રીના ગુણો યાદ આવતા હૃદય લારાઈ જાય છે

પાલીતાણા, તા ૧૨-૧૧-૧૮

૫ અમરતલાલ અમરચંદ શાહ.

❧

સદ્ગત શ્રીમદ્ ચારિત્રવિજયજીની કારકીર્દિમાં તેમનો આ સરથાની પાછળ અગિરલ અને અવિશ્વાસ પ્રયામ ભલભલાને હેરત પમાડે તેવો હતો

શ્રી યશોવિજય જૈન ગુરુકુળ, પાલીતાણા

સં. ૧૯૮૧-૮૨ નો રિપોર્ટ

❧

કોઈ પણ કાર્યની યા તો સમ્યાની ઉત્પત્તિ અમુક સંયોગો વચ્ચે થાય છે ગુરુકુલના મળધમાં પણ તેમજ બન્યું છે નવત ૧૯૬૮ ના લાયકરે દુષ્કાળના સમયમાં શ્રી સિદ્ધજીને આગણે નિભાવ અર્થે કેટલાએક જૈન કુટુંબો આજીવનગી અને કચ્છ જેવા પ્રદેશમાંથી આવી ચઢ્યા હતા તેઓના લઘુ વયધારી બાળકોની કફોડી સ્થિતિ જોતા પ્રેક્ષકોના હૃદયમાં કમકમાટી ઉપજે એવો જ પ્રસંગ હતો તેઓને પરિપોષણ આપવા સાથે વિદ્યાભ્યાસમાં જોડવા આ સરથાના સરથાપક મુનિવર્ધ સાસન-

રસિક ચારિત્રવિજયજી મહારાજ (કચ્છી) શ્રીના હૃદયમાં ધગધગ ઉત્પન્ન થતા આ સરથાને ખુલ્લી મુકવાનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયો અને વિદ્યાર્થીઓની ભરતી કરવામાં આવી.

શ્રી ય વિ જૈ ગુ. પાલીતાણા

સ ૧૯૮૪ નો રિપોર્ટ

અત્યાર સુધીમાં બહાર પડેલ રીપોર્ટ ઉપરથી જૈન સમાજ નાણી ચુકેલ છે કે ઉપયુક્ત સંસ્થાના આજ સ્થાપક મહુર્મ પૂજ્યપાદ મુનિ મહારાજશ્રી ચારિત્રવિજયજી (કચ્છી) હતા તેઓશ્રીએ આ સરથાને શ્રી યશોવિજયજી જૈન સંસ્કૃત પ્રાકૃત પાઠશાળા બોડી'માં નામથી ૧૯૬૮ ના વૈશાખ શુદ્ધ ત્રીજથી ખુલ્લી મુકી હતી આ સરથાનો ઉદ્દેશ જૈન બાળકોને સંસ્કૃત, પ્રાકૃત ભાષાનું સારું જ્ઞાન આપવા સાથે જૈન સિદ્ધાન્તોનું તાત્ત્વિક જ્ઞાન આપી જૈન પડિતો બનાવવાનો હતો. મહુર્મ મહારાજશ્રીએ સ. ૧૯૭૩ ના અષાઢ માસ પર્વત આ સરથાના મૂળ ઉદ્દેશોને સાચવી રાખી ઉચ્ચ સ્થિતિ ઉપર ચુકવા અથાગ પરિશ્રમ કર્યો હતો.

શ્રી ય વિ. જૈ. ગુ. પાલીતાણા

૧૯૭૪-૭૫-૭૬ નો રિપોર્ટ

સ ૧૯૬૮ થી ૭૦ સુધીના પ્રગટ થયેલા રિપોર્ટ ઉપરથી જૈનસમાજ નાણી ચુકેલ છે, કે આ સરથાની મહુર્મ મુનિરાજશ્રી ચારિત્રવિજયજી કચ્છીના હાથે ૧૯૬૮ ના કારતક સુદ ૫ થી શરુઆત થયેલી અને તે જ વર્ષના વૈશાખ સુદ ૮ ના દિવસથી તેને શ્રી ય વિ જૈન સંસ્કૃત પ્રાકૃત પાઠશાળા બોડી'માં એ નામ અપાયેલ સારથાદ સં ૧૯૬૯ ના જોઠ માસમાં પાલીતાણા મધ્યે જળામ્રકોપ થયેલ, તે સમયે મહુર્મ મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજીએ સમયને ચોગ્ય સહાય આપી સકટમાં સપડાયેલાઓને ચોગ્ય સહાય આપવાથી અને તેવી સહાય તરફ ત્યાના એડમીનીસ્ટ્રેટર શ્રી રદ્ધાગ મેજરનું ધ્યાન ખેંચવાથી તેઓને જોષ્ઠએ તે જગ્યા, આ સરથાના માટે, નહિ જેવી કિંમતે પડે આપવાને ઇચ્છા જાહેર કરતા રેસીડન બાળુના શીડવાલી, જે ઉપર હાલ જકાન છે, તે પાચ વીત્રા જમીન તેઓ સાહેબે આપી

મહુર્મ મુનિરાજશ્રી ચારિત્રવિજયજીની ઇચ્છા આ સરથાને જૈન ગુરુકુલ તરીકે બનાવવાની હતી
શ્રી યશોવિજય જૈન ગુરુકુલનો
૧૯૭૧-૭૨-૭૩-૭૪ નો રિપોર્ટ

ઝવેરી જીવજીવ્યક ધરમચંદ પ્રમુખ
શ્રી લક્ષ્મીચંદ જોડ ઉપપ્રમુખ
શ્રી ફેડીરચંદ કેશરીચંદ
શ્રી લલ્લુભાઈ કરમચંદ
ઝવેરી હીરાલાલ સરપચંદ નાણાવટી
આ સેક્રેટરીઆ

સમવેદન દર્શાવતા

કેટલાએક તારો અને પત્રોની નોંધ

મુનિ મહારાજશ્રી વિનયવિજયજી મહારાજ

મુ. રાણપુર

શ્રી વિજયમોહનસૂરિજી મહારાજ

તથા મુનિશ્રી વિજયપ્રતાપસૂરિજી મહારાજ

મુ. પ્રાગધા

આચાર્ય મં. શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિ

આચાર્ય મં શ્રી અરિતમાગરમૂરિજી	
આચાર્ય મં શ્રીમદ્ વિજયવર્મચૂરિજી	મું જામનગર
મુનિમહારાજ શ્રી રતનવિજયજી મહારાજ	મું સીપરી (શિવપુરી)
મુનિમહારાજ શ્રી ફેરેદ્રવિજયજી મં	મું વીરમગામ
મું મં શ્રી સિદ્ધિવિજય ૭	
તથા મું મં શ્રી સૌભાગ્યવિજયજી મં	મું અમદાવાદ
મું મં શ્રી પદ્મમુનિજી મહારાજ	મું પાલિતાણા
પં મં શ્રી વિજયવાલ્મીકીજી મહારાજ	
તથા આતિસૂરિજી મહારાજ	મું બારડોલી
મું મં શ્રી ખીમાવજયજી મહારાજ	
તથા મૌભાગ્યવિજયજી મહારાજ	મું તણુસા
મું મં શ્રી પદ્મવિજયજી મહારાજ	
તપસ્વીજી મુનિ હુકમવિજયજી મહારાજ	
તથા મુનિશ્રી હરખવિજયજી મં	મું લાકડીયા
માધ્વીજી શ્રી ખીમકોરશ્રીજી, સાધ્વીજી લાવણ્યશ્રીજી, સાધ્વીજી શ્રી ચંદનશ્રીજી, માધ્વીજી શ્રી મનોહરશ્રીજી	
બેન પુરીમાધ તથા દિવાળીમાધ	મું કોડાવ
બેન નામમાધ	મું એકસબા
શ્રીયશોવિજયજી જૈનગુરુકુળ કાર્યવાહક મંડળ	મું મુખધ
શેઠ હીરજી ઘેઝાભાઇ	મું મુખધ
શેઠ દામજી ધારશી	મું મુખધ
શા વીરજી ટે. માલાણી	મું મુખધ
શ્રી મનસુખભાઇ મહેતા-કુટુંબ	મું મુખધ
ચુનીલાલ નારણદાસ કાનુની	મું મુખધ
પં ત્રિભુવનદાસ અમરચંદ	મું કલકત્તા
શ્રી મોણ્મી ઘેઝાભાઇ	મું કલકત્તા
શેઠ ઉકમશી રામશીની કુ.	મું કલકત્તા
શેઠ રણ્ણી લાધા	મું રણ
શ્રી જૈનસંઘ	
શ્રી આશકરણ્ણભાઇ ખેમાર, તેજાભાઇ વગેરે	મું માડવી
શ્રી જૈનસંઘ ઝવેરી નાયાભાઇ તથા મૂળચંદભાઇ જેઠાભાઇ તથા	
ઝવેરી સાકરચંદભાઇ વગેરે	મું જૂન
શ્રી જૈનસંઘ શેઠ નાયાભાઇ લવજી સે. ખીમજી જોરાજી કાનજી	
પુરપોત્તમ ઉત્તમચંદ પ્રેમચંદ રામશી હીરાચંદ વગેરે	મું અંબાર
જૈન સંઘ કલા ઉગા, પાયા કાયાણી વગેરે	મું સાવખીયાળી

જૈન સંઘ	મું વાડી
જૈન સંઘ	મું પત્રી
જૈન સંઘ	મું જગી
જૈન સંઘ વકીલ હીરાલાલભાઈ વગેરે	મું અચાવ
જૈન સંઘ શેઠ હીરાચંદ્રભાઈ વગેરે	મું લાકડિયા
જૈન સંઘ	મું ચિત્રોડ
જૈન સંઘ દામજી સુરજી વગેરે	મું વમડકા
જૈન સંઘ	મું આબેડી
યતિશિષ્ય હમનલાલજી	મું આબેડી
જૈન સંઘ	મું ભડલી
"	મું વિથેણી
"	મું માનકુઆ
"	મું નખત્રાણી
"	મું કાડાગરા
શ્રી યશોવિજયજી જૈન ગુરુકુળ તથા ૫૦ કાલીદાસ વગેરે	મું પાલીતાણા
૫૦ અમૃતલાલ અમરચંદ	મું પાલીતાણા
જૈન સંઘ શેઠ રામચંદ્રભાઈ વગેરે	મું ટાણા
ભારતર નાગરદામ દામોદરદાસ	મું ટાણા
જૈન સંઘ	મું પછેગામ
શ્રી અચરતલાલ જગજીવનદાસ	મું ભાવનગર
જૈન સંઘ	મું સગ
પારેખ રામજી જસગ	મું ખેડા
શેઠ નેમચંદ કુવરજી	મું આદરજી
નગરશેઠ જાદવજી દલીચંદ	મું માળીયા
દોશી જૂહાભાઈ પ્રેમચંદ પૂજણી	મું રંગપર
સંઘવી કાનજીભાઈ	મું મોગળી
શેઠ કેશવલાલ કચરાભાઈ	મું વીરમગામ
૫૦ જયચંદ્રજી મહારાજ	મું માલેગામ
શ્રી રતિલાલ હીરાલાલ	મું ખેડા
શેઠ ગુલામચંદ પાનાચંદ	મું કાલિયાવાડી
શેઠ નેમચંદ નાથાભાઈ	મું સુરત
ઝવેરી મોહનલાલ મગનલાલભાઈ	મું અમદાવાદ
શ્રી પોપટલાલ ત્રિભુવનદાસ શાહ	મું કરાચી
શ્રી કુવરજી દેવજી શાહ	મું મહડા
શ્રીધુત ચત્રજીજીભાઈ	મું મોરબી
શ્રી હસરાજભાઈ શામજી	મું જામનગર
સૂચના—આમા લખેલ દરેકના પત્રો આવ્યા છે કેટલાકના તારો અને પત્રો પણ આવેલ છે	
આ સિવાય બીજા પણ અનેક છુટક વ્યક્તિઓના પત્રો આવ્યા હતા	

પત્ર વ્યવહાર

પત્રવ્યવહાર જીવનચરિત્રનું એક અગ્ર લેખવામાં આવે છે આ દ્વારા જીવન નાયકના વ્યક્તિત્વની કેટલીય અપ્રગટ મહત્તાઓ તેમજ ખાસિયતો પર પ્રકાશ પાડે છે, અને આજ કારણે જીવનચરિત્રોમાં પત્રવ્યવહારનો સંગ્રહ એક મહત્વનું અગ્ર ગણાય છે અત્ર પછુ એ જ દષ્ટિ લક્ષમાં રાખી આ પત્રો આપવામાં આવે છે, પછુ દિલ્લીગીર થવા જેલુ એ છે કે તેનો સંગ્રહ બહુ અલ્પ કરાયેલો છે તેમજ કુખ્લીકેટ (નકલ) રાખવાની પ્રથા પ્રચલિત ન હોવાથી સ્વર્ગસ્થનો લખેલ એક પછુ પત્ર ઉપલબ્ધ થઈ શક્યો નથી. જો એ શક્ય હોત તો આ ગ્રંથના આકર્ષણમાં ઓર ઉમેરો થાત ! અત્રે રજૂ કરવામાં આવેલા પત્રો તેમના પર ભિન્ન ભિન્ન વ્યક્તિઓએ લખેલા છે આટલા માત્રથી પછુ આશા છે કે, પાઠકો ચરિત્રનાયકના વ્યક્તિત્વને વધુ પીછાની શકશે સંપાદક

(૧)

(શ્રી વિજયકમલસૂરિજીનો પત્ર)

મુનિ ચારિત્રવિજય જશોવિજય મહારાજના નામથી પાઠશાળા કઠાવ્યાની ખબર મળી હતી તથા તમારા લખાણથી પછુ જાણ્યું છે મે તારાથી પત્ર લખેતુ છે. મોટી ટાળીનાગાને સાથે રાખી કામ લ્યે તો સાફ તેઓ ઉપદેશનું જ કામ કરે, વધારે ખટખટમાં ન ઉતરે તેમ કહેશે. સુખશાતા જણાવશે સવત ૧૯૬૬ ના માહ શુદિ ૭

૫ કમળવિજયગણી તરફથી ધર્મલાભ વાચશે ૬ ખુદ

(૨)

તમારો પત્ર પહોંચ્યો, વાચી વિગત જાણી, મદદ માટે લખ્યું, અમે બનતી મદદ અપાવીશુ આવેલા માણસોને પાદરા, દરાપગ, મીયાગામ, દક્ષિણના ગામો મોરવાડ, સાહપુર, કેનોલી, વાઢગામ, જૂનનેર આદિ ગામોની ચીટી લખી આપી છે સરથા માટે તમો બધો પરિશ્રમ ઉઠાવો છો શરીર પછુ સલામત જીવનચરિત્ર મોકલ્યું છે તેનો ઉતારો કરી બુક પાછી મોકલશે તમારી ચુરભક્તિ પ્રશસનીય છે

૬ ૫. કમલવિજયગણીના અનુવદના વાચ્યને

(૩)

પત્ર મલ્યો ખીના જાણી સરથા માટે તમો આટઆટલી મહેનત ઉઠાવો છો વિદ્યો પછુ બધા આવે છે + + જાણ ત્યા આવી મદદ આપી જશે પાઠશાળા માટે અમો ત્યા આવીને બધી મોકલ્યું કરી દેશુ અને તમોએ પછુ સારો પરિશ્રમ ઉઠાવ્યો છે તે બદલ ધન્યવાદ ઘટે છે પુસ્તકની પેટી ડબોઈ મોકલજો વિદ્યાર્થીઓને ધર્મલાભ અત્રે સૌ શાંતિમાં છીએ ને પાદશાળા માટે અમો યથાર્થ રીતે

નારી મદદ અપાવીશુ. + + ચરિત્રનો ઉતારો થયો હશે

૬ પ કમલવિજયની અનુવંદના વાંચજો

(૪)

તમારો એક પત્ર મોહનલાલ ઝવેરી ઉપરનો તથા એક અમારા ઉપરનો બન્ને પહોંચ્યા છે. વાચી બીના નાણી છે આણુદળ કલ્યાણજીના પેઢીના મુનિએ આવક બધ કરાવી છે, વળી + + વિજયજી પણ આવક બધ કરાવે છે તે નાણુ છે તમે એકલે પગે કયા સુધી પહોંચશો ? પેઢી માટે બહોળરત થશે તેટલો કરશુ એ તે આપણામા છે કે જેણે શરૂ કર્યું તેણે જ પાર ઉતારવું પડે. પાઠશાળા તમે ઉઠાડી હવે તમે જ મભાળો કોઈ બીજા કેટલી મદદ અપાવે + + વિજયજીને આવક બધ કરાવવી શોભતિ નથી હશે જેનું કયું જ ભોગવશે તમે કામ સભાળજો મદદ બનતી અપાવીશુ ભાવનગરવાળા કુવરજી આણુદળ બાહોશ માણુએ છે વળી પાઠશાળા માટે પ્રેમ ધરાવે છે. તેમને પણ લખજો પેઢી ૥ ટ્રસ્ટી પણ છે. તેમને સંકેટરી કરશો તો ઠીક પડશે

અહીં એ પન્થામ, ભાવવિજયજી, મુનિ હંમવિજયજી, મુનિ દર્શનવિજયજી, લાલવિજયજી, મુકિતવિજયજી, ધર્મવિજયજી, ચિત્તવિજયજી, હંતવિજયજી, પ્રેમવિજયજી એ રીતે નાણુજો

સં ૧૯૭૨, અમદાવાદ

૬ પ કમલવિજયની અનુવંદના વાંચજો

(૫)

અહીં અત્યારે યોગેશ્વરજીની ક્રિયા ચાલે છે ત્રણેને પન્થામ કરવાના છે તમે કચ્છમા હું અહીં પાઠશાળા કેવી રીતે બચાવી શકાય ? પાઠશાળાના ઉદ્ધાર માટે તમે જલદી કચ્છમાથી પાલીતાણુ આવો ' કુવરજીએ બગાડ્યું છે અને + + વિજયજી પણ પાલીતાણુમા રહી પાઠશાળા વિરૂદ્ધ પડ્યા છે, તેમણે તો હમણા ઉપાડો લીધો છે. હોય, બધું માફ થઈ રહેશે તમે પાલીતાણુ આવો ' અમે પ્રાય સધ લખને ત્યાં આવશુ કમેટી માટે ભલામણુ કરીશુ સારા ધર્મનિષ્ઠ માણુમાના હાથમા પાઠશાળા મોપાય તો સારી કિન્નતિ થાય તમે કોઈ વાતે ચિંતા ન કરશો તમારી મહેનત અને પરિશ્રમ જરૂર મફત થશે આપણે આપણા માટે કયું છે શાસનદેવ રહાય કરશે

સં ૧૯૭૩ અમદાવાદ

૬ પ કમળવિજયની અનુવંદના વાંચજો

(૬)

સ્થવિર મુનિરાજ શ્રી વિનયવિજય મહારાજ

પાઠશાળા સબધી હકિકત વાચી ખ્યાનમા લીધી છે સાધુ સાધ્વીઓને ગ્વાન મળી શકે એવી મોઠવણુ વિશેષ રાખશો ધરત્રહરથી બણે તો બણે પણ સાધુ બણશે તો મોટો ફાયદો છે

પાઠશાળા માટે ઉઝા ગુરુ મહારાજ પન્થાસજી મહારાજ સાહેબને લખ્યું હશે, નહીં તો જરૂર લખશો

સં. ૧૯૬૮ કા વ ૩

લી. મુનિ વિનયવિજયજીના અનુવંદના સુખશાતા પહોંચે

(૭)

શ્રી વિજયધર્મસૂરીશ્વરજીનો પત્ર

બનારસથી લી ધર્મવિજયશ્રી દાણા ૧૦ના, શ્રી પાલીતાણુ તત્ર ચિન્યાન્નિ-ગુણરત્ન-રત્નાકર મુનિ શ્રી ચારિત્રવિજયજી યોગ્યાનુવંદણા વાચશો

તમારો પત્ર મળ્યો વાની વિનિતાર્થ થયો. શ્રી ચશાવિજયજી પાઠશાળા સ્થાપન કરવી તે વાત ઘણી ઉત્તમ છે ત્રિભોવનદાસ તથા અમૃતલાલને તે કાર્ય કરવું ઉચિત છે. કેવળ મૃદુકાર્ય મારે સમયોચિત પગારની જરૂરિયાત છે, તેના જાહેાવસ્ત છે મામ મટે કરાવી આપીશ, પરન્તુ આગળ પર તમારે શિર છે, મારે માથે શ્રી ચશાવિજયજી પાઠશાળા, બનારમ પશુસાલા, અમદાવાદની શાખા શાલા, પુસ્તક પ્રકાશ ખાતુ વગેરે છે.

પાઠશાળાની સ્થાપના કારતક પુનઃ પર રાખો, જેથી પૂર્ણ સિદ્ધિ થાય પ્રથમ મુકામનો જાહેાવસ્ત કરવો મારા શિર પર કામ ઘણું છે અવકાશ નથી ગિરિરાજના દર્શન કરતા યાદ કરશો. હું પણ આવું છું, થોડા મહિનામા એ જ પાઠશાળામા પૂર્ણ આનંદ છે.
વીર સ ૨૪૩૬ આશ્વિન વદ દશમ

(૮)

શ્રી વિજયધર્મસૂરીસ્વરજીનો પત્ર

શ્રી બનારસથી લીંધ ધર્મવિજયાદિ ઠાણા શ્રી પાલીતાણા તત્ર વિનયાદિશુભ્યમણુ વિશ્રુષિત મુનિ શ્રી ચારિત્રવિજયજી થોગ્યાનુવદણા વાચશો તમારો પત્ર વાચી સમસ્ત મુનિમંડળ તથા વિશ્વાર્થાવર્ગ ભારે આનંદિત થયો છે ધન્ય છે તમારી ભાવનાને ! મારા મનમા પૂર્ણ વિશ્વાસ હતો, જે ચારિત્રવિજયજી જરૂર કાર્ય અજવશે તે ફલીશુત થયો છે હું માગશર વદી ૩ ને રોજ જરૂર વિહાર કરીશ ધીમે ધીમે ગુજરાત આવીશ શારીરિક સપત્તિ ઘણી ખરાબ છે પૂર્ણ અવસ્થા લાગી છે છ માસ તો તમામ વિચાર છોડી નિશ્ચિત મુખ લેવું છે + ++

. પુસ્તકો જરૂર બે દિવસમા વિદાય થશે ગિરિરાજના દર્શન કરતા યાદ કરશો. મિતિ વીર સવત્ ૨૪૩૮ માગશર સુદી ૧૪ ૫. અમૃતલાલને ધર્મકાલ જણાવશો નવો વેપારી પ્રથમ જે છાપ પાડે તે પાડે છે. જરાખર દિવસ બર પરિશ્રમ કરજો

(૯)

શ્રી વિજયધર્મસૂરીસ્વરજીનો પત્ર

શ્રી નયાશહેરથી લિ. ધર્મવિજયાદિ ઠાણા ૬ તત્ર વિનયાદિ ગુણવિશ્રુષિત મુનિ શ્રી ચારિત્રવિજયજી થોગ્ય અનુવદણા વદણા વાચશો.

તમારા તરફથી તાર તથા પત્રો મળ્યા વાચી બીના જાણી પાલીતાણાની બચકર સ્થિતિનો હેવાલ, પત્ર દ્વારા તથા સાજનર્તમાન દ્વારા જાણી ભારે ખેદ તમારી પાઠશાળાના અમાધિ ખમર સાળગી અતિ આનંદ તમે અજવેલી જન તથા પશુ સેવા બદલ ધન્યવાદ તમારી શરૂવીરતા અને હિમ્મત જાણી આનંદ

વિશેષ લખવાનું કે પં ત્રિભોવનદાસ હાલ અમારા કામમા છે તે જાણીશો તેની ચિન્તા કરશો નહિ બીજી લખવાનું કે હાલ પાલીતાણાની પ્રજા બચકર સ્થિતિમા આવી પડી હશે તે વાસ્તે શ. ૨૦૦) થી ૨૫૦) સુધી કુખી આવકોને તથા બીજા ગરીબોને તમારે થોગ્ય લાગે તેમ આપો. થોડા દિવસ બાદ અમો અહીંથી મોકલાવી આપીશુ કુખીઓના કુખ દૂર કરે !

બીજી હાલ ગુરુ મહારાજ સાહેબના શરીરે હીક નથી અને રથડાલ દિવસ અને ગતિમા ૭-૮ વખત જવું પડે છે શરીરની શક્તિ ખિલકુલ કમ છે દિવસ ચારપાય થયા આમને આમ છે થશે !

વિજયજી મહારાજ તથા વૃદ્ધિદજી મહારાજ સાહેબોની કૃપાથી શાન્તિ થઇ જશે ચિન્તા કરશે નહિ. ગુરુવર્યનો આશીર્વાદ પત્ર લખ્યો છે. ૬૧૦ સેવક દેવેન્દ્રનો વદણ

૬૧૦ ધર્મવિજયનાનુવદણ આજરોજ સહેજ ઠીક છે પ. ત્રિભોવનદાસ પાટણ મૃગેન્દ્રવિજયજી પાસે ગયા છે થોડા દિવસનો વિલગ થાય તો ડરવું નહિ

(૧૦)

(શ્રી વિજયધર્મચરીત્રવરજીનો પત્ર)

શ્રી નયાશહેરથી લિ ધર્મવિજયાદિ ઠાણા ઉ ના, શ્રી પાલીતાણા તત્ર વિનયાદિશુભજી વિજીવિત મુનિ શ્રી ચારિત્રવિજયજી યોગ્ય અનુવદણવદણ વાચશે તમારો પત્ર મળ્યો વાચી ધણે સતોષ થયો પાઠશાળા માટે પ્રાણ પાથરો છો, ઉન્નતિ કરો છો તે જાણી ઘણો આનંદ સંતોષ થયો તમે મુનિ શ્રી કપુરવિજયજીને ખમતખામણા કરવા ગયા તે સમયે તેઓએ ઉદારવૃત્તિ અને શાસનપ્રેમ મતાવ્યા તેથી જ ભાવના મારી તે મુનિરત્ન પર છે હું પણ ખમાવું છું સુખશાતા સાથે અનુવદણ જણાવું છું. આપણી મુનિઓની દરજ છે જે વીર પરમાત્માના શાસની સેવા કરવી ધર્મી, મમતા છોડી સમતા ધરવી ગુજરાતી સાધુઓ હીરામાણેક જેવા છે છતાંય ધૂર્તશિરોમણિ કપટપદ્મ + + + ભદ્રિક જીવેના મનોમહિરમા શ્રમરૂપ જૂતને પેસારી દે છે. તમામ વિદ્યાર્થી વર્ગને ધર્મલાભ વીર સ ૨૪૩૬ ભાદરવા સુદિ ૧૫

(૧૧)

(શ્રીમાન્ રત્નવિજયજી મહારાજ)

તત્ર શ્રીમાન્ પરમપ્રિય ધર્મસરત્ર ધર્મમન્દુ શ્રીમાન્ ચારિત્રવિજયજી, દર્શનવિજયજી, જ્ઞાનવિજયજી, અનુવદનાવદના સુખશાતા વાચશે આપનો પરમપ્રીતિ સ્વયંક દર્શનવિજયજીનો હરતાક્ષર પત્ર મળ્યો. વાચી આનંદ આપની યજ્ઞકતી જીદગીનો મને ધણી વખત મર્વાશે અનુભવ મળ્યો છે મારા હૃદયને પક્કા ખાતરી છે કે આપ વિજય વરમાળા જરૂર ધારણ કરશે ભારત જૂથિમા ચાલુ જીગમા દેવાદી દીપકો ઝગઝગે છે તેમાના આપ પણ એક શિખાધારી દીપક છો આપના કાર્યકૃતિની રેખાઓ ન્યા સુધી પીછાણું છું ત્યા સુધી મારો દૃઢ વિશ્વાસ છે કે-આકાશમાના ધ્રુવતારાની પેઠે દીપાયમાન થશે આપનું નામ ધર્મરીમા આપના ખાનામા રજરજર કરી દીધું છે તે વાદ રહે અને પરરપર સ્થિતિ ન્યાપકતામા x x પ્રમન્ન રહેો એજ પ્રાર્થના લી હૃ છું આપનો બન્ધુ રત્ન (મીપરી ગ્વાલિયર)

(૧૨)

(શ્રી રત્નવિજયજી મહારાજનો પત્ર)

શ્રી પાલનપુરથી લી રત્નવિજય, તત્ર શ્રી ચારિત્રચૂડામણિ, શાસનપ્રભાવક, પાઠશાળા સ્થાપક, જ્ઞેનદીપક, વિદ્યાવિલાસી, આત્મભોગી, પુરુષાર્થપ્રતિમા, પાઠશાળાચાર્ય શ્રીમદ્ વિજયચારિત્રસૂત્રિ યોગ્ય અનુવદનાવદના વાચશે આપનો પત્ર મળ્યો તેનો ઉત્તર નિદ્ધપુરથી લખ્યો છે તે પણ આજે પ્રત્યુત્તર લખવો વ્યાજબી ધારું છું

બનતી મહેનત કરું છું પણ મને લાભાતગચ ઉદયથી પ્રાપ્તિ થતી નથી તો પણ ઉદયી છું અને ખરી રીતે આપને પ્રેટિશ ધન્યવાદ આપું છું આપ હજારો દખલમા પણ કટિબદ્ધ થઇ રત્નકાર્ય કરો છો અને અમારા જેવાના હજારો બદકે લાખો આક્ષેપો સહો છે માટે પુન ધન્યવાદ આપું છું અને સપ્રેમ સહાનુજીતિ લજી છું + + + + + ઇતિથમ્ પોસ વદ ૧૪ લી - બન્ધુરત્ન

(૧૩)

(શ્રી વિજયભક્તિસૂરિ આદિનો પત્ર)

સાણુ ત્યાં લી ભક્તિવિજય, સિદ્ધિવિજય, સુરેન્દ્રવિજય, દેવેન્દ્રવિજયના અનુવદનાવદના તત્ર પાલી-
તાણા મધ્યે વિનયાદિગુણાલકૃત મુનિ શ્રી ચારિત્રવિજયજી યોગ્ય તમારો પત્ર મળ્યો સમાચાર જાણ્યા.
+ + + પાઠશાળા ખોલવાનો પ્રયત્ન કરી કાર્ય મિદ્ધ થયાનું લખ્યું તે જાણ્યું અતિ આનંદની વાત
છે અત્રે મદદ માટે લખ્યું પણ દુષ્કાળના પ્રભાવથી અત્રે તે કાર્ય થવા સભવ નથી પાઠશાળાની
સ્થાપના થયાથી સવિસ્તર જવાબ લખ્યો કયા મકાનમાં રહેવાનું નક્કી કર્યું? કાલ કેટલા પડિત
ગણ્યા? તેના ખર્ચનું કેવી રીતે કર્યું વગેરે સવિસ્તર જવાબ લખ્યો યોગાસુ ઉત્તરે વિકાર કરી તે
તરફ ગિરિરાજના દર્શનાર્થે આવવા વિચાર પૂરવ્યું છે તમે કંઈ ધર્મશાળામાં છે વગેરે લખ્યો
ત્રિભોવનદાસ, અમૃતલાલ તથા ગયાલાલને ધર્મલાભ મિતિ ૧૯૧૮ ના કારતક શુદ્ધ ૩ બુધ
૬. સિદ્ધિની વદના

(૧૪)

(શ્રી વિજયભક્તિસૂરિજીનો પત્ર)

મુ નિરોક્તીથી બ ભક્તિવિજયાદિ ૬ ૭ મુ પાલીતાણા મુનિગુણગુણાલકૃત મુનિરાજ શ્રી
ચારિત્રવિજયજી અનુવદનાવદના તમારો પત્ર પોચો ખીના જાણી. બનતો પ્રયાસ પાઠશાળા માટે
કર્મે જાણ્યો છીએ પાઠશાળાનું મુકામ બાડે નવીન લીધાના સમાચાર જાણ્યા છે. તમારો પ્રયાસને
ધન્યવાદ છે.

પ્રાય જતાલ ચૈત્રી પૂનમ થશે સારખાદ ગુરુમહારાજજીના સાચા જમણુ સાદગી સુધી જમણુ.
આ પ્રાય વૈશાખ માસમાં ગુરુમહારાજ સાહેબ ભેગા થવા સભવ છે એ જ ચૈત્રી પૂનમના દિવસ
દાદાની જન્મ, માનું નામ દઈ મારી વતી ખાસમણુ દઇને જરૂર કરજો. તે દિવસ હું અનુમોદના કરીશ.

નવા મુકામના ખર્ચ સાબળી બારે આનંદ તમારો પ્રયાસને ધન્યવાદ થતે છે વીર પરમાત્માના
સાસનમાં તમારો જેવા વીર પુરુષોની જય યાઓ. એ જ હજી દેવ પ્રત્યે પ્રાર્થના છે શ્રીતી ૩

૬. પોતાના

(૧૫)

(શ્રી હરખચંદ બૂરાભાઈ, આજના ઇતિહાસવેત્તા શ્રી જમંતવિજયજીનો પત્ર)

મુ. શિવગજ, પો. એરજીપુર.

પોરવાડોઝી ધર્મશાળા, તા. ૧૯-૬-૩૬

પરમપૂજ્ય પરમોપકારી પ્રાત રમરણીય મુનિમહારાજના સત્તાવીસ ગ્રંથે કરી ખીરાજમાન ખીમાન
મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજની સેવામાં, મુ. પાલીતાણા.

સવિનય ૧૦૦૮ વાર વદળા સાથે નત્ર વિનતિ છે, કે આપજીનો કૃપાપત્ર મળ્યો વાચી આનંદ
માથે ખેદ મકાનનું કામ શરૂ થયેલું તથા તે માટે દરેક વાતની સગવડતા થઈ વગેરે સમાચાર જાણીને
આનંદ થયો છે પરન્તુ આપના ઉદ્દિગ્ન સમાચારથી ખેદ થાય છે આપ એટલો બધો કટાભી થા
માટે લાવો છો? આપ જે કામ કરો છો, તે કરવા ખીજે કોઈ સમર્થ નથી માટે આપે જન્મ આપી,
વૃક્ષને સિંચી સિંચીને મહામહેનતે ઝોટું કર્યું છે, તેા તેવી જ રીતે તેનું પાલન કરે. બાકી ખીજે

કોઇ ત્યા આવીને આપનાથી સારુ કામ કરી આપે તેરા સજવ નથી આપે અને ત્યા આવવા લખ્યું, પશ્ય હું ત્યા આવી શકું તેમ નથી કહાચ્યું હું ત્યા આવું તોપણ શુ કરી શકું? ત્યાની પાઠશાળાનો ભાર હું કોઇ રીતે વહન કરી શકું તેમ નથી જ મારી પ્રકૃતિ તો આપથી જલ્દી જ છે. જે કોઇ મારે માથે ન હોય તો મારાથી તો લાભને જદ્યે નુકશાન જ થવા સભવ છે, માટે તેવા કોઇ પશ્ય જાતના ખોટા વિકલ્પો ન કરતા શાંત ચિત્તથી કાર્ય કરો છો તે પ્રમાણે કરતા રહેશો છો પૂન્યપાદ આચાર્ય મહારાજની આદિ તમામ સુખશાતાઓ છે તેમના તરફથી અનુવદના વદણા સુખશાતા શોભે

લિ દાસાનુદાસ સેવક

હરખચંદની ૧૦૮ વાર વદણા સ્વીકારશો.

(૧૬)

તળાબ, તારીખ ૨૬—૨—૧૯૧૪

શ્રીમાન્ મહાત્મન્ ચારિત્રવિજયજીની પવિત્ર સેવામાં

પ્રણામ સાથે લખવાનું કે—ગઇ કાલના અવર્ણનીય આનંદથી મારા મનમાં અત્યંત હર્ષ ઉત્પન્ન થયો છે જે કે આ પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયા પહેલાં આ પવિત્ર અને મહાન્ ઉદ્દેશવાળી પાઠશાળાના સભ્યો હું વિશેષથી હકીકત જાણી શક્યો ન હતો અને એમ પણ સમજી શક્યો ન હતો કે આ દિવસ મારી જિંદગીના સુખના દિવસોમાંનો એક સ્થાન પડશે પરંતુ તે પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયે હું ઘણું જાણી શક્યો છું આ મઠના અધ્યક્ષ અને આપ જેવા સહાયકને યોગ્ય રીતે મનોર્થો હું કથું કરી શક્યો નથી, પરંતુ તે તમામ હકીકતથી વાકેફ થયા બાદ આપ જેવા મહાન્ પુરુષ કે જે પોતાના તમામ સુખો, વૈભવો અને ઇચ્છાઓની તિલાંજલી આપી તનમનથી આવા દેશ અને સમાજ હિતના પરોપકારી કાર્યમાં ભાગ લે્યો છો એ હકીકત જાણી મારા મનમાં આપના માટે અત્યંત માન ઉત્પન્ન થાય એ તદ્દન સ્વાભાવિક છે

આપના આ ઉદાત્ત પ્રયાસથી હું જાણી શક્યો કે આપ ખરેખર દેશભક્ત છો અને આપનું જીવન ઘણું વદનીય છે. આ લઘુપત્રને નવલકથા તો ન જ બનાવી શકું, તથાપિ હુકામાં કહું છું કે આપ જેવા ઉદાર મહાત્મા કે જેણે પોતાના તમામ વ્યાવહારિક સુખોનો ભોગ આપી દેશસેવા બળવત્તાનો મહાન્ પ્રયાસ માથે લીધો છે, તેના નિરપૂર્ણ મહાત્માની મદદ સિવાય અમે વ્યવહારી કદી પણ ભારતવર્ષનું હિત નહીં જ કરી શકીએ અત્યારનો સમય કેળવણીનો છે ન્યા નામદાર શાળા ખ્રીટીશ સરકારના આશ્રય તળે અને ગોર્ડીલકુલ મુગટમણિ અને મહાન્ પરોપકારી રાજ્ય-કર્તાઓના તરફથી આપણને આટલી મદદ અને સાનુકુળતા હોવા છતાં અમારા જીવનને અમે દેશોન્નતિ તરફ દોરી ઉપયોગી ન બનાવી શકીએ એ એક માઠા ભાગ્યનું પરિણામ છે, પરંતુ આપના જીવનજ્ઞતાથી અને અત્યંત આનંદ થાય છે કિન્તુ હજી જગત્વિનયતા પરમકૃપાળુ પરમાત્માની અમારા ઉપર કૃપા છે કે આપના જેવા સાધુ પુરુષો અમારા ઉપર આટલો ઉપકાર કરે છે, અને પરમાત્મા તેથી જ એ મહાન્ કાર્યમાં અમને વિજય આપશે

આ પાઠશાળાનું અંતર જીવન ઘણું જ ઉચ્ચ પ્રકારનું છે. છાત્રો ઘણા જ લાયક છે અને તેમના ચારિત્ર ઉપરથી આપ અને શિક્ષકો ઉપર મને ઘણું જ માન ઉત્પન્ન થયું છે, અને એ પરમકૃપાળુ પ્રજા પાસે એ પાઠશાળાનો પ્રતિદિન અભ્યુદય ઇચ્છુ છું અને એ સહુ જાળવેલો આભાર માનતા પત્ર સમાપ્ત કરું છું.

લી. ગોહેલ બાપુભા નારણજી

(૧૭)

(ભાવનગરના સ્વૈચ્છિક મહારાજ ભાવસિંહજીના મામાશ્રીનો પત્ર)

તળાભ, તા. ૧૧-૯-૧૫.

સદા કૃપાળુ પૂજ્ય મહારાજ સાહેબ શ્રી ચારિત્રવિજયજીની પવિત્ર સેવામાં મુ પાલીતાણા.
વિશેષ વિનંતિ કે આપનો કૃપા પત્ર મળ્યો વાંચી કુલ હકીકત જાણી પાલીતાણાના પ્રેમ
આશ છે તે વાંચી ખેહદ દીલગીરી + + +

આપ પાઠશાળા લખેને અહિં પધારશો એટલે જેટલી મદદ માગો એટલી આપવા આ સેવક
બધાયેલ છે તેમાં કોઈ રીતે સશય રાખવો નહીં અહીં આપની કૃપા છે કોઈ જાતનો વાધો
નહોં આવે આપ સાહેબ અને પધારવાથી અમેને આપની સેવા બજાવવાનો તથા ઉપદેશ સાંભળવાનો
મહાન લાભ મળશે હમરની મહેરબાની છે કે આપના જેવા સંત ત્યાગી પુરુષો અમારા ઉપર
આટલી દયા રાખે છે x + +

એ જ વિનંતી

શ્રી કલુભાઈ વાકાભાઈના સાષ્ટાંગ પ્રણામ

(૧૮)

સકલસદ્ગુણાલકૃત નિવેકવારિધિ કૃપાલુભૂતિ વિદ્યાવિલાસી શુભગુણરાશી માગધ્યસ્વરૂપ માનવન્તા
મહારાજશ્રી ૩ મહારાજશ્રી ચારિત્રવિજયજી, કચ્છ-આગીઆ

મોરઝરથી લી આપને મળવાને આતુર રહેલાધિન કવિ ભગવાનદાસ રણમજજીના સાષ્ટાંગ
નમસ્કાર નિવૃત્તિ વખતે સ્વીકારવા કૃપા કરશોજી

બાદ આપની ભૂતિના દર્શન કરી, અત્યાનન્દ થયો છે આપને વિનોદ હોવા પરમાત્માને પ્રાર્થુ છું
માગ અનુભવ પ્રમાણે આપ વીર, ધીર ને ગભીર, અત્યન્ત ઉદાર, મહાત્મ શૌર્યાવાન, બ્રહ્મનિષ્ઠ
દિક્ષના દિવ્ય યતિ છો આપના કુલને છાન્ને તેવા સદ્ગુણો આપશ્રીમાં સામેલ છે તથા તેને જમ-
નહેર કરવા એ અમારો કવિનો ધર્મ છે

આ સંસારની રચના દ્વિવિધ છે જેમ કે, લાલ-હાનિ, લાલો-બૂરો, સુખ-દુઃખ, ગતિ-દિવસ
વગેરે રચના બે પ્રકારની છે આ દ્વિવિધતા દરેક જીવોમાં પણ સૂક્ષ્મરૂપે બની રહેલ છે. જે પૈકીના
સાચી કદર કરી ફેલાવો કરવો એ સત્યદષ્ટાઓની ફરજ છે

“ હોહા ”

“ ધોંગલ પ્રબંધ ”

શાતપથો	તનમે	સદા	ગુણિમલ	બોધ	ગભીર,
સદા	ચારિત્રવિજયજી		નિરમલ	મગા	નીર ૧
સદા	ચારિત્રવિજયજી		દાતા	શાંતી	દયાલ,
દિન પ્રતિદિન	અડતી	કળા	કર લી	શ્રી	ગોપાલ ૨
આપે	દાતા	અમમે	દીપે	તેજ	દિનેશ,
ધન્ય	ધન્ય	ધન	ધરણીમે	વર વર !	વિજય વિશેષ ૩

પુનઃ આપના સુખારવિંદના દર્શન કરવા ઘણી ઉમેદ છે હું આપ જેવા પ્રતાપી પુરુષોનો
ખાસો છું હું ૨-૩ દિવસ રહી અગીએ આવીશ ત્યાં એકથી વધારે-બે દિવસ, પૂણ્યપ્રભુની કૃપાથી રહીશ

દોહા—ચાર મળે ચોસઠ ખીલે, વીસ રહે કર જોડ,
સળગનથી સળગન મળે, પ્રસન્ન હોય સાત કોડ. ૧

અ. ૧૯૭૨ ના આપાડ વદ ૩, જોત્રે

લી કૃપાકાંક્ષી,
હવે ભગવન્નદાસ રણમલ્લ
વાર્ષિકફળ—અધિપતિ ખુદ

(૧૯)

પાલીતાણા, તા ૧૯-૮-૧૬

પરમપૂજ્ય મુનિમહારાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજની પવિત્ર સેવામાં મુ. આગિયા, પાલીતાણાથી લી. સેવક મકનજી શોભારામ ગવલ—શિર રાષ્ટ્રગ નમસ્કાર વાચવા કૃપા કરશેજી —વિશેષ આપનો કૃપાપત્ર તા ૧૩-૮-૧૬ નો મળતા મારા પિતાશ્રીને તથા મને અતિશય આનંદ પ્રાપ્ત થયો છે. આશીર્વાદરૂપી કૃપાપ્રસાદ આપતા રહેવા વિનંતી છે + + + તા ૯ મીના રોજ હું અહીંથી વઢવાણ કાપની હેડ પોસ્ટ ઓફિસના હેડ પોસ્ટમાસ્ટર તરીકે એક માસ માટે ગયો અને ત્યાંથી જ પરભાચૌ તા ૧૪ જુનથી અહીં મહિનાની રજા ઉપર લખતર વગેરે સ્થળે ગયો હતો તે ચાલતા મહિનાની તા પાંચમીએ મારા પિતાશ્રી વગેરે માથે આવ્યો છું

આપના વિહાર ક્યાં પછી મેં આપની તપાસ કરાવેલી પરંતુ આપ પ્રવાસમાં છે એમ કુવરજીભાઈએ કહેલું આપશ્રીના ઉપદેશાનુસાર માટે હૃદય ધણી ધમ્પછા કરે છે. આપ અહીં હતા ત્યારે તો આપની સેવાનો, દર્શનનો અને મોઘ સાબળવાનો લાભ મળતો હતો હવે તેવો લાભ ક્યારે આપશે? આપના મયા પછી બોર્ડિંગમાં અવ્યવસ્થા ચાલે છે તો હવે આપ અહીં આવી સરચાને પહેલાના જેવી ઉત્તમ બનાવો અને અમને પણ દર્શનનો લાભ આપો એવી વિનંતી છે પત્ર દ્વારા મોઘ આપતા રહેશે બાકી તો ઈશ્વરની દયા હશે ત્યારે આપના જેવા નિસ્વાર્થી સાધુપુરુષની સેવાનો લાભ મળશે પ્રભુ આપને સદાય દીર્ઘાયુ રાખે એ જ પ્રાર્થના લી સદાનો સેવક
(પાલીતાણા પોસ્ટ માસ્ટર તથા તાર માસ્ટર) મકનજી શોભારામ

(૨૦)

પાલીતાણા, તા ૨ ઓક્ટોબર ૧૯૧૬

અનેક ઉપમા લાયક પૂજ્ય મહારાજ શ્રી ચારિત્રવિજય મહારાજની સેવામાં મુ. આગિયા પાલીતાણાથી ડોક્ટર પદમજીના યથાયોગ્ય વાચશે + + તેને માટે આપનો આભાર માનુ છું પાલીતાણામાં છેલ્લા બે માસમાં ગ્રાડા ઉલટીના રોગનો ઉપદ્રવ ધણી જ હતો પ્રભુકૃપાથી હવે શાન્તિ છે આશા છે કે આપ પુર ખુશી તદુરસ્તીમાં હશે હવે આપ અત્રે ક્યારે પધારશે? આપના સત્સાગમની ધણી ધમ્પછા રહ્યા કરે છે પાઠશાળામાં ધણી વખત યથા માનુ જવું થયું નથી, પણ સાબળવા પ્રમાણે આપના જેટલી સલાહ નથી મરીબ બાપડા વિદ્યાર્થીઓની મને ધણી જ લાગણી છે આપ જટ પધારો તો અમે સર્વે રાજ થઇશું + + +

(પાલીતાણા સ્ટેટ મેડીકલ ઓશીસર)

લિ પદમજી અરવેશરના યથાયોગ્ય વાચશે

(૨૧)

નંદી, તા ૧૨-૧-૧૯૧૫

શાન્ત દાન્ત મહન્ત ત્યાગી વૈરાગી વિદ્યોત્તેજક પૂજ્ય મુનિમહારાજ શ્રી મુનિ ચારિત્ર-વિજયજી મહારાજ સાહેબની પવિત્ર સેવામાં, શુભરચણ આનંદકૃપા

વિનંતિ પૂર્વક લખવાનું કે હું અત્રે આપના ધર્મના પસાયે કરીને સુખી છું. આપશ્રીના અંગિયાથી વિહાર જૈન પત્રમાં વાચવાથી જાણી શક્યો છું. આપે વિહારમાં રસ્તામાં એકસપી માટે જે પ્રયત્ન સેવ્યો અને તેનું શુભ ફળ ત્યાંની કામને મળ્યું તે જાણીને અત્યંત હર્ષ થયો છે. આપ ખરેખર જૈન કામની ઉન્નતિ માટે, વિદ્યાપ્રચાર માટે, એકસપી અને ધર્મોદ્ધાર માટેના જે પરિશ્રમ વેઠો છે તે સ્તુત્ય છે. હું તો સ્તુતિ કરું પણ એક વખતે આપી જૈન કામને સ્તુતિ કરવાની ધન્ય પડશે.

આપે પાલીતાણામાં પાઠશાળા સ્થાપી એ જેવો તેવો ઉપકાર નથી કર્યો અને હવે કમ્બલ જેવા અગ્નિજ્વાલામાં સડતા, કુબળતા પ્રદેશના ઉદ્ધાર માટે કમ્બલ કરી આપ ત્યાં પાઠશાળા—ચુરુકુળા સ્થાપવા ધારો છો તે માટે ખરેખર આપને ધન્યવાદ છે. આપના પ્રયાસથી કમ્બલદેશનો જરૂર ઉદ્ધાર થશે અને અગ્નિજ્વાલા પણ દૂર થઈ જશે. આપને અત્યાદે નહિ તોપણ પછવાડે જૈન સમાજ પૂજારી + + +

હું આપનો સદાનો ઋણી છું. આપના પ્રત્યે મારી જે માનસુદ્ધિ છે તેવી સદાને માટે રહે તેવી હમ્મર પ્રત્યે મારાણી કરું છું. આપણી પાઠશાળા—બોર્ડિંગ સારી રીતે ચાલતી હશે દિન પ્રતિદિન આપના પુણ્ય પ્રતાપે તેની ઉન્નતિ થાય તે જ ઇચ્છું છું. લિ. સદાનો આભારી

સેવક—ભાગવાનદાસ કમલશીની અનેકશ. વદના અવધારશોહ

(૨૨)

Dastur & Co. Solicitors,

15, Mail Building, Hornby Road,
B O M B A Y.

17-8-17

પૂજ્ય મુનિવર્ય શ્રી ૧૦૦૮ મહારાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી તથા મુનિમહારાજ શ્રી દર્શન-વિજયજી તથા મુનિ મહારાજ શ્રી જ્ઞાનવિજયજી આદિ હાજીની પરમ પવિત્ર સેવામાં.

વિનય પૂર્વક વદના સહિત જણાવવાનું છે આપનો તા ૧૫—૮—૧૭ નો કૃપાપત્ર મળ્યો. પત્ર દ્વારાએ આપશ્રીની અમૃતવાણી અને મજકુર વાણી દ્વારા આપશ્રીના પોતાના દર્શન જેટલો આનંદ થયો છે. આપના, તેની અદર પરોપકારકૃતિથી લખાયેલા, હિતવચનોને કુ મારગ હૃદયમાં જરૂર ચોગ્ય સ્થાન આપીશ અને વિરહ કુખને સમાવવા હું વારંવાર તમારા બોધ વચનોને યાદ કરીશ. કહેવાની અગત્ય નથી, અત્યાર આગમ્ય આપની શિક્ષાથી મારું દર્દ અમુક અંશે ઓછું થવા પામ્યું છે અને મારી ખાતરી છે કે જેમ જેમ આપનો પ્રબળ ઉપદેશ મારા આત્મામાં વધુને વધુ પરિણમશે તેમ તેમ ઉક્ત ઉદાસીનતાઓ દર્દનો નાશ થશે.

આપશ્રીની છેવટની આશા જે “આત્મા નિમિત્ત વશ છે અને તેથી જો આપણે બોટા નિમિત્ત ઉભા નહીં કરીએ તો સુખી થઈશું” ખૂબ યાદ રાખું છું. હવે સમયે તેને નંભાડી છું. આપશ્રીના મનોહર ધર્મોપદેશથી મારી ઉદાસીનતા ચાલી ગઈ છે. સસારી વિષયો અને અગ્રિય થઈ પડ્યા છે. અને દિવસનાં મોટા ભાગ ધર્મધ્યાનમાં ગાળી શકું છું. સસારનો વૈલવ, સસારી મૈત્રિ, સસારી કાંઈ પણ હોલચાલ અને નારસ જેવી જગ્યાએ છે અને હું ઇચ્છું કે આવી વૃત્તિ મારી સદાને માટે કાયમ રહે. આ બધો આપશ્રીના ઉપદેશનો જ પ્રતાપ છે. મને તો વિશ્વાસ છે કે

આપના જેવા પરમ ઉત્કૃષ્ટ ત્યાગી નિરપૂઠી સાધુઓથી જૈનધર્મ દીપે છે નિરતર પત્રદ્વારા આપના અમૂલ્ય બોધવચનો અવસ્ય મોકલશેજી આપના એક એક વચન મને ત્યાગભાગમાં તરબોળ કરે છે. હવે તો નસીબમાં હશે ત્યારે આપના દર્શન થશે હાલ એ જ કામ સેવા કરમાવશોજી

લે બાળક વીરજી (વીરજી કેશવજી બાલાણી)

(૨૩)

મુ. પાલીતાણા, તા. ૨૫-૫-૧૯૧૮

સર્વશ્રમણગુણમયન મહારાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી આદિ હાજીની સેવામાં

લી શાહ માધવલાલ નાગરદાસના ૧૦૦૮ વાર વદણા સ્વીકારશોજી

જ્યારે જ્યારે હું કોમ ઉન્નતિનો વિચાર કરતો હોઉં છું, ત્યારે આપના જેવી જ એક સ્ત્રી મારા હૃદયમાં દિરખા આમેહુમ દસ્ય થાય છે અને એમ સૂચવે છે કે “એકે હનગ સો તે બિચારા” તે નિયમ ખ્યાલમાં રાખી પ્રયાણ કરવું પડેખર, મને, જૈન કોમની ઉન્નતિને માટે તદ્દત્થ થયેલા આપના ઉદાર હૃદયને માટે, મારી જીવિની કીમતના જોખમના માન કરતા વધારે માન તે હૃદયને માટે છે, અને હું આપને સાધુના વેષને લઇને નહીં, પરંતુ મહાસમર્થ પુરૂષના જેવા હૃદયને લઇને ચાહું છું

ઈષ્ટ કૃપાથી તેવી રીતના હૃદયના યોષક તત્ત્વો મળે અને તીવ્ર, તીવ્રતર અને તીવ્રતમ થઇ આ ચક્ષુઓ તેનું દ્રશ્ય જેવા હું ક્યારે ભાગ્યશાળી થાઉં એવું ઇચ્છું છું.

પ્રોચેશ્વર ! હું લખવાનું સાહસ કરું છું, કે કદાચ કહેડા સંયોગોને લઇને હું આ સંસ્થાને પહોંચ, પરંતુ આપના જ્ઞાનજન્ય હૃદયે જે મારા મન ઉપર અસર કરી છે, તેના માનમાં તો હું આપને મારા હૃદયમાંથી દૂર કરી શકીશ નહિ તો પછી વીસરી જવાની વાત ક્યા રહી ?

લી તમારો માધવલાલ નાગરદાસની વંદના

તા. ૫ પડિત તેના પિતાશ્રી ડાહ્યા માદા હોવાથી દીવ્ય આહતી રમ્મ લઈ તત્ર ગએલ છે કાગળ રહી ગએલો હોવાથી નવીન—પડિતના પિતાશ્રી ગુજરી ગએલ છે

૨

સો શિયાળવાના સમુદાય પર ખાન દેવ તેના કરતા એક નિહના અધ્યાને દાય કરવું કાર્યોન્નતિ માટે પુરું થશે.

૩

“હૃદય પર છે લખી લીધું હવે શું છે રહ્યું લખવું, સહીને આસુના ફરીયા તર્ગને પાર ઉત્તવું.”

મર્વેને વિનયી નમન

લી તમારો માધવલાલની વંદના.

(૨૪)

મુબમ્મ તા. ૩—૮—૧૮

પરમ હિતરવી સત્પથથવેદી મુનિવર શ્રી ચારિત્રવિજયજી આદિ મુનિમંડળ મુઠ અંગિયા મુબમ્મશી લિ. મનસુખલાલના વદન તમારો પત્ર મળ્યો ચોમાસુ ત્યા થયું જાણ્યું. એ દેશમાં સાચા ગુરુની ખામી છે.

આપનો ઉપદેશ મારા મનને બહુ પ્રેરે છે. એ ભાવના પ્રત્યેક મહારાજોમાં પરિણત જેવા ઇચ્છુ છું આમ થાય તો સમાજનો ઉદાર નિર્ણય જ છે

સરસ્થા—આશ્રમ માટે લાલ રંગની જમીન તરફ મન દોડે છે. સહઆશ્રવનની શાંતિ અને પવિત્રતા પણ દિલનેય ખેંચે છે.

તે તરફ આવતા યુનાગઢ જરૂર આવીશ મન સુખ સાક્ષી પૂરે છે, આપ જેવાનો હાથ છે તો કાર્ય જલદી પ્રાપ્ત્યવાન બનશે.

મારા ચોગ્ય કાર્ય કરવાવશે બાલ મુનિરાજને વદન આપ તેમને પોતાના સમર્થ પ્રતિનિધિ બનાવશે એ જ વિનંતિ છે.

મનસુખના વદન

(૨૫)

અ ગીયા, શ્રાવણ વદી ૮, શુક્રવાર ૧૯૭૪

સ્વસ્થતાન શ્રી નિવામ પાલીતાણા શુભસ્થાને મહાશયીકૃત, વિવેકસાગર, જ્ઞાનભંડાર, બુદ્ધિવત, સમદષ્ટિવાન, અપમાન રહિત, શુભચિતક પૂજ્ય મુનિ મહારાજશ્રી ચારિત્રવિજયજીની પવિત્ર સેવામા,

અગીયારી લી આપને હરધરી યાદ કરનાર કનિષ્ઠ સેવક ઈશ્વરના સાષ્ટાંગ પગેલાગણ સ્વીકારશો.

આપશ્રી અતરેથી ગયા પછી મારા ઉપર પત્ર નથી, પણ અરે, હું જૂલ ખાઈ છું કારણ કે આપે ખટપટ તજીને જ વૈરાગ્ય લાંબા છે તો પછી હું આપને યાદ ન આવું તેમા કાંઈ મોટી વાત નથી હું તો આપને એક ઘડી પણ જુલો નથી હરધરી યાદ કરું છું આપના સંસારની અસાન્તાના, વૈરાગ્ય ઉપજાવનારા ઉપદેશ હજી મારા કાનમા ગુજે છે હવે આ સેવકને ક્યારે દર્શનનો લાભ આપશો? આપના જેવા મહામાધુપુરુષોના દર્શન તો પરમ પુણ્ય-પ્રભુકૃપાએ જ થાય છે હવે આપ અહીં સ્થાયે પધારશો? સંઘમા એ તડ પડેલા છે આપ આવી સમાધાન કરાવી શાંતિ પમાડો અને અમને દર્શન તથા ઉપદેશનો લાભ આપો એવી વિનંતિ છે પ્રભુ આપને દીર્ઘકૃપાઓ .. . . મુનિશ્રી દર્શનવિજયજીની ખબર લખશે.

તા ૬ પીરખાવાશ્રી આપના સત્સંગને બહુ જ પ્રેમપૂર્વક યાદ કરે છે.

સેવક બ્રહ્મ ઈશ્વરલાલ પ્રાણજવન કૃપ

(૨૬)

પૂજ્ય મહારાજશ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજની સેવામા

+++ વિ પાઠશાળામા છોકરાઓ સર્વેનો અગ્રેજી અભ્યાસ દીક યાલે છે. હવે આપ જલદી આવી આપની પ્રિય સરસ્થાને સંભાળો. ચોતરફ ધોરત્યધારા વાદળોમા આપ જ સરસ્થા માટે દીવાલોડી રૂપ છો. વધુ વિલમ્બ સરસ્થાને જોખમમા નાખશે. પાઠશાળાનું અને સર્વે +++ નું હિત ધ્યાન લઈ કરી જલદી ખુલાસો કરશો. સૌ આપના આવાગમનની રાહ જુવે છે. આપના અભાવે સરસ્થા +++ કરી રહી છે. કાલ એ જ પત્રોત્તર આપવા કૃપા કરશો. લી અગ્રેજી માર્તર

પાલીતાણા

છાશલાલ વિશ્વનાથના અનેકશ: વંદના

તા ૬ સર્વે વિદ્યાર્થી આનંદમા મળેથી બહુ છે

સન્માનપત્રમ્

શ્રી 'સિદ્ધાચલસીર્યરાજતિલકે શ્રીપાવલિપ્તે પુરે, યેનાનન્દવિતાનકં હિતકર જ્ઞાનસ્ય વિસ્તારકં ।
શ્રીમત્પાઠગૃહ યજ્ઞોવિજયજીનામાક્રિતં સ્થાપિત, સ શ્રીસંચતપુરુષો વિજયતાં ચારિત્રરાજેશ્વરઃ ॥ ૧ ॥

જિનશાસન શુભેચ્છક, મિથ્યામતિ મતભંજક, અજ્ઞાનતિમિરવિધ્વસક, પરોપકાર-
નિષ્ઠ, ચારિત્રજ્ઞામણિ, કાર્યદક્ષ, વ્યાખ્યાનવાચ્યરૂપતિ, વિદ્વદ્યં મુનિ મહારાજ

શ્રી શ્રી શ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજ સાહેબજીના પવિત્ર પાદપદ્મમા.

કૌશી-બનારસમા આપ સાહેબે ઉચ્ચતર અભ્યાસ કરી-આત્મતત્ત્વ અનુભવ મેળવી, બ ગાલ-
પૂર્વદેશ-ગુજરાત-કાઠીયાવાડ-મારવાડ અને મેવાડ આદિ દેશના વિવિધ ગામ તેમજ શહેરોમા વિચરી
ઉપદેશ તરીકેનું કિમતી કાર્ય ગમતી ભારતવર્ષ ઉપર જે અગમ્ય ઉપકાર કર્યો છે તે
ધન્યવાદને પાત્ર છે

સંવત્ ૧૯૬૮ના ભયકર કુર્બિહ સમયે નિરાધાર જૈન બચ્ચાઓને બચાવી લેવા અને
તેઓને ઉચ્ચતર જ્ઞાન આપી જૈન વિદ્યાને ઉત્પન્ન કરવા શ્રી સિદ્ધેશ્વર યશોવિજયજી જૈન સરકૃત-
પ્રાકૃત પાઠશાલા બોડીંગ સંસ્થાપન કરી આપશ્રીએ જૈન સમાજ ઉપર મોટો ઉપકાર કર્યો છે.

સંવત્ ૧૯૬૯ માં પાલીતાણામા થયેલ જળપ્રલય સમયે અનેક મનુષ્યોને તથા પશુઓને
આત્મસત્તાથી બચાવવાનું માન, એડમીનીસ્ટ્રેટર મેજર સ્ટોમ સાહેબ આદિ રાજકીય અમલદારોના
ધન્યવાદ સાથે, પ્રાપ્ત કરી રાજ્યનું સપૂર્ણ વફાદારીપણું મેળવવા સાથે આપશ્રીએ મુનિ તરિકેના
સત્યધર્મને જે અદા કર્યો છે તે અત્યંત પ્રશંસાને પાત્ર છે

ધ્યાન વરસ સુધી જીવંતોડ પ્રયત્ન અમીકાર કરી ઉપરોક્ત પાઠશાલા-બોડીંગને ઉચ્ચ શ્રેણી
ઉપર મુકી, આપ સાહેબે આપના ચારિત્રના બોજે મરકૃત-પ્રાકૃત અને ઇંગ્લીશ ભાષામા ગુણથેષા
જૈન સાહિત્યની સંપૂર્ણ સેવા બજાવવા સાથે શ્રી સિદ્ધેશ્વરને અદિતીય વિદ્યાનું કેન્દ્રસ્થાન બનાવી આપી
જૈન તેમજ જૈનેતર સમાજની જે પ્રિયતા મેળવી છે તે અત્યંત પ્રશંસાને પાત્ર છે

મંજુર પાઠશાળા બોડીંગને ચિરસ્થાયી કરવા પાલીતાણા સ્ટેટ પાસેથી વિશાલ ભૂમિકા
મેળવી આપી જૈનશાસનનો કીર્તિરથમ્બ “ **વાયઞ્ચન્દ્રવિવાહરૌ** ” શ્રી સિદ્ધેશ્વરમા રાખી જૈન
મુનિવરોને તથા જૈન સમાજને ભગ્યુત થવા આપ સાહેબે જે પ્રયત્ન રચ્યો છે તે અત્યંત પ્રશંસનીય છે

સેંદરકુ પાઠશાળા બોડીંગના વિદ્યાર્થીઓને સહવિવેકી, સત્યામઘી, ચારિત્રવાન અને સત્યવક્તાઓ
થવાને આપ સાહેબે જે જે સરકારો આપેલા છે તે આપ સાહેબની સાહિત્યપોષક વૃત્તિનું શુભ ચિન્હ છે

આવા આપ સાહેબના અનેક ઉન્નત્ય શુભાર્થી આકર્ષીત અમો મંજુર પાઠશાળા-બોડીંગના
હિતચિન્તકો-કાર્યસંચાલકો તથા છાત્રમણ્ડલ અમારા તુરંદા આપના ઉપકાર યુક્ત ધર્મસ્નેહ અને
મમતાથી આકર્ષીત આપ સાહેબના શુભ કર્તવ્ય-મમતથી થતા વિશેષ પરત્વે અમારી ઉછળતી
ઢાંગણી પ્રદર્શિત કરતા શાસનદેવ પ્રતિ પ્રાર્થના કરીએ છીએ કે આપને આવા અનેક પવિત્ર કાર્યો
કરવા શામનદેવો સતકોટિમણ્ડળ બળ પ્રેરો અને અમો આપના સુકૃતિયુક્ત પવિત્ર દર્શનનો લાભ પુન
બદ્ધી પ્રાપ્ત કરીએ ઇત્યલમ્, તા ૧-૩-૧૯૭૬, વીર સંવત્ ૨૪૪૨ ના માહવદિ ૧૧ા યુધવાર
લી અમો છીએ આપના સદ્ગુણકૃપાકાક્ષી,

સ્થલ પાલીતાણા

શ્રી સિદ્ધેશ્વર યશોવિજયજી જૈન સરકૃત પ્રાકૃત પાઠશાલા બોડીંગના
કાર્યસંચાલકો તથા સમગ્ર છાત્રગણ

